

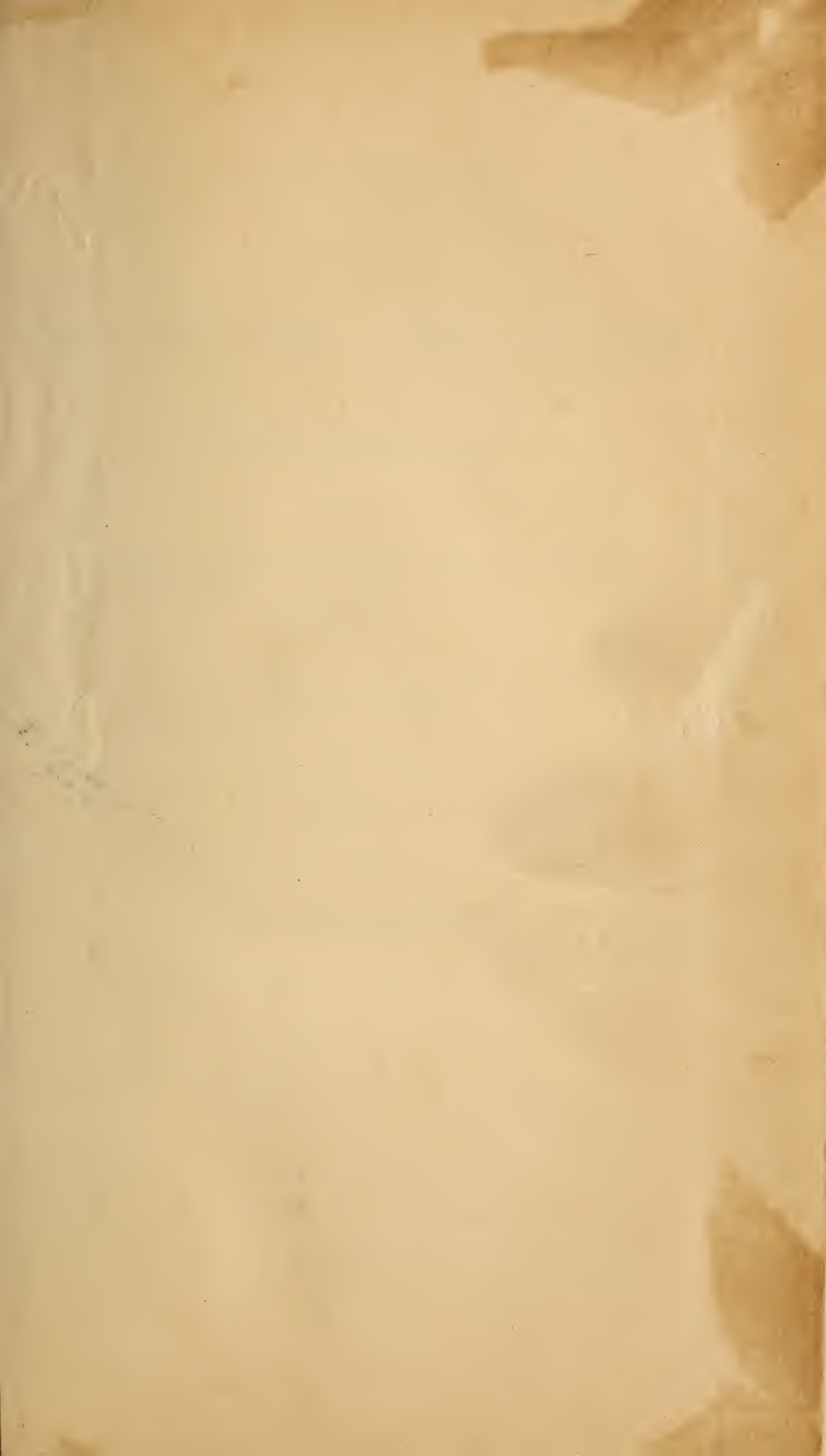
PT

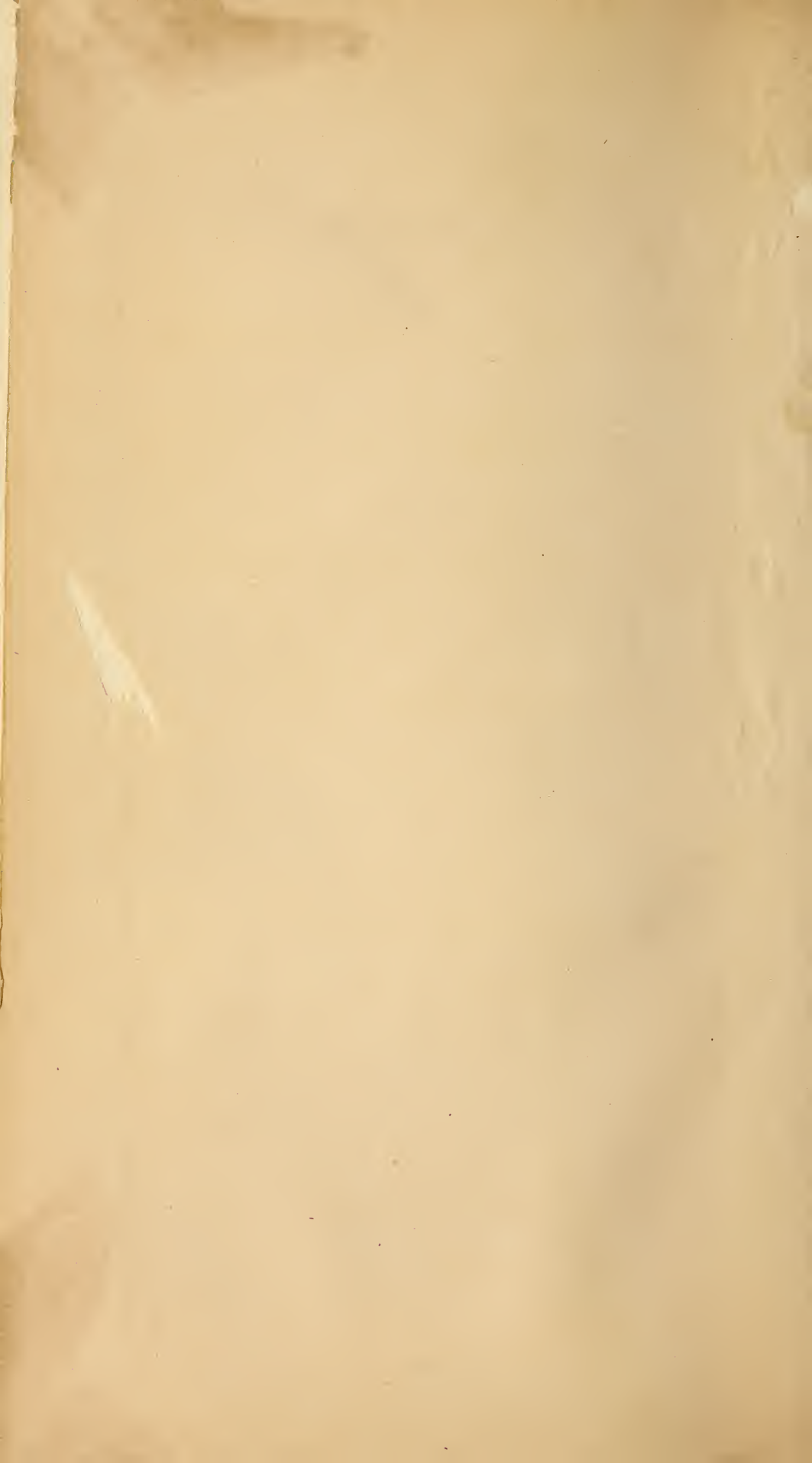
7075

S7

SAGNKREDSENE

OM

KARL DEN STORE OG DIDRIK AF BERN

HOS DE NORDISKE FOLK.

ET BIDRAG TIL MIDDELALDERENS LITTERÆRE HISTORIE

AF

GUSTAV STORM.

UDGIVET

AF

DEN NORSKE HISTORISKE FORENING.

KRISTIANIA.

P. T. MALLINGS BOGTRYKKERI.

1874.

PT 7075
.57

117774
'08.

I N D H O L D.

Indledning.	Side. 1
I. Karlamagnus-saga.	5

1. *Den karolingiske Epopée.* Kongedømme og Lensvæsen. Franker og Franskmænd. Kampe i Kirkens og Religionens Tjeneste. Mirakler. Ældre og yngre Heltedigte. Cykliske Digte og Prosaromaner. S. 5. — 2. Nordmændenes Kjendskab til den historiske Karl den store. Olav den hellige og Sigvat Skald. Tjodrek Munk. Digtenes Vandring over England til Norge. Mathæus af Paris. S. 11. — 3. Sagaens Haandskrifter og Alder. Dens oprindelige Indhold. S. 14. — 4. *Rolandssangen.* Tuoldus. Haandskrifterne. Indhold. Baligantskampen og Ganelons Proces. Assonanser og Rim. Sagaens Stilling mellem de franske Haandskrifter. Tillæg, Misforstaaelser og Rettelser. S. 16. — 5. Sagaens første Bog. Ungers og G. Paris's Meninger om dens Kilder. Bogens Enhed og Sammenhæng med Rolandssagen. Basin. Karls Kroning. Girard de Viane. Saxerkrigen. Girard Svan. Toget til Spanien. Jævningerne. S. 36. — 6. *Oddgeir danske.* Indhold. Autkarius, Otgar og Olgerus, dux Daniaë. Turpin. Raimbert de Paris. Nyere Bearbejdelse, normannisk. Afvigelser fra Kilden. Den historiske Ordning. S. 45. — 7. *Agulandus.* Turpins Krønike og li romans d'Agulant. Raa Sammenarbejdelse. Digtet uhistorisk. Forkortelse af Turpins Prækener. S. 54. — 8. *Guitalin og Sibia.* Tabt fransk Digt fra 12te Aarhundrede. Haandskrift i normannisk Dialekt. S. 57. — 9. *Otuël.* Engelske Bearbejdelser af den franske Otinel. Nyere Digtning. S. 58. — 10. *Jorsalafæerden.* Historie og Sagn. Skjæmtedigt. Udeladelser. Turpin og Bernard S. 59. — 11. *Vilhjalm Korneis.* Ældre og yngre Sagn. St. Vilhelm. Le moniage Guillaume. S. 64. — 12. *Karls Død.* Turpins Beretning. Egidius. S. 64. — 13. *Den senere Karlssaga.* Oliv og Landres. Doon de la Roche. Moralsk Formaal. Indlemmelse i Sagaen. Dennes Omarbejdelse ved en norsk Prest. S. 65.

II. Thidreks-saga	70
------------------------------------	-----------

1. *De oldtyske Heltesagn.* Historisk Opfatning. Ermanarik hos Jordanis. Theoderik, Otacher og Attila i 8de Aarhundrede. Burgunderkongen Gundikar, Vølsunger m. fl. Det nye Nationalepos i 12te og 13de Aarhundrede. S. 70. — 2. *De tyske Heltesagn i det hedenske Norden.* Forskjellige Meninger om Indvandringstiden. Norsk-islandske Skalder i 9de og 10de Aarhundrede. Minder om Vølsungerne i Norge. Visen om Sigurd Svein. Sigurdsristningerne. Danske Viser. S. 76. — 3. *De tysk-middelalderlige Heltesagn i Norden.* En tysk Sanger hos Knut Lavard. Guðrúnarkviða þriðja. Thidreks-saga ikke forfattet paa Island, men i Norge. Væringjar og Varæger. Norges Forhold til Nabolandene efter 1250. Hanseaterne i Bergen. Thidreks-saga og Kongespejlet. S. 86. — 4. *Thidreks-sagas Haandskrifter og Ordning.* De islandske Haandskrifter. Membranens Skrivere og Redaktører. Norvagismer hos Islændingerne. Den oprindelige Ordning. Indledningen og Slutningskapitlerne. S. 99. — 5. *Thidreks-sagas Kilder.* Mundtlige Sagn. Citater af tyske Digte, ikke Viser. Tyske Ord og Navne

indkomne over Nordtyskland. Sagnenes Stedfæstelse i Saxland. Thetleiv og Velent. Nordiske Sagntræk. Sagaens Afdelinger: Vilkinasagnene. Nivlungesagnene. Ecka og Wolfdietrich. Valter-, Heime-, Herburt- og Hildebrandsdigtene. Dietrichsagnene. Forfatterens Troskab ligeoverfor Kilderne, S. 104.

III. De svensk-danske Krøniker 132

1. *Indvandringstiden*. Eufemia og Karl Knutssøn. „Hertug Fredrik“ og dens Versemaal. Dettes Benyttelse i svensk og dansk Litteratur. Litterære Arbejder ved Eufemias Hof. Hertug Eriks Rimkrønike. Alexandersrimen. Den lille Rimkrønike, dens Forfattelsestid og Forhold til den prosaiske Krønike og Didrikskrøniken. Codex Bildstenianus. Møder mellem svenske og norske Stormænd. S. 132. — 2. *Didrikskrøniken*. Danske Sagn? Velent og Vidike. Dansk Vise om Sivard og Brynild. Nordtyske Kilder? Tyske Navne i Sverige. Den trykte Heldenbuch. Nibelunge-nôt? Den svenske Bearbejdelses Art. De svenske Historikere. Billeder fra Didrikskrøniken. Sagn om Veland og Vidrik. Huenske Krønike. De svenske Oldforskere i 17de Aarhundrede. S. 144. — 3. *Kejser Karls Krønike*. Fra Svensk til Dansk. Alegast. Turpin. Ghemens Udgave. Christiern Pedersen. Den islandske Saga. — Kong Laurin. S. 160.

IV. De danske Folkeviser 169

1. De danske Folkevisers *Tidsalder og Hjem*. Saxo's Stavrim og Fornyrdalag. Tyske Forbilleder for Versemaalet. Tyske Digtere i Danmark. Den danske Adel. Litterær Dannelse. De „historiske“ Viser. S. 169. — 2. *Olger danske*. I Holland og Tyskland. Ozzyarus Danus. Karls-Krøniken. Navnenes norske Form. Visens Forvanskninger. Olger som Kjæmpe og Konge. Didrik og Holger. Krig mellem Christian III og Karl V. S. 180. — 3. *Didriks Dragekamp*. Wolfdietrich. Didrikskrøniken. Tilsætninger. Løve-ridderen. S. 189. — 4. *Samson*. Didrikskrøniken. Daniel Bosøn. S. 192. — 5. *Grimilds Hevn*. Didrikskrøniken. Haandskrifterne. Troja. Nibelunge-nôt. S. 193. — 6. *Kong Didrik og hans Kjæmper*. Didrikskrøniken. Navnebytte. Hamlung og Hornbøge. S. 199. — 7. *Toget til Birtingsland*. Rimkrøniken. Hernit Hernitssøn. S. 207. — 8. Didriksvisernes Tilblivelsestid. S. 210.

V. Folkeviserne fra Norge, Island og Færøerne 212

Efterretninger fra 16de Aarhundrede om norske Viser. Hellig Haakon. Sagaer og Rimer. Islandske Rimer, hørende til Karlskredsen. Norske Folkeviser, med Motiv fra Sagaer. Olufu kvæði. *Rolandsvisen*. Dens Ordning. Dens Ælde. Den færøiske „Runsevalsstruj“. Sjurðar kvæði.

Tillæg:

I. Stykker af af den gamle svenske Prosakrønike	227
II. Brudstykket om Jorsalafærden	228
III. Brudstykke af Rollants rímur	245
Rettelser	247

INDLEDNING.

Vil man drage en Parallel mellem den norske Litteratur og de øvrige europæiske Kulturlandes Litteraturer i Middelalderen, navnlig da i 12te og 13de Aarhundrede, opdager man snart ved Siden af væsentlige Uligheder ogsaa væsentlige Overensstemmelser, som give Norges Udvikling et Præg af Jævnsideghed med dem af Europas store Kulturlande, der ligesom Norge modtog Paa-virkning fra Frankrige, Ridderdigtingens og den middelalderlige Videnskabs Fosterjord. Ligesom i England, Nederlandene og Tyskland finde vi ogsaa i Norge et stærkt Arbejde for at skabe en national Litteratur: de latinske Begynderforsøg i Historien oversættes og bearbejdes paa Folkesproget, Bibelen og den franske Litteraturs Mesterværker omskrives i Hjemmets Sprog og dets vante Former, de nationale Sagnkredse udvides og omdigtes, Læsning bliver en udbredt Beskjæftigelse blandt de dannede Klasser, og Syslen med Litteratur ikke længer overladt til de latindannede Gejstlige, men betragtet som passende for Hofmænd og Fyrster. I Norge har Haakon Haakonsson øvet en lignende Indflydelse paa sit Lands Litteratur som de store Lensfyrster i de fremmede Lande, men allerede Sverre havde knyttet Forbindelsen med England og taget sine Mønstre derfra, og hans Sønnesøn havde kun at følge sin Stamfaders Spor. Sverre havde ogsaa søgt at fremkalde en historisk Litteratur paa Modersmaalet og selv gjort de første Forsøg med en islandsk Abbeds Hjelp (Be-

gyndelsen af Sverres Saga, der er dikteret af Sverre selv); og hans Sønesøn og dennes Formynder Skule fortsatte i samme Aand: Snorre Sturlassøn udgav, vistnok efter Skules Opfordring, en ny Fremstilling af Olav den helliges Saga med en til Nordmændene henvendt Undskyldning for, at den vel meget beskjæftigede sig med Islændinger; og en Samtidig og Landsmand af ham udarbejdede et Uddrag af de norske Kongesagaer, som var bestemt til Læsning i Norge og kun vides at have været kjendt her; en Afskrift deraf førte Kong Haakon den gamle med sig paa sine Rejser. Allerede Kong Sverre havde forstaaet at benytte Litteraturen i politiske Øjemed: da Striden mellem ham og Gejstligheden brændte paa det heftigste, appellerede han til Folkets egen Dom ved at udsende fra sit Kancelli et Skrift, hvori den kanoniske Rets Artikler, oversatte paa Norsk, blev vendte mod Gejstligheden, og hvori for første Gang hævdes Kongedømmets guddommelige Ret ligeoverfor Bispedømmet. Den samme Theori fremtræder i en mere udarbejdet Form i det Skrift fra Haakon Haakonssøns Tid, som klarest udtaler Birkebejner-Høvdingernes og Sverreættens Principer, Kongespejlet: her har Kongen indtaget Pladsen som Guds synlige Repræsentant, og Gejstligheden har faaet sin Rang anvist blandt Folkets øvrige Klasser ved Siden af Hirdmænd, Kjøbmænd og Bønder. Og hvad vi se i den sociale Skildring i Kongespejlet, gjenfinde vi i Litteraturen: Kongen giver ogsaa her den første Impuls, han anviser Litteraturen dens Plads i det monarkiske Samfund, og da Kong Haakons litterære Stræben gaar ud paa at aabne Norge den europæiske Litteratur, saa maa Hofmænd og Klerke — de, som forstod *Fransk* og de, som forstod

Latin — arbejde efter Kongens Anvisning paa at indlemme alle det samtidige Europas Aandsfostre i den norske Litteratur. Historiske Romaner og Legender, Bibelhistorie og Prækensamlinger, alt gribes med samme Iver, og Kongens egne Sønner gaa ind i hans Arbejde: den ene (Haakon) oversætter selv en Helgenroman (ca. 1250—57), der har nydt den sjeldne Ære at være en Opbyggelsesbog baade for Buddhister og katholske Kristne, og hans anden Søn (Magnus) besørger ved en islandsk Abbed Oversættelsen af det gamle Testaments historiske Bøger samt af Alexander Magnus's poetiske Historie, begge fra Latin (1262—63). Disse Bestræbelser fremkaldte i Norge kun en *Hoflitteratur* — et Begreb, hvorover den skrevne Litteratur sjelden naaede i Middelalderen — og den traadte mest frem med Oversættelser; men den er dog ikke uden Originalitet, og den blev ikke uden Følger, endog udenfor Norge. Der findes Exempler nok paa, at de Nordmænd, der syslede med de fremmede Romaner, ikke blot oversatte, men ogsaa bearbejdede dem for sine Landsmænds Kulturtrin — dette laa i enkelte Retninger som Sædelighed og Retsbegrebernes Udvikling over, i andre og ligesaa væsentlige under Udlandets —, og i denne Litteraturs 2 Hovedværker, Karlamagnussaga og Thidrekssaga, se vi, at de norske Oversættere have samlet og komponeret til Enhed, hvad der udenlands var spredte Digte, Krøniker eller Sagn. Det er ellers en Særegenhed ved hele det 13de Aarhundredes Litteratur i Norge, at alle Oversættelser, hvis udenlandske Grundlag er franske eller engelske *Digte*, paa Norsk blive til *Prosa*, og denne Særegenhed finde vi allerede ved det første oversatte Digt (Tristam 1226) og ligetil de sidste paa Haa-

kon Magnussøns Tid (1299—1319). Aarsagerne til dette Fænomen, som ellers er enestaaende i Europa, var vel dels, at den franske metriske Form ved sin Uvanthed afskrækkede fra alvorlige Efterligninger — et Tilløb til et Forsøg, som viser Vanskeligheden, finde vi i Parcevals Saga, hvor flere Kapitler ende med rimede Linjepar, der ialfald vise, at Oversætteren ikke havde Forstand paa den franske Rythme — dels ogsaa, at allerede ved Oversætterperiodens Begyndelse (c. 1225) var i Norge ikke faa Prosaværker tilstede, som kunde tages til Mønster. Da den tyske Prinsesse Eufemia Aar 1299 kom til Norge, maa hun være blevet forbauset og kanske ogsaa forarget over Nordmændenes Fattigdom paa poetisk Litteratur, thi hun forsøgte ivrigt at hjælpe paa denne Mangel; derved blev det hende, som kom til at give Norden — ikke alene Norge — en Impuls til ny Produktion af rimede Heltedigte, hvis Spor i Norge snart tabte sig, men som i Sverige og Danmark fortsattes igjennem det 15de Aarhundrede, og i Norges Skatlande — Island og Færøerne — varede lige til nyere Tider, medens netop samtidig i hendes Fædreland og i Frankrig den Retning udfoldede sig, som i Norge havde skudt sine bedste Blomster allerede i det 13de Aarhundrede, *Prosalitteraturen*. Denne Udvikling skulle vi her søge at fremstille, idet vi følge Sagaerne om Karlamagnus og Thidrek af Bern fra deres Oprindelse i Frankriges og Tysklands Sagnhistorie og Digtning, gjennem deres Optagelse i norske Samlerværker og deres Overførelse paa Svensk og Dansk til deres Omsættelse i Rim- og Viseform i Danmark og Norge, paa Island og Færøerne.

I.

Karlamagnus-saga.

1. *Den karolingiske Epopée.* Kongedømme og Lensvæsen. Franker og Franskmænd. Kampe i Kirkens og Religionens Tjeneste. Mirakler. Ældre og yngre Heltedigte. Cykliske Digte og Prosaromaner.
 2. Nordmændenes Kjendskab til den historiske Karl den store. Olav den hellige og Sigvat Skald. Tjodrek Munk. Digtenes Vandring over England til Norge. Mathæus af Paris.
 3. Sagaens Haandskrifter og Alder. Dens oprindelige Indhold.
 4. *Rolandssangen.* Turolfus. Haandskrifterne. Indhold. Baligantskampen og Ganelons Proces. Assonanser og Rim. Sagaens Stilling mellem de franske Haandskrifter. Tillæg, Misforstaaelser og Rettelser.
 5. Sagaens første Bog. Ungers og G. Paris's Meninger om dens Kilder. Bogens Enhed og Sammenhæng med Rolandssangen. Basin. Karls Kroning. Girard de Viane. Saxerkrigen. Girard Svan. Toget til Spanien. Jævningerne.
 6. *Oddgeir danske.* Indhold. Autkarius, Otgar og Olgerus, dux Daniae. Turpin. Raimbert de Paris. Nyere Bearbejdelse, normannisk. Afvigelser fra Kilden. Den historiske Ordning.
 7. *Agulandus.* Turpins Krønike og li romans d'Agulant. Raa Sammenarbejdelse. Digtet uhistorisk. Forkortelse af Turpins Prækener.
 8. *Guitalin og Sibilis.* Tabt fransk Digt fra 12te Aarhundrede. Haandskrift i normannisk Dialekt.
 9. *Otuel.* Engelske Bearbejdelser af den franske Otinel. Nyere Digtning.
 10. *Jorsalafærd.* Historie og Sagn. Skjæmte digt. Udeladelser. Turpin og Bernard.
 11. *Vilhjalm Korneis.* Ældre og yngre Sagn. St. Vilhelm. Le mariage Guillaume.
 12. *Karls Død.* Turpins Beretning. Egidius.
 13. *Den senere Karlssaga.* Oliv og Landres. Doon de la Roche. Moralsk Formaal. Indlemmelse i Sagaen. Dennes Omarbejdelse ved en norsk Prest.
-

1. Det vil ikke længer som i gamle Dage falde nogen ind at søge Karl den stores Historie i de franske *chansons de geste* fra 12te og 13de Aarhundrede. Og dog maa det siges, at disse ikke have forvansket Karls oprindelige Skikkelse mere end ventelig var. Thi mellem hans Levetid og den Tid, da han fremtræder gjen-

født i Poesien, var der i hans Lande i alle Retninger skeet saa store Omvæltninger, at disse ikke kunde være ganske uden Indflydelse ogsaa paa Opfatningen af Karl. Det Indtryk, han gjorde paa sin Samtid, var saa overvældende, at om end Enkeltheder forvanskedes og glemtes, maatte dog altid saameget blive levnet, at selv de seneste Slægter kunde glædes derved. Medens *det* glemtes, hvori den nyere Tid vil se Karls Storhed, hans dristige Plan at gjenføde det barbariske Europa gjennem en latinsk-kristelig Civilisation og hans ihærdige Arbejde herfor, formaaede derimod Efterslægten at bevare Mindet om hans imponerende Skikkelse, hans store Magt, talrige Erobringer, hans kraftige Regjering, hans strenge Retfærdighed og oprigtige Fromhed. Men selve dette Billede var som alt andet i Middelalderen underkastet Omvexlinger. Saalænge det frankiske Folk i 9de og 10de Aarhundrede led af Ulykkerne under hans svage Efterfølgere, maatte Mindet om Karls Storhed og Magt ved Mødsætningen føles dobbelt levende. Men efterat det 10de Aarhundrede havde seet Karolingernes Kongestamme afsat, det frankiske Rige opløst i store Lensrigger, og en af Lensherrerne tilegne sig det tomme Navn af Frankriges Konge, skjønt hverken han eller hans Arvinger fik anden Magt end den, deres Vasaller gav dem, da se vi ogsaa Karl den stores Billede undergaa en Forandring. Han bliver ikke længer den enemægtige, hvis Vink alt lystret, som selv sætter alt igang og leder alle Bevægelser i sit uhyre Rige: han bliver som de franske Konger i 11te Aarhundrede den mægtigste af Vasallerne, som ved sin Indflydelse i Raadet nok kan faa meget sat igjennem, naar Vasallerne ingen bestemt Vilje have udtalt, men som dog maa bøje sig

for Vasallernes enstemmige Beslutning. Saaledes finde vi ham endog i det ældste bevarede franske Heltedigt, *Roland*. Omdigtningen fortsættes i 12te Aarhundrede, og medens Karl fremdeles er den *mægtige* Kejser, mister han i *Vasalsangene* baade Prædikamentet Visdom og Retfærdighed, ja tilslut ogsaa Tapperhed. Han kan snart ingen Vei komme uden Naines' vise Raad og sine Hertes stærke Sværd, og dog er det netop ligeoverfor disse sine Mænd, at hans slette Egenskaber træde frem. Ved sin Lunefuldhed og Uretfærdighed driver han hvert Øieblik sine Vasaller til Oprør, hvori han i Regelen ligger under, undtagen naar Gud selv kommer ham tilhjælp eller Vasallerne af medfødt Lojalitet atter underkaste sig. Det kan ikke betvivles, at Digterne igrunden have givet et Billede af sin Samtids Kampe mellem Vasallerne og de kapetingiske Konger, naar de ogsaa lade disse Samtidens Forhold virke tilbage paa Digtningerne om Karl og hans Helte.

Karl den store var ved Opdragelse og Karakter Franker og hans Modersmaal tysk; men Karls Organisationsplaner maatte fæste dybest Rod i det romanske Gallien, og dette blev derfor efter hans Tid betragtet som hans egentlige Hjemland, hvor Karls Efterkommere længst beholdt sin Magt og hans Minde bedst bevaredes, og da i 9de og 10de Aarhundrede det romanske Grundlag omformede den germaniske Adel, kunde de nye Franskmænd ogsaa med Rette indlemme Sagnkredsen om Karl i sine Besiddelser; efterat i det 11te Aarhundrede Frankriges nye Blomstringstid var begyndt, saa derfor Franskmændene tilbage til Karl og hans Samtid som sine Idealer. Men da blev det ogsaa nødvendigt, at Karls Billede undergik en ny Støbning. De nye

Franskmænd var en Nation af Krigere, og deri tog de med Rette Karl som Forbillede; men medens *han* førte Krige for politiske Ideer og benyttede Kirken for disse Formaal, havde *disse* stillet sine Sværd i Kirkens Tjeneste og førte Krige under dens Banner. Ligesom Normannerne i 11te Aarhundrede erobrede England under Pavens Banner, tog Syditalien og Sicilien som hans Vasaller fra Græker og Saracener og deltog i Spanien i de kristnes Kampe mod de samme vantro, saaledes havde jo ogsaa Karl ført Krige mod Mohammedanerne og udbredt Guds Rige viden om, naturligvis ved dennes specielle Hjelp.¹ Under denne Idé blev saaledes Karls kortvarige Kamp i Spanien gjort til en Hovedsag i hans langé Krigerliv og til en sejrrig

1) Den kirkelige Opfatning kan endog føres tilbage til Karls egen Tid, som med Glæde troede paa hans guddommelige Mission og deraf følgende overmenneskelige Gaver. Allerede Karls Samtidige opfattede ham som Guds Stridsmand mod de vantro og maatte derfor tro, at Gud understøttede sin Yndlings Arbejde ved Mirakler. Et af disse bør omtales, fordi dets historiske Udvikling kan følges. Aar 799 gjorde Romerne Oprør mod Pave Leo, som de tog til Fange og vilde blinde; men det er sikkert nok, at de, som skulde blinde ham, fattede Medlidenhed og ikke udførte sit Hverv. Ikke destomindre beretter en af Karls Hofpoeter, at Romerne havde stukket Pavens Øjne ud og *skaaret hans Tunge af*; Karl underrettes om denne Forbrydelse i en Drøm og drager til Rom for at straffe Romerne, men møder paa Vejen Paven, hvem et Mirakel havde givet Syn og Talen tilbage. Den tyske „Kaiserchronik“ (fra c. 1140) siger, at Paven havde mistet Øjnene og blind kom til Karl for at bede om Hjelp; han erobrer Rom, straffer de skyldige og beder Gud om at helbrede Leo, hvilket naturligvis sker. En tredje Forfatter tilføjer, at de nye Øjne var „meget skjønnere end de forrige“; en fjerde, at baade Øjne og Tunge voxte strax ud igjen, at de, som havde berøvet ham dem, udføre samme Bedrift engang til, og at Øjne og Tunge atter voxte frem, efter at Synderne ere dræbte; ja en femte Forfatter fortæller, at Karl fandt Pavens Øjne i en Fisk og satte dem ind igjen i hans Hoved, saa han kunde bruge dem ligesaa godt som før! (G. Paris, *histoire poetique de Charlemagne* p. 421).

Kamp mod de Vantro, hans Krige mod Langobarder i Italien og mod Saxerne til Erobringer af hedenske Lande; i Korstogstiden kjendtes ingen andre Hedninger end Mohammedanerne: Saxer og Langobarder kom da til at tilbede de samme afskyede Guder „Mahomed og Tervagant, Jupiter og Apollin,“ som Korsfarerne troede at finde i Spanien og i Syrien. Ogsaa her ser man Tidens Synskreds og dens Udvidelse at have Indflydelse paa Karls poetiske Historie. I det 11te Aarhundrede sejrer han over Maurerne i Spanien og indtager deres Hovedstæder — ligesom Kong Alfons indtager Toledo 1085 — og i Italien fordriver han ved Aspremont de afrikanske Konger — ligesom Tankreds Sønner — og han foretager Pilegrimsfarter til Jerusalem og Konstantinopel; men snart bliver han nødt til at deltage i Erobringer ogsaa i Østen: han foretager det første Korstog — Godfred af Bouillons Tog 1096—99 bliver da det 2det — og som Korsfarerne kjæmper han i den græske Kejsers Tjeneste mod de Vantro; han vinder ogsaa det hellige Land og foregaar Korsfarerne med sit Exempel ogsaa ved at erobre Konstantinopel. Det er især denne Side af Karl den stores Virksomhed, der saa mægtigt greb Europas Folk i Middelalderen, og det er de *Chansons*, der skildrede Karl som Kristenhedens Bannerfører mod Hedningerne, som fra Frankrige udbredtes over den hele katholske Kristenhed.

Man plejer at opstille flere Perioder i de karoliniske Romaners Historie. Skjønt der naturligvis ogsaa i 9de og 10de Aarhundrede er forfattet Digte om Karl, er ingen af disse bevaret. Karls poetiske Historie begynder derfor med 11te Aarhundrede, og selv her møder os kun *Rolandssangen* (la chanson de Roland) fra

c. 1080—1100 — om Krigen i Spanien —; til 1ste Halvdel af 12te Aarhundrede tør vi vel regne *la chanson d'Agulant* (Krigen i Nedreitalien), *les enfances Ogier* (Krigen i Norditalien) og *Guitalin* (Krigen mod Saxerne); ligesaa gammel er vistnok en Del af Vasalsangene, som *Ogier*, *Girard de Viane*, *Renaud de Montauban* o. s. v., som dog her vedkommer os mindre. I anden Halvdel af 12te Aarhundrede har den produktive Kraft tabt sig, og Tidens Poeter sysle nu mest med at omarbejde, forøge og forskjønne de ældre Digte efter de nyere Versregler. Blandt disse kan nævnes Jean Bodel's *Guiteclin* og de forskjellige Omarbejdelser af *Rolandssangen*. Denne Tid frembragte dog ogsaa nye Digtninger inden den karolingiske Cyklus, skjønt de i Idérigdom staa langt under de ældre; til disse hører Digte som *Otinel*, af hvilken findes baade en engelsk og en norsk Oversættelse. Hermed stanser egentlig, hvad der vedkommer de norske Bearbejdelser af Karlssangene; men til Sammenligning kan dog nævnes ogsaa de senere Udviklingsstadier af det franske Epos, de cykliske Digte og Prosaromanerne. Det Stof, som dannede Romanernes Grundlag, var i Regelen saa lidet veksellende, at man ligesom af sig selv kunde føle sig fristet til at henføre Romanerne til enkelte Hovedretninger; deres ideelle Slægtskab betegnedes da ved, at Heltene tænkedes beslægtede. Man kom derved til at skille mellem 3 Hovedarter, *la geste du Roi* (Karls Krige), *la geste du Garin de Monglane* (Kampene i Sydfrankrige mod Saracenerne) og *la geste du Doon de Mayence* (Vasal-kampene); man knyttede alle Vasalsagnene genealogisk sammen ved at give Doon de Mayence 12 Sønner. Disse Digte blev i 13de Aarhundrede overalt opfattede

som Historie, og Forfattere opstod, som søgte at samle Sangene om Karl den store og hans Mænd i rimede Krøniker. Den ældste af disse udgjør en Del af *Chronique de Philippe Mousket*, forfattet af en Prest eller Munk fra Tournay c. 1243, altsaa omtrent samtidig med den oldnorske Prosaoversættelse, som dog er ganske uafhængig af den franske Krønike. Men i Frankrige vedblev man at fortælle sine uendelige Heltehistorier paa Rim, medens Oversætteren ikke gjorde Forsøg paa at gjengive Originalens Vers og ved Overførelsen opløste Texten i norsk Prosa. Først i 15de Aarhundrede fremkommer Forsøg i samme Retning i Frankrige, og da samtidig Bogtrykkerkunsten traadte til for at understøtte denne nye Literatur-retning, fik Prosaromanerne en uventet Udbredelse, idet de med Lethed fortrængte sine poetiske Forgjængere, som i Værdi stod saa langt over dem. Det Særsyn kom nu til at indtræffe, at Bogtrykkerkunsten ved sin Ankomst til Norden fandt i den danske Karlskrønike den Literaturbevægelse fuldendt, som den i Hjemlandet havde hjulpet frem.

2. Nordmændene, som i det 13de Aarhundrede søgte at skabe sig en historisk Kongeskikkelse af de franske Digtninge om Karl, havde dog i sin Tid ikke staaet ganske udenfor Berørelsen med den historiske Karl den store. Deres Vikingstog begyndte i hans Regeringstid (c. 795), og om end ingen Viking vovede at angribe selve Frankrige, havde dog allerede den norsk-danske Konge Gudrød gjort Hærtog til Frisland og begyndt Krig mod Kejseren; men Gudrøds Død og Nord-

boernes Frygt for den mægtige Erobrer i Frankerlandet stansede Krigen. Siden, da Frankerrigets indre Stridigheder havde bragt det i Foragt, vovede Nordboerne ikke alene at angribe det og hærjende drage gjennem dets Provinser, men med udsøgt Spot slog Vikingerne sig ned i Kejser Karls eget Mausoleum i Aachen, som de vanærede ved at benytte det til Stald. Kristendommens Indførelse ikke alene gjengav dem Respekten for hans Navn, men Norges kristne Herskere tog ham endog aabenbart til Ideal. Olav den hellige havde opholdt sig et Aar i Rouen, var rimeligvis endog døbt der, og da han kom hjem, viste han sin Ærbødighed for Karls Minde ved at opkalde sin Søn (Magnus) efter Karls Tilnavn. Ved denne Lejlighed er det, Snorre lader Sigvat Skald kalde Karlsmagnus *den bedste Mand i Verden* („þann vissa ek mann bestan i heimi“), hvormed man ganske vist med Rette har sammenlignet den Opfatning, som udtaler sig i Rolandssangen.¹ Den ældste norske Forfatter, som ellers omtaler Karl den store, er *Tjodrek Munk*, der af en *Historia Romana* leverer nogle Uddrag af Karls Liv, som ikke ere ganske historiske. Ogsaa Tjodrek bruger Udtryk, der minde om Sigvats „mann bestan,“ han siger, at Karl „postea ob insignes victorias et *morum probitates* dictus est magnus.“ Der kan være Grund til at tro, at Tjodrek

¹) Imidlertid kan man ikke med Dr. Rosenberg („Rolandskvadet“ S. 232) antage, at Sigvat har lært Karl at kjende fra Rolandssangen under et Ophold i Normandi; Magnus blev født 1024, og Sigvat var i Normandi Vinteren 1026—27 (ikke 1028—29, som Rosenberg siger) og *kan ikke have været der tidligere*. Derimod er det meget muligt, at Sigvat i Normandi har lært fransk Poesi at kjende, dog finder man ikke andet Spor dertil i hans Digte, end at han har optaget det franske Ord *seigneur* (*Sinnjor*) som Høvdingetitel; men denne Brug findes først efter hans Hjemkomst, nemlig i Digte til Magnus den gode.

har studeret udenlands og saaledes truffet paa den «romerske Historie», der fortalte om Karl den store, i Frankrige selv. Men noget saadant tør ikke antages om den Forfatter, der har oversat Karlagnus-saga. Som vi senere skal paapege, tyder alt paa, at de franske Digte, som have staaet til hans Raadighed, ere skrevne i normannisk og specielt i anglo-normannisk Dialekt; det tør da antages, at England har været Mellemlæddet mellem den franske Digtning og de norske Oversættelser. Og dette er ikke noget, som er særegnet for *Karlagnus-saga*. Ogsaa andre franske Litteraturfrembringelser maa i det 13de Aarhundrede have gaaet over England til Norge; ogsaa om Marie de France's Digte, der i den norske Oversættelse have beholdt Forfatterindens Dedikation til den engelske Konge, kan dette antages som givet; enkelte Sagaer, som *Bever's Saga* og *Saga af Olif ok Landres* have endog gaaet gennem engelske Bearbejdelser, før de kom til Norge.¹ Det vides ogsaa, at Kong Haakon Haakonsson, som mægtigt støttede denne Litteraturbevægelse, stod i Forbindelse med en fransk litterær Personlighed i England, *Mathæus fra Paris*, Munk i St. Albans, og P. A. Munchs Formodning,² at Mathæus har været Kongens litterære Kommissionær for fransk Litteratur, synes at have meget for sig; ialfald siges det, at Mathæus allerede længe

¹) *Bever's Saga* er en Oversættelse af det franske Digt *Beuve d'Hanstone*, dog ikke direkte, men gennem en engelsk Bearbejdelse, der har localiseret Hanstone i England som *Hamtūn* (=: Southampton). Digtet siges paa Fransk ikke at være ældre end de første Aar af 13de Aarh. (Hist. litteraire XVIII, p. 750), men den oldnorske Oversættelse synes dog ifølge sit Sprog at maatte henføres til Haakon Haakonssøns Tid. Om *Landresþáttr* se nedenfor.

²) D. n. F. Hist. IV. I. 15 f.

førend han kom til Norge i 1248, havde staaet i den fortroligste og venskabeligste Forbindelse med Kongen og blev benyttet af ham til at besørge Forretninger i England. Og ikke alene Karlamagnus-litteraturen, men ogsaa hvad forresten af franske Digtninger kom til Norge i Kong Haakons Tid synes at tale for, at en gejstlig Mand har været Kommissionær; det forklarer f. Ex., hvorfor ikke Vasalsangene blev indtagne i den norske Karls-Cyklus, og hvorfor Turpins Krønike blev indlemmet deri.

3. *Karlamagnus-saga* foreligger i den oldnorske Litteratur i 2 Redaktioner eller Udgaver. Da den yngre (som vi senere skal vise) kun er en norsk Bearbejdelse af den ældre, uden at nye franske Kilder have ydet sit Bidrag, vil vi her først omtale Haandskrifterne af den ældre Redaktion, den egentlige Sagaoversættelse. Der findes nu ikke længer noget fuldstændigt Haandskrift bevaret, alle ere mere eller mindre beskadigede. Det ældste repræsenteres af de Brudstykker, som fandtes c. 1845 i det norske Rigsarkiv og maaske kan have hørt til det Haandskrift i liden Folio, som Arne Magnussøn kaldte «gammal codex» og som brændte i Kjøbenhavn 1728. Af et af Brudstykkerne findes i Ungers Udgave et Facsimile, hvorefter Codex maa være skrevet i Norge omtr. 1250—60; dette gjør det nødvendigt at antage, at Sagaen er oversat i Haakon Haakonssøns Tid, da Oversætterarbejdet florerede i Norge, og snarest i Aarene 1240—50, medens Forbindelsen med England var livligst. Ogsaa af det næstældste Haandskrift (No. 2) findes kun Brudstykker (12); det er skrevet af en Islænding i Begyndelsen af 14de Aarhundrede, men fundet i

Norge. De Haandskrifter, som Unger har kunnet lægge til Grund for sin Udgave (A. M. 180 c. fol. og 180 a. fol., af Unger kaldte A og a), ere skrevne paa Island i 2den Halvdel af 14de Aarhundrede og 1ste Halvdel af 15de; men ikke engang disse ere fuldstændige. A mangler flere Blade foran — begynder derfor i 1ste Bogs Cap. 17 —, 8 à 9 Blade i den 3die Bog om Agulandus (Udg. S. 280—302) og de sidste Bøger fra S. 480 af; ogsaa a mangler flere Blade foran — det begynder i 1ste Bogs Cap. 38 —, har en Række Lakuner og afbrydes i Slutningen af 7de Bog om "*Runzival*". Lakunen i Slutningen af 7de Bog synes opstaaet allerede i 13de Aarhundrede, thi den, der har udført 2den Bearbejdelse, har ikke kjendt Afslutningen af Rolandssangen, Audes Død og Kejserens Tog til Libyen. Denne er saaledes ganske tabt paa Oldnorsk, og vi vilde ikke have kjendt til den, hvis vi ikke vidste, at den danske «Keyser Karlls Magnus Krønike» var en Aflægger af den oldnorske Saga og saaledes kan give Efterretning om, hvad denne har indholdt. Idet vi forbeholder os senere at belyse, hvorledes Sagaen er naaet til Danmark, og hvilke Forandringer den er undergaaet paa Vejen, kan det her være nok at fremhæve, at den danske Krønike henviser til et Haandskrift af Sagaens oprindelige Redaktion,¹ der har været fuldstændigere end nogen af de levnede Haandskrifter; navnlig giver den danske Krønike Oplysning om Slutningens Udseende i den ældre Redaktion. Det tør nu med Sikkerhed siges, at denne Redaktion har indeholdt følgende Bøger:

1ste Bog. Om Karls og Rolands Bedrifter indtil Belejringen af Saragossa.

¹) Se Ungers Udg. S. XI.

- 2den Bog. Om Oddgeirs Ungdomsbedrifter (= Udg. 3die Part).
- 3die Bog. Om Kong Agulandus (= Udg.'s 4de Part b).
- 4de Bog. Om Saxeren Guitalin (= Udg.'s 5te Part).
- 5te Bog. Om Otuel.
- 6te Bog. Om Jorsalafærden.
- 7de Bog. Om Runzivalsstriden og Krigen i Libyen.
- 8de Bog. Balduins Kamp med Sibia og Saxerne.
- 9de Bog. Oddgeirs Kampe med Amarus og Maskabret.
- 10de Bog. Om Vilhjalm Korneis.
- 11te Bog. Karls Død.

4. Det bliver nu min Opgave at vise, hvilke Kilder Oversætteren har benyttet, og hvorledes han har benyttet dem. Jeg begynder da med *Rolandssangen*.

Karl den stores Tog til Spanien 778 og Vaskernes forræderske Overfald paa hans Bagtrop, hvorved Markgreven i Bretagne Ruotland og flere af Karls Hofembedsmænd faldt, turde allerede i den frankiske Tid være blevet Emne for digterisk Behandling; dertil synes ialfald en af Ludvig den frommes Biografer at sigte, naar han siger, at han unnlader at nævne de faldne Hertes Navne, «quia vulgata sunt.» Det ældste sikre Vidnesbyrd om et Digt om Roland og Roncevaux er ellers Fortællingen om Taillefer, der foran Slaget ved Hastings 1066 sang «om Carlemaigne og om Roland, om Olivier og Heltene, som faldt ved Rainscevaux.» Men det ældste bevarede Digt om Roland er ikke saa gammelt; det er bevaret i et eneste Haandskrift i Oxford fra 12te Aarhundrede. Ved Slutningen af Haandskriftet omtales en «Turolthus» i saadanne Udtryk, at

man har kunnet gjette paa ham enten som Forfatter eller Bearbejder; man har da tænkt paa Normannen Thuroid († 1098), der fulgte Vilhelm til England og blev sat til Abbed i Petersborough for at forsvare dette mod dets Fiender. Det kunde passe fortræffelig herpaa, at Digtet efter sine Sprogformer maa være forfattet i Tiden 1080—1100,¹ og at dette Haandskrift er skrevet i normannisk Dialekt. Imidlertid er der mere, som taler mod at opfatte Thuroid som Forfatter. De sidste Vers i Haandskriftet fortælle, at Engelen kommer til Charlemagne om Natten og byder ham drage til Libyen (Syrien?) for at hjælpe Kong Vivien og de Kristne; men Keiseren vil ikke drage afsted, græder, river sig i sit hvide Skjæg og raaber, «Ak, Gud, hvor møjsommeligt er mit Liv»: "*ci falt la geste, que Turoidus declinet.*" Hvad «declinet» her betyder, er endnu ikke oplyst; det er blevet oversat «forfatter, bearbejder, beretter» alt efter Fortolkernes forskellige Opfatning. Nu synes det klart, at hverken en Forfatter eller Bearbejder kunde falde paa at stanse saa abrupt netop lige efter Begyndelsen af en ny Afdeling; da det ogsaa er sikkert af de nordiske Bearbejdelser, at Digtet *oprindeligt har været fortsat*, synes det mig aabenbart, at den Turoidus, som har stanset paa et saa urimeligt Sted, kun er den, der har skrevet det gamle Oxford-Haandskrift. Det synes ogsaa lidet troligt, at en udvandret Normanner skulde i England have forfattet dette Digt, der aander den mest glødende Kjærlighed til Fædrelandet, og med saa mange Baand er knyttet

¹) La vie de St. Alexis, Poème du XIe siècle et renouvellements des XIIe, XIIIe et XIVE siècles, publiés par Gaston Paris (et Leopold Pannier), Paris 1872 p. 29—40.

til selve Hjemmets Jord, «la dulce France,» som hans Helte ikke kan tænke paa uden at røres til Taarer. Dette forhindrer imidlertid ikke, at Digtet er opstaaet blandt Normannerne i Frankrig, og der er anført gode Grunde for en saadan Antagelse; navnlig er det fremhævet, at Digteren i Opregningen af de franske Stammer nævner Normannerne med en særskilt Lovprisning, som er forsvundet i de senere ikke-normanniske Afskrifter, og at der findes flere Erindringer om Englandstoget i 1066.¹ — Oxforderhaandskriftet er første Gang omtalt i 1817, og det er første Gang udgivet af Fr. Michel (1837). Et andet Haandskrift, *Versaillerhaandskriftet*, fra 13de Aarhundrede, ejedes af Bourdillon, som udgav det i 1841, idet han søgte at gjøre gjældende, at dette var mere ægte; han har imidlertid behandlet sin Kilde saa vilkaarligt, at hans Text af de følgende Udgivere er erklæret for aldeles ubrugelig. I 1869 fik man Fr. Michels Udgave, hvor Oxforderhaandskriftet optryktes ved Siden af den senere Text, *Versaillerhaandskriftet* (til Vers 1309), og for det øvrige det omtrent samtidige *Pariserhaandskrift*. Derved er det bleven konstateret, at det ældste Haandskrift i det hele rent repræsenterer Originalen fra 11te Aarhundrede, medens de nyere Haandskrifter vise, hvorledes Digtet efterhaanden udvidedes og bearbejdedes. Derved er det ogsaa blevet

¹) Se Genin's Udg. p. CXIII, CXX og Rosenbergs „Rolandskvadet“ S. 138, 200—202. Denne Forfatter regner blandt de normanniske Antydninger ogsaa Gudenavnet *Tervagant*, som han afleder af Þórr-akandi, og de 12 Jævninger. Heri kan jeg ikke være enig med ham, ligesom jeg mener, at han i det Hele skiller formeget Normanner (som nordiske) fra de øvrige Franskmand. De Træk, som han regner for beslægtede med Norden, gjenfindes i hele den franske heroiske Digtning og findes her ligesaa tidligt som i Norden.

muligt at bestemme, i hvilket Forhold den oldnorske Oversætter staar til sin Original, og hvorledes denne har seet ud. Førend vi undersøger dette, vil vi imidlertid forudskikke et kort Uddrag af Digtets Indhold efter dets ældste Haandskrift.¹

Kong Karl, „vor store Kejser,“ har i fulde 7 Aar været i Spanien og underlagt sig alt, undtagen Saragossa, hvor Marsilie hersker. Han beslutter efter sine Mænds Raad at sende *Blancandrins* til Kejseren med Underkastelsestilbud for at faa ham til at drage hjem til Frankrig. Blanc. kommer til Karl i „Cordres“ og fremfører sit Budskab. Karl holder den følgende Dag Raad med sine Mænd om, hvad han skal beslutte. Roland advarer mod at tro Marsilie, som før har brudt sine Løfter og dræbt de Mænd, som Karl sendte til ham; men Ganelon og Naimes overtale Kejseren til at tage imod Tilbudet. Der skal da sendes en Mand til Saragossa. Naimes, Roland, Oliver og Turpin tilbyde sig selv, Keiseren afslaar det; da foreslaar Roland Ganelon, og Frankerne erklære ham for den rette. Ganelon bliver vred, maa modtage Sendelsen, men undsiger Roland og hans Venner, de 12 Jævninger. Han drager afsted med *Blancandrins*, og paa Vejen aftale de en Plan til at faa dræbt Roland og Jævningerne. Ganelon fremfører sit Bud for Kong Marsilie, Hedningerne beundre hans krigerske Holdning, men harmes over Kejserens Fordringer. Da fremlægger *Blancandrins* sin Plan om Overfald for Marsilie, som bifalder den; Ganelon vender hjem med store Gaver og melder Kejseren, at Marsilie underkaster sig. Det besluttes efter Ganelons Forslag, at Roland, Jævningerne og 20,000 Fransk-mænd skal blive tilbage. Keiseren drager hjem med tungt Hjerte. Marsilie samler alle sine Mænd, 400,000, og hans Høvdinger love at dræbe Roland. Oliver faar se dem

¹) En vidløftigere Redegjørelse for Indholdet findes hos Rosenberg anf. B. Side 11—53, hvortil jeg henviser. Jeg kan imidlertid ikke i det følgende benytte denne, da han har lagt Genins Inndeling tilgrund; jeg benytter fortløbende Verstal efter Michels nye Udgave.

komme og raader Roland at blæse i sit Horn, da vil Fransk-mændene vende om. Men Roland svarer, at han heller vil hugge med „Durendal,“ og at Frankrige ikke skal tabe sin Berømmelse for hans Skyld. Franskmændene samle sig, og Turpin signer dem og lover dem Sæde i Paradis. I Kampen falde 10 af Saracenernes Høvdinge og alle Hedningerne, men Marsilie anfalder med nye Skarer. I denne Kamp falde de fleste af Jævningerne; nu vil Roland blæse i sit Horn, Oliver forbyder det, men Turpin opfordrer ham dertil, for at Kejseren kan hevne dem og begrave dem kristeligt. Roland blæser, saa det gjenlyder 30 Mile borte. Karl hører det og vil vende om. Roland blæser 3 Gange „*a la buche sanglente*,“ Kejseren siger „dette Horn har lang Aande,“ og Naimes siger, at Roland er i Nød. Da vender Kejseren om med Hæren og lader Ganelon fængsle, som har forraadt dem. Kort efter dør Oliver af sine Saar, og Roland tager en smertelig Afsked med ham. Roland hugger Haanden af Marsilie og dræber hans Søn; Kongen flygter, men hans Farbroder Marganices fortsætter endnu Striden og vil dræbe Roland og Turpin, som nu ere alene tilbage; da høres Lyden af Keiserens Horn, og alle Hedninger fly. Roland bærer alle Jævningerne frem for Turpin, som velsigner dem. Roland segner om ved at se Olivers Lig, Turpin vil hente Vand til ham, men falder selv om og dør. Roland føler Døden nærme sig. Med Hornet i den ene Haand og Durendal i den anden gaar han op paa Højen, vender sig mod Spanien og hugger 3 Gange med Durendal i Stenen, forat det ikke skal falde i en uværdigs Haand. Men Durendal gaar ikke itu, og Roland priser Sværdet, med hvilket han har vundet saa mange Lande, og som bærer saa mange Helligdomme. Sin sidste Hilsen sender han Frankrige og Karlemagne, sin Herre, som fostrede ham, beder Gud hjælpe sin Sjæl og rækker op til Himlen sin højre Handske, som Engelen Gabriel tager af hans Haand; og Gud sender sin Cherub med Gabriel og Michal, der føre hans Sjæl til Paradis. Keiseren kommer til Ronceval, hver Fodbred er dækket med faldne. „Hvor er Roland, Oliver og de 12?“ raa-

ber han, river i sit Skjæg og sørger. Naines viser ham en Støvskey langt borte, og Keiseren byder sine Mænd at forfølge Hedningerne. Da Aftenen stunder til, knæler Karl ned og beder, at Gud vil stanse Solen. En Engel melder, at han ikke skal mangle Lys. Franskmændene naa Hedningerne, som dræbes eller drukne i Floden. Da gaar Solen ned, og Franskmændene lægge sig til Hvile. Karl har profetiske Drømme. Om Morgenen drage de tilbage til Roncesval, Karl rider foran op paa Højen, finder Rolands Lig og synker ned over ham, udbrydende i bitre Klager. Franskmændene samle de Døde og begrave dem, Rolands Turpins og Olivers Hjerter blive udtagne og bevarede. Da han vil drage bort, kommer hele Hedningernes Hær mod ham, anført af den nysankomne „Ammiral“ Baligant fra Babilon. Karl glæder sig over denne Anledning til at hævne sine Mænd og ordner sin Hær. Striden er haard, mest udmærker sig Ogier og Karl selv, som kløver Baligants Hoved. Hedningerne flygte til Saragossa, hvor Marsilie dør af Sorg over Nederlaget, Bramimunde overgiver Staden, den indvies til Kristendommen, og Indbyggerne døbes eller dræbes. Franskmændene drage hjem. I Blaye nedlægges Roland, Oliver og Turpin. I Ais kommer Olivers Søster Alde ind til Kejseren og spørger efter Roland. Karl svarer, at han er død, og byder hende i Erstatning sin egen Søn Louis, „han som skal arve mine Lande.“ „Dette Ord er mig underligt,“ siger Alde og segner død om. Karl overgiver hende til fire Grevinder, som føre hende til et Nonnekloster, hvor hun begravnes under Alteret. Nu begynder Ganelons Proces. Kejseren lader ham føre frem i Lænker og byder sine Baronier at dømme ham som Forræder. Ganelon negter at have været Forræder mod Kejseren og siger, at Roland og Jævningerne vilde sende ham i Døden til Marsilie, og at han derfor havde hevnet sig efter at have undsagt dem. Franskmændene raadslaa, Ganelons Frænde Pinabel lover at kjæmpe for ham. Baronierne bede Karl om Naade for Ganelon, „nu er saa alligevel Roland død“; da Karl erklærer dem for Forrædere, træder Tierri

af Anjou frem og dømmer Ganelon til at hænges og brændes som Forræder og Meneder, idet han tilbyder at kjæmpe derom med hver af hans Frænder. Pinabel modtager Udfordringen, og som Gisler for ham modtages Ganelons 30 Frænder, der sættes i Forvaring. Kampen er langvarig, men tilslut falder Pinabel. Karl lader Ganelons 30 Frænder hænge, og Ganelons Død besluttet nu enstemmig. Han sønderrides af 4 Hingste. „Den, der sviger en anden, maa ej rose sig deraf.“ — Natten efter hviler Kejseren i sit Kammer, og St. Gabriel bringer ham Bud fra Gud, at han skal drage til Bire (Syrien) at hjælpe Kong Vivien og de Kristne, som paakalde ham. Men Kejseren river sig i sit hvide Skjæg og raaber: Ak Gud, hvor møjefuldt er mit Liv,“ *Ci falt la geste que Turolodus declinet.* —

At indgaa paa en nøjagtig Undersøgelse af, hvorledes Oxfordertexten blev udvidet til den Form, vi finde i Paris- og Versaillehaandskrifterne, turde blive for vidtløftigt. Det faar være nok at paapege de 2 Fænomener, som her have den største Betydning. Den metriske Form fik i det 12te og 13de Aarhundrede en hastig Udvikling, idet det var en Æressag for enhver Digter at eje sit Metrum; det gjaldt for Trouvèrerne, at deres Digtes Metrum til enhver Tid var paa Højden med deres Tilhøreres metriske Sans. De kunstløse Assonanser maatte da efterhaanden vige for fuldstændige Rim; allerede dette maatte foranledige om ikke egentlig Omdigtning, saa ialfald en Mængde Smaarettelser og Afvigelser i Udtryk og Vendinger. Paa den anden Side maatte med den opblomstrende Digtning Tilhørerne gjøre større Fordringer til nye Scener, Overraskelser og Udmalinger af vellykkede Hovedpunkter; Trouvèrerne maatte bearbejde det gamle Stof paany, optage nye Elementer og udvide Digtningen paa passende Steder. Saaledes maa vi tænke os de nye Bearbejdelser af Ro-

landssangen fremstaaede, og vi vil i det følgende komme til at nævne flere Exempler paa begge Slags Forandringer.

I hvilket Forhold staa disse ældre og nyere Udga-
ver af Rolandssangen til den, som har ligget til Grund
for den oldnorske Oversættelse? Man opdager snart,
at denne, seet ganske i Almindelighed, i væsentlige
Punkter afviger fra de franske Haandskrifter. Det bli-
ver da at afgjøre, om dette er Oversætterens eller Ori-
ginalens Skyld. Hovedafvigelserne er, at i Sagaen fin-
des ikke den Episode, som skildrer Karls Kamp mod
Baligant, og at Ganelons Proces er forvandlet til en sim-
pel Domsafsigelse og Afstraffelse. Man har tidligere
antaget, at Sagaen her tro har fulgt sin Kilde; imidler-
tid røber Oversætterens selv paa et ubevogtet Sted, at
han har foretaget vilkaarlige Forandringer, nemlig da
Karl Natten efter Slaget ved Roncesvals har profetiske
Drømme.¹ Engelen Gabriel lader ham se ind i Frem-
tiden. «Et haardt Uvejr, Torden og Lynild, Storm og
Kulde overfalder hans Mænd, og mange vilde Dyr
storme frem mod dem. De kalde Karl til Hjelp, men
mod ham styrter sig en frygtelig Løve, og Karl faar
ikke vide, hvem der sejrer. Siden er han i sin Borg i
Ais og holder en Bjørn (?) lænket, men fra Ardennerne
ser han 30 Bjørne storme frem, som fordre sin Frænde
udleveret; da løber en Hund (?) ud af hans Palads og be-
gynder en Kamp med den største af Bjørnene, men
Karl faar ikke vide, hvem der sejrer.» Det er let at
se, at Rolandssangens Digter med disse Drømme har
indledet Digtets 2den Afdeling, Slaget mod Hednin-

¹) Se V. 2521—2564.

gerne og Ganelons Proces, hvor Interessen netop fæster sig ved Karls Kamp med Baligant og Pinabels Kamp med Tierri. Nu findes begge disse Drømme i Sagaen (Cap. 38); deraf tør vel sluttes, at Sagaens Original har indeholdt begge Beretninger ganske som i Digtet. I Sagaen er ogsaa tydelig Digtet ved Slutningen afkortet, uden Hensyn til at den episke Behandling fordrede, at der gaves fuldstændige Oplysninger om alle de Personer, der forekom. Saaledes maa i Digtet Marsilie dø i Saragossa, medens vi i Sagaen ikke faar høre mere om ham, efterat Roland har afhugget hans Haand (Cap. 32); ligeledes nævnes Pinabel (Cap. 7) og Dronning Bramimunde (Cap. 13), uden at nøjere Oplysninger gives om dem, saaledes som i Digtet. Det tør da betragtes som sikkert, at her er foretaget vilkaarlige Forandringer ved en Haand, der staar udenfor den franske Digtning. Men Grundene til de 2 Forandringer synes forskjellige. Det er vel ikke blot for endelig at faa Ende paa Sagen, at Oversætteren har udeladt hele Baligantskampen; nærmere synes det ham at ligge en kritisk Grund. Som senere skal omtales, kjendte og benyttede han ogsaa Turpins Krønike; men denne omtalte ingen saa storartet Kamp efter Roncevalslaget. Oversætteren har da fundet hele Episoden usandsynlig og udeladt den. Men Forandringen af Ganelons Proces synes at henvise til en virkelig Kulturforskjel mellem Franskmænd og Nordmænd. *Tvekamp* som Retsmiddel var allerede afskaffet i Norge omtr. 1010 som hedensk og uciviliseret; det maatte da stride mod Oversætterens stærkeste Følelser at lade selve «Karlagnus» tillade Tvekamp som Gudsdom. En ren Grusomhed maatte han endvidere ansé det for,

at Ganelons Frænder blev straffede for hans Brøde; Ætten kunde i Norge deltage i Bøder med en Drabsmand, men det viser sig jo netop i Haakon Haakonsøns Lovgivning Bestræbelser for at hindre den ældre Betragtning, at et Drab kunde hevnes paa Drabsmandens Frænde. Men allerstærkest maatte en Nordmand føle det umoralske i, at en aabenbar Forræder mod sin svorne Herre skulde kunne skyde sig ind under sin Berettigelse til privat Hevn. Oversætteren gjorde altsaa efter sin Betragtning maade ikke andet end at redde Kejserens Ære ved at lade den i sig selv klare Sag bedømme kort og godt efter Naines's Forslag.

Med disse 2 Undtagelser tør man antage, at Oversætteren i det hele tro har fulgt sin Kilde. Denne er imidlertid ikke Oxforderhaandskriftet eller noget dermed beslægtet. Vistnok maa det forudsættes, at Sagaens Original har ligesom Oxforderhaandskriftet været skrevet i normannisk (eller anglo-normannisk) Dialekt: derfor borge de mange Navne f. Ex. Saraguze (fr. Saragoze), Valsunde (fr. Valfonde), Turkis af Turkulus (fr. Torchis de Torteloze) o. s. v.; det kan ogsaa støttes ved, at Sagaen har bevaret Erindringen om Englands Erobring, som ikke kjendes i de ikke-normanniske Haandskrifter.¹ Men andre Navne vise, at Haandskriftet har været meget yngre end Oxforderhaandskriftet; herfor borge Navne som *Aude* (for *Alde*), *Blancandin* (for *Blancandrins*), og allerbedst kanske Navnet *Langalif* paa Marsilie's Farbroder. Dette kunde synes at være et norsk Etymologiseringsforsøg, men ved Sammenligning af de forskjellige Haandskrifter vil vi se, at i

¹) Se ovenfor S. 18.

Norge kun det sidste *e* i "*langalife*" er bortkastet; i Oxforderhaandskriftet kaldes han *l'al-calife* (med baade fransk og arabisk Artikel), men i de 2 nyere Haandskrifter møde vi Formerne *langalie* og *laugalie*; det er da klart, at *Langalif* staar netop paa Overgangen fra *lalcalife* til *laugalie*. Det samme Forhold vil man gjenfinde i det hele i Sammenligningen mellem *Sagaen* og de franske Haandskrifter. *Sagaens* Original synes saaledes at have ialfald begyndt den Omdigtning, som fulgte med Overgangen fra Assonanser til Rim. Et Par Exempler vil her være bevisende. Den anden Strofe i Digtet begynder saaledes:

Oxforderhaandskriftet V. 10.

Li reis Marsilie esteit en Sarraguce
Alez en est en un verger suz l'umbre.¹

Men i Pariserhaandskriftet V. 14.

En Saragoze ert Marsille *li ber*
Soz une olive se sist por déporter.²

Den eneste Grund til Forandringen synes at være Rimet; denne Forandring gjenkjendes i den norske Prosa, hvis Original dog har bevaret Udtrykket "*suz l'umbre*": «Marsilius konungr var genginn *undir olifutré* einu i skugga.» — Da *Blancandin* kom til *Kejseren*, sagde han:

Oxforderhaandskriftet V. 123.

. . . . Salvet seiez de Deu
Le glorius que devuns aürer³).

¹) „Kong Marsilie var i Sarraguce, han var gaet ud i en Have under Skyggen.“

²) „I Saragoze var Marsille, Herren, under et Oliventræ satte (han) sig for at forfriske sig.“

³) „Bevaret vær af Gud, den herlige, som vi bør tilbede.“

Men Pariserhaandskriftet har V. 142.

Beau sire roi, cil dex vos puist garder
 Qui fist le ciel et la terre et la mer
 En ceste crois laissa son cors pener
 et el s'epoucre cocher et repousser
 et au tiers jor de mort r'ésusciter
 par cels, qu'il volt ensemble o lui mener.¹

Naar man i Forbindelse hermed ser den norske Oversættelse: «Herra konungr, Guð gæti þin, sá er skóp hi-min ok jörð ok á kross var festr at leysa oss frá kvölum helvitis,» kan der ikke være Tvivl om, at Oversætteren har fulgt den *rimede* Text, hvor han dog har sammendraget de 4 sidste Vers.

Paa andre Steder synes de nye Trouvèrer at have foretaget Rettelser mere for Meningens end for Rimets Skyld, og disse Rettelser findes igjen paa Oldnorsk. Naar saaledes Blancandin og hans Mænd skulle beværetes og overnatte hos Kejseren, indledes dette saaledes i Oxfordershaandskriftet: .

Bells fut li vespres e li soleilz fut cler,
 Les dis mulez fait Charles establer² (V. 157—58).

Her kan ikke Rimet støde, thi samme Endelse er beholdt; men Tanken er forandret, og det kan ikke nægtes, at der er bedre Mening i Pariserhaandskriftet:

1) „Ædle Herre Konge, maa den Gud bevare Eder, som gjorde Himmelen, Jorden og Havet, lod sit Legeme pine paa Korset og lægge til Hvile i Graven og paa 3dje Dag staa op fra Døden for dem, som han vil føre sammen med sig.“

2) „Aftenen var smuk, og Dagen var klar, de 10 Muldyr lader Karl føre til Stalden.“

Beaus fu *li jors, si prist à decliner,*
Et li solaus se prist à esconcer.

Li rois comande les mules establer o. s. v. ¹ (V. 186—88).
Da Roland blæste i Hornet for at paakalde Karls Hjelp,
naaede efter Oxforderhaandskriftet Lyden 30 Mile:

Granz XXX liwes l'oirent il respundre (V. 1754), ²
men Versaillerhaandskriftet nøjer sig med:

bien XV lieues li oïe en ala (v. 3055). ³

Begge disse Rettelser ere optagne i Sagaen. Et 3dje Exempel er Sammenstødet mellem Ganelon og Roland i Raadsforsamlingen; det er for vidtløftigt til her at citeres, det faar være nok at gjøre opmærksom paa, at Sagaen oversætter efter følgende Orden i Oxforderhaandskriftet: først V. 319—30, derpaa V. 310—18, og saa først V. 280—309. Men dette er netop den Ordning, som Pariserhaandskriftet følger V. 334—431. —

Der er desuden mange Steder i Digtet, hvor de senere Trouvèrer til det ældre Haandskrift have gjort smaa Tillæg, som ere bevarede i den norske Oversættelse. Da saaledes Ganelon leverer Kejserens Brev til Kong Marsilie, og denne skal til at læse det, finde de senere Haandskrifter nødvendigt at tilføje «Marsille sot des ars bien la maistrie, escoler fu en la loi paénie,» og Sagaen beretter derfor «hann var góðr klerkr ok kunni vel á heiðnar bœkr.» Om dette Brev tales ikke mere i Oxforderhaandskriftet, men Pariserhaandskriftet beretter, at han «les briés comande ardoir au feu *gréjois.*» Det sidste Ord (= græsk) har Oversætteren ikke forstaaet

1) „Skjøn var Dagen, den begyndte at helde, og Solen var nærved at synke. Kongen befaler at føre Muldyrene til Stalden.“

2) „30 store Mil hørte de den gjenlyde.“

3) „Gode 15 Mil gik dens Lyd.“

og derfor udeladt, men Resten har han: «Marsilius konungr let brenna ritit.» Naar der senere berettes om de mange Varsler, som skede paa Slagdagen for Rolands Skyld, oplyser Versaillerhaandskriftet, at derom kan man læse i St. Denis:

A Saint-Denis, cui Dex parama tant

Là treuve l'on ceste estoire lisant,

hvilket i Sagaen oversættes «En þat er ritat i sögunni af hinum helga Dionysio, at þat væri alt fyrir sakir Rollants» o. s. v. —

Som her er fremhævet, er det mest i Smaating, at Sagaen følger de senere Bearbejdelser; derimod har den ladet ligge de større Udvidelser, som disse senere Udgaver have optaget. Saaledes vil man forgjæves i Sagaen søge efter de vidtløftige Skildringer af, hvorledes Jævningerne væbnede sig før Roncevalskampen og opmuntrede hinanden med kjække Taler, hvorledes Ganelon før sin Domfældelse undslap Kejserens Magt 2 Gange og efter mange Tilskikkelser endelig blev fangen, hvorledes Aude og Rolands Moder og deres Slægt bliver hentet til Ais og hvorledes Aude udbyder i vidtløftige Klager over Rolands Død o. s. v. Alle disse større Tildigtninger tør man vel tro ikke var blevne til, da Sagaens Original blev skrevet. Dog bør kanske ikke glemmes, at en senere Legende, som findes i Versaillerhaandskriftet, ogsaa er optaget i Sagaen; det er Fortællingen om, at da Franskmændene vilde begrave sine faldne ved Roncesvals og ikke kunde adskille dem fra Hedningerne, sker paa deres Bøn det Mirakel, at der om Natten voxer Torne over alle de faldne Hedninger, medens de Kristne laa bare (Cap. 40 og V. 10936 ff.). —

Med Undtagelse af Beretningen om Ganelons Dom have vi endnu ikke omtalt den Række virkelige Afvigelser, som i Sagaen findes fra alle de franske Texter. Disse Afvigelser grunde sig enten paa afvigende Sagnform hos Originalen eller paa Misforstaaelser eller paa Forandringer paa Grund af Overførelsen fra Vers til Prosa. — Det er mangesteds, man med Sikkerhed tør paastaa, at Sagaen alene har bevaret Træk, der ere tabte i de franske Texter, og det skal ikke forundre os, om flere af disse træffes igjen, naar engang de øvrige nyere Haandskrifter af det franske Digt foreligge fuldstændigt udgivne.¹ Vi skulle her nævne nogle af de vigtigste. Da Blankandin kommer til Kejseren, er han omringet af 15,000 Franskmænd, som lege dels med Skakspil, dels med Bretspil (Oxforderhaandskriftet V. 111—12): «ok var önnur hver taflan af gulli en önnur hver af brendu silfri, svá hit sama váru ok reitirnir á taflborðinu, at annarr hverr var gyltr, en annarr hverr var þaktr af hvitu silfri.» Saadanne nøjagtige Beskrivelser høre netop hjemme i de franske Digte, medens Sagaoversætterne overalt vise en stærk Tendens til at forkorte dem; der kan altsaa ikke være Tvivl om, hvor de egentlig høre hjemme. I Raadsforsamlingen oprægner Roland de Lande og Byer, han har erobret for Kejseren, efter Oxforderhaandskriftet: Nobles, Commibles, Valterne, Pine, Balasgued, Tuele, Sezilie, efter Pariserhaandskriftet: Nobles, Merinde, Vauterne. Sagaen har alle de Navne, Oxforderhaandskriftet nævner, undtagen Commibles, istedetfor hvilken allerede er indtraadt

¹) Et Exempel i en norsk Oversættelse paa et Sagntræk, der er tabt i de franske Originaler, har jeg omtalt i Saga af Flores ok Blankiflur, se Tidsskrift for nordisk Filologi, ny Række I S. 38.

Morinde, samt tillægger: «*Port ok Pailart* (Aulert), er stendr á landamæri.» Disse ukjendte Navne med den tilføjede geografiske Bemærkning kunde umuligt Oversætteren finde paa at tilføje, medens de godt passe i det franske Digt. Det mærkeligste Tillæg af alle findes i Cap. 39, hvor Kejseren byder sine Mænd at tage Dyrundale af den døde Rolands Haand, men ingen formaar det, førend han selv kommer til. Dette er saa ægte *episk* og ægte *ridderligt*, at en Beretning herom maa være oprindelig. Det er ogsaa et af de faa poetiske Træk i Sagaen, som siden er gjenfødt i nordisk Digtning. Mindre vigtige ere Enkeltheder, som at Jævningerne lo, da Kejserens Brev faldt ud af Ganelons Haand, at paa dennes Hest Tachebrun Sadelen var af Sølv og Sadelklædet af «det dyreste Pell,» at Ganelons Mænd efter hans Afrejse beklage sin og hans Skjæbne o. l.; men om dem alle gjelder, at de ere af fransk, ikke norsk Oprindelse.

Af større Betydning for os er de Misforstaaelser, som Oversætteren har gjort sig skyldig i. Gjennemgaaende er den Fejl, at «*crier Monjoie*» oversættes «blåsa i horn» eller «blåsa i luðra,» endnu nøjagtigere S. 516 «*blésu i luðr sinn þann* er K. m. k. átti, er kallaðr var Mundide.» Dette beviser afgjørende, at Oversætteren ikke var Franskmand. Ligeledes viser en Misforstaaelse, at da Bogen oversattes, forstod Nordmændene sig ikke stort paa Riddersæder; om Valdebrun siges «*eil adouba le roi Marsilion, il li coucha son premier esperon,*» hvilket oversættes «*hann var vanr at standa upp imóti Marsilio konungi ok binda spora á fœtr honum*»; paa andre Steder i Sagaen benytttes dog Udtrykket «*dubba til riddara,*» men her har altsaa Oversætteren ikke lagt Mærke

til, at det samme menes om Kongen.¹ Om Falsaron siges, at han «tint la tere d'Atliune Balbiun» (Oxforderhaandskriftet V. 1215); disse Navne have vel været utydelige eller forvanskede i Originalen, thi Oversætteren har opfattet dem som Datan og Abiran («þvi landi, er þeir áttu Datan ok Abiron») og derfor fra sit Bekjendtskab med Bibelen tilføjet deres Historie. Dette giver dog ingen Grund til at antage, at Oversætteren var gejstlig, thi ogsaa hos Lægmand fandtes saa megen lærd Dannelse i det 13de Aarhundrede; der var mange af dem, som var «klerkar góðir». I Kongespejlet forlanges som Vidnesbyrd om almindelig Dannelse, at man skal kunne Latin og Fransk som de mest udbredte Sprog, og andre Kundskaber forudsætter ikke Oversættelsen. At Oversætteren ikke er gejstlig, viser sig bedst af, at han forkorter alle de bibelske Tirader, som lægges i Heltenes Mund.² Derimod finde vi hist og her smaa Tilsætninger, som vise, at Forfatteren ikke var ukjendt med Krigens Sysler og havde god Forstand paa «Hirdsæder». Da Kejseren faar Marsilius' Bud om Underkastelse, takker han Gud og giver Ordre til Opbrud; dette udtrykkes saaledes V. 700—701:

Par mi cel ost funt mil grailles suner

Franc desherbergent, funt lur sumers trosser;³

1) Det ligger nær at tænke paa den Scene ved Kong Magnus' Kroning 1261, da en tilstedeværende skotsk Ridder sagde, idet man fæstede Kroningssværdet om Magnus: „det er mig sagt, at i dette Land blev ikke Riddere „dubbete“, men ingen Ridder saa jeg saa hæderligen dubbet som han, hvem 10 berømte Høvdinger gjorde med Kroningssværd.“

2) Herom mere nedenfor.

3) „Midt i Hæren lyde 1000 Trompeter, Franskmændene bryde op og belæsse sine Heste.“

men istedetfor ligefrem Oversættelse siger Sagaen «Siðan váru upptekin landtjöld ok herbúðir K. m. konungs,« aldeles som om der taltes om et af Birkebenernes Tog hjemme i Norge. Strax forud er der Tale om, at Kejseren modtager den hjemkomne Ganelon efter at have hørt Morgenmesse:

Li emperères est par matin levet,

Messe e matines ad li reis escultet;

Sur l'erbe verte estut devant sun tref,¹

men Oversætteren troede vist at mangle Ærbødighed mod Kejseren ved at lade ham høre Ganelons Bud fastende; han fortæller nemlig, at Kejseren efter at have hørt Tider *gékki til matborðs* o. s. v. Thi ved den norske Konges Hird stededes ingen for Kongen, før denne havde spist eller var ifærd med at spise. — Ogsaa paa andre Punkter viser sig den stærke Kulturforskjel mellem Oversætteren og Originalen. Naar Originalen har «St. Basilius,« oversættes det St. Blasius, thi denne Helgen var kjendt i Norge, den anden ikke. Naar det fortælles, at Franskændene græd af Glæde ved fra Toppen af Fjeldene at se sit Hjemland «la tere majur» og at mindes sin Ejendom, sine Børn og Hustruer, har Oversætteren ikke forstaaet denne Rørelse og beretter, at det var Skilsmissen med Roland, som bragte Taarer i alles Øjne («við skilnaði þeirra var engi svá harðr, at vatni mátti halda fyrir sakir elsku, er þeir höfðu á Rollant»). Naar ved Ganelons Fængsling Kokken sætter ham paa en Arbejdshest «à deshonor» (til Vanære), har Oversætteren troet, at dette maatte betyde «paa en ære-

1) „Kejseren har staaet op, Kongen har lyttet til Messe og Ottesang; paa det grønne Græs stod han foran sit Telt.“

krænkende Maade« og gjengiver det «lét setja hann á klyfjahesta sina ok hverfa höfuð til hala.» En ren Tankeløshed er det, at der bagefter siges, at Ganelon føres «til myrkvastofu» istedetfor føres i Bevogtning under Rejsen. — En Misforstaaelse, som har faaet Betydning for den senere oldnorske Redaktion, er, at Valtari «di niés (Søstersøn af) Droittin, al veill e al canut» er bleven *Søn* af «Dragon hinn gamli ok hinn skegghviti» og desuden *Søstersøn af Turpin*; thi dette nye Slægtskab har bragt den nyere Redaktion til under Slaget overalt at indsætte *Valtari* istedetfor *Turpin*, som skulde afvejen, hvorum mere nedenfor.

Overgangen fra Vers til Prosa er ikke bleven uden Følger for Fremstillingen; Oversætteren har mangesteds følt, at den episke Stil ikke længer passede. Det blev saaledes ikke muligt at gjentage de *episke Epitheter*, hvergang de forekom; naar saaledes om Naimés siges «meillor vassal n'out en la curt de lui» (V. 231, 775 o. fl.) og om Turpin «tel coronet ne chantat unches messe» (V. 1604 o. fl.), findes disse Tillæg kun éngang hver i Sagaen. — I Digtet skildres Hovedpersonerne den første Gang, de forekomme; dette maatte udelades i Sagaen, som har omtalt de fleste af dem før; saaledes f. Ex. Kejseren V. 116—119, Marsilie V. 408—15 o. s. v. Men fornemmelig har denne Omarbejdelse gaaet ud over Talerne og de lyriske Partier. Det er bekjendt, at i de franske Helte-digte findes en Række Gjentagelser eller rettere Variationer af samme Hovedtanke, især paa de stærkest bevægede Steder; den Strid om disse Strofers Oprindelse, som har sysselsat mange franske Lærde, vedkommer os mindre, naar det kun er sikkert, at Oversætteren har fundet dem ogsaa i *sin* Original; og dette er sikkert, thi flere af

dem findes oversatte f. Ex. Rolands Taler til Durendal. Da Ganelon foreslaar Roland til Fører for Bagtroppen, takker Roland ham og siger, at ingen vil være saa djærv at anfælde ham; men i Oxforderhaandskriftet tilføjes her 5 Vers, hvori siges, at da Roland hørte, han skulde være i Bagtroppen, talte han vredelig til sin Stiffader:

Ahi, culvert, malvais home de put aire,

Quias le guant me caïst en la place,

Cume fist à tei li bastuns devant Carle? (V. 761—64)¹

Dette Udraab, som nok kan forsvare sin Plads, idet Roland tænkes baade at glæde sig over Kampen og at harmes over Ganelon's onde Vilje, har Overs. beholdt med en liden Forbedring. Men andensteds har han anseet Gjentagelserne for upassende i Prosa og gjort Forandringer. Da Roland og Oliver se Saracenerne komme, opfordrer Oliver Roland til at blæse i sit Horn, men Roland vil ikke. Oliver gjentager sin Opfordring 4 Gange i forskjellige Udtryk, men intet hjælper. Opfordringerne ligne dog hinanden saameget, at de næsten vilde falde sammen i Oversættelsen; derfor er i Sagaen 3die og 4de Opfordring og Rolands 3die og 4de Svar slaaede sammen (Cap. 21). Kort efter udelades Olivers Tale til sine Mænd med den Oplysning, at den var af samme Indhold som Rolands («svá mæliŕ Oliver hit sama»). Og af Kejserens Klager over Rolands Død, der høre til de smukkeste Dele af Digtet, er der kun blevet nogle ganske faa Linjer tilbage; her synes altsaa den nordiske Skyhed for at udtrykke stærke Følelser i mange Ord at have indvirket paa Sagaen; dette stemmer ganske

¹) „Ha, Nidding, onde Mand af ussel Herkomst, tænker du, at Handsken skal falde af min Haand, som Stokken faldt fra dig foran Karl.“

med, at Aude ved at høre om Rolands Død synker død ned, ogsaa hendes Sorg mangler Ord; men mærkeligt nok er her Originalen ikke stort ordrigere end den danske Krønike (o: Sagaen).

De Resultater, som her ere fremstillede for Rolands-sangen, vil blive os vigtige for Sagaens øvrige Dele, hvis Kilder ikke foreligge i flere Bearbejdelser.

5. Sagaens første Bog beretter *Karls* og *Rolands* Historie indtil Belejringen af Saragossa. Vi skal kortelig gjengive dens Indhold:

Kong Pipin er død og har efterladt 2 Døtre, Gilem og Belisent, og en Søn Karl, 32 Aar gammel. Pipins Riddere vil dræbe Karl, men Gud sender sin Engel for at advare ham. Karl drager bort, og om Natten byder Engelen, at han skal drage ud at stjele med Tyven *Basin*. Karls Raadgiver Namlun (o: Naimes) byder Basin at kalde Karl *Magnus*. De drage til Jarlen Reinfrei i Ardena og faa høre Jarlen fortælle sin Kone om en Sammensværgelse, hvorved 12 Høvdinger skal dræbe Karl Juleaften og gjøre Reinfrei til Kejser og hans Broder Heldri til Hertug o. s. v. De tage Jarlens Hest og Sværd og bortfjerne sig. Karl drager til sin Moder Berta, som lader ham konfirmere med Navnet Karl magnus. De stevne nu alle Rigets Høvdinger sammen i „Eis“ 2den Pintsedag. Alle komme, de Sammensvorne ogsaa. Kroningen foregaar, de Sammensvorne fanges og henrettes, Karl uddeler nye Len (Cap. 1—25). Reinbald af Frisland faar Karls Søster Belisent. Varner af Pirapunt sætter sig op mod Karl og kalder ham Tyv; Reinbald kjæmper med ham for at modbevise dette og gjennemborer ham, Eim af Galiza faar hans Enke og Len (26—32). Berta dør, og Reinbald drager til Frisland med sin Kone (33). Bove af Viana kommer med sin Søn Girard til Kejseren, sendes til Rom og dør paa Hjemvejen. Kejseren krones i Rom og giver

Viana til Boves Søn Girard (35). Karl har Omgang med sin Søster Gilem, Engelen Gabriel aabenbarer hans Synd for Egidius, som løser ham. Karl gifter sin Søster med Milun, hun føder efter 7 Maaneder Sønnen Roland. Hans Opfostring (37). Girard af Viana gjør Oprør, Milun sender Roland til Kejseren, han og Oliver skal kjæmpe, men forliges, Roland forloves med hans Søster Aude (Adein) (42). Karl faar 3 Sværd, som Galant har gjort, Kurt, Almacia og Dyrumdale (44). Karl giver Dyrumdale til Roland og sender ham og Oliver til Nobilis, som de belejre (45). Vitakind i Saxen gjør Oprør, Karl drager mod ham, men stanses af Rhinen. Broen bliver ikke færdig, før Roland og Oliver blive hentede. Saxland indtages, Vitakind fældes (47). En Svane svømmer op ad Rhinen med en Baad, hvori en Mand med et Brev. Han hedder Girard Svan, bliver en god Ridder, ægter Karls Søster Adaliz og bliver Hertug i Ardena (48). Karl ægter Namluns Søster Adein, de faa en Søn *Lodve* (o: Ludvig). Karl drager til den hellige Grav og kommer paa Hjemvejen til Kejseren i Myklegaard, som han hjælper mod Hedningerne og faar Relikvier af (50). Gabriel byder Karl at drage til Spanien, man ruster sig i 2 Aar; en Hind viser Vej over Gerund. Roland og Oliver sendes til Nobilis; de erobre Staden og dræbe K. Ful, som Karl har budt dem at spare. Karl bliver vred og slaar Roland med sin Handske under Næsen. Karl indtager Mongardig og Kordu og belejrer Marsilius i Saraguz. Karl sender Basin og Basilies til ham som Sendebud, men Marsilius lader dem dræbe (53). Milun dør, Guinelun ægter Gilem, men de blive senere skilt paa Grund af Slægtskab, og begge gifte sig igjen. Roland sendes hjem for at frede Riget og kommer til Guineluns Kone, som han hviler hos om Natten uden at kjende hende. Han bekjender dette for Guinelun, som lover ham ikke at hevne sig, men siden hader ham. Roland kommer tilbage med Oddgeir danske, som Karl slaar til Ridder og giver Sværdet Kurt. Kongen giver Turpin Vaaben og Sværdet Almacia. Karl udvælger de 12 Jævninger til Forkjæmpere mod Hedningerne (59).

De 2 Forfattere, som have forsøgt at bestemme Kilderne for Karlamagnus-saga, C. R. Unger og G. Paris, ere noget uenige om Oprindelsen til denne Bog af Sagaen, men begge fastholde, at først Oversætteren har arbejdet den sammen til en Enhed. Unger mener saaledes, at Cap. 1—25 er Oversættelse af en *chanson de geste* om Sammensværgelsen, som Karl opdagede, da han efter Engelens Befaling drog ud at stjæle, og at Resten af Bogen er Uddrag af forskellige karolingiske Digte, hvoriblandt *Girard de Viane* og *le chevalier au cygne*. G. Paris betegner Cap. 1—33 som oversatte efter en tabt *chanson de geste*, som han kalder "*Basin ou le couronnement Charles*"; de følgende Beretninger anser han for Uddrag dels af chansons, dels af latinske Legender, f. Ex. om Egidius, hvis latinske Navn han anser for betegnende, og Slutningen (Cap. 51—59) for en Indledning til Rolandssangen. Den Mening, at latinske Legender skulde ligge til Grund, kan jeg ikke dele. Navnet Egidius kan ialfald intet bevise, thi det vexler, endog i samme Capitel, med *Gillias*, der repræsenterer den franske Form (S. 32,³ cfr. S. 24⁴ og 43²⁴), og har vistnok ikke hørt hjemme i Sagaens ældre Haandskrifter. Heller ikke kan jeg ansé det for muligt, at Oversætteren har foretaget vilkaarlige Sammendrag af franske Digte, og det bedste Bevis herimod er, at *disse Uddrag ikke ere bragte i Overensstemmelse med Resten af Sagaen*. Det er nu for det første meningsløst i Cap. 51—59 at fortælle Begyndelsen af Toget i Spanien, saa pludseligt bryde af og gaa over til Toget til Italien (2den Bog om Oddgeir), og først i 7de Bog komme tilbage til Fortsættelsen; videre er det meningsløst at fortælle i 1ste Bog om Kampen med Saxerne (Cap. 45—47) og Rejsen til Jeru-

salem og Konstantinopel (Cap. 49—50), naar disse Beretninger gjenfindes udførligere i 4de og 6te Bog. Endvidere bliver Roland allerede i 1ste Bog voxen og faar Dyrumdale, medens han endnu i 3die Bog ikke er Ridder og tager Dyrumdale fra Jamunt o. s. v. Dette har ogsaa Redaktøren af 2den Udgave indseet og derfor udeladt det altsammen. Naar Oversætteren ikke har gjort det samme, maa det være, fordi han har følt sig bunden til sin Text. Jeg mener altsaa, at hele Sagaens 1ste Bog ogsaa paa Fransk har udgjort en Enhed, og vil derfor søge at gjøre gjeldende, hvad allerede G. Paris har antydnet for Slutningen af Bogen, at 1ste Bog er oversat efter en chanson de geste, som har dannet Indledningen til Rolandssangen. Kun under denne Forudsætning kan alle Besynderligheder forklares, og den forklarer dem alle. At 1ste Bog udgjør en Enhed med Rolandssangen, er af mange Ting klart; det er saaledes sikkert nok, at alle de Begivenheder, Rolandssangen forudsætter, fortælles i 1ste Bog, f. Ex. Erobringen af Saxen, Toget til Konstantinopel, selve Toget til Spanien og de første Begivenheder der, Basins Drab hos Marsilie, Erobringen af Nobles o. s. v. Mærkes kan ogsaa, at *Audes* Historie er fortalt i 1ste Bog, Cap. 42, at Ludvig, hvem Kejseren efter Rolands Død tilbyder hende til Ægtemand, nævnes i 1ste Bog Cap. 49 og 56, men *ingensteds ellers*, og at *Oddgeir*, som spiller en saa stor Rolle i Baligantskampen, kommer til Kejseren og bliver slaaet til Ridder i 1ste Bog Cap. 58. Ogsaa i den Henseende udgjør 1ste Bog en Enhed med Rolands-sangen, at Hovedpersonen i 1ste Bog er i Begyndelsen *Karl*, i Slutningen *Roland*, medens omvendt i Rolands-sangen i Begyndelsen *Roland*, i Slutningen *Karl*. Hele

1ste Bog kan kaldes *Karls og hans Slægts Historie*, indtil Belejringen af Saragossa er begyndt, og betragtet under dette Synspunkt udgjør 1ste Bog en *Enhed*. Det lader sig nemlig ikke gjøre, som Unger og G. Paris have forsøgt, at dele Bogen i 2 Halvparter, hverken ved Cap. 25 eller 33, thi i 1ste Halvpart fremdrages Træk og Personer, som nøjere belyses eller hvis Historie nøjere fortælles i 2den. Af Karls Slægt nævnes saaledes i Begyndelsen hans Moder *Berta hin fótmikla* og hendes Døtre *Gilem* og *Belisem* og den yngste *Adaliz* (Cap. 1, 3, 8), men Bertas Død omtales først Cap. 33, og Døtrenes senere Historie opfylder ogsaa den senere Halvpart: Belisent bliver gift Cap. 26 og drager med sin Mand til Frisland Cap. 33; Gilem opfostres Cap. 34, forføres af Karl, giftes med Milun og føder Rollant Cap. 36, ægter Guinelun, skilles fra ham og ægter Evrard Cap. 54; og Adaliz, som fødes efter Pipins Død Cap. 8, faar en Fosterfader i Cap. 34 og ægter Girard Svan Cap. 48. Ogsaa Namlun (i denne Form af Navnet) og hans Slægt gaar igjennem hele Bogen. Hans Fader *Videlun* omtales allerede i Cap. 1, ligesaa hans Søster *Adein* (Oden); men *Videlun* dør først i Cap. 50, og *Adein* bliver gift med Kejseren i Cap. 49, og omtales ogsaa i Cap. 56 og 57. I Cap. 20 gjøres foran Karls Hal i Eis en Staalhaug til at prøve Sværdene i, og dens Opbyggelse fortælles omhyggeligt; men der bliver ikke Brug for den før i Cap. 44, efterat Karl har faaet de 3 Sværd, som «Galant smiðr af Englandi» har forfærdiget. Exemplerne kunne let forfleres, men det er vel allerede nok til at vise, at hele Bogen udgjorde allerede i sin Composition en *Enhed*, førend den underkastedes Oversættelse til Oldnorsk. Om dette franske

Digt, Indledning til Rolandssangen, som kanske burde kaldes *Charlemagne et Roland*, kan der vel af Oversættelsen udledes adskillige Slutninger. Det Haandskrift, som forelaa Oversætteren, var normannisk eller anglo-normannisk: Navneformer som *Namlun*, *Clerimunt*, *Pirapunt*, *Aspremont*, *Reimund*, *Reinfrei*, *Godfrei*, baade i 1ste og 2den Halvdel, vise dette. At der ogsaa findes latinske Casusformer af Navne (*Milonem* S. 8, *Arnulfus* S. 9, *Geddonem* S. 15, *Egidium* S. 31), vedkommer ikke Originalen; det er en oldnorsk Særegenhed, som meget ofte findes i norsk-islandske Haandskrifter, at latinskformede Navne altimellem deklineres paa Latin. Digtet kan ikke være af de ældste, thi det forudsætter baade Rolandssangen som digtet forud, og desuden en Række Heltedigte, som det gjør Uddrag af og hvoraf flere ikke høre til de ældste. Det har derved faaet Udseende af et lærd Arbejde eller Oversigtsarbejde (cyklisk Digt), og der findes ikke nogen Enhed i Handling. Fortællingen falder fra hinanden i flere Dele, saa at det er Mulighed for at komme paa Spor efter de Elementer, hvoraf Forfatteren har sammensat sit Digt. Han sees at have behandlet de gamle Sagn med stor Vilkaarlighed. *Basin*, som ved Siden af Karl er den vigtigste Person i hele første Halvdel, har han gjort til en almindelig Tyv og Landevejsrøver, medens alle andre Digte ere enige om, at Basin var en Høvding, som var bleven landsforvist af Karl og derfor havde slaaet sig paa Røveri, men som Karl gav sig i Kompagni med, da han vilde opdage Sammensværgelsen. Det synes derfor rimeligt, at Digtets Forfatter har vilkaarligt knyttet Episoden om Basin og Sammensværgelsen sammen med Karls Regjeringstiltrædelse

og Kroning. Et Minde om det oprindelige Sagn er det vel, naar Jarlen erklærer for sin Kone, at de vil dræbe Karl i *Julen* (Cap. 2), medens alligevel Anslaget kommer til Udførelse ved Kroningen paa *Pintsedag*. Beretningen om Kroningen har forresten bevaret det virkelige Faktum, at Karl først blev kronet i Frankrige og siden som Kejser i Rom; men den viser sin Nyhed ved at lade Karl allerede ved sin Thronbestigelse besidde alle de Riger, som han senere selv vandt ved sine Erobringer. Ind i Sagnet om Konge-Kroningen er ogsaa blandet en Beretning (vistnok fra et tabt Digt) om Reinbald af Frisland og *Aimar* (Eim) af *Galicien*, som efter at have kjæmpet med hinanden blive Fostbrødre og gaa i Karls Tjeneste; Reinbald ægter siden Karls Søster, og da Varner af Pirapunt gjør Oprør, kjæmper han med ham paa Kejserens Vegne og fælder ham, hvorpaa hans Land og Enke tilfalder Eim af Galiza (Cap. 18, 26, 28—32). Til Kejserkroningen er paa samme Maade knyttet Sagnet om *Girard de Viane*, idet hans Fader «Bofi hinn skegglausi» dør under Kroningsrejsen, og hans Søn arver hans Land, men siden gjør Oprør. I dette Oprør spiller den unge Roland en Rolle, saaledes maatte hans Fødsel og Ungdomshistorie fortælles først (Cap. 36—38). Sagnet om Girard de Viane og hans Kamp med Kejseren synes, efter G. Paris, ikke at være gammelt og omtales ikke i Rolandssangen, men det forekommer dog i Sagaen i en ældre Skikkelse end i Klerken Bernards Digt «Girard de Viane» fra Begyndelsen af 13de Aarhundrede.¹ Ved denne Lejlighed nævner Sagaen Olivers Søster, hvis

¹) G. Paris, *Hist. poet. de Charl.* S. 326.

Død af Sorg over Roland før er omtalt, hun kaldes i de forskjellige Haandskrifter Adein¹ eller Auda, altsaa samme Navnform som i de senere Haandskrifter af Rolandssangen og i Oversættelsen. Cap. 46—47 indeholder et Uddrag af en chanson de Saxe (Krigen mod Vitakind), der er beslægtet med det Digt, der oversættes helt i 4de Bog; men der er, saavidt jeg ser, ingen Grund til med G. Paris at antage, at Digtet har gaaet gennem en latinsk Bearbejdelse, førend den kom ind i Sagaen.² Et lignende Uddrag af et fransk Digt er Cap. 48 om *Girard Svan*, som kom til Eis i en Baad, ført af en Svane, og blev optaget ved Kejserens Hof, gift med hans Søster Adaliz og gjort til Hertug over Ardena. Fortællingen er kun et Brudstykke, hvis Fortsættelse Forfatteren (eller ialfald Sagaoversætterten) har glemt at optage. Girard Svan omtales siden kun lejlighedsvis Cap. 49 og er aabenbart senere knyttet til Sagnkredsen; Sagaens Beretning har dog ældre Udseende end Digtet fra 13de Aarhundrede, hvor Svaneridderen er knyttet til en ganske anden Digtecyklus, idet han bliver gift med Hertuginde af Bouillon og derved Stamfader for Jerusalems Erobrer³. Karls Giftermaal og hans Søn *Ludvigs* Fødsel er ved et Løfte forbunden med hans *Rejse til Jerusalem og Konstantinopel* (Cap. 49, 50), hvorfra han fører mange Relikvier hjem til Frankrige. Ogsaa dette Stykke synes at være Uddrag af en chanson de geste, som forresten ganske stemmer

1) Adein (Audein) er kun en Udvidelse af Aude; Formen forekommer ogsaa i det lothringske Brudstykke af Rolandssangen, se Genins Udg. S. 496 (V. 3), vekslede med Aude S. 497 (V. 47).

2) Cfr. G. Paris, hist. poet. p. 287. Det latinske Uddrag, som her omtales, kan ikke være benyttet af Sagaoversætterten, dertil er det *for* legendarisk.

3) Hist. litt. de la France, tome XXII p. 388—402.

med Rolandssangen,¹ men meget afviger fra den Fortælling om de sammé Begivenheder, som senere skal omtales. Med Cap. 51 begynder det Afsnit, som ogsaa G. Paris erkjender for en Indledning til Rolandssangen, og som skildrer Kejserens Tog til Spanien og første Erobringer der; den eneste Uoverensstemmelse deri med Rolandssangen er, at allerede i Cap. 53 Kordova bliver erobret, uagtet dens Erobring senere omtales i 7de Bog Cap. 4; selve Navnenes Vexel (Kordu, Acordies) viser, at dette er en Misforstaaelse af Oversætteren, ikke af Forfatteren af «Karl og Roland.» Beretningen om Gilems Skilsmisse fra Guinelun, begges senere Giftermaal og Rolands Besøg hos Guineluns anden Hustru er vistnok senere Tiligtning — thi efter Rolandssangen var Ganelon lige til sin Død gift med Rolands Moder — men dette Tillæg søger dog paa en med disse Digtningers Karakter stemmende Maade at forklare, hvorfor Guinelun benyttede Anledningen til at undsige Roland, efterat denne havde foreslaaet ham til Sendemand. Ogsaa den Opregning af Jævningerne, hvormed 1ste Bog slutter, viser en senere Form af Sagnene end den, som Oxfordershaandskriftet kjender. I Cap. 58 have *Turpin Erkebiskop* og *Valtare Jarl* fortrængt *Anseis* og *Girard* af Jævningernes Række; dette er at gaa videre end Sagaens Rolandssang, thi i 7de Bog findes vistnok ogsaa *Turpin* og *Valtare* blandt Jævningerne, men *ved Siden af Anseis* og *Girard* (Cap. 16). Det synes dog, som disse sidste kun tilfældigvis er blevne staaende fra den ældre Bearbejdelse; thi deres Død blandt Jævningerne nævnes ikke, medens *Turpin* og *Valtare* i den sidste Kamp ere

1) Se G. Paris, hist. poet. S. 341.

Hovedheltene næst efter Roland og Oliver. Vi stilles saaledes i det hele taget ved Originalen for Sagaens første Bog paa samme Stadium som ved den antagne Original for 7de Bog, nemlig midt mellem Oxfordershaandsskriftet fra 1ste Halvdel af 12te Aarhundrede og de senere Udvidelser fra 13de Aarhundrede.

6. Indholdet af Fortællingerne om *Oddgeir danske*, saaledes som de findes i Sagaens 2den Bog og i Uddraget i den danske Karlskrønike, der maa udfylde den tabte 9de Bog, er kortelig følgende:

Kong *Jofrey* i Danmark sender sin Søn *Oddgeir* som Gissel til Karl, men dræber efter hans Stedmoder Belisents Opfordring Karls Sendebud. Karl sværger, at han skal skræmme en anden fra at „forgisle“ (= fr. *forstagier*) sin Søn og vil lade *Oddgeir*; dræbe hans Mænd bede forgjæves om *Oddgeirs* Liv, da berette Sendebud fra Rom, at Kong „Amiral“ af Babilon har overfaldt Byen. Karl drager mod Rom, en Hjort viser ham Vejen over Alperne; han lover at skaane *Oddgeirs* Liv, til han kommer hjem (6), og *Naimes* modtager ham og indestaar for ham (7). Hedningerne drage ud mod dem, Slaget begynder, Karls Fanebærer *Alori* flyr med Fanen, *Naimes* og andre Høvdinge fanges, og Slaget er tabt. Da træffer *Oddgeir* og de andre Skjoldsvende *Alori*, fratage ham Fanen og gjenoprette Slaget; de fangne befries, Fienderne forfølges lige til *Mundiafjæld*, Karl begaver *Oddgeir* og gør ham til Mærkesmand. En Hedning *Sodome* udfordrer *Oddgeir* til at kæmpe mod *Karvel* (13). *Karlot*, Karls Søn, drager ud tidlig om Morgenen og overfalder af Hedningerne; Karl drømmer derom, vaagner og sender *Oddgeir* tilhjælp, han slaar Hedningerne. *Karvel* drager som Sendebud til Karl og udæsker *Oddgeir*; *Karlot* vil selv kæmpe mod ham, men nøjer sig med at kæmpe mod *Sodome*. De drage til Tiberøen, hvor de kæmpe, indtil Da-

nemund fra et Baghold overfalder dem, Karlot maa fly, men Oddgeir fanges. Han føres frem for Kong Ammiral, Karvel klager over Danemunds Forræderi, men Ammiral vil ikke give ham fri. Gloriant kommer til, beundrer Oddgeir og beder om hans Frigivelse, men Danemund truer hende. Karvel drager til Karl og overgiver sig som Gissel. Kong Ammiral faar Undsætning af mange Hedninger, deriblandt Hærkongen *Burnament*, som er sort af Haar og Hud, spiser Mad raa og blander Vinen med Blod; han rider ud, træffer paa 3 franske Riddere og tager Hesten fra den ene af dem, Jofrey, og fra en ung Mand, som han træffer paa Vejen; hjemkommen siger han, at han har dræbt 2 kristne Riddere og taget deres Heste; Ammiral lover ham sin Datters Haand og Frankrige i Morgengave. En Hirdmand kommer til Oddgeir og Gloriant, som spille Skak, og fortæller dem om Forlovelsen. Efter Oddgeirs Anmodning gaar Gloriant til sin Fader, som siger, at han vil give hende til den tapreste Konge. Hun svarer med at fortælle Burn., at hendes Fader har en Fange, som ikke viger for ham en Fod. Oddgeir hentes, bebrejder Ammiral hans Troløshed med Karvel og modtager Tvekampen med Burnament (40). Oddgeir melder Karvel, at han skal kjæmpe for ham, Karvel kommer tilbage og væbner Oddgeir til Kampen. I Kampen falder Burnament, Oddgeir faar hans Hest og Sværd, fæster hans Hoved til sin Sadelrem og bringer det til Karvel (45). Karvel skræmmer hermed Ammiral til at opgive Kampen med Karl, de give Oddgeir prægtige Gaver, og Karvel ledsager ham til Karl, som modtager dem i stor Procession (46). Et Brev fra Gloriant melder Karvel, at hendes Fader er myrdet af Kong Feridan af Cordes. Karvel drager mod Rom med Oddgeir og Karlot, de komme til Hjelp i et Slag mellem Danemund og Feridans Mænd. Danemund falder, men Karvel hevner ham, og Oddgeir fælder Kong Feridan. De storme Borgen og befri Gloriant. Hun drager med Karvel til Babilon, hvor han bliver Konge. Men Oddgeir og Karlot drage tilbage til Kejseren, og Oddgeir var Karls Mærkesmand, saalænge begge levede,

og er der *mange andre Fortællinger om Oddgeir* (54).¹ Den danske Krønike fortsætter, at længe efter, da Kejseren var gammel, kom Bud fra Paven om, at Kongen i Afrika. Amarus var kommet til Italien med en stor Hær; Kejseren sætter Karlot og Oddgeir til Høvdinge. Karlot kjæmper med Amarus, men bliver kastet af Hesten; Oddgeir kommer til og kløver Amarus' Hoved. Karlot bliver vred, fordi Oddgeir ikke har villet unde ham Sejren alene, og hugger til Oddgeir, men da denne tilslut er nødt til at værges sig, kløver han Karlot ned i Beltet. Oddgeir bliver fængslet og dømt til at mures inde i 3 Aar med lidet Mad. Da kom en hedensk Konge Maskabret og angreb Spanien, Kejseren samlede sin Hær, men kunde ingen duelig Hærfører finde, førend Naimes minder ham om Oddgeir. Han hentes, og Kejseren tilgiver ham. Oddgeir overvinder og dræber Kong Maskabret og drager tilbage til Kejseren. „*Siden tog han Orlov af Kejseren og for hjem til Danmark og var der Konge længe siden.*“²

Sagnkredsen om Oddgeir danske hører til dem, hvis Væxt det har været mer end almindelig vanskeligt at følge; langvarige Undersøgelser have dog nu givet Bidrag til en rigtig Opfatning af den. Det kan ikke længer være Tvivl om, at denne Sagnhelt er støbt sammen af flere Heltes Bedrifter, der pege tilbage til Karls Samtid, om de end ikke lade sig erklære for historisk sikre. Der var en Franker *Autcharius*, en Bajer *Otgar* og en dansk Jarl "*Olgerus*," som i Sagnet er blevet til den

¹) Cap. 47—54 mangler i Hss. A og a og meddeles i Udg. efter den senere Redaktion; de have imidlertid tilhørt den oprindelige Samling, thi et Uddrag deraf findes i den danske Krønike, som følger den ældre Redaktion. Det er altsaa ikke ganske rigtigt, naar G. Paris siger „il y a deux fins un peu differentes, suivant deux versions, dont une seule s'est conservée en français“ (Hist. poet. p. 250).

²) Den danske Krønike i Hs. fra 1480 (Wdger tog syden orloff aff k. oc for hiem til Danmark oc war ther lenge koningh syden), anderledes i de nyere Udgaver, hvorom mere nedenfor.

danske Hertug eller Konge *Ogers, Ogiers*. To bajriske Grever, Brødrene Adalbert og *Otgar* have paa Pipins Tid stiftet 2 Klostre i det Salzburgske. Om *Otgar* fortæltes i 10de og 11te Aarhundrede, at han levede ved Kongens Hof, og at hans Søn spillede Skak med Kongens Søn, som, da han tabte, i Hidsighed slog sin Medspiller ihjel, hvorefter Kongen maa tilfredsstille Faderen *Otgar* ved store Bøder. To Munke fra Tegernsee, det ene af disse Klostre, *Wernher* (1158) og *Metellus* (c. 1160), omtale Sagnet og kalde ham *Otgar Hertug i Burgund*, «som Sangerne fra gammel Tid kalde *Osigerius*»¹; han var altsaa endnu ikke i Midten af 12te Aarhundrede i Sydtyskland knyttet til Danmark. — Munken i St. Gallen fra c. 890, der har nedskrevet de ældste Sagn om Karl den store, fortæller, at en frankisk Hærmand («*miles francus*») *Autcharius*, fornærmet af Karl, forlod ham og drog til *Desiderius* og var hos denne, da Karl belejrede *Pavia* i 774; senere Beretninger fra 10de og 11te Aarhundrede tilføje, at han efter at have udført mange tapre Bedrifter tilslut gik i St. Faros Kloster i Byen *Meaux* med sin Staldbroder *Benedictus*, at begge døde der og fik et prægtigt Gravmæle. En Diakon i *Meaux*, *Fulcuin*, som har skrevet hans Historie c. 1060, siger, at denne *Otgerius* var en af Karl den stores mest berømte Krigere, «den anden i Værdighed i Riget,» og at han døde kort efter 800, men heller ikke han nævner ham som *dansk*.² — I St. Martins Klosterkrønike fra *Køln*, et Haandskrift, som vistnok er skrevet i 12te Aarhundrede, men hvis Forfattelse gaar tilbage ialfald

1) G. Paris, hist. poet. de Charl. p. 312.

2) L. A. Rothe, Om Holger danske, S. 42.

til 11te Aarhundrede¹, siges desuden, at dette Kloster blev, efterat Saxerne havde ødelagt det, gjenopbygget 778 «per Olgerum Daniae ducem, adjuvante Carolo magno imp.» *Olgerus Daniae dux* Aar 778 skulde altsaa være en Samtidig af Karl den store; vi har jo ogsaa fra Aar 807 en dansk Høvding, som gik i Karls Tjeneste, «Olgerus» kunde altsaa være en dansk Jarl, som landflygtig havde vundet en Stilling i Frankerlandet, naar blot Kilden for denne Efterretning havde været ældre og denne «Olgerus» havde været kjendt af Karls Samtid eller nærmeste Eftertid. Men ialfald viser det sig, at de ældre Sagn endnu kjendte som forskellige, hvad Heltedigtene i 11te og 12te Aarhundrede have gjort til én. I Rolandssangen er «Ogers li daneis» en af Karls Hærførere, som i Kampen efter Rolands Død udmærker sig endog fremfor Kejseren selv, og i Turpins Krønike (c. 1115) optræder han blandt Karls Helte som «Ogerius Rex Daciae», om hvis underfulde Bedrifter Folkeviserne synge.² Det næste Skridt var at indlemme *Ogier* i den danske historiske Kongerække; han er da meget kløgtigt gjort til Søn af den danske Konge, som var samtidig med Karl den store, *Godefrid*. Denne Forbedring røber en lærd Mand, som dog ikke havde større Kjendskab til Kronologien, end at Godefrid († 810) bliver Fader til *Ogier*, der allerede har en halvvoxen Søn, da han flygter til Desiderius (773). Om Helten endnu har havt flere Forvandlinger at undergaa, vidè vi ikke; allerede i 12te Aarhundrede finde vi Sagnkredsen fuldt udarbejdet i et Digt, som tilskrives en

¹) P. G. Thorsen, d. dansk. Vid. Selsk. Forh. 1865 Side 165—205.

²) De hoc canitur in cantilena usque in hodiernum diem, quia innumera fecit prodigia, Turpin Cap. 11.

Raimbert de Paris. Saavel Digterens Tilnavn som Digtets Sprogform (Isle-de-France-Dialekten) viser, at Digtet er forfattet *udenfor* Normandi eller Normannernes Omraade, hvilket kan være værd at notere, da tidligere Forskere gjerne have været tilbøjelige til at søge Tilknytninger for den *danske* Ogier i normanniske og nordiske Oldsagn (f. Ex. Helge Hundingsbane, Ørvarodd).¹ Raimberts Digt er delt i 12 Sange, hvoraf den første fortæller om Karls og Ogiers Kampe med Amiralen Corsubles og Erobringen af Rom; de følgende berette, hvorledes Ogiers Søn *Baudouin* dræbes af Carlot, Ogier vil hævne ham og maa flygte til Desier; Karl overvinder denne, som lader Ogier i Stikken. Han indeslutter sig i en Borg, hvor han alene kjæmper mod Karl og hans Mænd i 7 Aar og tilsidst undkommer, men træffes sovende i Skoven af Turpin, som fanger ham og fører ham til Kejseren. Han dømmes til Fængsel, Turpin skaffer ham Næring (2den—8de Sang). Kong Brehus anfalder Frankrig, da Ogier troes død, og overvinder alle Karls Kjæmper. Man maa slippe Ogier ud, han vil hævne sig paa Carlot, men stanses af Guds Engel. Han overvinder Brehus og frelser Kongen af Englands Datter fra Saracenerne, drager i stor Pomp ind i Laon, og Karl giver ham Grevskabet «Henalt» og Hertugdømmet Brabant. Efter sin Død bliver han begravet i Meaux ved Siden af sin trofaste Svend Benoit.

Som det sees, svarer Indholdet af Raimberts 1ste Sang til Sagaens 2den Bog, men denne er dog ikke ligefrem Oversættelse. Der maa forudsættes, som Unger

¹) Opfatningen af *danois* som *ardenois* (o: fra Ardennerne) kan jeg ikke tage Hensyn til; det er kun de senere Former af Ogier-Romanen, som kan støtte den, ligesom den nu ogsaa er forladt i Frankrige selv.

har bemærket, en forskjellig Redaktion, thi ikke alene afviger Sagaen i mange Enkeltheder, men *Slutningen viser en fra Digtet ganske forskjellig Sagnform*, hvor Franskmændene erobre Rom, Naimes fælder Ammiral og Ogier hans Søn. Selv om vi ikke kjende til, hvorledes Sagnet var behandlet før Raimbert, tør vi dog bestemt paastaa, at Sagaens Variant er senere end Raimberts Digt, særlig synes Slutningen af Bogen at være en Omarbeidelse og Udvidelse af Digtet. Det synes ogsaa aabenbart, at den senere Bearbeidelse er *engelsk* eller *normannisk*; ikke alene synes Navneformene mere normanniske f. Ex. Danemund (Danemons), Fremund (Fromons), Reiner, men der findes ogsaa enkelte Indskud, der tilkjendegive sig som normanniske f. Ex. naar Franskmænd S. 102 angives som «bæði af Peitu ok brezkir menn ok þeir af Norðmandi ok af Angio» (man bringes her uvilkaarlig til at tænke paa det *engelske* Riges Udstrækning i Frankrig 1154—1204), og maaske naar Danemund siger, at hvis han var «i Norðrlandi (= Norðmandi?) at Andresstofu eða i öðrum stað góðum», vilde han love aldrig at drage til Rom, Antiochia, Apulien eller Konstantinopel. Den Episode af Digtet, som indledes med at Ogiers Søn Balduin spiller Skak med Carlot og siden dræbes af ham, har Bearbeideren vistnok ogsaa kjendt; rigtignok omtaler Sagaen ikke Oddgeirs Bekjendtskab med hans Fangevogter Guimers Datter og Balduins Fødsel, men det er dog tydeligt, at dette med Vilje er udeladt; Guimer nævnes ogsaa, skjønt aldeles unødvendigt i Cap. 2¹, og ved Bogens Slutning hentydes uimodsigeligt til Oddgeirs senere Bedrifter («ok eru margar öðrur

1) Cod. b har den mindst urigtige Læsemaade Gilimer for Guimer (ili for ui), i A er Navnet blevet til Guenelun (!).

sögur frá Oddgeiri»). Den Slutning, som nu kun findes i den danske Krønike, er ogsaa aabenbart en senere Udvidelse af Sagnkredsen og (tildels) Gjentakelse af samme Motiv som i Raimberts Digt. Ogier faar Anledning til virkelig at slaa Karlot ihjæl, sættes atter i Fængsel og bevares derved til atter at frelse Frankrige fra Hedninger. Men den senere Bearbejder har ikke nøjet sig med, at Ogier bliver Greve i Hennegau og dør i Meaux, som de ældre Sagn berette, han lader ham blive Konge i sit Fædreland *Danmark*, saaledes som de senere franske Romaner om Ogier, der endog give ham England og Indien paa Kjøbet. — Naar vi vil sammenligne Sagaens 2den Bog med Raimberts 1ste Sang, vil vi komme til samme Slutninger som ved Rolandssangen. Forfatteren er Nordmand og har kun ufuldstændigt forstaaet den franske Digtning; derfor kan vi paavise adskillige Misforstaaelser. Saaledes lader Sagaen i det første Slag i Italien Franskændene forfølge Hedningerne «alt til Mundiufjalls» istedetfor til Tiberen (V. 734). De franske Høvdinger, som ride ud mod Brunamont, er Naimes, Edelon og Jofrey¹. Sagaen har glemt at tilføje Guimer, i Digtet er det ham og ikke Jofrey, som mister sin Hest (S. 109). Denne Hest slaar sig efter Digtet saa vrang, at Franskændene ikke kan tage den tilbage, og Brun. fører derfor to Heste til Amiralen; men Sagaen har forstaaet disse Ord om Hesten om Burn.s Hest og føjer dertil, at den anden Hest løb fra Burn. (S. 110). Vi træffe

¹) Naar C. J. Brandt (Chr. Pedersens danske Skrifter V. 530) og efter ham Sv. Grundtvig (D. g. F. I. 386) mener, at denne Jofrey (den danske Krønikes Jofrør) er Oddgeirs Fader, have de ikke taget Hensyn til, at det franske Digt kalder ham Joifrois d'Angiou (o: Godfred af Anjou).

ogsaa en Række Udeladelser, navnlig af Beskrivelser og Skildringer f. Ex. V. 893—965, 1086—97 og 1119—41 (S. 83), 1260—85 og 1290—1321 (S. 88), 1672—1703 og 1727—43 (S. 91), uden at vi nærmere skal dvæle ved dem. Heller ikke er det sjeldent at træffe Tillæg f. Ex. S. 77, hvor under Skildringen af Rustningerne siges, at Kejseren «fann far Elon inn bæverska, hann var af landi þvi er Nautol heitir, ok jarl Simon ok 200 þusundir hermanna» (cfr. V. 205—10), men hyppigere er det at se Forandringer f. Ex. S. 78, hvor 2 Bønner i den franske Text er sammendragne til én, og S. 88, hvor Karvels Udfordring til Oddgeir kortelig berettes, medens det franske Digt gjentager den med en liden Variation. Her kan det være værd at mærke, at Oversætteren har (som saa ofte) forvansket flere af de forekommende Navne f. Ex. Carabeus til Karvel, Brunamont til *Burnament* (ved urigtig Opløsning af Forkortelsen), og kun ved enkelte som Sølmund (= Salomon), Jofreyr (= Gaufrois)¹, Ásketill (= Anquetin) og Oddgeir selv kan man paastaa, at han har gjort Forsøg paa at fornorske dem (ligesom Langalif S. 26). Det er gjennemgaaende for Sagaen ogsaa i denne Bog, at Digtets halvtheologiske Stemning bliver mere verdslig, ligesom ogsaa enkelte Smaatræk tyder paa, at Overs. ikke var Gejstlig; det er saaledes al mulig Grund til at tro, at samme Mand har oversat og bearbejdet *Ogier* som *Roland*. Og isaafald se vi, at han har ordnet Digtets Dele efter sin historiske Opfatning. Han har indskudt Kampen i Italien (Oddgeirs

¹) Navnet Jofreyr kunde være nordisk (af jór og Freyr), men er dog vist det franske Navn, som fra England var kommen til Norge før Sagaen; det bares af en Prest i Tunsberg Aar 1218—23 og en Biskop paa Orknøerne † 1246 (dog maaske samme Mand).

påttr) efter at have fortalt Begyndelsen af Krigen i Spanien, fordi allerede her Cap. 55 Oddgeirs Ankomst til Kejseren omtales; han har udeladt hele Beretningen om Oddgeirs Oprør og Kamp mod Kejseren, og han har henlagt Oddgeirs Kampe mod Amarus og Maskabret til Tiden efter Rolands Død (og efter 2den Del af Saxerkrigen), fordi Roland og de andre Jævninger maatte forudsættes at være faldne, naar Rigets Frelse skulde bero paa Oddgeir alene.

7. Den tredie Bog om *Agulandus* er et Vidnesbyrd om, i hvilket Forhold Oversætteren staar til sine Kilder; den viser nemlig, at han ikke, som Unger og G. Paris mente om første Bog, har sammenarbejdet forskellige Kilder til en Enhed, men at han har stillet de forskellige Beretninger ved Siden af hinanden kun med en ganske løs Sammenknytning. Til denne Bog har Overs. benyttet 2 meget forskellige Originaler, Turpins Krønike og Digtet om Agulant. Den første beretter om, hvorledes Apostelen Jakob (af Compostella) i et Syn kaldte Karl til Spanien, om hans Erobringer der og Kampe, i hvilke hans Modstandere Aigolandus og Kjæmpen Ferrakut falde; paa Hjemrejsen herfra er det, at Roland og Jævningerne blev overfaldne ved Roncevaux. Den sidste Beretning afviger ganske fra Rolandssangen, hvis Fremstilling Oversætteren har lagt til Grund for hele sin Ordning af Karls Bedrifter, og den maatte derfor udelades. Ogsaa Agulants Død (Turpin Cap. 14) maatte forandres, thi Overs. kjendte et vidtløftigt Digt om Agulants og hans Søn Eaumonts Kampe mod Karl i Italien, og skulde dette Digt benyttes, maatte de Kampe, Turpin omtaler, være forefaldne forud. Men under denne Forudsætning

kunde heller ikke Digtet helt benyttes. Dette Digt, hvis eneste Forhold til Historien er, at det ligesom afspejler Normannernes Kamp mod de afrikanske Araber i Syditalien i det 11te Aarhundrede, begynder med at fortælle, at Agulant holdt sit Hof i Afrika; hans Søn Jamund forlanger af sin Fader Ridderslag og de Lande, som «Apostelen» i Rom og Karl i Frankrige have. Agulant holder Raad og sender Sobrin til Frankrige for at udspejde Landet. Efter hans Hjemkomst og pralende Beretninger gjør Agulant sin Søn til Ridder, giver ham en Del af Afrika og vil ledsage ham til Sicilien.¹ Balan kommer som Agulants Sendebud til Karl og forlanger, at han skal tro paa hans Guder. Karl afslaar det naturligvis, Balan bliver gjæsteventligt plejet af Naimes, som næsten omvender ham til Kristendommen. Han vender tilbage over Fjeldene «Aspremont», kommer til Agulants Hovedborg Rise (Reggio) og vækker Agulants Harmes ved sin Beretning, da han forudsiger sine Landsmænds Nederlag. Karl sender imidlertid Hærbud til alle sine Kronvasaller, som love at indfinde sig, undtagen den gamle Girard de Fratte el. af Burgund, som aldrig havde villet hylde Karl og svarer Turpins Opfordring med at kaste sin Kniv efter ham og udskjælde Karl for en Dværgesøn. Efter Turpins Afrejse har Girards Hustru imidlertid overtalt denne til at drage Karl tilhjælp mod Hedningerne, og han ankommer i rette Øjeblik efter Slaget med Jamund (se Sagaen Cap. 26). Turpin havde ogsaa det Ærinde at forhindre Roland og 3 andre unge Mænd, som endnu ikke var blevne Riddere, fra at følge med Hæren, men heri er han ikke heldig, da Roland

¹) Denne Indledning findes kun i nogle Hss. og har maaske ikke været kjendt af den norske Oversætter.

bemægtiger sig 4 bretonske Heste og de med dem følge efter Hæren. Karl kommer til Aspremont, og Naimes sendes ud som Spejder. Efter farefulde Kampe i Fjeldene kommer han til Rise, udgiver sig for Sendemand, beværtet af Balan og vækker Dronningens Kjærlighed. Efter hans Hjemkomst begynder Kampen mellem Karl og Jamund, som taber Slaget og mister sine 4 Guder, Mahom og Tervagant, Apollin og Jupiter. Hermed begynder Oversættelsen i Sagaen S. 283. Men Oversætteren har kjendt alt det foregaaende, det kan sees baade af de talrige Hentydninger dertil, som han alle har forstaaet, og af at han efter eget Sigende begynder midt i Digtets 4de Bog.¹ — Digtet findes paa Fransk i flere temmelig afvigende Haandskrifter, men er endnu ikke udgivet; det kjendes kun af Bekkers Uddrag af 3 Haandskrifter (i Udgaven af Fierabras og i Berliner-Akademiets Afhandlinger for 1839 og 1847) og et Resumé i det franske Akademis Histoire litteraire (Tom. XXII). Ved Sammenligning med disse sees det, at Oversættelsens Original vistnok mangesteds stemmede ordret dermed (f. Ex. Girards Møde med Karl S. 287), men ogsaa mangesteds afveg fra dem, ikke alene ved Indskud, men ogsaa ved en anden Ordning. Saaledes viser den tabte Original sig at have været delt i 10 Bøger (Sange), medens der i de trykte Haandskrifter ikke findes Spor til saadan Fordeling; endvidere, medens de trykte Haandskrifter er franske eller italieniserende, har den været skrevet i engelsk el. normannisk Dialekt; Navne som Andefræi (fr. Andefroi), Aspremont (Aspremont) o. l. antyde dette. — Vanskeligheden ved, at Digtet lader Kampene mellem Karl og Agulandus

¹) Se Side 293 „Nú lýkr hér hinni fjórðu bók þessarar sögn“ og Ungers Fortale S. XXI.

foregaa i Syditalien, Turpin i Spanien, har Overs. udjævnet ved at give Turpin Ret, dog har han i den senere Del undgaaet alle Hentydninger til Italien; han har ogsaa afsluttet hele Bogen med et Par Linjer om Spaniens Erobring og Kristning, laante fra Turpin Cap. 18 (Slutningen) og Cap. 19 (Begyndelsen). Om Oversættelsen af Turpins latinske Krønike (Sagaen Cap. 1—23) kan bemærkes, at den idethele er meget dygtigt udført og temmelig nøjagtig. Den gjør heldige Forsøg paa at være uafhængig af Latinen f. Ex. S. 265 «með guðs giöf ok böen ins sæla Jakobi» (deo donante et beato Jacobo orante), S. 268 «sem león rautadi eða úlfar þyti eða gríðungar gneldi» (quasi rugitus leonum, luporum et vitulorum), S. 277 «at leyndir eru dómar guðs» (quam incomprehensibilia sunt judicia Dei et investigabiles viæ ejus). Sit verdslige Sind røber Overs. gjentagne Gange ligeoverfor Forfatterens Moralprækener, som han enten ganske udelader (f. Ex. i Sluten af Cap. 5 og 13) eller ialfald meddeler i kortest mulige Form (Cap. 12 og 14).

8. *Guitalin og Sibia* (4de og 8de Bog). Om denne Del, som synes at være en ligefrem Gjengivelse af et tabt fransk Digt, er ikke meget at tilføje til hvad Unger og G. Paris have bemærket. Digtet var en ældre Bearbejdelse af samme Sagn om Karls saxiske Krige, som Digteren Jehan Bodel i Sluten af 12te Aarhundrede gjorde til Gjenstand for en ny Digtning («Chanson des Sesnes»). Oversætteren har havt det Indfald at lade 2 Par franske Vers blive staaende i den norske Text, ligesom for at forstyrre Læsningen. Disse Vers ere naturligvis forvanskede i Haandskrifterne, men have dog kunnet restaureres

paa Fransk¹; det viser sig heraf, at Digtet er forfattet i 12-stavelser Vers, med Assonanser (ikke Rim) og at ialfald Haandskriftet var skrevet i normannisk Dialekt. Digtets Karakter viser, at det ikke er ældre end 2den Halvdel af 12te Aarhundrede, og Haandskriftet kunde gjerne være yngre. — Digtet er knyttet til den spanske Krig og Belejringen af Nobles, og denne Bog kommer forsaavidt til at passe bedre paa sin Plads mellem 1ste Bog og Rolandssangen; men en Afvigelse er det alligevel, at Balduin, Rolands yngre Broder, optræder i Saxerkrigen som voxen og jævngod med sin Broder. Oversætteren har med Rette kløvet ogsaa Saxerkrigen i 2de Dele, den 1ste (3: 4de Bog) ender med Guitalins Død, den anden Del beretter hans Enke Sibillas Krig med Kejseren efter Rolands Død og ender med, at Balduin ægter hende; denne Del har derfor Oversætteren indskudt lige efter Rolandssangen, som 8de Bog (nu kun bevaret i den danske Krønike).

9. *Otuel* (5te Bog). Det tilsvarende franske Digt,² som af Udgiveren ikke antages ældre end 1ste Halvdel af 13de Aarhundrede, er trykt efter 2 Haandskrifter fra 14de Aarhundrede, det ene anglo-normannisk, det andet fransk. Helten hedder oprindeligt *Otinél*, Diminutiv af Otes (obl. Oton), men i det engelske Haandskrift kaldes han ligesom i Norge *Otuel*, og i de engelske Oversæt-

1) Af Unger i Fortalen S. XXIX og efter ham af G. Paris i *Bibl. de l'école des chartes* VI, 1. p. 19.

2) *Otinél*, chanson de geste, publiée, pour la première fois, d'après les manuscrits de Rome et de Middlehill, par F. Guessard og H. Michelant. Paris 1859.

telser fra 13de og 14de Aarhundrede heder han *Sir Otuel*. Dette tør bevise, at den oldnorske Oversættelse, som har beholdt samme urigtige Navneform, er kommen fra *England*. Digtet gjengiver ikke en ældre Tradition, men er fuldstændig opfundet; det knyttes til Toget til Spanien. Uagtet den oprindelige Beretning var, at Karl opholdt sig *fulde 7 Aar* (set ans tuz pleins) ved Saragossas Belejring, tillader Forfatteren af dette Digt sig at antage, at han en af disse Aars Vintre var hjemme i Paris og feirede Julen i sit Slot «Clermunt»; der kommer Hedningen Otinel og beretter, at Kong Marsilie (eller Garsias) har erobret Italien; han udfordrer tillige Roland og kjæmper med ham, men under Kampen bliver han ved Mirakel omvendt til Kristendommen, gaar i Karls Tjeneste og faar Løvte paa hans Datter Belisent. I den følgende Kamp, som ender med Garsias Fangenskab eller Fald, udmærker Otinel sig fremfor alle andre; til Belønning faar han Lombardiet og Belisent tilægte. Digtets største Fortjeneste bestaar, efter Udgiverne, i dets Korthed; denne er endnu mere fremtrædende i den oldnorske Oversættelse, som skjønt den ellers temmelig nøjagtig følger sit engelske Forbillede, dog efter Kampen mellem Otinel og Klares forkorter Slutningen temmelig betydeligt (V. 1530—2133, se Cap. 25—26).

10. *Jorsalafærden*. Dette Sagn har sin Rod i Karls virkelige Historie; han havde jo ved sine udstrakte Forbindelser med Østens Herskere virkelig vundet Herredømmet over Jerusalem (Aar 800) og der ladet bygge en St. Maria-Kirke og oprette et Hospital og Bibliothek for alle «latinske» Nationer. Pilegrimer, som saa

disse Stiftelser i Jerusalem, bragte snart til Frankrige den Tro, at Karl i egen Person havde paa en Pilegrimsfærd til Jerusalem ladet disse Bygninger opføre. Den til dette Tog knyttede Begivenhed, at Karl vandt Konstantinopel eller ialfald modtog Hyldning der, er aldeles uhistorisk, skjønt den allerede var udbredt og anerkjendt i Slutningen af 11te Aarhundrede (Rolandsangen). Vi have ovenfor paapeget, at der findes et Uddrag af en Chanson om Toget til Jerusalem og Konstantinopel i Sagaens 1ste Bog. Den her oversatte Sang er en Omarbejdelse af en ældre Sang, i Alexandriner og Assonanser, og er for saavidt mærkelig, som den har en ganske anden Karakter end de øvrige franske Heltedigte. Digtets Helt er den samme store Kejser og Guds specielle Yndling som ellers, men der skildres ikke Kampe, som han ved Guds Bistand sejrer i; nej, han kommer i latterlige Situationer, hvorfra Guds Engel er nødt til at frelse ham: han og hans Mænd drikke sig drukne og komme i Enrum prale de af sine Kræfter og store Evner. Kongen, som de gjæste, faar vide det og vil tvinge dem til at staa ved sine Ord; de staa der nu flaae og vide ikke hvad de skal gjøre; da stiger Guds Engel ned, skjænder paa Karl for hans Praleri, men lover at for denne Gang skal de faa udføre, hvad de have sagt. De Prøver, som anstilles, er ikke fri for at være upassende, men fortælles saa naivt og ligefrem, at de blive løjerlige. Det hele ender naturligvis med Karls Forherligelse. Det franske Digt er kun bevaret i et *engelsk* Haandskrift fra 13de Aarhundrede og antages forfattet i det 12te Aarhundrede. Oversættelsen er udført *efter samme Bearbejdelse*, kun efter et andet Haandskrift, og gjengiver derfor nøjagtigere Originalens Ord end ved de øvrige Digte af Karl-

kredsen. Afvigelserne ere faa, og flere bero paa Misforstaaelse. Den Kirke, Karl bygger i Jerusalem, kalder Digtet St. Marié la *Latanie* og forklarer dette med at

Car *li language* i venent de trestute la vile
 Il i vendent lur pailles, lur teiles e lur series
 Coste e canele, peivere e altns bones espices
 E maintes bones herbes que jo ne vus sai dire
 Deus est encore el cel que en volt faire justise.¹

(V. 209—13).

Sammenhængen mellem *Latanie* (eg. latinsk) og *language* (ø: Folk af fremmede Tunger) har som rimeligt ikke været Oversætteren klar, hvorfor han har været saa forsigtig at udelade disse Linjer. — Da Karl og hans Mænd var komne til Jeriko og havde taget Palmer, heder det:

Utre «Deus aïe» crient e halt e cler.² (V. 243.)

«Deus aïe» var Normannernes Feltraab, som Forfatteren har ladet sine Helte udraabe ved Afskeden med Patriarken; men Oversætteren har ikke skjönt dette, og da han naturligvis ikke har havt nogen speciel Forkjærlighed for Normannernes Feltraab, har han udeladt denne Linje. Ved Afskeden mellem Kong Hugos Datter og Oliver siger hun:

A vus ai-jo turnet ma amistet e ma amur

Que m'enporterez en France, si m'en irrai od vus.³

og han svarer:

¹⁾ Thi de fremmede komme did fra hele Byen og sælge deres kostbare Stoffer, Linklæder og Silke, Cost (?) og Kanel, Peber og andre gode Krydderier og mange gode Urter, som jeg ikke kan opregne; Gud er endnu i Himmelen, som vil vise sin Retfærdighed derfor.

²⁾ De raabe desuden højt og klart: „Gud hjelpe“.

³⁾ Til Dig har jeg vendt mit Venskab og min Kjærlighed, tag mig med til Frankrige, saa vil jeg drage med Dig.

Bele dist Oliver m'amur vus abandun

Io m'en irrai en France od mun seignur Carlun.¹

Det har tydeligvis været Forfatterens Mening, at han lod hende tilbage; Sagaoversætteren har imidlertid ikke skjønt dette, han udelader Olivers Svar og tilføjer derefter: «en bók skilr eigi, hvárt hun fœri með honum at því sinni». Mærkes kan det ogsaa, at Navnet «Villemes d'Oreng» i Sagaen gjengives med «Villifer af Oreng»; Oversætteren har altsaa ikke gjenkjendt i dette Navn den samme Helt, hvis Død han beretter i 11te Bog, Vilhjalm Korneis; rimeligvis har Navnet været utydeligt eller fejlskrevet i hans Original. En vilkaarlig Forandring er det, naar Turpin og Bernard i Beretningen om Idrætterne overalt have byttet Plads. I Digtet lover *Erkebiskoppen*, at om 3 Heste løbe frem som haardest, skal han løbe imod og hoppe over 2 og paa den 3dje og kaste med 4 Æbler under Løbet, uden at noget Æble falder af; men *Bernard* lover, at han skal lade Elven, som flyder ved Byen, løbe ud over hele Miklagard og fylde hvert Hus, saa Kejseren skal fly op i det højeste Taarn. Sagaen ombytter blot Navnene, aabenbart for at forbedre Tonen i Digtet; det vilde jo være forgalt, om en hellig Prestemand skulde øve legemlige Idrætter — vi vilde kanske sige Beriderkunster, — men en Krigsmand gjorde Mirakler. Oversætteren har altsaa været opmærksom paa, at den skjæmtsomme Tone egentlig var upassende i Forhold til Sagaens øvrige Dele, men har følt sig i alt væsentligt bunden til sin engelske Forgjænger. — Forfatteren har selv foreskrevet den Plads, dette Digt maatte faa i en cyklisk Bearbejdelse af Karls-

¹) Skjønne, sagde Oliver, jeg overlader dig min Kjærlighed, (men) jeg drager til Frankrige med min Herre Karl.

sagnene, idet Digtet lader Karl i Jerusalem aflægge Løfte om at drage mod Saracenerne i Spanien, saasnart han kommer hjem:

«Si fist-il pus, car ben en gardat sa fei

Quant là fud mort Rollant e li XII. per od sei».¹

(V. 231—32).

Oversætteren har følgelig valgt at sætte Digtet lige efter Otuel, for at ogsaa det kan udfylde en Del af de 7 Aar, som Belejringen af Saragossa varer, og tilføjer tilslut, at Kejseren var efter Rejsen til Orienten hjemme i 4 (7) Maaneder, førend han atter drog til Saragossa.

11. *Vilhjalm Korneis*. Denne Del af Sagaen er kun bevaret i den senere Redaktion, men da et Ud- drag af den findes ogsaa i den danske Krønike (som følger den ældre Redaktion), tør det med Sikkerhed paastaaes, at Episoden har været optaget i den ældre Oversættelse og uden Forandring er gaaet over i den nyere. Bogen udgjør en af de mange *chansons* om *Guillaume d'Orange* eller *au-court-nez* eller *Fierebras*; Sagnene om ham have sin historiske Oprindelse i Legendene om St. Vilhelm, som Karl den Store havde gjort til Statholder i Toulouse, senere var Hertug i Aquitanien og Hærfører paa flere Tog mod Maurerne og tilsidst gik i Klosteret Aniane og døde der (862). Ogsaa paa fransk findes et Digt *Le moniage Guillaume*, men det afviger i mange væsentlige Punkter fra Sagaens Beretning. Digtet beretter, at Vilhelm efter sin Faders og sin Hustrus Død virkelig af Anger over sine Synder gik i Kloster, og

¹) „Saa gjorde han senere; thi vel holdt han sin Tro, da Roland og de 12 Jævninger faldt der med ham.“

det efter en Engels Opfordring; det er dernæst i Klostret *Aniane*, han oplever samme Begivenhed som Sagaen beretter om, men dog lidt anderledes. I Digtet er det ogsaa en Engel, som byder ham forlade de ugudelige Munke og fører ham til *Montpellier*, hvor han besejrer en Kjæmpe paa 14 Fod, som han styrter ned i en Afgrund o. s. v. Ogsaa Kampen mod Maurerkongen fortælles anderledes i Digtet end i Sagaen, og den Konge, som trænger hans Hjælp, er der ikke Karl, men *Ludvig den fromme*. Henførelsen til Karl maa betragtes som senere og strider mod alle franske Sagn om Guillaume; da Vilhelm af Orenge ogsaa i det engelske Digt om Jorsalfærden var optaget blandt *Karls* Mænd, turde man vel have Ret til ogsaa her at tænke paa en engelsk Bearbejdelse som Grundlag for den oldnorske. Forresten er det tydeligt, at Oversætteren ikke har kjendt et eneste af de øvrige Digte om Vilhelm eller nogen af hans øvrige Bedrifter, ikke kjendt ham igjen under Tilnavnet d'Orenge (se ovf. S. 62), ikke Oprindelsen til Tilnavnet *au-courtnez* eller endog dets Betydning.

12. *Karls Død*. Den danske Krønike, som her skulde træde istedenfor den tabte ældre Redaktion af Sagaen, beretter, at St. Egidius efter Kejserens Død saa en Mængde Djævlø komme, som paa hans Spørgsmaal om, hvor de skulde hen, svarede, at de skulde hente Kejser Karls Sjæl; han bød dem i Christi Navn, at de skulde fare samme Vej hjem igjen. Lidt efter kom de tilbage «tudende som Ulve» og berettede, at da Kejserens Sjæl laa paa Vegtskaalen, kom den hovedløse Jakob og fyldte den anden Vegtskaal med Sten (ø: Kirker),

saa Kejseren blev frelst. Da Karl var død, kom Erkebiskop Turpin, balsamerede hans Legeme og bisatte det ved Højalteret, lagde hans Sværd Jovis ved Siden og satte en Krone paa hans Hoved. — Tillægget om Turpin kan ikke have staaet i Sagaen, thi denne lader Turpin falde ved Roncevaux; den danske Krønike har derimod for at gjøre hans senere Optræden mulig rettet Udtrykkene om Turpin saaledes, at han i Slaget kun besvime, men senere blev helbredet og maatte gaa paa Krykke. Den øvrige Beretning er derimod velkjendt, den findes i de sidste Capitler af Turpins Krønike; det er imidlertid som i alle andre Beretninger ikke Egidius, men Turpin selv, som ser Synet. Den danske Krønikes Oversætter havde ingen Grund til her at faa Turpins Navn bort, Forandringen er altsaa ældre og maa have tilhørt den oldnorske Oversætter. Og han havde ganske vist god Grund til at ombytte Turpins Navn med et mindre mistænkeligt; han har dertil valgt Egidius, hvis Død han ikke havde læst noget om. At han forresten benyttede Turpins Krønike, var naturligt nok, det var jo den eneste ham bekjendte Kilde, som omtalte Kejsersens Død, der aldrig nævnes i Heltedigtene.

13. *Den senere Bearbejdelse af Karlsmagnus-saga.*
Vinteren 1286—87 opholdt den norske Baron *Bjarne Erlingsson* af Bjarkø sig i Skotland for at virke til at den norske Kongedatter Margrete blev skotsk Dronning; der fandt han «ritaða ok sagða i enski máli» den lille Saga om Fru Oliv og hendes Søn Landres, som han efter sin Hjemkomst (altsaa vel i et af Aarene 1287—90) lod oversætte *fra Engelsk til Norsk*. Sagaen er

en særegen Bearbejdelse af et bekjendt Sagn, som er knyttet til mange historiske Personer (Kejserinde Kuningunde † 1040, Knut den stores Datter Dronning Gunhild † 1038, Henrik Løves Hustru Mathilde o. s. v.¹), om den kyske Dronning, som en Hofmand vil forføre, men da hun nægter at give efter, anklager for hendes Mand, som forstøder hende; hun bliver længe forfulgt og mishandlet, indtil hendes Uskyldighed ved Guds Bistand bevises og Anklageren straffes. Sagnet er oprindelig behandlet paa Fransk i Digtet *Doon de la Roche* (ikke udgivet), og det tabte engelske Digt var en Bearbejdelse af det franske, dog med Afvigelser (f. Ex. i Navnene). Digtet har kun været knyttet til den karolingiske Sagnkreds paa samme løse Maade som «Flores et Blanzeflor» o. fl., nemlig ved genealogisk Forbindelse. Olive, den kyske Dronning, er Karls Søster (i den franske Roman Pipins Søster), hvorfor hendes Søn og Frelsermand Landres søger sin Morbroder Karls Hjelp mod hendes Fjender. Sagaens egen Beretning om, hvorledes den kom til Norge, synes fuldt paalidelig og bestyrkes ikke alene ved det historisk rigtige i Beretningen om Bjarne, men ogsaa ved et enkelt *engelsk* Ord, som er bleven staaende i Oversættelsen, nemlig S. 52²⁸ stivarð². Sagaen har efter Oversætterens Mening ikke et historisk, men et moralsk Formaal; den er et Bevis paa, at Guds Retfærdighed straffer Ondskaben, om denne end turer frem en Stund efter Djævelens Tilskyndelse. Den adskiller sig derved ganske fra den egentlige Karlagnus-saga, der

1) Se Sv. Grundtvig D. g. F. I. S. 177—204.

2) Herpaa har Sv. Grundtvig første Gang gjort opmærksom (D. g. F. I. 199) og først efter ham Wolf, hvem G. Paris citerer (Bibl. de l'école des chartes V, 5. p. 106).

af Oversætteren betragtes som et historisk Værk om Karl den Store, og det var derfor en meget uheldig Idé at indlemme Sagaen om Oliv og Landres som en Episode af Karlssagaen. Det ser ud til, at den først uden videre blev tilføjet tilslut efter Beretningen om Kejsereus Død;¹ men da hele Sagaen blev omarbejdet, blev den flyttet saa langt frem som muligt, nemlig mellem 1ste og 2den Bog, da Karl i Landres-saga netop har tiltraadt Regjeringen. Sagaen er ogsaa kun optaget i Haandskrifter af den yngre Redaktion af Karlsmagnus-sagaen. Af denne Redaktion er bevaret 2 Haandskrifter, der rigtignok kun er Afskrifter fra 17de Aarhundrede af ældre Codices (A. M. 180d. fol. og 531 qv., af Unger kaldte B og b), samt Brudstykker af et islandsk Haandskrift lidt ældre end Midten af 14de Aarhundrede (c. 1340). Afskriften 180d. fol. har efter Unger rimeligvis havt en Original fra c. 1290—1300, skrevet i Norge; da allerede denne har optaget Episoden om Oliv og Landres, skulde det dermed være givet, at denne Omarbejdelse af Sagaen er foretaget i Norge i Aarene mellem 1287 og 1300. De Egenheder, som Unger nævner: *sittia* (*sitja*), *vider* (*viðr*), *hvert* (*hvert*), *mér*, *mit* (*vér*, *vit*) *hyggr* (*hygg*), kunde vel ogsaa findes i Begyndelsen af 14de Aarhundrede, og Benyttelsen af *Speculum historiale* (se nedenf.) henviser til Eufemias Tidsalder, da ogsaa «Stjórn» optog Stykker fra dette²; den nyere Bearbejdelse tør derfor ikke begrænses videre end c. 1290—1320. Det Haandskrift af Sagaen (eller de Haandskrifter, thi han omtaler «*norœnubœkr*»), som Bearbejderen har benyttet, var ikke komplet, det har manglet flere Læg; derfor findes i 2den

¹) Se Ungers Fortale S. XL.

²) Se Fortalen til Stjórn S. IX.

Redaktion af Sagaen ikke Slutningen af Rolandssangen, ikke Fortællingerne om Sibia og Balduin eller om Oddgeir danske og Karlot; lige efter Gueneluns Afstraffelse kommer saaledes Episoden om Vilhjalm Korneis. Bearbejderen har ikke kjendt noget fransk karolingisk Digt, allermindst dem, som ligge til Grund for Sagaen, det er tydeligt nok af hans vilkaarlige Behandling. Derimod har han benyttet et latinsk Arbejde, Vincents af Beauvais' *Speculum historiale* fra c. 1250—60. Denne havde i sin Fremstilling af Karls Historie ogsaa optaget Stykker af Turpins Krønike; heraf er Bearbejderen bleven overbevist om, at Turpin ikke alene *ikke* er falden ved Roncevaux, som Sagaen efter Rolandssangen berettede, men at han heller ikke har deltaget i Slaget; thi samme Dag holdt han paa en fager Eng Messe for Kejseren og saa i et Syn Slagets Udfald; derfor har 2den Redaktion i hele 8de Bog (Roncevalsslaget) overalt istedetfor Turpin indsat hans «Søstersøn» Valtare (se ovf. S. 34). Det Syn, som paa Karls Dødsdag efter Sagaen viste sig for Egidius, kunde saaledes Bearbejderen føre tilbage til Turpin; ved samme Lejlighed har han ogsaa optaget en Række fromme Legender om Kejser Karls Mirakler «Um kraptaverk ok jartegnir» efter samme Kilde. Maa den at oversætte paa viser klart, at Bearbejderen har været en gejstlig Mand, han har ikke paa noget Sted løsrevet sig fra den latinske Fraseologi. Ved Sagaens ældre Dele har han gjort et noksaa heldigt Forsøg paa at bringe Enhed tilveje; han har saaledes af 1ste Bog udeladt Cap. 44—59, der kom i Strid med alle de følgende Bøger; han har endvidere ganske omarbejdet Bogen om Agulandus, der i den ældre Udgave paa Grund af de forskjellige Kilder næsten falder fra hinanden i

2 Dele, men ved Omarbejdelsen har han maattet bortskjære flere Stykker f. Ex. Rolands Kamp og religiøse Diskussion med Ferrakut. Omarbejdelsen har i mange Henseender hjulpet, idet man ikke saa ofte stødes ved Gjentakelser af samme Begivenheder; men den er udført i et uheldigt, uklassisk Sprog og har afveget betydelig fra de franske Kilder. Det er forsaavidt et Held, at ogsaa den ældre Saga er bleven bevaret.

II.

Thidreks-saga.

1. *De oldtyske Heltesagn.* Historisk Opfatning. Ermanarik hos Jordakes. Theoderik, Otacher og Attila i 8de Aarhundrede. Burgunderkongen Gundikar, Vølsunger m. fl. Det nye Nationalepos i 12te og 13de Aarhundrede.
 2. *De tyske Heltesagn i det hedenske Norden.* Forskjellige Meninger om Indvandringstiden. Norsk-islandske Skalde i 9de og 10de Aarhundrede. Minder om Vølsungerne i Norge. Visen om Sigurd Svein. Sigurdsristningerne. Danske Viser.
 3. *De tysk-middelalderlige Heltesagn i Norden.* En tysk Sanger hos Knut Lavard. Guðrúnarkviða þriðja. Thidreks-saga ikke forfattet paa Island, men i Norge. Væringjar og Varæger. Norges Forhold til Nabolandene efter 1250. Hanseaterne i Bergen. Thidreks-saga og Kongespejlet.
 4. *Thidreks-sagas Haandskrifter og Ordning.* De islandske Haandskrifter. Membranens Skrivere og Redaktører. Norvagismer hos Islændingerne. Den oprindelige Ordning. Indledningen og Slutningskapitlerne.
 5. *Thidreks-sagas Kilder.* Mundtlige Sagn. Citater af tyske Digte, ikke Viser. Tyske Ord og Navne indkomne over Nordtyskland. Sagnenes Stedfæstelse i Saxland. Thettleiv og Velent. Nordiske Sagntræk. Sagaens Afdelinger: Vilkinasagnene. Nivlungesagnene. Ecka og Wolf-dietrich. Valter-, Heime-, Herbut- og Hildebrandsdigtene. Dietrichs-sagnene. Forfatterens Troskab ligeoverfor Kilderne.
-

1. I Oversigten over Karlssagnenes Udvikling have vi forudsat det *historiske* Udgangspunkt, ligesom dette synes at være den eneste Opfatning, som franske Videnskabsmænd erkjende. Vi mene ogsaa, at de tyske Heltesagn maa tænkes opstaaede paa samme Maade; ligesom Franskmændene tog fra sin ældre Heltetid et historisk Mønster, som de søgte at bevare i Digtningen, men som under forandrede Tider selv undergik Forandringer, der ofte gjorde Mønstret ukjendeligt, saaledes

tør vi ogsaa for de tyske Sagnhelte søge historiske Forbilleder i Tyskernes Heltetid. En saadan aabner sig i Folkevandringernes Tummel fra 4de til 6te Aarhundrede, da vi i Goterkongen *Ermanarik* († c. 370), Burgunderkongen *Gundikar* († 436), Hunekongen i Ungarn *Attila* († 453) og Østgoternes Konge i Norditalien *Theoderik* († 526) finde de historiske Forbilleder for Digtningerne. Vistnok kan vi ikke i Tyskland, som i Frankrige, paavise saamange oprindelige Træk bevarede i de senere Digtninger, men dette forklares let af, at i Frankrige var Digtningen fuldendt og nedskrevet allerede i det 4de Aarhundrede efter Kejser Karls Død — hvad der senere tilføjes, maa betragtes som fri Tildigtning —, men i Tyskland fortsattes den stadige Udvikling fra 5te og 6te Aarhundrede ligetil 12te og 13de Aarhundrede, altsaa dobbelt saa længe. Men til Gjengjæld kan ogsaa flere Stadier paa den lange Vandring paapeges, om end kun antydningvis. Allerede Jordannis (c. 550) fremstiller Sagnet om Ermanarik afvigende fra dennes samtidige Ammianus, der lader ham dræbe sig selv ved Hunernes Anfald: Et Folk Rosomani (el. Roxolani) har gjort Oprør mod Ermanarik, han lader til Straf en unævnt Høvding's Hustru, Suanihilda, sønderrive ved vilde Heste: hendes Brødre (af samme Folk) Sarus og Ammius vil hevne sin Søster og saare ham farligt, og først derefter dør han (overensstemmende med Historien) af Sorg over Hunernes Anfald. Sagnet staar altsaa paa Jornandes Tid ganske alene, Ermanarik er endnu ikke forbunden med de øvrige Hovedtyper. Men allerede i 8de og 9de Aarhundrede er Tidsforskjellen mellem Ermanarik † c. 370, Attila † 453 og Theoderik † 526 udslettet. De oldengelske Brudstyk-

ker af "Valdere" vise os allerede *Vidia*, *Þeôðirc* og *Ätla* som samtidige og forbundne; den engelske Digter Deórs Klage siger, at *Þeôðric* var 30 Vintre i «Mæringaburg,» flygtende for *Eormenric*, og at Mæringaburg er en af Attilas Borge sees af det omtrent samtidige Brudstykke af den ældgamle Hildebrandssang, hvor *Theotrih* flygter for "*Otachres nîð*" til Hunernes Konge, hos hvem han opholder sig 60 Vintre og Somre (o: 30 Vintre og 30 Somre). Otacher (= Kong Odoaker † 493) er nemlig af Sagnet gjort til Ermanariks Frænde, og til den onde Raadgiver, der ophidser ham mod Theoderik (medens *den* onde Raadgiver, som ophidser ham mod Svanhild og hendes Brødre, altid kaldes Sibicho og denne tilsidst overalt træder istedenfor Otacher). De samme Sagnformer gjenfindes til alle Tider senere hos Tyskerne, kun videre udviklede. Den Quedlingburgske Krønike (fra c. 1030) har bevaret flere enkelte Træk af Sagnet, og man ser, at det ikke har forandret sig betydeligt paa Vejen: Ermanarik er samtidig med Attila og «Bletla,» listig og gavmild, lader sin eneste Søn «Fridericus» dræbe og sine Frænder Embrika og Fritila hænge, fordriver efter Ophidselse af Odoaker sin Frænde Theoderik («Thideric») fra *Verona* og tvinger ham til at flygte til Attila; han lemlæstes paa Hænder og Fødder og dræbes endelig af Hamideo og Serila og Adaccar, hvis Fader(?) han havde dræbt; siden fordriver Theodorik med Attilas Hjælp Odoaker fra *Ravenna*. — Sagnene om Attila, Vøl-sunger og Gjukunger synes i endnu længere Tid at have hørt sammen end Sagnene om Ermanarik og Theoderik, ja der er i Virkeligheden intet i Vejen for, at vi her tør søge tilbage til oprindelig sammenhørende historiske Forhold: Attila var jo samtidig med Burgunder-

kongen Gundikar, og Beretningen om, at Gundikar med hele sin Slægt faldt i Kampen mod Attila 436 føres tilbage til 5te Aarhundrede, ligesom en af de senere Burgunderkonger Gundebald († 516) blandt sine Forgjængere opregner: *Gibica*, *Gislahar*, *Godomar*, *Gundicar*, hvilke vel retteligst forstaaes om Gibika (Gjuke) og hans 3 Sønner.¹ Historiske Efterretninger mangle derimod ganske om Gundikars Søster *Krimhilt* (Gudrun) og hans Frænde *Hagene*, om Vølsungerne *Sigmund* og *Sigfrid* og om Gundikars Hustru *Brunhilt*; dog pege nordiske og tyske Fællessagn tilbage paa dem som oprindelige Typer, hvis Sagnhistorie ialfald var fuldt udviklet, før end Sagn om Vølsunger og Nivlungler vandrede ud til England (Beóvulf, Valdere, Vidsid 7de—8de Aarhundrede) og til Norden. Kanske ligesaa gamle og ligesaa ægte er Episoder som Sagnet om *Valther* og *Hildegund*, om *Veland* og *Vidia*, om *Heime* og *Sibiche*; men kun den mindste Del af disse har i hedensk Tid fulgt med til Norden, og om de end naaede til England, ere Sporene efter dem kun faa. I Løbet af 9de, 10de og 11te Aarhundrede kan Heltasagnene i Tyskland kun paapeges ved spredte Træk i Krøniker og et enkelt Digt, bearbejdet paa Latin, Waltharius de Aquitania, forfattet af 2 (3) Munke i St. Gallen c. 960—1060. Først i 12te Aarhundrede traadte Tyskland og dets Litteratur ind i nye Baner, da Kampene mellem Kejser og Pave, Korstogene, Bekjendtskabet med Franskændene, fransk Litteratur og Riddervæsen fremkaldte Bevægelser paa alle Kanter.

¹) I stedet for Godomar er i de tyske Sagn indkommet Gernôt, men der kan ikke være Tvivl om, at Navnet Godomar er oprindeligt i Sagnet, siden det i Norden er bevaret i Formen Goðormr.

Heltesagnene blev ikke længer i de simple Sangeres Hænder, de blev optagne af Digtere, der ved Fødsel eller Dannelsen stod over det menige Folk, og benyttedes som Grundlag for længere *episke Digte* i mere kunstnerisk Stil og udviklede Versemaal, som tildels laante sin Bygning fra franske Kunstdigte. Men de tyske Helte-digte fik dog en ganske anden Karakter end de franske; disse beholdt altid en vis *geistlig* Karakter, og selv deres Følelse for det vidunderlige blev behersket deraf, idet alle Afvigelser fra det naturlige er Mirakler, udført ved Guds eller en Engels Hjelp. Latinen og Gejstligheden havde dog givet det franske Epos en Karakter af selvbeherskende Maadehold, men de formaaede ikke længe at beherske de tyske Digtere, som gav Fantasi og Sagndigtning uindskrænket Raaderum. Riddervæsen og Røveri, Kristendom og Hedenskab, Selvopofrelse og Egenkjærlighed, bornert Nøgterhed og vilde Fantasifostre, kristne Riddere og hedenske Naturmagter tumle om hverandre, en Mængde nyt Stof optages fra Frankrige og Italien, og de gamle Motiver fremstaa i nye Skikkelser. Endnu er Nibelungerne og Dietrich Hovedmændene i det tyske Nationalepos, men ved en Række Fornyetelser er Digtene om dem voxet op til anselig Størrelse, gamle Sagnelementer af uafhængigt Indhold have knyttet sig til Hovedfigurerne, og den nye Aand fra Italien, fra Frankrige og fra Østerlandene udvikler nye Momenter og omskaber gamle Sagn. Denne Digtning udvikler sig i Sydtyskland og optræder i højtydsk Dragt. Den første Blomst af det nye Epos var *Nibelunge-Nôt*, digtet i Østerrig omkr. 1140 af en ridderlig Digter (rimeligvis «der Kürenberger», der som lyrisk Digter har skabt den saakaldte «Nibelungen-Strofe»); det findes nu

kun bevaret i Bearbejdelser fra Begyndelsen af 13de Aarhundrede, der vise tilbage til en ældre Bearbejdelse fra c. 1170—80, hvis Udseende man har søgt at paa-vise.¹ Næsten ligesaa gammelt er Digtet "*König Ru-ther*," forfattet i Bajern kort efter 2det Korstog, men bevaret i senere Omarbejdelse; det fortæller en roman-tisk Frier- og Bortførelseshistorie og er os mærkeligt, fordi det først senere er knyttet til Didrikskredsen.² Fra Steiermark have vi Brudstykker bevarede af et Digt om "*Walther und Hildegund*" fra Begyndelsen af 13de Aarhundrede. De vidtløftige Digte om *Ortnit* og *Wolfdietrich* findes nu i senere Bearbejdelser, men an-tages forfattede i Aarene 1225—30 af forskjellige Dig-tere fra Sydtyskland; men et Uddrag i et senere Digt (i «*Dietrichs Flucht*» V. 2109—2294) viser, at et sydtysk Digt om Ortnits Død og Wolfdietrichs Hevn ogsaa fandtes i en ældre Skikkelse. Fra Slutningen af 12te Aarhun-drede er det lille Digt om Dværgen Laurin, som har fremkaldt saa mange Efterligninger i den højtyske Digtning, men selv dog ikke naaede til Norden før i Slutningen af 15de Aarhundrede. Til det slutter sig Dværgesagn som Walberan, Sigenot, Goldemar, og fra det laantes Idéen til «der grosse Rosengarten,» der ikke er ældre end c. 1250; men ingen af disse Digte trængte frem til Norden. Endnu yngre er de 2 Digte af «*Hein- rich der Vogler*» fra Steiermark eller Østerrige «*das Rabenschlacht*» og «*Dietrichs Flucht*,» der dog begge

¹) Bartsch, „*Untersuchungen über das Nibelungenlied*“ (1865) og hans Ud-gave af „*Der Nibelunge Nôt*“ (1870).

²) Noget lignende gjelder et tabt Digt om „*der herzoge Iran*,“ hvis Al-der dog er ubekjendt.

henvise til ældre Bearbejdelser. Hele denne Digtning er sydtysk, og af en tilsvarende Digtning i Nordtyskland findes kun svage Spor; og om flere af disse kan det siges, at de vise tilbage til Sydtyskland som Udgangspunkt. Vi skal i det følgende søge at bestemme, om Thidrekssaga's Kilder er at søge i de nævnte sydtyske Digte eller i et nordtysk Grundlag.

2. At Sagnene om Vølsunger og Gjukunger ere komne til Norden *fra Tyskland*, er nu for det meste antaget baade af tyske og nordiske Videnskabsmænd. Men naar og hvorledes denne Indvandring skede, er endnu et Diskussionsemne, hvorom næsten alle Forfattere ere uenige med hinanden. Medens Dr. Jessen tror, at Digtene fuldt færdige ere indvandrede fra Tyskland direkte til Norge og Island i 9de og 10de Aarhundrede, hævder Müllenhoff, at Sagnene ere komne *til Norge over England* allerede i 6te Aarhundrede, men Sv. Grundtvig, at Digtene ere uddannede *i Danmark* i 5te — 8de Aarhundrede. Det Valg, vi her maa gjøre, bliver med vor Opfatning af de historiske Udgangspunkter forholdsvis let. Vi kunne ikke andet end tro, at Sagnene om Vølsunger, Gjukunger og Hunekongen Attila og uafhængigt af dem Sagnet om Ermanarik og Svanhild ere indvandrede til Norden tidligst i 6te Aarhundrede, men snarere i 7de eller 8de Aarhundrede, og da ligesaavel til Danmark (og Sverige?) som til Norge. Naar Gunnar Gjukessøn og Atle Budlessøn henføres til de historiske Konger Gundikar i Worms og Attila, som dræbte

denne og hele hans Slægt, er der nemlig et langt Skridt fra Historien til det, der har været Grundlaget for de nordiske og tyske Sagn. Burgunder og Huner staa i Historien som to fiendtlige Folk, der intet Fællesskab have med hinanden; men allerede i Sagnets Urtype har en væsentlig Rolle været givet til Gundikars Søster (Krimhilt eller Gudrun), Enke efter Vølsungen Sigfrid og gift med Attila, hun som ophidser ham mod sine Brødre og hævner sig paa dem; ligeledes har Sigfrid, hans Slægt og hans Skat allerede tidligt blevet Hovedmomenter i Sagnet, og ved Siden af Gundikar har staaet hans Slægtning Hagene, hvis Søn hevner Nivlungernes Død paa Attila. Alt dette forudsætter en længere Udvikling af Heltedigtene, førend disse indvandrede til Norden, et Aarhundrede efter Attilas Død bliver ikke forlidet. Og Sagnet om Jormunrek, Svanhild, Sørle og Hamder, hvis Urtype vi have fundet hos Jordanis ved c. 550, har allerede i Tyskland knyttet til sig en ny Figur, Sibicho (Bikke), som oprindeligt fremtræder selvstændigt; dette Sagn kan da vel ikke være indvandret tidligere end c. 600; først i Norden blev det gennem Svanhild knyttet til Sigurd, hvorved Jormunrek bliver et Slags Svigersøn af Attila. Paa den anden Side se vi, at de tyske Sagn allerede i 8de Aarhundrede have naaet en videre Udvikling, som har været Norden ukjendt. Ermanarik, Attila, Odoaker og Theoderik er ikke alene blevne samtidige, men endog handlende Personer i samme Digtning: Ermanarik fordriver, ophidset af sin Raadgiver Odoaker, sin Frænde Theoderik fra hans Rige Bern, Theoderik flygter til Attila og faar hans Hjelp til Kampene mod Ermanarik, som ende med Odoakers Fordrivelse. Hele denne Kombination,

der siden det 8de Aarhundrede kan paavises i tyske Digte, ja endog i angelsaxiske, er ukjendt for de nordiske Sagnberettere, ligesom Thidrek af Bern aldrig har hørt hjemme i Nordens Oldsagn. De tyske Heltesagn maa altsaa have indvandret til Norden, førend Kombinationen Attila-Ermanarik-Theoderik kom istand, senest i 8de Aarhundrede. Og skal vi tro de bevarede Skaldevers fra 9de og 10de Aarhundrede, saa var allerede i Begyndelsen af 9de Aarhundrede flere Sagnformer og Sagnkombinationer istandbragte, der maa erkjendes som særegne for Norden. I en Vise, som tilskrives Brage den gamle (c. 800—830), kaldes Gift «Vølsungers Drik,» en Sagnform, som er aldeles ukjendt i Tyskland.¹ Den samme Brages Skjolddigt til Kong Ragnar Sigurdssøn i Danmark viser os Sagnet om Jormunrek og Svanhild fuldt udviklet og knyttet til Gjukungerne: han nævner Jormunreks Søn Randvé, kalder Sørle og Hamder Jonakrs Sønner og Gjukes Ætlinger, fremhæver Modsætningen mellem Erp (den lyshaarede) og hans «ravnsorte Brødre,» lader dem afhugge Jormunreks Hænder og Fødder og blive stenede tildøde.² Ogsaa Tjodolv fra Hvin (c. 850) peger paa Stene som «Jonakrs Sønners Bane» og sigter paa Erp som uægte (*hrísungr*).³ Vidnesbyrdene strække sig gjennem hele 10de Aarhundrede indtil Hedenskabets Ophør, som naar i Eiriksmaal (c. 954) Sigmund og Sinfjotle (de tapreste Helte) byde Erik Blodøxe velkommen til Valhall,⁴ naar Gisle Surssøn (c. 965) minder om Gudrun Gjukesdatter, der «med strid Hu dræbte sin berømte Ægtefælle, da

1) Sn. Edda, I 370.

2) Sn. Edda, I 370—74.

3) Heimskr. S. 31¹⁶.

4) Fagrskinna Cap. 28.

hun hevned sine tapre Brødre¹, naar Einar Skaaleglam (c. 980) kalder Guldet «Rins Stene»² naar Eyvind Skaldespilder c. 965 kalder Guldet «Elvens (Rhins) Sol»³ og i et senere Digt c. 990 kalder Galgen "Vinga meidr" (en Sagndannelse, som ellers kun kjendes fra det grønlandske Atlemaal)⁴; der er ogsaa Efterretning om, at Skalden Torvald Veile († 998) digtede en «kviða skjálfhenda eða drápa steffausa» om Sigurds Bedrifter (eptir Sigurðar sögu)⁵, og at Sigvat Skald i sit Dødsaar digtede en Olavsdraapa, som han «stælti eptir Sigurðar sögu»⁶. Alle disse norsk-islandske Skalde henpege saaledes med Enstemmighed til de Sagnformer, som vi kjende fra «Eddadigtene», der vel høre hjemme baade hos samme Folk og i samme Tidsalder, uden at vi derfor vil nægte, at lignende Digte samtidig fandtes i Danmark. Skal vi stille disse Digte ligeoverfor de tyske Heltesagn, fæstes vor Opmærksomhed ikke alene ved den forskjellige Karakter — de gamle Digtarter ere bevarede, ligesaa Hedenskabet, Forholdet til Guderne, den udviklede Frændskabsfølelse og deraf følgende Hevnpligt —, men ogsaa ved det forskjellige Sagnstof. Vi have allerede omtalt et genealogisk Tillæg ved Slutningen (Svanhild gjøres til Sigurd Sveins Datter), desuden er andre genealogiske Traade knyttede (Helge Hundingsbane er blevet Sigurds ældre Broder, Brynhild er blevet Atles Søster); men ogsaa paa andre Punkter er Stoffet udvidet, thi den poetiske Skaberkraft har ikke stanset ved Overgangen til Norden: ogsaa Vølsungernes Forfædre, som Tyskerne ikke kjendte,

1) Gísla S. Surss. S. 35.

2) Sn. Edda. I 404.

3) Heimskr. 111²⁶.

4) Heimskr. S. 20³⁰.

5) Sn. Edda, I 646.

6) Flatsb. II 394.

faa Bedrifter at udføre, den skjæbnesvangre Nivlungeskat knytter Guderne til hele Slægtens Skjæbne, Krimhilt (der *dræber* sine Brødre) er bleven til Gudrun (der *hevner* sine Brødre), Brynhild har ved sin Side faaet en mere idealt anlagt Valkyrje i Sigrdriva og en Modsætning til sig selv i den selvopofrende Søster Oddrun, Atles lumske Karakter legemliggjøres i hans Sendebud, Knefrød eller Vinge o. s. v. Disse Digtninge fik sit Opbevarelsessted paa Island og førtes i det 13de Aarhundrede ind i Litteraturen gennem Snorra-Edda, flere Samlinger af Olddigte («Sæmundar-Edda») og Vølsungasaga. Men ogsaa udenfor Island kan man i Norden paavise deres Tilstedeværelse, dels ved billedlige Fremstillinger, dels ved Folkeviser, som have holdt sig til nyere Tider. Øverst blandt de første staa Tapeterne i Olav den helliges Hal, hvorom Thorfinn (el. Thormod) kvad, at «Sværdet staa i Ormens Mund, Blodet falder ned paa begge Sværdegge, Sværdet trænger ind i Lyngormens Bryst, men Høvdingen farer at sysle med Stegen».¹ De andre Udskjæringer fra Sigurdsdigtene er yngre, men ikke mindre betegnende: Paa Kirkedøren fra Hyllestad Kirke (Sætersdalen) fra 2den Halvdel af 12te Aarhundrede kan sees, hvorledes Regin smeder Sværdet, Sigurd prøver det i Regins Ambolt og siden dræber Ormen, dernæst hvorledes Sigurd steger dens Hjerte, medens Regin sover, hvorledes han brænder sig og hører Fuglene tale i Træet, dræber saa Regin og kløvjer Skatten paa Granes Ryg (= Sigurðar-

¹) Ol. s. h. h. (1849) S. 58 og 93. Fra samme Tid skulde Tapeterne i Raudulvs (Rauds) Hal i Østerdalen være, hvor bl. a. fandtes „saga Sigurðar-Fafnisbana,“ men Beretningen herom er ikke historisk og neppe ældre end Slutningen af 12te Aarhundrede (Fmn. S. V 330—48 og Flatsbogen II 292—301).

kviða II og Fafnismál); i Toppen af den ene Planke sees Gunnar i Ormegaarden, spillende paa Harpe med Tærne (Atlakviða). Samme Sagn er fremstillet paa en Dørplanke fra Opdals Kirke (Numedal), paa en Stol fra Hove (Thelemarken) og paa en Daabsfunt fra Norum Kirke (Bohuslén). Paa en anden gammel Stol fra Hove fremstilles Sigurds og Gunnars Frieri til Brynhild, der faar Andvareringen, og paa Kirkeportalen fra Veigusdal (Nedenæs) sees atter Sigurd prøve Sværdet, Regin smede et nyt Sværd, Sigurd dræbe Ormen og stege Hjærtet, Fuglen tale til ham fra Træet og Regin ligge dræbt; det sidste Billede er aabenbart senere end Udskjæringerne fra Hyllestad og peger hen til 13de Aarhundrede.¹ Der er da ingen Grund til at tvivle paa, at Kong Sverre efter Sagaens Ord kan Aar 1200 for sin frygtsomme Søn have citeret et Halvvers af Fafnismál og et Halvvers af en tabt Sigurdarkviða,² Digte, som efter Afbildningerne at dømme endnu i 13de Aarhundrede have været vel kjendte i Norge. Mærkeligt er det, at Ormen i alle norske Haandskrifter fra 13de Aarhundrede, hvor dens Navn forekommer, 2 Codices af Odd Munk³, Ragnvald Jarls Háttalykil og Membranen af Thidrikssaga⁴, kaldes *Faðmir*; selv om ikke dette Navn skulde være det oprindelige, viser dets Udbredelse dog, at Sagnet om Ormen var endnu velkjendt i Norge i Slutten af 13de Aarhundrede. Til andre

¹) *Nikolaysens* Norske Fornlevninger S. 252, 259 og *Montelius*, kort Beskrifning öfver Statens historiska Museum (Stk. 1872) S. 66.

²) Bugges Udg. af „Sæmundar Edda,“ S. 220 og Fortalen S. XXXVIII.

³) Fm. S. X 359 og Munchs Udg. S. 66.

⁴) Cap. 185. De islandske Haandskrifter have paa dette Sted A Faabnir, B Pafnir, hvilket viser, at de begge udgaa fra den norske Form, idet Redaktøren ikke har forstaaet, at Ordet skal representere Navnet Fáfñir.

Dele af Volsungesagnene henvise Brugen af Navnene *Sinfjotle* og *Erp* som Personnavne endnu i 14de Aarhundrede.¹ Men Sangene maa have holdt sig endnu længer, og flere af dem ere tilsidst blevne omdigtede i Kjæmpeviserformer; en af disse Kjæmpeviser er en tydelig Aflægger af en af Sigurdskvæderne, den saakaldte *Gripesspaa*; den har ogsaa beholdt Navnene Sigurd Svein, Greipe og Jordis (Hjördis), Gudrun og Brynhild, Grane og Rinarfossen, men den har laant Træk fra Sagnet om Asgaardsreien; en ældre Ud-gave af samme Vise er bevaret paa Færøerne. Ved Siden af disse Norges rigere Minder om den store Sagnkreds har Sverige og Danmark kun ringe Levninger at opvise, men ogsaa disse vise hen til en ældre Rigdom. Fra *Sverige* kan ikke i Litteraturen paavises noget Minde om Heltesagnene; imidlertid har man i Forbindelse med Runeindskrifter fra 11te eller 12te Aarhundrede fundet Ud-hugninger i Sten, hvori man med Rette har seet Billeder fra Sigurdssagnene: Sigurd, som stikker sit Sværd i Ormens Bryst, steger dens Hjerte, smager derpaa og forstaaer Fuglenes Røst, hvorefter han dræber Smeden (Regin)²; man tør altsaa tro, at Samtiden om disse Begivenheder kjendte gamle Sange, rimeligvis i Fornyr-dalag som Eddadigtene. Fra *Danmark* er Vidnesbyrdene lidt talrigere. Saxo har i sin Danmarkshistorie optaget Fortællingen om Goterkongen *Jarmunrik*, som det danske Sagn havde gjort til Danmarks Konge³;

1) Se Fritzner i n. hist. Tidsskr. I 181, 184.

2) *Sigurdsristningarne å Ramsundsberget och Göks-stenen*, tvenne forn-svenska minnesmärker om Sigurd Fafnesbane, beskrifna af Carl Säve. (1868).

3) Saxo, hist. Dan. ed. Müller p. 411—15.

ved Fremstillingen kan mærkes, at den i det Hele stemmer med Eddadigtene, at den har bevaret enkelte Træk, som ellers kun kjendes fra de tyske Sagn (om Harlungerne, om Jarm.s store Borg), men ogsaa at den har tabt eller forvansket flere Træk af den nordiske Fremstilling: saaledes ere Brødrenes Navne forsvundne, istedetfor om *Ery* faldende for sine Brødre læse vi kun om indbyrdes Kampe i «Hellespontiernes» Hær; ligeledes er det glemt, *hvorfor* Jarmunrik kun mistede Arme og Ben. Men Navnet *Gudrun* om hende, som ophidsede dem til Kampen mod Jormunrek, viser dog, at man her har den nordiske Kombination mellem *Sigurd* og *Svanhild* fuldt udviklet, som jo maa antages at være kjendt i Danmark i 9de Aarhundrede (ifølge Brages Vers ved Kong Ragnars Hird), og Navnet *Budli* (Buthlus) om Jarmunriks Farbrøder tyder endog paa en Fortsættelse af Sagndigtningens sædvanlige Tilbøjelighed til at knytte beslægtede Karakterer (her: Atle og Jarmunrik) genealogisk sammen. Dog maa baade i Sverige og i Danmark endnu i 13de Aarhundrede Sagn og Sange om Volsunger og Nivlunger have lydt langt rigere, end vi nu kan paavise; thi Fortalen til den norske Thidrekssaga (fra Midten af 13de Aarhundrede) beretter, at om Sagaens Stof «kunne Daner og Sviar berette mange Sagn (sögur), men noget have de indført i sine Kvæder, hvormed de fornøje mægtige Mænd.» Man har hidtil forstaaet dette Sted om nordtyske Viser om Didrik og hans Kjæmper, som allerede paa den Tid skulde have været indvandrede til Danmark og Sverige. Men denne Opfatning er aldeles usandsynlig, thi Stedet fremhæver netop *de nordiske Folks* Kjendskab til Oldsagnene i Modsætning til Sagaen, hvis Stof er hentet fra

Tyskland; desuden tilføjes der netop om de dansk-svenske Kvæder: «Mange saadanne Kvæder kvædes nu, som er digtede *for lang Tid siden* efter disse Sagn.» Disse gamle dansk-svenske Sange betegnes dog netop ved dette Udtryk som hjemlige, og selv om man ikke af Udtrykket kan slutte, at de virkelig var gamle, maa man dog indrømme, at Fortalens Forfatter opfattede dem som gamle, maaske som Levninger fra hedensk Tid. Det er endog meget sandsynligt, at nogle af disse gamle Sange er bevarede i nyere Skikkelse, ligesom Gripresspaa i den norske Folkeviser om «Sigurd Svein». I de danske Visesamlinger fra 16de Aarhundrede findes 3 Viser, som Sv. Grundtvig med Rette henfører til den nordiske Form for Vølsungesagnene: «Sivard Snarensvend», «Sivard og Brynhild» og «Frændehevn». Den første af disse om Sivards første Rejse ud i Verden, da han kommer til «danske Kongen», synes ikke at være andet end en klodset Gjengivelse af den mere ægte norske Vise; men Visen om «Sivard og Brynhild» er et dunkelt Minde om en ældre Sigurdarkvida, ligesom Visen «Frændehevn» om en Atlakviða. Vistnok have Viserne glemte mange Hovedtræk (f. Ex. Kong Gunnars Navn er fortrængt af Høgne) og meget er forvansket, mange nyere Træk have trængt sig ind (Høgne vil ride «Dystridt for Jomfru sin», Gudrun gaar i «Kloster under Ø», Sigurds Sværd «Adelring» er fortryllet), men Hovedsagen er dog blevet staaende: I Visen No. 3 vinder Sivard «stolt Brynhild af Glarbjergget» og giver hende til sin Stalbroder «Helled Hagen». Jomfruerne Brynhild og Signild gaa til Stranden «at to deres Silke»; de komme i Trætte, og Brynhild lægger sig syg; Hagen lover hende, hvad hun ønsker sig, og hun forlanger Si-

wards Hoved. Hagen laaner hans eget gode Sværd og dræber ham dermed, men angrer det strax og dræber saa først hende og derpaa sig selv. I Visen No. 4 sendes Signild af sine 7 Brødre «over saa bred en Sø» for at ægte sin Faders Bane «Lovmor»; efter 8 Aar indbyder hun dem til sig, men hendes Mand dræber dem om Natten. Hun fortier sin Sorg, men da efter 8 Aar hans Sønner komme hjem, dræber hun dem alle og bagefter ham selv efter at have meldt ham deres Død. Sigurd har i Visen beholdt sit nordiske Navn i den danske Form *Sivard*, men Høgnæs Navn er ligesom i Tyskland *Hagen*, dog med det stadige Fornavn *Helled*. Forresten have de danske Viser glemt Sammenhængen i Sagnene: kun Sivard og Brynhild have beholdt sine oprindelige Navne, Gunnar er blevet ganske borte, Gudrun er blevet til Signild, Siemeld el. Ellind, Atle til Lovmor eller Lenno; det er endog klart, at Digteren af Visen «Frændehavn» ved sin Sinnedel el. Ellind ikke har tænkt sig den samme som Sivards Fæstemø «Signild». Men om disse Viser fra 16de Aarhundrede end kun vise svage Spor af sin hedenske Herkomst, kan dette ikke have været Tilfælde i 13de Aarhundrede, da Forfatteren af Thidreks-saga erkjendte i deres ældre Forgjængere ældgamle Heltedigte om Volsunger og Nivlunger¹.

¹) Et enkelt Minde fra en gammel nordisk Vise synes ogsaa at have trængt sig ind i en af de fra Tysk stammende Didrikviser: Da Langben Risker spørger Vidrik, hvem han er, svarer han (D. g. F. I 100)

Werlandt heder min fader war en smedt well skøn:
Buodell hede min moder en koning-dather wen.

Buodell er nemlig aabenbart samme Navn, som Völundarkviða's „*Bödvíldr*“, Exeterbogens Beaðohild, hvilket Navn allerede i 13de Aarhundrede var ganske glemt i Tyskland, ja endog i Norge (se nedenfor). Verset findes i en dansk Visetext fra 16de Aarhundrede og henviser altsaa til en ellers tabt dansk Fremstilling af Valundssagnet.

3. Der synes ikke i Middelalderen at have bestaaet en jevnt udviklet Literaturforbindelse mellem Norden og Tyskland. Tilnærmelserne bære et Præg af Tilfældighed og fremkomme ligesom stødvis, et kortere Bekjendtskab af og til uden væsentlige Følger, en pludselig Overstrømmen af Stof og saa fuldstændigt Brud ligetil i Slutningen af 15de Aarhundrede. I *Danmark* søgte Konger og Kongesønner i 12te Aarhundrede til de tyske Kejserhoffer og bragte ogsaa med sig hjem nogen Sans for tysk Digtning, men Virkningerne heraf synes ikke at have været store og den selvstændige Udvikling af det danske Erobringsrige kan synes at have brudt Forbindelserne. Om Hertugen i Sønderjylland, Knut Lavard († 1131), fortæller Saxo, at en saxisk Sanger paa hans Dødsdag advarede ham mod hans Frænder ved at synge for ham et «smukt Digt» om «Grimhilds bekjendte Trøloshed mod sine Brødre». Allerede W. Grimm har af Saxos Udtryk troet at kunne slutte, at Saxeren sang i *nordtysk* Dialekt og at han gjengav Sagnet i en *kort Vise*; Grimms Mening er bleven sikret ved en nylig opdaget ældre Beretning om Knuts Mord, hvori det siges, at Sangeren — hvis Navn efter andre Kilder var Siaward — «ordinem ejusdam parricidii cantando ter reiteravit»¹. Det sees nemlig heraf, at han 3 Gange har gjentaget et *kort tysk Vers* om Grimhilds Hævn, ikke en Sang af et større Heltedigt, ja ikke engang en Vise. At Saxo i sit ordrige Sprog taler om «famosa fraus» og «notissima Grimildæ perfidia» kan saaledes ikke vidne om det tyske Sagns Udbredelse i Danmark udenfor Hofkredsen; et dyberegaaende Bekjendtskab med den tyske

¹) Sml. Müllenhoffs Bemærkninger hos Haupt XII 336.

Sagnkreds træffe vi i Danmark først i Slutningen af 15te Aarhundrede. — Ogsaa paa *Island* træffe vi et saadant enestaaende Exempel paa Kjendskabet til tyske Sagn, nemlig den Skindbog (Cod. reg. 2365) fra Sluten af 13de Aarhundrede, som har bevaret Hovedindholdet af den saakaldte «Sæmundar-Edda». Ikke alene meddeler Redaktøren her i Efterskriften til en af Sigurds-Digtene, at «tyske Mænd berette, at de (Gjukungerne) dræbte ham (Sigurd) ude i Skoven», men der er ogsaa optaget et helt Digt, som røber Slægtskab med tyske Sagn. Vi have før fremhævet, at i tyske Heltedigte Didrik af Bern er en central Figur, men i Norden ukjendt; alligevel træffe vi i *Guðrúnarkviða þriðja* «Þjóðrekr» landflygtig hos Atle, i hvis Tjeneste han har tabt alle sine Mænd, som i tyske Sagn. Dette Digt frembyder ogsaa andre Særegenheder: ved Siden af Gudrun optræder *Herkja*, Atles Frille, det kan jo kun være Attilas Dronning Herche eller Helche; Gudrun bliver beskyldt for Utroskab mod sin Mand og maa bevise sin Uskyldighed ved at tage en «hellig Sten» op af et Kar kogende Vand uden at brænde sig, en Gudsdom, som var meget brugelig i Tyskland, men ukjendt i Norden, hvor Gudsdomme ikke synes at være brugte før i kristen Tid. Men ved Siden deraf er dog Digtets Gudrun ikke som ellers i tyske Digte den vilde og hevngjærrige Kvinde, men en kjærlig Søster, som ikke véd bedre Støtter end sine «svása bræðr». Blandingen af nordiske og tyske Sagntræk maa tænkes opstaaet derved, at en islandsk Skald er bleven bekjendt med et tysk Sagn, hvori Attilas Dronning Herche blev beskyldt for altfor fortroligt Forhold til den landflygtige Tjodrek, og at han saa har overført dette Sagn paa Atles Dronning i nordiske Sagn,

Gudrun, ved Siden af hvem Herkja maatte betragtes som illegitim. Digtet kjendes kun fra denne Skindbog, og det synes som dens Redaktør har indlemmet det i Samlingen — det findes ikke i andre Digthaandskrifter eller i Vølsungasaga —, men det kan dog ikke være forfattet af Redaktøren, siden det har paavirket hans Opfatning af den anden Guðrúnarkviða, som han tænker sig fremført for Tjodrek¹. Da disse Træk optræde saa ganske enkeltvis i Samlingen og der paa førstnævnte Sted henvises til tyske *mundtlige* Sagn, tør vi vel med Sikkerhed paastaa, at Redaktøren af Codex regius ikke kjendte Thidrekssaga. Denne vides ellers ikke at være kjendt paa Island før omkring 1300; det ældste sikre Vidnesbyrd afgiver det Haandskrift af Odds Olafssaga Trygvasonar, som P. A. Munch udgav 1853, det har fra Thidrekssagas Fortale laant Stevet i Hallfreds Ólafsdraða og de dertil knyttede Bemærkninger.² Mulig endnu ældre er Vølsungasagas Vidnesbyrd, hvis denne er forfattet i 2den Halvdel af 13de Aarhundrede og hvis de fra Thidrekssaga laante Stykker (navnlig Cap. 22)³ ere oprindelige i Sagaen, hvorom det dog kan være tilladt at tvivle. Forresten have Meningerne været meget delte, baade om *naar* Thidreks-saga blev forfattet og om dette skede paa Island eller i Norge. P. E. Müller paastod at Sagaen var forfattet i 14de Aarhundrede og af en Islænding (æislandsk Kjøb-

¹) Bugge viser (Udg. S. 265), at Forf. af Vølsungasaga, som har benyttet dette Digt, ikke kjender Indledningen om Tjodrek, som altsaa synes tilsat af Codex regius's Redaktør. Raszmanns Paastand, at Tjodrek var en gammel Sagnhelt i Norden og kun vilkaarlig var udstødt for ikke at overstraale Nivlungerne (Die deutsche Heldensage I. 34), mister derved al Støtte i Kilderne.

²) Se Munchs Udg. S. 106. ³) Sml. Bugges Søm.-Edda, Fort. S. XXXV.

mand»), som i Bergen havde truffet sammen med tyske Kjøbmænd fra Bremen og Münster; Tiden er nu bevislig urigtig, da Sagaens gamle Skindbog er skrevet i Slutningen af 13de Aarhundrede,¹ og at Forfatteren var Islænding antog P. E. Müller mere som noget, der faldt af sig selv end fordi Grunde tvang ham dertil; Islændinger, drivende Handel i Bergen, kan ogsaa vanskelig forliges med Historien, der viser os Islands aktive Handel ophørt længe før Foreningen med Norge (1262). C. R. Unger, hvis smukke og kritiske Udgave har gjort den ældre svenske overflødig, mener, at Sagaen er bleven til i 1ste Halvdel af 13de Aarhundrede under Haakon Haakonssøns Regjering, «da Stil og Foredrag umulig kan bringe Tanken hen paa nogen yngre Tid», medens Raszmann har villet vise, at til Grund for den ældste «muligen norske» Codex har ligget ældre islandske Bearbejdelser. Idet jeg senere skal søge at vise, at Unger har Ret i at betragte den norske Skindbog som Sagaens ældre Redaktion, skal jeg her indrømme, at dermed ikke var modbevist Muligheden af en endnu ældre islandsk Original. Men Ungers Hovedpaastand var jo, at Stil og Foredrag var norsk fra Haakon Haakonssøns Tid. Efterat der nu er fremdraget en Række norske Sagaer (især Oversættelser) fra hans Tid, kan det ikke nægtes, at det norske og islandske Sagasprog er forskjelligt, navnlig i Ordforraad men ogsaa i Sprogtone; den sidste er dog lidt vaklende, især inden Oversættelserne, eftersom disse vise mere eller mindre Frihed ligeoverfor sin Original. Et Exempel paa det sidste er *Karlamagnus-saga*, hvor den franske Sprogtone altfor ofte trænger igjennem, paa det første er *Thidreks-saga*, som derved kommer til at

¹) Ungers Fortale S. IV—XVIII.

staa meget nær de bedst fortalte Partier af Kongespejlet. Ogsaa andre Betragtninger bestyrke Ungers Paastand. I Fortalen omtaler Sagaens Forfatter, at der paa hans Tid foruden i Sverige og Danmark ogsaa blandt Nordmænd fandtes Sagn og Sange om de tyske Oldtidshelte saaledes: «Norrœnir menn (A. Norðmenn) hafa saman fœrt nokkurn part sögunnar, en sumt med kveðskap. Þat er fyrst fra Sigurði at segia Fafnisbana. Volsungum ok Niflungum ok Velent smið ok hans broður Egli. (ok) fra Niðungi konungi». Prof. Bugge har ment, at her er «Tale om en skreven Samling, der tildels bestaar af Prosa, tildels af Vers. Og da her Sigurd Faavnesbane, Nivlunger og Volsunger nævnes sammen med Velent, Egil og Nidung, uagtet disse to Sagngrupper i Norden ikke ere sammenknyttede, saa synes det rimeligt, at herved hentydes til vor Samling (3: Sæmundar-edda), som indeholder baade Digtet om Volund og Digte og Sagn om Sigurd, Volsunger og Nivlunger»¹. Denne Bugges Opfatning hviler paa Ordet «saman fœra», som han da oversætter «samle»; og dette er det rette, kun forekommer det mig rigtigst ikke at tænke paa en *skreven* Samling, da der ogsaa i det følgende kun er Tale om mundtlig Fortælling (sagan er sögð). Forfatteren vil nævne, at foruden Tyskere have baade Daner og Svear enkelte Sagn og Viser henhørende til samme Sagastof, og hans Landsmænd om Dele af Sagaen en sammenhængende Fortælling og en Række Digte. At han nævner Volsungedigte ved Siden af Valundskvæder, sker da fordi begge disse høre til Thidreks-sagas Stof, ikke fordi de ere skriftligt optegnede sammen. Heller ikke synes Opregningen «Volsunger og Nivlunger, Velent, Egil og

¹) Bugges Udg. af Sæm. Edda, Fortalen Side LXVIII.

Nidung» at passe paa de heroiske Digte i Sæmundar-
 edda. Vistnok findes her i Spidsen for alle de historiske
 Digte (ikke tilslut) en «Völundarkviða»; men naar Saga-
 fortalen ved Siden af Velent nævner, ikke som der hans
Brødre Slagfinn og Egil, men alene «hans Broder Egil»
 — og hermed sigtes aabenbart til dennes Bueskydning,
 der er en væsentlig Del af Sagaens Beretning¹ —, saa
 maa der være ment andre Kvæder end det islandske.
 Thidreks-saga kjender heller ikke Kongedatterens Navn
 (Bødvild), som dog i den islandske Völundarkviða fore-
 kommer gjentagne Gange.² At Forfatteren i Fortalen
 vil vise, at ogsaa *hans Landsmænd* havde Kjendskab
 til ialfald Dele af det tyske Sagastof, viser sig derved,
 at han af alle nordiske Heltesagn kun kjender dem, der
 i Fortalen omtales som *Nordmændenes*. Sagaen hen-
 fører som bekjendt de nordiske Sagnformer til *Væringerne*
 som deres Ejendom; det er vanskeligt at fatte, hvorledes
 P. E. Müller (og efter ham W. Grimm m. fl.) for at

¹) Sagnet om Egils Bueskydning har været kjendt i Norge og paa Is-
 land allerede i 10de Aarhundrede; thi Eyvind Skaldespilder kalder
 c. 970 Pilen „Egils Hænders Løbe-sild“ (Hsk. S. 123) og Hallfred
 kalder c. 990 Buen „Egils Vaaben“ (Sn.E. I 422), og i et gammelt
 Vers, som tillægges Ragnar Lodbrok og ialfald er digtet i „Ragnars-
 hátttr“, kaldes Pilen „Egils Arm-ild“ (FaS. I 279). Dog synes
 Erindringen om Egil paa Island senere at være fordunklet; thi i et
 Vers af Krákumál er Egil et almindeligt Søkongenavn, idet „Egils
 andrar“ (Søkongens Ski) betegner et Skib. I Norge er Egil bleven
 til „Hemingen“, hvis Bueskydning og Kappelstrid med „Kong Harald“
 berettes i en islandsk Saga og Rima og i en norsk-svensk-færøisk Vise.

²) Jeg gaar da ikke ind paa Spørgsmaalet, om den antagne Sagnsam-
 ling kunde være Snorraedda, som leverer et Udtog af Sagnene om
 Vølsunger og Nivlungur og ender med Aslaug og de store Ætter, der
 stammede fra hende. Thidreks-sagas Forfatter kjender forresten ikke
 den genealogiske Traad mellem Sigurd Favnesbane og de norske
 Konger, som er opfundet paa Island, saa at det ogsaa heraf turde
 være Grund til at paastaa, at han ikke var Islænding.

forklare dette Navn har antaget, at hanseatiske Kjøbmænd i Konstantinopel(!) have truffet sammen med Væringer og hørt af dem, hvorledes *de* udtalte de tyske Heltenavne, at Hanseaterne siden skulde have berettet det samme i Norge, og at saa Sagaforfatteren skulde — mekanisk — have optaget dette i sin Bog. Raszmann formindsker noget Usandsynligheden ved at antage, at Handelsmænd fra Vestfalen have truffet paa Væringer i Rusland. Men alle disse Forfattere glemme, at Væringekorpset ikke tilhører det 13de Aarhundrede; i Konstantinopel omtales de lige til 1204, men ophørte selvfølgelig med det græske Rige, ved hvilken Lejlighed det udtrykkelig siges, at de blev fordrevne fra Byen¹. Og de Væringer (Varjager), som omtales i Rusland endnu i 13de Aarhundrede, var vistnok tildels af nordisk Rod, men talte ikke længer noget nordisk Sprog, thi i Rusland holdt dette sig ikke ud over 1100. Begge Forklaringer maa saaledes betragtes som umulige; det er jo tydeligt, at Forfatteren betragter *Væringjar* som Fællesnavn for de nordiske Folk, og det falder af sig selv, at denne Sprogbrug er kommen fra *Russerne* — der netop kaldte Nordboerne *Varjagi*² —, men den er aabenbart kommen direkte til Norge, thi den findes ikke i Tyskland. De Steder, hvor Væringernes Kjendskab til Oldsagnene omtales, ere følgende:

Cap. 18: Ok firir þessa skulld er hann Heimir (Heima B) kallaðr ok tynt hefir hann sinu rettu nafni, at einn ormr heitir svá (heima B) ok er grimmari en aðrir ormar. ok við hann eru allir ormar hræddir þeir sem nær koma hans byggð. firir því fekk Studas hans nafn. at honum er þar til iafnat, ok því kalla *Væringjar* hann Heimir.

¹) Müllenhoff i Haupts Tidsskr. XII 344. ²) Munch, Saml. Afh. II 251.

[Cap. 13: Fritila, er *Væringiar* kalla Friðsælu.]

Cap. 69: . . með hanom (er) Velent hinn agæti smiðr. er *Væringiar* kalla Volund.

og 194: . . Velenz, þess er *Væringiar* kalla Volund firir hagleics sakar.

Cap. 185: . . þann mikla dreka, er *Væringiar* kalla Faðmi (cfr. *Vølsungasaga* Cap. 22 og ovf. S. 81 Note 4).

Cap. 186: (Sifka) hann kalla *Væringiar* Bikka (A B).

Cap. 180: . . þat er þyðeskir menn kalla alpandyr, en *Væringiar* fil.

At *Væringier* her falder sammen med Forfatterens Landsmænd, er til Overflod tydeligt af at *Væringiar* afvexle med *menn* eller endog *vér* (vi).

Cap. 433: alpandil, er *menn* kalla fil.

Cap. 75: þenna kalla *menn* Orlunar Egil

Cap. 352: fiolkungar konor, þær er *ver* kollom volor.

Cap. 47: . . nefniz Sigifrið, þat kollum *ver* Sigurð.

Cap. 251: . . faranda vif, þat kollum *ver* forukonu.

Ved Siden heraf bør det heller ikke glemmes, at *Vølsunger* og *Nivlunger* nævnes med deres nordiske Navne *Sigmundur*, *Sigurðr Sveinn*, *Gunnarr* og *Högni*, og at etsteds den nordiske *Guthormr* har indtaget Pladsen for den tyske *Gisler* (Cap. 170). Alle disse Navne høre, som man vil se, til *Vølsunge-*, *Nivlunge-* og *Valunds-*sagnene, og det kan vel ikke være tilfældigt, at denne Kundskab netop falder sammen med den, som *Sagaen* tilskriver *Nordmændene*.

Vi have omtalt, at den gamle *Skindbog* er skrevet i 2den Halvdel af 13de Aarhundrede, og at *Sagaens* Stil henviser den til Kong *Haakon Haakonssøns Tid* (1217—1263). Vi tro at turde nærmere bestemme dens Forfattelsestid til kort efter 1250. Vi saa, at Forfatte-

ren har hentet sit Stof fra Tyskland, at han har hjemme i Norge, men ogsaa er kjendt i Sverige og Danmark, ja at han benytter det russiske Fællesnavn paa Nordboer. Det kan ikke være tilfældigt, at dette stemmer saa mærkværdig godt med Norges Forhold til Udlandet omkr. Aarene 1250. Hvad specielt Forholdet til Rusland angaar, kan man ikke undgaa at tænke paa de første direkte Forbindelser mellem Norge og Rusland, som begyndte i Anledning af Stridighederne mellem Finner og Kareler: Aar 1250 kom russiske Gesanter fra Novgorod (Holmgård), hvis Formand kaldes «Ridder Michal,» og opholdt sig længe om Høsten ved Hirden i Nidaros; næste Sommer drog to norske Gesanter, Borgar og Vigleik Provstesøn, til Novgorod og afsluttede der en Fred mellem Novgorod og Norge (1251). Dette er, saavidt vides, den eneste Gang, Nordmænd og Russer havde personlige Sammenstød i hele 13de Aarhundrede, naar undtages, at en landflygtig russisk Fyrste, Andreas af Susdal, der opholdt sig hos Svenskerne, Aar 1253 var sammen med Nordmænd paa et Møde mellem Kong Haakon og Birger Jarl i Gøtaelven (1253). Til de samme Aar henvises vi ved det Kjendskab, Sagaforfatteren har til svenske og danske Viser, som fremførtes for «mægtige Mænd». I Aarene 1249—56 holdtes en Række Møder mellem Kongerne i Norge, Sverige og Danmark, hvorved der kunde findes Anledning nok til selskabeligt Samvær mellem de 3 Landes Høvdinger og «mægtige Mænd»; men i Tiden forud synes hvert Land at have været optaget af sine egne Forhold. Det var Kong Haakons tidligere Herjetog til Vermland og en Krig mellem Lübeck og Danmark, som gav Stof til Underhandling. Høsten 1248 sendte Kong Haakon to Mænd,

Olav Provst og Klerken Einar Smjørbak, op til Birger Jarl i Sverige og om Vaaren 1249 to af sine Høvdinger, Gunnar Kongsfrænde og Thorlaug Bose, ind i Vestergötland til ham, og Kongen havde siden med sine fornemste Mænd om Sommeren et personligt Møde med Birger; om Høsten 1251 blev dennes Datter Richiza ledsaget ind i Norge af flere svenske Herrer, ligesom i de samme Aar flere af Folkungerne opholdt sig som landflygtige ved Kong Haakons Hird. Og Aar 1253 traf Kong Haakon med en stor Hær og alle sine Høvdinger (3 Konger, en Jarl, 2 Kongesønner, Erkebiskoppen og en Mængde Lendermænd) sammen ved Gøtaelven med Birger Jarl med 6000 Mand og alle de fornemste svenske Herrer — der var det, at ogsaa Fyrst Andreas af Susdal optraadte —; til Mødet indfandt sig ogsaa fra den danske Konge et Gesantskab af 2 Biskopper og 15 Riddere (Juni 1253). Mødet gjentoges Aar 1254; men da begge blev uden Resultat, drog Kong Haakon med sin Hær 1256 til Halland, som han lod herje; hans Søn, den unge Konge, holdt en Del af Halland besat om Vinteren og opholdt sig under Paasken 1257 hos Birger Jarl i Lena (Vestergötland). Ud paa Sommeren drog Kong Haakon med en mægtig Flaade til Danmark og lagde sig udenfor Kjøbenhavn; efter flere Dages Underhandling sluttede han Fred med den danske Konge, og Aaret efter (1258) aftale Haakon og Birger Jarl Forbund om at hjælpe Kristoffer mod de danske Oprørere. Et saadant Forsøg blev virkelig gjort, thi efter Kristoffers Død 1259 udrustede Kong Haakon en Flaade og sejlede ned til Kjøbenhavn, men fik dog ikke Anledning til at deltage i Krigen, da Fyrst Jaromar ved Kongens Komme flygtede fra Sjælland. Aar 1260 sendte

Kong Haakon en «Broder Nikolaus» til Danmark og derfra lige til Hertugen af Saxen-Altenburg for at bejle for Kong Magnus til den danske Kongedatter Ingeborg, Hertugens Datterdatter; i Følge med Nikolaus drog derpaa Vaaren 1261 Kongens Kansler, Sira Askatin, til Danmark i samme Ærinde, og ved Midtsommer kom et prægtigt Gesantskab med Biskop Haakon som Formand til Horsens og førte Ingeborg med sig tilbage. I Anledning af hendes Giftermaal samt hendes og Søstrenes Gods i Danmark holdtes siden et Møde i Lund 15de Novbr. 1263 mellem svenske, norske og danske Herrer og Aar 1265 et Møde mellem Kong Magnus og Birger Jarl; men dermed stanser ogsaa de personlige Møder mellem Nordens Konger og Høvdinger, og de optoges først i Slutten af Magnus' Regjering (1276—80), og da havde de ikke længer nogen fredelig Karakter¹. Vi maa saaledes ogsaa af Hensyn til de svenske og danske Viser, som kvædedes for mægtige Mænd og som Sagaens Forfatter har hørt, ty til Tiden 1250—1265, og da snarere til Begyndelsen end til Slutten af dette Tidsrum². — Ogsaa Forholdet til Tyskland kan være oplysende: Allerede i 12te Aarhundrede drev Tyskere, navnlig Lübekkere, Handel i Norge, men noget udviklet blev den først, efterat Lübekkerne fik istand en Traktat med Norge om gjensidige Handelsrettigheder. Denne Traktat sluttedes i *Bergen* i Okt. 1250, efterat først Kong Haakon ved et Gesantskab Aar 1249 til Kejser Fredrik havde faaet denne til at stille sig paa hans

¹) Munch, d. n. Folks Hist. IV, I.

²) Aar 1305 træffe vi Navnet *Velent* (af Stikla) hos en norsk Baron og Raadsherre; han maa vel være født 1250—70, ialfald neppe senere, altsaa i den Tid, da Thidreks-saga endnu var ny i Norge.

Side ligeoverfor Lübekkernes Fordringer, og derpaa Lübekkerne havde sendt en Gesant Johan v. Bardwick til Norge. Ratifikationerne blev udvexlede i Lübeck senhøstes 1250 af Kongens Sendemænd *Bjarne Mosessøn*, *Sira Askatin* og *Aamunde Haraldssøn*, af hvilke de to sidste derpaa fra Lübeck drog gjennem hele Tyskland ned til Italien for at træffe Kejseren, men i Venedig (Jan. 1251) fik høre, at han netop var død, og derfor vendte om til Schwaben til Kong Konrad. Paa Vejen til ham faldt de i Fangenskab, men blev udløste af Kongen og kom hjem til Norge i Juni 1251. Lübekkerne var de eneste af Hansestæderne, som erhvervede sig Rettigheder i Norge ligetil 1279, da ogsaa Bremen opnaaede samme Privilegier; men forskjellige Antydninger vise, at ogsaa andre Tyskere deltog i den indbringende Handel med Lübekkere. Allerede før 1250 var Bergen den By i Norge, som Tyskere mest, ja næsten udelukkende besøgte, og Forholdet forandrede sig ikke efter Traktaten. Bergen maatte saaledes blive Mødested for Nordmænd og tyske Handelsmænd fra alle Byer i Nordtyskland; de sidste omgikkes der ikke alene sine norske Standsbrødre, det er jo bekjendt nok, at de lejede sig ind hos Kongens Hirdmænd og Hirdstyrere, der ejede store Gaarde ved Bryggen og gjorde sig Fordel af at aabne dem for de fremmede Gjester. I Bergen — og kun her — kunde det saaledes gaa an, som Sagaens Fortale melder, «at tage én Mand fra hver By i hele Saxland» for at udsørge dem om deres hjemlige Oldsagn. Og paa den anden Side var Bergen som oftest Kongens og Hoffets Residens, saa at alle de lærde og belæste Mænd, der interesserede sig for fremmed Litteratur og Dannelse, her kunde

mødes paa fælles Grund med de fremmede Kjøbmænd. Thidreks-saga maa nemlig være udgaaet fra de samme Kredse og samme Aandsretning, som har fremkaldt de mange Sagaoversættelser fra Fransk og havde fremsat sit Ideal i «Kongespejlet». Et iøjnefaldende Exempel derpaa kan nævnes, fordi «Kongespejlets» og Thidreks-sagas Forfattelsestid derved bliver rykket hinanden nær. Om Kongespejlets Oprindelse skal her kun bemærkes, at det nu vel tør være afgjort, at det hører til Haakon Haakonssøns Tidsalder, men er forfattet ikke saa faa Aar før 1260, da det forudsætter det Bodssystem, som da blev afskaffet. I Cap. 8 opfordrer Sønnen Faderen til at fortælle om alle «Undre» i Irland, Island og Grønland, og Faderen svarer, at han ikke har videre Lyst dertil, da «det er mange Mænds Sæd at kalde næsten alt det Løgn, som de ikke have seet med sine Øjne», og Grunden til disse hans Ord er en liden Bog om Indialands Undre, som mange kalde løgnagtig, men som han finder ikke utroværdig paa Grund af Landenes saare forskjellige Natur; blandt disse Undre nævnes store «Flyvedrager», som der findes i Fjelde eller Ødemarker og som Mænd kan tæmme og ride paa som Heste. Den samme Reflektion gjenfindes i Fortalen til Thidreks-saga: «En anden Side ved Sagaer er at fortælle om Forvandlinger eller Vidundre, thi det er gaaet til paa mange Maader her i Verden: hvad der i et Land er sædvanligt, det synes i et andet vidunderligt. Saa forekommer det den ukyndige (heimskum) vidunderligt, naar der fortælles om det, som han ikke har hørt» og «det er tosset (heimsligt) at kalde det Løgn, som man ikke har seet eller hørt, naar man ikke ved noget sandere derom». Forfatteren af Kongespejlet

nævner ikke andre Bøger om Undre end den om India-land; havde han kjendt Thidreks-saga, havde det jo været naturligt at appellere til et saa anseligt Værk. Det tør vel heraf formodes, at Kongespejlet er noget ældre end Thidreks-saga eller ialfald ikke har kjendt denne, medens Sagaens Forfatter rimeligvis har kjendt hins Verk og benyttet hans Tanke, ja udført den videre.

4. Ved Siden af den oftere nævnte norske Skindbog af Thidreks-saga findes 2 (el. 3) Haandskrifter, der repræsenterer hvad vi her vil kalde den *islandske* Redaktion af Sagaen. Ved Midten af 17de Aarhundrede fandtes paa Island 2 Membraner af Sagaen, *Bræðratunga-bókin* og *Austfjarðabókin* (Eiðagás), som begge nu er forsvundne. Den første blev afskrevet af Biskop Brynjulf Sveinssøns Haandskriver Jon Erlendsson, og dennes Afskrift kom i Arne Magnussøns Eje 1708 (A. M. 178 fol.). Den anden Bog blev ligeledes afskrevet paa Island af Thorberg Thorsteinsson og ejedes af Sira Sigfus á Helgafelli, men hans Bog (eller en Afskrift af den) kom allerede c. 1680 til Kjøbenhavn, hvor først (1682) Jon Eggertson afskrev en Del af den og senere (1691) en ukjendt Islænding afskrev hele Bogen. Jon Eggertsons Bog kom med Sparffwenfelt til Stockholm og er nu i Stockholms-Bibliotheket (Isl. chart. 100 fol.). Thorberg Thorsteinssøns Bog kom siden i Arne Magnussøns Eje, men han byttede den (1708) med Jon Erlendssøns Bog, som var meget bedre udført¹. Afskriften fra 1691 af Thorberg

¹) Arne Magnussøns Bemærkninger om disse Bøger vise, at han kun kjendte 2 Redaktioner og den nyere Afskrift af den ene; Raszmann har saaledes Uret i at regne Thorbergs Bog som Vidnesbyrd om en 3dje islandsk Membran (Deutsche Heldensage II. p. XXIV.)

Thorsteinssons Bog kom ogsaa i Arne Magnussøns Eje 1715 (A. M. 177 fol.). Disse to Arnæmagnæanske Haandskrifter har Unger benyttet til sin Udgave som A og B. Hvilken Alder de tabte Membraner have havt, er nu vanskeligt at bestemme; men de Steder i Vølsungasaga og Magus Jarls Saga, som ere ordret afskrevne fra Thidreks-saga², vise, at allerede de Haandskrifter af Sagaen, som i 14de Aarhundrede var kjendte paa Island, havde antaget visse særegne Læsemaader, som adskille dem fra den norske Membran. Den væsentligste Forskjel mellem den islandske Redaktion (AB) og Membranen bestaar dog i Ordningen af Sagaens Hovedstykker, og det Spørgsmaal frembyder sig da, hvilken Ordning er den ældste. Membranen, som siden 15de Aarhundrede har været bevaret i Sverige, siden 1651 i Stk. kgl. Bibliothek (Isl. perg. No. 4 fol.), falder i 2 Halvdele og repræsenterer egentlig 2 Redaktioner, men er nu meget defekt. Sagaens 2 første Læg (til Cap. 59) er skrevet af en Nordmand fra Østlandet (No. 1) med Undtagelse af alle Kapiteloverskrifter; disse ere tilføjede af en anden Skriver (No. 2), der har udfyldt 3die til 8de Læg til Cap. 161 (Ungers 196). Men her har en 3die Mand traadt til, der har underkjendt No. 2's Arbejde, har indskudt efter Cap. 151 Fortællingen om Sigurd Svein (Cap. 152—68), har strøget over Cap. 152 og 53 og indført dem senere som Cap. 170 og 171, dernæst optaget den lange Beskrivelse af Thidrek og hans Kjæmper (Ung. 172—88) og efter Slutningen 155—61 (Ung. 189—96) overtaget Fortsættelsen af Sagaen, hvori han ogsaa har

1) I Magus-saga findes Uddrag af Thidreks-sagas Cap. 183. 184. 14. 172. 175 (Beskrivelse af Heltene), for det meste stemmende med Redaktionen AB f. Ex. S. 179¹⁴ hár ok kurteiss i ollum vexti.

inddraget en ny Bearbejdelse af Cap. 21—56 som Cap. 240 ff. Skriveren No. 3 har været virksom ved hele den senere Halvdel af Haandskriftet (fra Cap. 152) og maa derfor betragtes som dettes egentlige Redaktør; selve Afskriften har han dog kun besørget for 8de til 12te Læg, maaske for 18de samt 19de (ialfald det Blad, som er levnet) indtil Slutningen; derimod har han ladet 2 andre Skrivere copiere 13de—17de Læg, undtagen Kapiteloverskrifterne, som han selv har skrevet til. Disse 2 Medhjælpere, der efter Unger betegnes som No. 4 og No. 5, ere bestemt Islændinger, medens No. 1. 2. 3 ligesaa bestemt ere Nordmænd; dog er dette ikke saa at forstaa, at medens No. 1. 2. 3 skrive konsekvent norsk, skrive No. 4 og 5 ligesaa konsekvent islandsk; men der er hos disse sidste en saadan Blanding af islandske og norske Sprogformer, at man ikke kan forklare sig Forekomsten anderledes, end at de islandske Skrivere have skrevet efter Diktat af en Nordmand («så er fyrir sagði») og have stræbt efter at efterligne norsk Skrivebrug. No. 4 skriver saaledes hundradum Side 275, aðrum 280. 337, mannom 281. 289, mano 264, saðull 305, sagðu 334, hafum 334, faðurbroðir 337, liðar 275, lutr, luta 277, rið 278. 289, ramn 287, ringir 287, og No. 5 skriver hanom 306, skalu 310, skarpum 311, mannum 311, farum 313, havom 314, manom 314, hauoð 318 lut 311, rið 312, ringr 312, rædr (o: hræddr) 309. 310. 314, lið 319, altsammen norske Udtaleformer, men ved Siden deraf findes en Række Vidnesbyrd om; at hverken No. 4 eller 5 have kunnet gjøre Forskjel paa æ og ø, paa r og hr: No. 4 skriver saaledes færa 264, geddi 265, blæða 267, ræddi 279, grænn 287, hræddir 297, fæddir 334, ærit 334, sækir 340 ved Siden

af færi 337, sækium 288, hrædaz (= hrædaz) 269, fæddir 334, sæing 266, ærit 334, bætr (= betr) 296, og No. 5 skriver endog læknar 306, frænda 306 (ved Siden af frende 306), ræða (=ræða) 308, fæ 308, klæðum 308, rær 312, for ikke at tale om breðr 309, hæggr 312, þier 309, hliop 313, hraf (= ræfr) 329, Former, som vise at Skriveren ganske manglede Evne til at gjengive den norske Lyd rigtigt. Efter dette maa det ansees for sikkert, at hele Haandskriftet er skrevet i Norge og saavidt man kan se efter norske Mønstre. Afvigelsen mellem begge Halvdele gjelder især Stykket om Vilkinakongerne — om Vilkinus, Hertnid, Osantrix og Attila —, hvilket vi efter Bure kan kalde «Vilkinasagaen». No. 1 og 2 have sat denne øverst lige efter Fortællingen om Thidreks Forfædre og Ungdom og lige foran Beretningen om Vilkinus's Efterkommere Vade, Velent og Vidga («Velents Saga»), medens No. 3 (Hovedredaktøren) udsætter med at optage Vilkina-sagaen indtil foran Valtaris-saga (Cap. 241 ff.) og kommer derved til først her at fortælle om Vades Fødsel, uagtet hans Liv allerede er fortalt i Velents-saga. I den islandske Redaktion AB har Vilkina-sagaen en 3die Plads; der kommer den efter Thidreks Møde med Ekka og Fasold og før Valtaris-saga, og her er den endnu mindre paa rette Sted, thi Vilkina- og Hune-kongerne staa ikke i mindste Forbindelse med disse Helte og Forandringen har foraarsaget, at Valtaris-saga har maattet indskydes foran Thetleivs-saga, hvorved Høgne kommer dumpende ind i Fortællingen uden Forberedelse; og da Redaktøren alligevel først har maattet fortælle Velents-saga, har han været nødsaget til foran denne at stille et Kapitel om Vilkinus og Havfruen, uagtet Vilkinus's Historie først

senere fortælles. Man ser, at No. 3 og Redaktøren af AB begge har fundet det urigtigt, at Vilkinakongerne omtaltes saa tidligt, naar de alligevel skulde spille en Rolle langt ude i Sagaen; men Vanskeligheden ved Omordningerne vise noksom, at disse ere senere, og at vi finde Sagaens ældste Ordning betegnet hos No. 1. 2. Af de 3 Redaktioner af Vilkinasagaen stemmer No. 3's nærmest med AB, og da No. 3 har mange Fejl, som AB er fri for, har Raszman troet at kunne slutte, at den norske Redaktion hos No. 3 er afskrevet efter den islandske, Originalen for AB. Dette forholder sig dog ikke saa, thi overalt, hvor vi kan komme paa Spor efter Originalen, viser det sig, at denne har været norsk. Hvor forøvrigt Redaktion No. 3 og AB afviger fra No. 1 udenfor Ordformer, der har No. 1's Redaktion Udseende af at være den ældste og mindst forandrede. Skriveren No. 1 fortæller (Cap. 28), at Kong Osantrix var gift med Juliana, Kong Irans Datter, og med hende fik Datteren *Bæta hin kurtæisa*. Moderen nævnes her kun for Datterens Skyld, og hele Kapitlet beretter kun om dennes Fødsel, for at hun kan være kjendt, naar hun forekommer senere i Fortællingen (Cap. 42, 50). Ikke destomindre er Sætningen om Bertas Fødsel oversprunget baade i AB og af No. 3. Skriveren No. 1 lover i Cap. 55, at «i annat stað er at sægia fra viðrskiptum Osantrix konungs ok græifans ok Osiðz», men dette Løfte, som naturligtvis her udtales af Forfatteren, er siden glemt af denne og derfor udeladt saavel i AB som hos No. 3. En Særegenhed ved saavel Indledningen som Slutningen af Sagaen er, at de kun er bevarede i et enkelt Haandskrift, Fortalen kun i de islandske Afskrifter og Slutningen kun paa Svensk fra c.

1450. Fortalen har ikke været optaget i Skindbogen, det viser Læggenes Paginering, men den maa dog være Forfatterens, siden den fremfører et Forsvar for Forfatterens Arbejde og Oversigt over hans Kilder. Derimod har Slutningen aabenbart i ældre Tider været tilstede i Skindbogen; af sidste Læg er kun 1ste og 8de (ubeskrevne) Blad tilbage, det har tabt 6 Blade, hvilket netop svarer til, hvad der mangler efter Cap. 427. Jeg har beregnet, hvormegen Plads Cap. 428—38 vilde udfylde i Codex, og fundet, at de rummes paa $4\frac{1}{2}$ Blad; de manglende 4 Kapitler vilde saaledes akkurat finde Plads nok paa de $1\frac{1}{2}$ aabne Blade foran Bogens sidste Blad, og man kan ikke antage, at Skriveren skulde være saa ødsel med det dyre Pergament, at han til sidste Læg beregnede sig mere Pergament end nødvendigt; desuden er det netop *lige efter* disse sidste Kapitler, at den svenske Krønike omtaler sig selv som *oversat*¹.

5. *Thidreks-sagas Kilder.* Sagaens Forfatter har om sine Kilder givet den Oplysning, at Sagaen er sammensat efter *tyske Mænds Beretning*, men tildels efter deres Digte, som forfattedes i Oldtiden lige efter Begivenhederne. Ved «tyske Mænd» forstaaes aabenbart Saxere — med nordtysk Mundart —, thi han tilføjer, at «om du end tager en Mand fra hver By i *hele Saxland*, saa vil de berette Begivenhederne paa samme Maade, men Aarsagen dertil er *deres gamle Kvæder*»².

¹) Om Hr. Hylten-Cavallius' Grunde til at antage disse Kapitler tildigtede i Sverige skal siden tales.

²) Thidr., Fortalen S. 2. *Saxland* adskilles udtrykkelig i Fortalen fra *Frakkland* (Franken) og *Sváva* (Schwaben) o. s. v.

Nøjagtigere gjentages samme Opgift om en Del af Sagaen, Nivlungernes Dødskamp: han har hørt det alt-sammen af Tyskere, dels Mænd, som selv *var fødte* i Susat og kjendte alle Stederne, hvor Begivenhederne forefaldt, dels Mænd, som *var fødte* i Bremen og Münster, og skjönt ingen af dem vidste om hinanden, berettede alle paa samme Maade, nemlig paa Grundlag af *tyske Fornkvæder*.¹ Heraf sees for det første, at Forfatteren ikke har læst sig til Sagn eller Sange, men hørt dem berette for sig; dernæst, at han har hørt Beretningen hjemme i sit Fædreland, ikke i Bremen, Münster eller Susat, og endelig, at hans Hjemmelmænd henviste til ældre Kvæder som sine Kilder. Om skrevne Kilder taler Forfatteren kun paa et eneste Sted, hvor han (Cap. 187) siger, at Mester Hildebrand «faar oftest Seier allerede i første Hug, og dette nævnes altid om ham, *naar der skrives eller berettes om ham*»². Som Doering rigtig bemærker³, viser dette kun, at Forfatteren har af sine Hjemmelmænd hørt, at Digte, hvori Hildebrand nævntes, fandtes skrevne i Tyskland, ikke at Forfatteren har benyttet dem. Der er saaledes ingen Grund til at tro, at Forfatterens tyske Hjemmelmænd have bragt med til ham i Norge tyske Digte; vi se kun, at de efter Forfatterens egne Ord beraabte sig paa «gamle Kvæder, digtede lige efter Begivenhederne», og at han troede dem paa deres Ord. Anderledes forholder det sig med de Citater af «tyske Kvæ-

¹) Thidreks-saga Cap. 394.

²) *Hvar sem hans nafn er ritað eða fra honum sagt.*

³) *Über die Quellen der Niflungasaga in der altnordischen Thidreks-saga*, von K. B. Doering, Halle 1869 og fortsat i Höpfnér & Zacher's Zeitschrift für deutsche Philologie II, 265—92.

der,« som forekomme paa 5 Steder i Bogen og som maa omtales enkeltvis. Cap. 258 (S. 231) berettes om Jægeren Iron Jarl af Brandenburg, at der aldrig har været kjendt bedre Jagthunde end hans: «12 var hans bedste Hunde, som alle nævnes i tyske Digte, men ialt havde han 60 gode Jagthunde«. Man har heraf sluttet, at Sagaforfatteren har oversat «Iron Jarls Saga» (Cap. 245—75) efter et tysk Digt, som han havde liggende for sig; men denne Antagelse maa forkastes, thi man ser, at Sagaforfatteren ikke har kjendt mere end de 8 Hundes Navne: S. 231 nævner han Stutt, Stapi og Bracki og Tisperne Lusca og Rusca, og S. 235 møde vi de samme, kun i større Følge: Stutt og Stapi, Paron og Bonikt, Bracki og Porsi, Rusca (f.) og Lusca (f.), og alle disse Hundes Liv og Bedrifter skildres vidtløftigt S. 235—37; havde han kjendt flere end de otte, havde han vel ogsaa trukket de øvrige fire frem. Man tør vel heraf slutte, at han ikke benyttede det tyske Digt og kun *gjengav sine Hjemmelsmænds Ord om de tyske Digte*. Om Hildebrand berettes, at «tyske Kvæder sige, at han blev 200 Aar gammel,« medens Forfatterens mere nøgterne Hjemmelsmænd mente, at 150 Aar kunde være nok¹. Dette kan jo heller ikke kaldes et Verscitat; det viser kun, at Forfatteren kjendte til, at hans Hjemmelsmænd var i Strid med et tysk Digts udtrykkelige Opgift. De øvrige 3 Steder giver lige saa liden Grund til at opstille som Forfatterens Kilder et Digt om Kong Hertnids og Ostancias Kamp mod Isung og hans Sønner, en ældre Nibelunge-Nôt eller et Digt om Heimes

¹) Segia þyðverskir menn, at hann hefði halft annat hundrað vetra þá er hann andaðiz, en þyðersk kvæði segia, at hann hefði cc. vetra. Cap. 415.

Kamp med Risen Aspilian, som P. E. Müller og efter ham en Række nyere Lærde have antaget. Sagaen beretter kun, at «det siges i tyske Kvæder, at hendes (Ostancias) Hær var lig selve Djævlene og hun selv var og som en Flyvedrage»¹, at «saa siges i tyske Kvæder, at der var ikke godt at være for modløse Mænd, hvor Thidrek og Nivlungerne kjæmpede mod hinanden, og vide over Borgen (Byen) hørtes, hvorledes Ekkisax sang i Nivlungernes Hjelme»², og «saa sige tyske Kvæder, at han (Heime) løste saa meget af hans (Risens) Laar (ved sit Hug), at en Hest ikke kunde bære mere»³, og skal vi holde os til Kilderne, kan vi ikke sige mere, end at Forfatteren har kjendt 2 Verslinjer af et Digt om Hertnid og Ostancia, 4 Linjer af en Nibelunge-nôt og 2 Linjer af Digtet om Heime og Aspilian. Da jeg efter dette ikke kan tro, at Forfatteren har kjendt mere end tilsammen 8 Linjer af tyske Digte, kan jeg ikke indlade mig paa det meget debatterede Spørgsmaal, om de Digte; der ligge til Grund for Sagaen have været sydtyske eller nordtyske; jeg vil kun gjøre opmærksom paa, at de omtalte Citater — omsatte i tyske Vers — svare til 8 Verslinjer i den almindelige tyske «Heldenstrofe», ligesom det følger af deres Indhold, at de maa have hørt til vidtløftige *beskrivende Heltedigte* af samme Sort som Nibelunge-nôt, Ortnît, Wolfdietrich o. s. v. og ingenlunde have været kortere Viser i Lighed med de danske

¹) Sva sægir i kvædom þyðærskom. at hennar hærr væri likr fiandom sialfom. hon siolf var ok sem æinn flugdreki. Cap. 352.

²) Sva er sagt i þyðeskum kuedum, at þar var blaudum manne ei vært. er saman komo i vig þiðrekr oc Niflungar. oc sua viða høeyrir um borgena huersu Eckisax syngur i hialmum Niflunga. Cap. 389.

³) Sva segia þyðersk kvæði. at sua mikit leysti hann af hans læri. at eigi mundi einn hestr draga meira. Cap. 433.

Kjæmpeviser, som Sv. Grundtvig og Raszmann have tænkt paa. Spørgsmaalet, om man i Nordtyskland har omdigtet de højtyske Digte i sin Dialekt eller om disse ogsaa have uden Forandring været skriftligt udbredte i Nordtyskland, vil saaledes Thidreks-saga vanskelig kunne give Svar paa, thi Sagaens Hovedkilde er ikke Digte (uden paa anden Haand), men nordtyske Sagn, fortalte af tyske Kjøbmænd fra de hanseatiske Byer, som handlede paa Bergen. — Til Erkjendelse heraf kommer man ogsaa ved at betragte de tyske Ord og Navne, som forekomme i Sagaen, dens geografiske Forhold og Sagnenes Stedfæstelse. Af optagne tyske Ord findes ikke mange; jeg har noteret *grip* (højtysk *grîf*), *skakmenn* (ht. *schachmann*), *loddari* (holl. *lodder*, ht. *lotter*), *grikkr* (ht. *Krieche*), *farande vif* (ht. *farende wîp* el. *wîf*), *draga* (ht. *tragan*), *struz* og *alpandir*; det sidste Ord findes i afvigende Former *alpandir* (No. 2), *alpandyr* (No. 3) og *aspandil* (A), *alpandil* (B), men alle disse Former synes dog at maatte føres tilbage til *alpandir*. Man har henvist til Formerne *olpente*, *olbent-tier* og *draget den Slutning*, at Ordet er højtysk; herved er at bemærke, at om end det 1ste Led er højtysk, er dog 2det Led aabenbart det saxiske *dier* (ht. *tier*), og Sagaforfatteren maa saaledes have faaet det sammensatte Ord i Nordtyskland. Ogsaa *struz* er et saadant Fremmedord, der i sydtysk Form maa have vandret til Nordtyskland. Men alle de øvrige tyske Ord er nordtyske og fremtræde ganske tydeligt som saadanne. Til samme Resultat kommer man ogsaa ved at betragte de tyske Personnavne i Sagaen. Naar man forbigaar de Navne, ved hvilke beslægtede nordiske Former selvfølgelig maatte være vejledende f. Ex. *Hildebrandr*, *Hornbogi*, *Alfrikr*, *Brynhildr*, *Herborg*, *Fallborg*

o. s. v., og endvidere dem, som fra oprindeligt højtyske Sagn have beholdt sine højtyske Former ogsaa i Nordtyskland f. Ex. Hertnit, Ortvin, Ermenrikr, Aki (Hache), Valtari o. s. v., bliver der dog en Mængde Navne tilbage, som Sagaforfatteren kun kan have optaget fra Nordtyskere, og disse Navne findes i alle Sagaens Dele og røber sig strax ved sin ikke-nordiske og ikke-højtyske Form. Vi nævne dem i den Orden, i hvilken de først optræde i Sagaen:

Cap. 1—20. Brunsteinn (nordtysk Brünstên, hos Haupt XII, 414), Hildisvið, Þettmarr (højtysk Dietmar), Odilia (ht. Ottilia), Þiðrekr (ht. Dietrich), Reginbaldr (ht. Reginbolt), Studarr (oht. stuotari), Heima m. (vexlende med oldn. Form Heimir, ht. Heimø Heime), Rispa m.

Cap. 21—56. Vilkinus (cfr. Dipl. Norv. V No. 26: Wylkyn de Bremis, eives Lubicensis 1294), Hirðir (nt. Herder), Wade (ht. Wate), Aventrod (ht. Abentrot), Viðolfr (ht. Witolt), Oda (ht. Uote, Ute), Erka (ht. Herche), Attila m. (ht. Etzilo, Etzel), Roddolfr (ht. Ruotolf, Rudolf).

Cap. 57—95. Kallava m. Vidga¹ m. (= ags. Vidia, ht. Vitico), Falka (ht. Valke), Gramaleif (ht. —leip), þrella, Stodfus (ht. Stutfuchs), Sigstaf (ht. Siegstap), Reinaldr (ht. Reinolt).

Cap. 96—107. Ecca (ht. Ecke), Fasolld (ht. Vasolt), Rozeleif (ht. Ruotliep)².

Cap. 108—131. Þettleifr (ht. Dietleip), Oda (ht. Ute), Vildimælríc.

¹) Efter islandsk Forvanskning Virga (færøisk Virgar).

²) Rozeleif og Gernoz er vel ikke nordtyske Former, men tør vel betegnes som fremkomne ved de højtyske Navnes Indvandring til Nordtyskland paa en Tid, da Sansen for sprogrigtig Lydoverførelse var tabt. Det samme kan vel gjelde Velent (ht. Wielant) og Ortnið (se nedenf. Side 125 Note 1).

Cap. 132—51. Vildifer, Vizleo (= holl. Wizlau, Haupts Zeitschr. 12, 364).

Cap. 152—70. Sigfrøed, Æckihard, Oda (ht. Ute), Gernoz (ht. Gernôt)².

Cap. 171—88. Sigurðr grikkkr (ht. Krieche), Sifka (ht. Sibicho, ags. Sifeca).

Cap. 189—230. Falka, Rispa.

Cap. 231—40. Vigballdr, Gudilinda (ht. Gøtelint), Hilldigundr (ht. Hiltgunt).

Cap. 245—75. Tira (ht. Sur, Suders), Fritila, Egarð.

Cap. 276—341. Odila (ht. Otila), Reinald, þether (ht. Diether), Ulfarð (ht. Wolfhart), Gudilinda, Rodolf, Nauðung (ht. Nuodung), Hialprik (ht. Helfrich), Runga m., Herað (ht. Herat).

Cap. 342—394. Oda, Eckinvorð, Sigisfrod-kiallari.

Cap. 395—415. Sifka *Balerað*.

Cap. 416—38. Blanka (ht. Blanke), Rispa.

De geografiske Forhold i Sagaen vise, at mange Sagn, som oprindeligt hørte hjemme i Sydtyskland, ja i Italien, efterhaanden have vandret nordover og have taget Bopæl i Nordtyskland (Saxland). Sagaens Skueplads er i Begyndelsen i Italien, Thidreks Stamfader er Herre i Salerno, erobrer Rom og Norditalien og sætter sine Sønner til Høvdinger i Rom, i Fritila (eller Friðsæla o: Vercelli) og i *Bern*; og *Bern* er det lombardiske *Verona*, thi i dets Nærhed ligger Fenidi (Cap. 15), og Heime drager fra Schwaben «suðr um fjall» for at naa *Bern* (Cap. 19), Vejen derhen gaar igjennem «Trentudalir» søndenfor Byen Trent (Cap. 122), og for at komme hjem fra Hunaland maa Thidrek fare «suðr um Mundiufjall» (Cap. 403); men uagtet Thidrek Cap. 107 maa drage 7 Døgn (Dag og Nat) for fra *Bern* at naa Osning

og Drekanfils (i Hessen), er dog i andre Dele af Sagaen hans eget Rige netop i det nordvestlige Tyskland, og ved hans *Bern* har man da tænkt paa Bonn¹: Vidga drager fra Danmark over Eidisa (o: Ejderen)², forbi Skoven Luruvald (i nordlige Vestfalen) og over Flo-derne Lippa (Lippe) og Wesara (Weser), og Dagen efter at have været ved Weseren naar han før Mid-dag («eigi sið») til *Bern* (Cap. 82—90); samme Egn maa Sagnet vel ogsaa have tænkt paa, naar vi se Thi-drek og hans Hær ride *fra Bern* «suðr um Mundiu» og «ut i Langbarðaland» for at herje i Ermenriks Rige (Cap. 287). Mærkeligst af alle er Henlæggelsen af *Hu-naland* til Nordtyskland: Attila er Søn af Kongen i Frisland og erobrer derfra Nabolandet Hunaland, der omtrent indbefatter hele det egentlige Saxland eller nordtyske Land: thi hans Hovedstad er *Susat* el. *Susam* i Westfalen (i 13de Aarhundrede en stor By paa 60,000 Indb. og en af Hansestæderne, nu en liden Landsby), hans Rige grænser mod Syd nær Rhin til Nivlungernes Land, hvis Hovedstad er Worms, mod Nord (o: Nordost) til Vilkingaland (o: det vendiske Land i Mecklenburg og Pommern og hele det skandinaviske Norden), mod Øst til Pulinaland (Polen); en af hans Jarler er Iron i «Brandinaborg» (i Øst), en anden er Apollonius i «Tira»

¹) Sml. Mone, Untersuchungen zur Geschichte der deutschen Heldensage S. 67 (Bunna dat heis man do Berne) og Raszmann II, Vorrede p. X.

²) Raszmanns Paastand (II, Vorrede p. X), at Eidisa ikke er = Ejderen, fordi denne paa Oldnorsk hedder *Øgisdyr*, kan ikke gjelde, thi ogsaa ellers bruger Sagaen tyske Navneformer f. Ex. *Kiu* (Cap. 22) for Kænugarðr. Sagaens Kjendskab til russiske Stedsnavne skyldes vistnok Hanseaternes Handelsforbindelser i Rusland, de nævnte Byer (Holmgarðr, Pallteskja, Smälenska og Kiu) ligge alle ved Handelsvejen fra Østersøen til det sorte Hav.

(= Tyrus) nær Rhin (Cap. 245), hans Markgreve er Rodolf eller Rodingeir i «Bakalar» (Cap. 43, 289). Uagtet vistnok Bakalar oprindeligt har været tænkt som Bechelarn, Pøchlarn ved Donau (i Østerrig), er denne Opfatning for længst glemt paa Vandringen til Nordtyskland, eller rettere, da Attila flyttede fra Ungarn til Susat, *maatte* ogsaa Rüdiger i Bechlarn flytte fra Sydsiden af Donau til Nordsiden af Rhin; det siges derfor udtrykkelig om Bakalar, at «hon stendr við Rin» (Cap. 289), og da Nivlungerne fra Worms skal fare til Hunaland, komme de først til Rhin "*þar sem saman kemr Dúná ok Rín*" (Cap. 363), overnatte her i Elsung Jarls Land (Cap. 365), og *efter Overfarten over Rhin* om Morgenen komme de i Rodingeirs Land og om Aftenen til Bakalar (Cap. 368)¹. Da Thidrek rejser hjem til sit Rige fra Hunaland, drager han «hina væstra læið til Mundio,» hvilket efter norsk-islandsk Sprogbrug vil sige Farten gennem det *vestlige* Tyskland, gennem Westfalen og Hessen, ved Maintz over Rhinen, langs denne til Basel og derfra op gennem Schweitz². Paa denne «vestre Vej» kommer han først en Nat til *Bakalar* (Cap. 398), derpaa har han endnu før Overfarten over Rhin en Kamp at bestaa med Elsung Jarl og hans Mænd, som efter Striden flygte tilbage til Elsungs Borg «Babilonia³»; derefter drager Thidrek videre, «alla sina

¹) Det er saaledes ikke rigtigt, naar Doering siger, at ifølge Cap. 367 laa Bakalar „weit ab von Rhein“; den maa tænkes i det højeste saa langt *nordenfor* Mainz som fra Worms til Mainz.

²) Udtrykket kan altsaa ikke, som Doering vil, passe til en Rejse *fra Ungarn* over Bechlarn til Luruvald og sydefter over Rhin, selv om en saadan Rejserute var mulig.

³) Ved „Babilonia“ maa forstaaes enten Maintz eller en nærliggende By. Doering mener, at Babilonia „mag ein Substitut für Baiern sein.“

leið suðr um Mundiu« o: den sædvanlige Vej langs Rhinen over Alperne. Den eneste Fejl i disse geografiske Forhold er, at *Dúná* (Donau) flyder ud i Rhin. Saa uvidende i Tysklands Geografi kan de tyske Kjøbmænd fra Bremen, Münster og Soest neppe have været, at de have berettet saadant. Sammenhængen viser ogsaa, at der menes Rhin og *én af dens større Bifloder*, og da bliver man nødt til at tænke paa Aamotet mellem Rhin og *Main*; dette sidste Navn har rimeligvis den norske Oversætter ikke kjendt, hvorved han er falden paa den dristige Tanke at sætte Donau istedet; man kan imidlertid ikke med Doering sige, at Nivlungerne i Sagaen (som i Nibelunge-nôt) drage til Attilas Land (Ungarn) over Rhin, *Donau*, Bakalar o. s. v.; thi de komme efter Sagaen ikke over Rhin og Donau, men *kun over Rhin* (áin), og Høgne finder Havfruerne ikke i en Kilde ved Donau (som i Nibelunge-nôt), men i en *Sø Møre*, hvori de havde gaaet op *fra Rhinèn* (cfr. Cap. 364: Nu kemr Hogni til eins vatz, er heitir Møre . . . en þesar sjokonur hava faret or Rín oc i þetta vatn at skemta ser). Det er vel rimeligt, at Navnet *Møre* er laant fra *Møringen*, hvor efter N.-nôt Nivlungerne sætte over Donau og Hagene træffer Havfruerne, men vi tør ikke antage, at Sagaforfatteren har flyttet dette Stedsnavn, det har vel som oftere de nordtyske Sagnfortællere gjort. Bestemt urigtig er Raszmanns Forklaring (II, 64), at da Nivlungerne for at komme til Soest, efterat de ved *Worms*(!) havde sat over Rhinen, maatte over *Main*, saa har Sagaskriveren (for at forbinde «das

hvilket ikke kan være rigtigt, da Babilonia er en By (Borg) og ligger paa Vestsiden af Rhin (se Cap. 402).

Lied« med nordtyske Kilder) ladet Donau og Rhin flyde sammen og forvandlet Main til Møre; thi Sagaen lader Nivlungerne sætte over Rhin ikl'e ved Worms, men ved Maintz, «der hvor Rhin flyder sammen med Donau (o: Main),« og han lader dem hverken fare over Main, Donau eller Møre. Ikke stort bedre er Doerings Forklaring, at Sagaskriveren har i en ganske anden Del af Nibelunge-nôt, hvor der fortælles om Krimhilt's Rejse til Etzel, faaet fat paa et Vers, hvor der staar «da daz *In* mit fluzze in die Tuonouwe gât,« og her har hørt «Rhin« istedetfor «In«; thi det maa ikke oversees, at Hovedfloden er for Sagaen *Rhin*, den anden (*Dúná*) er kun en Biflod, medens det omvendte er Tilfældet paa det citerede Sted i Nibelunge-nôt, som da ikke kunde hjælpe Sagaforfatteren til hans geografiske Opdagelse.

Ogsaa Velents-saga og Thetleivs-saga er lokaliseret i Nord: Vade bor paa Sjælland, hans Søn Velent kommer fra «Visara« og flyder i sin hule Træstamme til *Þjóði* (Ty), hvis Konge Nidungs Datter han ægter; han bosætter sig siden paa Sjælland og sender derfra sin Søn Vidga til Bern. Thetleivs Fader *Biturulfr* bor i den skaanske By *Tummaþorp* og farer i Gjestebud til *Ulfr Sótasun* i *Vetlandsherað*. Dette er jo bekjendte nordiske Navne, og flere Forfattere have da erklæret disse Sagn for nordiske eller ialfald paavirkede fra Norden. P. E. Müller bemærker saaledes: «at Thidrek næsten blev overmandet af Vidga, forekommer neppe i de tyske Sagn, vi have tilbage . . . Maaskee har den islandske Oversætter her sat Vidgas Kiækhed i et gunstigere Lys for at vedligeholde Nordens Ære,» og «denne meget urimelige Fortælling om Thettleif synes i sin nær-

værende Tilstand at være et Foster af Værkets islandske Bearbejder, der vilkaarligen blandede nordiske og tyske Træk, for deraf at danne et moersomt Æventyr,« og blandt de nordiske Træk regner han Heltens Dorskhed i Ungdommen og den vellystige Jotunmø (til hvilke Træk det dog er let at fremlægge tyske Sidestykker). Raszmann påastaar endog (II, Vorrede p. XIV), at Sagnene om Velent og Vidga allerede fra gammel Tid var saa fast lokaliserede i Norden, at Sagaforfatteren maatte ansé dem som ejendommelige for Norden. Dette beror ganske paa Misvisninger. Thetleiv danske er ingen nordisk Sagnfigur, og da han blev indført i Danmark i Slutningen af 15de Aarhundrede i det tyske Digt «Laurin», var han endnu saa ukjendt, at han i den danske Oversættelse blev staaende som Thieloff *Vanstere* (ø: hans tyske Tilnavn von Stîre). Det maa altsaa være de saxiske Fortællere, som have henført Thetleiv til deres Naboland Danmark, og de have vel ogsaa gjort den da ikke ubetydelige By Tummathorp til hans Hjem¹; Navnene Ulv Sotessøn og Vetlandsherred kan være Forbedringer af de Navne, som Saxerne leverede Oversætteren, om man ikke vil tro, at disse var saa kjendte i Danmark, at de uafhængig kunde tilføje dem. Paa lignende Maade forholder det sig med «Velents-sagas» Stedfæstelse i Norden. Eddadigtet herom, som er nedskrevet i 13de Aarhundrede, kjender intet dertil, Valund og hans Brødre ere her *Alvekonger*, Niðuðr hersker over de mythiske «Njarer» (kun den prosaiske Indledning nævner Finnekongen og Sveakongen), og hverken Digt eller Tradition kjender længer til Valunds Søn, som ikke

¹) Sml. Müllenhoff hos Haupt XII 337.

engang kan opvise et nordisk Navn. Og for Stedfæstelsen i Norden er det ældste Vidnesbyrd ikke ældre end Aar 1588 (A. S. Vedel), og den kan vanskelig være stort ældre, da den ganske sikkert er opkommet ad lærd Vej, paa Grund af Lydlighed mellem Valunds nynordiske Navn *Veland* og Vetlandsherred i dettes nyere Form *Villandsherred*, som ikke synes ældre end 15de Aarhundrede. Det ældste danske Vidnesbyrd om Vidga er det samme Digt om «Laurin», hvor han kaldes Vidrik Verlandssøn og er i den tyske Kong Didriks Følge. At den norske Sagaoversætter skulde have været partisk for den danske Vidga «for at vedligeholde Nordens Ære», er utroligt: en Nordmand (eller Islænding) følte sig ikke i 13de Aarhundrede solidarisk med de Danske ligeoverfor Tyskere; isaafald vilde det jo være dumt af ham senere at lade Vidga flygte for Thidrek, ja at lade ham ihjelslaaes af ham¹.

Vi maa altsaa overalt — ialfald i alt væsentligt — hævde Traditionen i Sagaen som ægte *tysk*, og *det*, at Sagnene ofte ligne de nordiske, er for os ingen Grund til at forkaste Sagaens Beretning som ikke-tysk. Fortællingen om, at *Sigurd* efter Kampen mod Ormen (Regin) ifølge Fuglenes Raad dræber Mime, smører sig med Ormens Fedt og trænger ind i Borgen til Brynhild, maa vi altsaa ansé for tysk, selv om enkelte Træk gjenfindes i det nordiske Sagn, og rimeligvis enkelte nordiske Navne (Gram, Grane) ere optagne i Norge. I det nordiske Sagn om *Gunnars* Død kastes denne i Ormegaarden, spiller Ormene i Søvn og er nær ved at

¹) Vi have ogsaa ovenfor nævnt, at netop i Beretningen om Vidga er *Bern* lokaliseret i Nordtyskland (se S. 111), hvad vel ingen andre end Saxere kunde falde paa.

frelse sig, da Atles gamle Moder forvandler sig til Orm og gjennemborer ham; men i det nordtyske Sagn i Sagaen bliver han kastet i et Ormetaarn og dør der,¹ «og det Taarn staar endnu midt i Susat». Høgne er i nordiske Sagn Gunnars Helbroder og Medkonge, i de højtyske Digte er han kun Kongeættens Frænde, kaldes Aldrians Søn og «von Tronege» og er ikke Konge. Sagaen gjør ham til Gunnars Halvbroder, Søn af hans Moder Oda med en "Alv", men lejlighedsvis kaldes han dog «Aldrians Søn» og «Høgne af Troja», og naar Oda kaldes «Gunnars og Gislars Moder», betegnes derved Høgne som staaende udenfor den egentlige Kongefamilje. Sagaen har dog heller ikke her *egenmægtigt* eller efter nordiske Sagn gjort Høgne til Gunnars Broder, thi vi se jo af Digtet «Hørnen Sigfrid», at ogsaa tyske Sagn gjorde ham dertil. Doering mener, at Sagaforfatteren har indblandet nordiske Sæder i Fortællingen, og blandt disse regner han, at Cap. 369 Rodingeir ved Nivlungernes Ankomst til Bakalar lader 2 Ilde antænde *i Haven*, forat Gjesterne kunde ved dem tørre sine Klæder; og han anfører til Støtte herfor, at Antændelse af Ild ved Gjesters Ankomst var en nordisk Skik, som ofte nævnes i Sagaerne; men de Steder, han nævner (Njalss. Cap. 8, Sn.E. I 396 og Hávamal 3), tale om Langilde *inde i Husene*, ikke om Ild *i Haven*, hvilket hverken har væ-

¹) Cap. 383. Paa dette Sted har den gamle Skindbog en Lakune, men dens svenske Oversættelse viser, at den har havt *ormaturn*, som Austfjardaboken (B); A læser „ormagarð“, men at dette er en Rettelse *efter nordisk Tradition*, viser det følgende: er honom kastat i ormagarð eptir raði drottningar, ok þar lætr hann sitt lif. ok *sa turn* stendr i miðri Susa.“ Det er altsaa ikke, som Doering siger, „der Sagaschreiber“, som har laant dette Træk fra Edda, men Jon Erlendsson eller hans Kilde.

ret eller kunnet være nordisk Skik. Her som ellers er det saaledes aabenbart, at Sagaforfatteren følger sine Hjemmelsmænd, de vestfalske Kjøbmænd, og de Afvigelser fra Nibelunge-nôt, Sagaen udviser, falder saaledes dem tillast. Et Exempel viser, hvilken Uret f. Ex. Doering gjør Sagaforfatteren, naar han beskylder ham for Opdigtelse af Kilder, Misforstaaelser, Hukommelsesfejl og Forvexlinger, fordi Sagaens Beretning ikke stemmer med Nibelunge-nôt. Dette beretter, at Hildebrand huggede Krimhilt istykker med sit Sværd, medens Sagaen siger «nu læypr *Piðreer* konungr at Grimhildi oc *höggr hana i sundr i miðio.*» Allerede W. Grimm har gjort opmærksom paa Overensstemmelsen med det prosaiske Anhang til den i 15de Aarhundrede trykte «Heldenbuch», «da nam *der berner* das schwert vnd *heü sie in der mitten enczwey*»,¹⁾ hvoraf han ganske rigtigt har sluttet, at Sagaen i dette Punkt, hvor den afviger fra Nibelunge-nôt, dog følger et tysk Sagn; men ikke desto mindre gjør Doering gjeldende, at denne Overensstemmelse er tilfældig, thi Sagaforfatteren har kun ombyttet Personerne (som saa ofte i Sagaen). Omvendt kan man vel paastaa, at dette Exempel fra Heldenbuch er et Bevis for, at naar i Sagaen ofte Sagn og Navne afvige fra tyske Digte, saa er Grunden ikke, at Sagaforfatteren vilkaarlig har forandret dem, men at han følger afvigende Sagn. Og dette bestyrkes ganske ved de Exempler, vi kan hente fra de mange Sagaoversættelser fra Fransk (f. Ex. Rolandssangen i Karlamagnus-saga), hvor Afvigelse fra den antagne Kilde ikke be-

¹⁾ *Das deutsche Heldenbuch*, nach dem muthmasslich ältesten drucke neu herausgegeben von A. v. Keller (i Bibliothek des litterarischen Vereins in Stuttgart. LXXXVII), 1867. 8. Side 11.

tegner Vilkaarligheder, men andre Kilder. I det hele kan det paastaaes, at de Kildeangivelser, norrøne Skriiter fra 13de Aarhundrede indeholde, tør betragtes som paalidelige, og Exempler paa fingerede Kilder, som man saa hyppigt har villet paavise i den franske og tyske Middelalders-Litteratur, kan ikke erkjendes i den norrøne Litteraturs klassiske Periode.

Sagnkredsen om Thidrek af Bern er ikke i den mundtlige Tradition uddannet til Enhed, men er samlet og sammenknyttet af Sagaoversætteren, som han selv antyder i Fortalen. Hvor stort hans Arbejde har været med at afrunde og sammenbinde alle Sagaens Episoder, derom foreligger der en Række Antydninger, navnlig i de uvilkaarlige Modsigelser og Unøjagtigheder. Det er tydeligt, at Forfatteren har besiddet en langt større Sagnmængde, end han har benyttet. Om Herburt Hertegnsson, der har rejst ud at fri for Thidrek til Kong Artus's Datter Hild og saa bortfører hende for sig selv, tilføjer han: «de kom til en Konge, og han dvæler lang Tid hos ham og var der hos ham Hertug inden Hirden til Landeværn og fik der stor Hæder, og *kan mange Stortidender siges om ham*¹». Navnet paa den Konge, hos hvem han nød saa megen Hæder, og de øvrige «Stortidender» har Forfatteren altsaa maattet udelade som Sagaen uvedkommende, medens han optager, hvad der vedkommer Thidreks Historie. Efter at have fortalt om Kong Isungs og hans Sønners samt Thetleivs og Fasolds Fald i Kamp mod Kong Hertnid af Vilkina-

¹) þau koma til konungs i. oc duelsk hann með honum langa rið. oc var þar hertogi með honum innan hirðar til landvarnar. oc hafðe þar mikinn metnað. oc mart er af honum at sœgia stortiðænda. Cap. 239.

land tilføjer Forfatteren om denne «om ham er der en meget lang Fortælling, om den end ikke bliver her omtalt i denne Saga¹; denne «lange Fortælling» har altsaa maattet udelades enten som Sagaen uvedkommende eller uforénlig med Sagaens Kronologi. Alle-rede heraf sees, at Forfatteren har havt stor Møje med at beherske og rigtigt fordele det overvældende Stof; at dette alligevel ikke ganske har lykkedes ham, kan man ikke undres over. Paa et Sted lover han saaledes, at han senere skal komme tilbage til Kampene mellem Kong Osantrix og Attilas Mænd Roddolf og Osið²; dette er dog kun lidet Tilfælde, thi i de senere Kampe mellem Osantrix og Attila forsvinder Osið ganske og istedenfor «Roddolf af Bakalar» (gift m. Bærta), optræder der «Rodingeir af Bakalar» (gift m. Gudilinda); her have vi altsaa at slutte til afvigende Kilder, den egentlige Vilkinasaga (21—56, 349—55), og de Kampe mod Vilkinerne, hvori Thidrek deltog (132—151 og 291—315). Og selv disse Afsnit maatte begge deles. En ganske egen Karakter har for det første den Episode, der fortæller om Osantrix's Krige mod Melias og hans første Krig med Attila; disse Krige udgaa begge fra Frierhistorier, hvoraf den ene aabenbart er Kopi efter den anden. Den ældste er Osantrix's Frieri til Melias's Datter Oda, thi dette Sagn gjenkjendes i Digtet om «König Ruther», hvor den samme Begivenhed fortælles med andre Navne og mere fantastisk udført: Frieren heder Kong «Ruther» i Bari (= Osantrix), hans Elskede er Dat-

¹) Oc af hanum er *allmikil saga*. þo at þess uerde nu eigi her getet i þessare frasogn. Cap. 355.

²) Cap. 55, se ovenfor Side 103.

ter af Kejser Konstantin (= Melias), hans Sendebud ere Berthar af Merans Sønner (= Hertnid Jarl); Kongen drager til Konstantinopel (= Hunaland) med Riserne Widolf og Aspilian i sit Følge (som i Sagaen) og kalder sig (som i Sagaen Cap. 35) Dietrich; der er ogsaa i Digtet (som i Sagaen Cap. 37) en Skoprøve. Men disse Frierhistorier ere kun ved Navnene Attila og Osantrix, som enten Sagaforfatteren eller hans nærmeste Hjemmelmænd har tilsat, knyttede til de senere Krige mellem disse (Cap. 132 ff.), og Sagaforfatteren har for at udjævne Modsætningen fremført en ny Karakteristik af Kong Osantrix, der paa sine gamle Dage «hafði fengit annat skaplyndi . . en þa hafði hann er hann var yngri» (Cap. 134). I disse senere Kampe mod Vilki-nerne optræde først Vidga og Vildifer som Helte, og denne Episode ender med, at Vildifer *dræber Osantrix* og befrier den fangne Vidga; men ikke destomindre begynder med Cap. 291 en ny Episode af Krigen mod Attila, hvor *atter Osantrix bliver dræbt*, denne Gang af Thidreks Frænde Ulfard; og Krigen tager store Dimensioner derved, at Osantrix's Broder Kong Valdemar i Rusland vil hevne hans Død, og han i Kampen mod Attila, Thidrek og Rodingeir taber først sin Søn Thidrek og tilslut Liv og Krone, saa at Landet lægges under Attila. Dog bliver det endnu værre, thi Cap. 349 faa vi høre, at Osantrix's Efterfølger Hertnid vil hevne hans Død, ikke paa Attila og Thidrek, men paa Kong Isung af Bertangaland, «*som var den 3dje Hovedmand ved Kong Osantrix's Drab*¹». Denne «Hertnids Saga» (se ovf.) har altsaa — i Modsætning til Thidrekssag-

¹) er hinn þriði var hinn mesti höfuðsmaðr at drapi Osantrix konungs. Cap. 350.

nene — fremstillet Isung som Hovedmanden, og det er kun for at mægle mellem Kilderne, at Forfatteren her stiller ham ved Siden af Attila og Thidrek, hvor han dog ikke ovenfor havde sin Plads. Disse Krige falde saaledes i 4 Hoveddele 1) Cap. 21—56 om Osantrix's Krige mod Melias og Attila, 2) Cap. 132—57 Osantrix's Krig mod Attila og Thidreks Mænd Vildifer og Vidga, 3) Cap. 291—315 Osantrix og Valdemar mod Attila og den landflygtige Thidrek og 4) Hertnid mod Isung og Thidreks Mænd Fasold og Thetleiv (Cap. 349—55). — En anden saadan sammenhængende Sagnrække, som ogsaa maa kløves i flere, er den om Volsunger og Nivlunger til disses Død og Hevnen paa Attila (Cap. 152—69, 225—30, 342—48, 356—94 og 423—28). I Cap. 167 fortælles, at den fader- og moderløse Sigurd efter at have dræbt Regin og Mime uden videre drager bort, men i Cap. 359 faa vi høre, at da han havde dræbt den store Drage, tog han dens Guld, og at han ogsaa havde arvet meget Guld efter sin Fader Sigmund¹, som han aldrig havde kjendt, og hvis Land han ikke før omtales at have besøgt; i Cap. 168 kommer Sigurd til Brynhild og faar af hende Hesten Grane, men om noget fortroligere Forhold mellem dem ved denne Lejlighed tales ikke før i Cap. 227, hvor det siges, at «første Gang, de mødtes, havde han lovet hende med Ed, at han ikke skulde faa anden Hustru end hende og hun ligeledes lovet ikke at ægte nogen anden Mand²».

¹) Sigurðr Sveinn atte mikit gull, þat fyrst er hann toc vndan þeim mikla dreka er hann hafði drepit. nest þat er hann fecc i hernaðe oc þar með þat er hans faðer hafðe att Sigmundr konungr.

²) It fyrra sinn er þan hœfðu hitz. þa hafði hann því heitið henni með æiðum at hann skyldi œngrar kono fa næma hennar. oc hon et sama at gipptaz ongum manni oðrum.

Ogsaa i denne Sagnrække spores saaledes forskellige Kilder, hvad der jo er naturligt nok, da Sagaforfatteren her havde faaet sine Beretninger fra flere Mænd i Soest, Münster og Bremen; vi have ogsaa før nævnt, at der spores flere Traditioner om Høgnæs Herkomst, og bør ogsaa nævne, at Sagaen Cap. 169 og 171 berette lige efter hinanden 2 Varianter af den samme Historie om hans Fader og Stiffader (Aldrian el. Isung). — Ogsaa ved Thidreks 3 Hustruer spores 3 forskellige Sagnkilder: Cap. 96—107 fortælles om Thidreks Kamp med Ekka, som vogter de 9 Døtre efter Kong Drusian af «Drekanfils», og herefter skulde vistnok følge Cap. 240, hvor Thidrek ægter den ældste Datter Gudilinda og gifter 2 yngre Døtre med Fasold og *Thetleiv*; men Forfatteren har besluttet at indskyde lange Stykker imellem, dels saadanne som af kronologiske Grunde maatte indføres her, dels ogsaa Stykket om *Thetleiv*, fordi han dog maatte gaa i Thidreks Tjeneste¹, førend denne kunde falde paa at gifte ham bort (Cap. 240), dels ogsaa Stykket om Herburt og Hild, fordi Thidrek her optræder som ugift og Bejler. Egentlig burde foruden Cap. 96—107 og 240 ogsaa Cap. 275 (Sluten af Irons Saga) regnes med, thi her faa vi høre, at ogsaa *Bolfriana*, som blev gift med Vidga, hørte til Kongedøtrene fra Drekanfils; det ser da ud som en Kombination, at hun er gjort til én med Irons Elskerinde, men vi skulle

1) Ved forud for *Thetleivs* Giftermaal at optage hans Ungdomshistorie kom i Cap. 240 Forfatteren i Strid med sig selv; thi Cap. 121 forlover *Thetleiv* sig med Sigurd Grikks Datter. Forfatteren har derfor i Cap. 240 tilføjet „og nu ophæves det Parti, som var tiltænkt Sigurd Grikks Datter“, uagtet samme Sagn naturligvis ikke fremstillede *Thetleiv* som forlovet med én og gift med en anden.

nedenfor se, at Sagaforfatteren her kun har fulgt sine tyske Kilder. Gudilinda af Drekanfils, Thidreks første Gemalinde, omtales kun paa dette éne Sted og er rent glemt i det følgende, naturligvis fordi hun kun hørte hjemme i Sagnet om Ekka («en ældre Eckenlied»)¹. I Cap. 340 giftes Thidrek atter under sin Landflygtighed med Dronning Erkas Frænke Herað, hun følger ham hjem til Bern (Cap. 396 ff.) og dør omsider meget begravet (Cap. 415). Og saa varer det ikke længe, førend Thidrek atter gifter sig med Isolde, Enke efter Kong Ortnid, som er dræbt af den Drage, Thidrek slog ihjel; men Episoden om Thidreks Dragekamp (Cap. 416—22) er egentlig med Urette henført til Thidrek af Bern. Det vidtløftige Digt, som nogle tyske Forfattere kalde «Dietrichs Drachenkämpfe», men de nyere Udgi-vere "*Dietrichs erste Ausfarth*" eller "*Virginal*", og som beretter den unge Didriks Tog for at befri Dronning Virginal fra Hedningen Orkise, hvorved han undervejs bestaar en Række eventyrlige Kampe med Riser og Djævre, fortæller vistnok, at han paa Vejen ved Hildebrands Hjelp dræbte en Skare Orme; men dette Digt har ikke mindste Slægtskab med Sagaens Fremstilling af hans Dragekamp. Denne hører nemlig egentlig til Sagnet om *Wolfdietrich*, en Helt, der hverken sagnhistorisk falder sammen med Berneren eller i Tysk-

¹) At Sagaforfatteren skulde have oversat og vilkaarlig bearbejdet „das Eckenlied“ fra c. 1230 (af Albrecht v. Kemenaten), har været paa-
staaet af Müllenhoff (Zur Gesch. der Nibelunge Not S. 9), af Mø-
bius (Nordischer Litteraturbericht hos Høpfner u. Zacher I 395) og
Zarneke (Nibel.-Lied, 3dje Oplag); men derimod har Raszmann (D. H.
II 414—422) og Zupitza (D. Heldenbuch V S. XLII) med Styrke
udtalt sig, og Paastanden er allerede frafaldt af Müllenhoff (ss.).

land plejede at sammenblandes med ham. Episoden røber sig ogsaa som fremmed for Sagaens Helt derved, at hans Hest *Falka* og hans Sværd *Eckisax* ere forsvundne, og istedenfor den første er kommen Hesten *Blanka*, som ellers ikke i tyske Sagn tilhører Dietrich. Sagaforfatteren har derfor maattet tilføje, at Hildebrands Søn Alebrand havde foræret ham den nye Hest, uden at han oplyser, hvor den vidunderlige *Falka* var bleven af. Det synes aabenbart, at Sagaforfatteren eller hans Hjemmelmænd vilkaarlig har erklæret *Wolfdietrich* for den samme som *Thidrek* af *Bern* og derfor af de vidtløftige Sagn om *Ortnit*¹ og *Wolfdietrich*, optaget, hvad der kunde passe til Sagaens Kronologi og øvrige Fremstilling. At Sagnet om *Wolfdietrich* ikke i Nordtyskland har foreligget i de nyudviklede Former, det i Aarene 1225—30 havde antaget i de sydtyske fantastiske Digte om ham, trænger ikke til Bevis; dog er Sagnet rimeligvis ved Optagelsen i Sagaen vilkaarlig beskaaret: det væsentlige Træk i det gamle Eventyr, at Helten skjærer ud Ormens Tunge, at derpaa en Bedrager udgiver sig for Ormens Overvinder og skal giftes med Dronningen, da i sidste Øjeblik den rette forklædt indfinder sig, synes med Vilje udeladt for at styrke Troværdigheden². — Sagnet om *Iron* Cap. 245—

1) Sagaforfatteren synes ikke at have kaldt ham *Hertnit*, som han kaldes i de islandske Haandskrifter, der have udfyldt Membranens Lakune; Membranen turde have havt Formen *Ortnið*, thi den svenske Oversættelse af Membranen har *Ortnidh*. Det er da ikke rimeligt, at Sagaforfatteren har tænkt paa *Vilkinakongen Hertnið*, som nogle have antaget (sml. Müllenhoff hos Haupt XII S. 350 ff.).

2) Dette Træk er gammelt nok i Sagnet, det nævnes allerede hos Pausanias og i en Scholie til Apollonius Rhodius, se „Deutsches Heldenbuch“ IV, Einleitung p. XLIII.

275 har en ganske forskjellig Karakter fra den øvrige Saga; den er dog ikke først af Sagaforfatteren eller hans nærmeste Hjemmelmænd knyttet til Thidreks-sagnene, thi «der herzoge Iran» nævnes ogsaa af en sydtysk Forfatter i en Rimkrønike (c. 1250) gjentagne Gange sammen med «Dietrich von Bern¹». Vi have seet, at Sagaen henviser til et tysk Digt om Iran og hans Jagteventyr; et Indblik i dette Digts Udseende faa vi ikke alene af den vidtløftige Omtale af Jagthunde og Jagtscener, men ogsaa af det enkelte Træk, at en Kongedatter skal tiltales paa Fransk². Digteren har altsaa hentet sit Stof fra Hoffivet eller de højere Stænder og gjør et tydeligt Forsøg paa at skabe en Kjærlighedsroman. Man har ogsaa paavist Spor til dette Digt i den tyske Litteratur; en munter sydtysk Sang fra 2den Halvdel af 13de Aarhundrede, «der Weinschwelg», hentyder dertil, naar den opfordrer til at gaa paa Jagt efter Vinen, ikke som

«der herzoge Iran,
der was gar âne wîsheit,
daz er einen wisent nachreit:
er und sîn jeger Nordîân³.«

Mærkeligt nok har den ganske fremmede Sagnfigur, Apollonius fra Tyrus, faaet en Rolle i Sagnet som Irons Broder. Den græske Roman om Apollonius var fra Latin gaaet over i den tyske Litteratur allerede i 12te Aarhundrede⁴, og Apollonius er rimeligvis derfra ble-

¹) W. Grimms D. Heldensage (1ste Udg.) p. 160.

²) Þessi kona þottiz ægi kunna at svara kurteisliga a franzeistungu, sem somdi at suara konungs dottur. Cap. 251.

³) W. Grimm p. 159, efr. Sagaens Cap. 263.

⁴) Gervinus, Geschichte der deutschen Dichtung, II 263 (5te Oplag).

vet optaget i Sagnet om Iron; men her er han og hans Historie bleven ganske omskabt: vistnok bejler han som i Romanen til en Prinsesse, hvis Fader (Antiochus, i Sagaen Salomon) ikke vil lade ham faa hende, fordi han selv elsker hende saa højt, og som i Romanen træffe vi ogsaa i Sagaen en Konge Antiocus; men han er Salomons Fader og har intet med Apollonius at bestille. Og Apollonius er ikke længer en Vismand, som med Taalmodighed finder sig i Skjæbnens underfulde Tilskikkelser, men en ridderlig Bejler, der forstaar at vinde Kvindehjerter, og det er naturligvis som saadan, han er bleven Broder til Iron, der endog stiller sin Broder i Skyggen. Om Antiocus faa vi den overraskende Meddelelse, at han havde været Attilas Fosterfader¹, hvormed der ikke før har været Tale, og begge Helte ere blevne Sønner af «Kong Artus i Bertangaland». Da før i Sagaen «Isung» var Konge her, har Sagaforfatteren søgt at mægle mellem sine afvigende Kilder ved at lade Isung fordrive Artus's Sønner. — Blandt de øvrige selvstændigt afsluttede Sagn, som dog høre til Sagnkredsen og derfor ere indordnede i Sagaens kronologiske Ramme, kan nævnes Sagnet om *Valther og Hildegund*, der som nordtysk i meget afviger baade fra det sydtyske Digt (paa Latin) *Waltharius*, fra den engelske «Valdere» og fra den steiermarkske *Walther u. Hildegunde*², videre om *Herburt og Hilde*, hvor der henvises til en længere prosaisk Fortælling om ham, om *Heimes Klosterfærd* og *Kampe med Riserne*, prosaisk *Gjenklang*

1) Antiocus konungr faðir Salomon konungs hafðe fostraðan Attila konung allt fra barnæsku. en Salomon konungr oc Attila konungr unnuz firir þvi micit. Cap. 266.

2) Müllenhoff hos Haupt XII 274.

af et Digt, samt Kampen mellem *Hildebrand* og *Alebrand* (eller om Thidreks Hjemkomst); at der for den sidste Fortælling ligger (paa anden Haand) et episk Digt til Grund, vise de oftere gjentagne episke Tilnavne «Ylfinga meistari» (om Hildebrand), «Balerað» (om Sifka), som om begge disse kun forekommer i Cap. 404 - 410. Det, som har holdt Sagaen sammen, har dog været den sammenhørende Sagnrække om Thidrek selv, der kan tænkes delt i følgende Dele: 1) om Thidreks Forfædre, hvortil Forfatteren har knyttet de faa levnedes Træk fra hans Ungdom samt Beretningen om, hvorledes Hildebrand og Heime blev hans Mænd. 2) Toget til Bertangaland, Kampen mellem Thidreks Mænd og Isungs Sønner samt mellem Thidrek og Sigurd Svein. Foran denne Afdeling har Sagaforfatteren stillet en Skildring af de enkelte Helte (Cap. 172—88), men denne Skildring har han ikke hentet fra de følgende Sagn om Bertangatoget — thi Sifka (Cap. 186) var ikke med her —; men samlet dem sammen fra flere af de følgende Sagnmasser som Indledning til de store Kampe. 3) Sifkas Hevn og Thidreks Flugt samt Toget mod Ermenrik eller Slaget ved Gronspport. Sagnets Gjenstand er den samme som i de tyske Digte «Dietrichs Flucht» og «das Rabenschlacht»; dets Kilde er dog ikke disse Digte, som ere yngre end Sagaen¹, men ældre Digte, som nordtyske Sagnfortællere allerede havde lokaliseret i Nordtyskland: Gronspport (eg. = Ran, Raben o: Ravenna) ligger ved Musulâ (o: Mosel), som for Lejligheden tænkes flydende fra Øst mod Vest og udmunde i Havet

¹) De antages af Udgiveren E. Martin (Deutsches Heldenbuch, II, Einleitung p. LIII) forfattede c. 1280—1300.

noget vestenfor Gronsport. 4) Thidreks Hjemrejse, stigende Magt og sidste Dage, Sagn, som vistnok ere forenede til ét af Forfatteren.

Det forstaar sig af sig selv, at mange enkelte Træk inden disse Afdelinger kan have kommet til Sagaforfatterens Kundskab ved Siden af den egentlige Hovedfortælling, at han uden videre optog dem, saa godt ske kunde, at han afpassede hver enkelt Del til det Hele og vel ogsaa kunde finde sig beføjet til at knytte sammen de af hinanden uafhængige Sagn ved smaa Tilsætninger, som vi ogsaa ovenfor have seet Exempler paa. Men ligesom bliver det urokket, at Forfatterens Hovedkilde har været nordtyske Sagn, som overalt — eller ialfald oftest — henviser til vidtløftige tyske Helte-digte fra 12te eller 13de Aarhundrede. Og ligesom vi saa, at de franske Digte, der laa til Grund for Karlamagnus-saga, paa en enkelt Undtagelse nær alle ere tabte i den Form, de have foreligget vore Forfædre, saaledes har det heller ikke lykkedes at fremdrage de tyske Beretningers Originaler, uden at man derfor har Ret til at betvivle disses tidligere Tilyærelse. Allermindst har man Ret til, som Doering, at lægge en Del af Sagaen ved Siden af et højtysk Digt, som viser enkelte Ligheder, men en Masse Uligheder i Sagnmotiv og Fremstilling, og saa uden videre betragte Afvigelserne som Vilkaarligheder. Alle de tyske Navne og Ord i Sagaen samt en Række afvigende Sagnmotiver vise dog hen til nordtysk Grundlag og bestyrke kun Sandheden af Forfatterens egne Ord, at han har gengivet Sagn fra «Bremen, Münster og Soest» eller andre Hansestæder.

De Sagn fra Nordtyskland, som Sagaforfatteren optager, ere ikke oprundne her. Vi have lejlighedsvis seet, at flere vise tilbage til den højtydske Digtning, som en ældre Nibelunge-nôt; andre have optaget Stof længer sydfra, som Irons Saga. Ogsaa det fransk-engelske Epos har betalt sin Tribut: man har med Rette gjort opmærksom paa, at Fortællingen om Sigurd Sveins Moder *Sisibe*, som i sin Mands Fravær bliver fristet af en forrædersk Ven, kun er en Variant af den franske Chanson om Karls Gemalinde Sybilla eller Hildegard. Fra Artusromanerne er laant ikke alene Navne som Tristram, Samson, Isolde og selve Artus, men ogsaa saadanne ægte britiske Træk, som at Biturulv spaar Thetleiv, hvad der skal møde ham paa hans Rejse, og at denne kommer til en øde Borg, hvór han finder paa en Stol et Horn, som fremkalder Borgens Herre o. s. v. Men ved Siden af alt dette finder man dog saa mange Træk af spidsborgerlig Nøgterhed, at man ikke kan tvivle om, at disse Træk høre hjemme i Nordtysklands Bysamfund. De hæderlige Handelsmænd have overalt søgt at betage Sagnhistorien dens eventyrlige Karakter: Vildefer faar ikke Lov til at skabe sig i *Bjørneham*, han maa lade sig indsy i en *Bjørnehud* (Cap. 141), Gunnar og Sigurd maa ikke skifte Ham som i Oldsagnet, men skifte Klæder med hinanden (Cap. 229), og Hildebrand faar nøje sig med 150 istedetfor 200 Aar. Men Reduktionen kunde dog ikke gennemføres: selve Grundlaget var saa eventyrligt, at tiltrods for Forandringerne Digtningens egen Tone sprænger Skrankerne, hvorved Forsøgene paa at skabe nøgterne Figurer ud af Sagnets Helte udarte til Løjerligheder. Men disse Forsøg paa at gennem-

føre naturlige Forhold skyldes ikke, som enkelte Forfattere have troet, den norske Sagaforfatter, thi han har jo allerede i Fortalen fremlagt sin Trosbekjendelse, at der er skeet meget *underligt* her i Verden, og den almægtige Gud kunde have ladet alt det vidunderlige, som fortælles, ske og endnu meget mere.

III.

De svensk-danske Krøniker.

1. *Indvandringstiden*. Eufemia og Karl Knutssøn. „Hertug Fredrik“ og dens Versemaal. Dettes Benyttelse i svensk og dansk Litteratur. Litterære Arbejder ved Eufemias Hof. Hertug Eriks Rimkrønike. Alexandersrimen. Den lille Rimkrønike, dens Forfattelsestid og Forhold til den prosaiske Krønike og Didrikskrøniken. Codex Bildstenianus. Møder mellem svenske og norske Stormænd.
 2. *Didrikskrøniken*. Danske Sagn? Velent og Vidike. Dansk Vise om Sivard og Brynild. Nordtyske Kilder? Tyske Navne i Sverige. Den trykte Heldenbuch. Nibelunge-nôt? Den svenske Bearbejdelses Art. De svenske Historikere. Billeder fra Didrikskrøniken. Sagn om Veland og Vidrik. Huenske Krønike. De svenske Oldforskere i 17de Aarhundrede.
 3. *Kejser Karls Krønike*. Fra Svensk til Dansk. Alegast. Turpin. Ghemens Udgave. Christiern Pedersen. Den islandske Saga. — Kong Laurin.
-

1. Den norske Litteraturs Indvandring til Sverige har det været Skik at betegne ved Yderpunkterne Dronning Eufemia og Kong Karl Knutssøn, altsaa Tiden 1300—1450; man har sagt, at Dronningen lod 3 Ridderromaner oversætte fra Fransk eller Tysk paa Svensk og at Kong Karls Tog til Throndhjem (1449) gav Anledning til, at Thidreks-saga blev indlemmet i den svenske Litteratur. Begge Beretninger ere unøjagtige. Som jeg paa ét andet Sted¹ har søgt at vise, har Dronning Eufemia ingen direkte Indflydelse havt paa den svenske Litteratur. Hun hørte til de tyske Fyrstefamilier, som beskyttede Litteraturen, og førte disses litterære Sans

¹) Tids. for Philologi og Pædag. Ny Række I S. 23—43.

med sig til *Norge*; her traf hun i Hoffets Kreds en ikke ringe Litteratur, dels hjemlig, dels af fransk eller latinsk Oprindelse; men der var den store Forskjel fra hendes Hjemlands, at alle oldnorske Bøger var skrevne paa Prosa, medens i Tyskland hele den egentlige Skjønlitteratur var i bunden Stil. Hun fandt her et Felt for Reformen, da hun selvfølgelig ansaa sit Hjem for Mønsterlandet og ikke kunde ane, at den samme Bevægelse, som allerede var fuldendt i Norge, i 14de Aarhundrede skulde begynde over hele Europa og forvandle de vidtløftige rimede Romaner til Prosaværker. Som Forbillede brugte hun en tysk (oprindelig fransk) rimet Roman om *Hertug Fredrik af Normandi*, som hun ved ukjendt Haand lod overføre paa Norsk Aar 1301¹. Digtet har paa Tysk havt det Metrum, som i Tyskland begyndte at gjøre sig gjældende kort efter 1200: rimede Versepar med 4 betonede Stavelser («Hebungen») i hver Verslinje, uden Hensyn til om Verset endte med mandlige eller med kvindelige Rim. Versarten maatte dog give saa meget efter for Nordens Sprog, som endnu var uvant til Rim og til Stavelsetælling, at den tillod en mere uindskrænket Brug af Optakter og ubetonede Stavelser mellem de betonede. Dette Digt fik stor Betydning for Norden, fordi dets Versemaal blev næsten eneraadende i Nordens Litteratur i 14de og 15de Aarhundrede. Med dette Mønster for Øje forsøgte Dronningen at gjøre sine nye Lands-

¹) Det ældste svenske Haandskrift fra c. 1430—50 har 1301 (Oktober), medens alle de senere fra 2den Halvdel af 15de Aarhundrede sige *Februar 1309*. Det er vel det sikreste at følge det ældste Vidnesbyrd, som ogsaa støttes derved, at „Hertug Fredrik“ synes at være det første, mest ufuldkomne Forsøg og at de øvrige Rimer er digtede efter dens Metrum. I Tidsskrift f. Phil. (I 40) har jeg troet at burde følge de senere Haandskrifter.

mænd indlysende, at al Skjøn litteratur maatte være «sat i Rim» og formaaede virkelig saameget, at endnu i hendes Levetid 2 romantiske *Sagaer*, «Floires Saga ok Blanze-fors» og «Ivents Saga ok Valvent» omsattes paa Vers, hvorved Heltenes Navne efter tysk Skik forandredes til Flores og Blanseflur, Ivan og Gavian. Eufemia har ved denne Tanke, at benytte 4-taktede Rimpar til fortællende Stil og at omsætte prosaiske Fortællinger til Rimer i dette Versemaal, vist Vejen for den senere Middelalders Litteratur i Norden. Et af de ældste Forsøg hører til Eufemias egen Tid: da hendes Mand Kong Haakon lod oversætte den irske Legende om «Tungulus» (Duggal) fra Latin til Norsk, lod han Oversætteren tilføje en rimet Indledning om Legendens Tendens. At der i Norge har været gjort flere Forsøg i samme Retning, synes rimeligt, fordi vi spore Efterligninger herfra saavel i Sverige som paa Island: i Sverige blev allerede ved 1320 skrevet en Rimkrønike i Eufemiarimernes Versemaal — hvorom nedenfor —, og fra Magnus Smeks Tid træffe vi ogsaa her rimede Indledninger til svenske Stadgar (for Medaltridung og for Hammerstridung i Trögd c. 1320—30), og paa Island begynder allerede i 14de Aarhundrede en ivrig Virksomhed for at «sætte i Rimer» de romantiske Sagaer. Og i begge Lande holdt denne Retning sig længe, og udbredte sig videre fra Sverige til Danmark, fra Island til Færøerne. Vi skal siden se, at den paa sin Vej stødte sammen med en ny Strøm fra Syd, der gav den smukke Melodier og mere vaxlende Versemaal, hvilket i Danmark og Norge fremkaldte en Række nye Bearbejdelser af de gamle Stof. Her skal vi kun nævne, at Lysten til at sætte Prosafortælling i Rimer i Sverige fik en videre Udbredelse, da Eufemia-

rimerne udbredte sig der; i samme Manér som dem er den lille Rimkrønike fra Aar 1448 — en Omarbejdelse paa Vers af «prosaiska Krønikan» — og St. Olavs Krønike, digtet i Karl Knutssøns Tid efter et norsk Sagahaandskrift, der var kommet til Sverige. Og den samme Rimmanér hersker i Sverige ogsaa paa andre Felter: næst efter Erikskrøniken kan nævnes Digtet om Kong Alexander fra c. 1380, Allegorien om Kong Albrecht fra c. 1390—1400, Kong Karls Krønike fra c. 1452 og Sturekrønikerne fra Slutningen af 15de og Begyndelsen af 16de Aarhundrede. Til Danmark naar den rimede Digtning først efter Midten af 15de Aarhundrede: ogsaa her faar man Eufemiarimer, ogsaa her en Rimkrønike (dels i samme Versemaal som den svenske, dels i nye, hentede fra den religiøse Digtning), og da Digtstof begynder at indvandre fra Tyskland, omsættes dette i Eufemiarimernes Versemaal; saaledes Kong Laurin, som paa Tysk var digtet i det korte episke Metrum af Versepar, vekslede mellem 4-taktede Vers med mandlige og 3-taktede Vers med kvindelige Rim.

Kong Haakøns og Dronning Eufemias Hof synes at have ytret levende Sans for Modersmaalets Litteratur. Kongen, der var godt hjemme i de lærde Sprog, arbejdede selv med paa Fuldendelsen af den norske Bibelhistorie, som hans Fader Magnus havde ladet begynde (Stjörn), og lod oversætte Legender om hellige Mænd til Forelæsning ved Hoffet — blandt disse Legender hører vel den førømtalte Legende om *Duggal* —; men ved Siden af disse Opbyggelsesbøger er det sikkert nok, at han ogsaa «havde megen Glæde af fagre Fortællinger» og at han «lod oversætte mange Riddersagaer fra Græsk eller Fransk», hvoraf dog kun en eneste (Blåus ok Viktor)

vides bevaret. Det var da en Selvfølge, at ogsaa de i 13de Aarhundrede oversatte Riddersagaer — om Artus, om Karlamagnus, om Thidrek af Bern o. s. v. — holdtes i Ære ved Hoffet. Et sikkert Vidnesbyrd herom ere de Hentydninger til Sagnene om *Perceval*, om *Roland* og *Karlamagnus* og om Thidrik af Bern, som vi finde i Eufemiarimerne. Naar Key i Ivents-saga ret vil skildre Ivan som Storskryder, siger han, at Ivent vil dræbe «herra Nodan»; istedetfor det ukjendte Navn indsætter Rimeren i Digtet om Ivan de mere bekjendte «Parceval» og «Didrik af Bern»:

herra parcefal og Diderik van bærna

them bestodhe han nw ful gærna (V. 542—43).

Paa et senere Sted vil han ret gjøre Ivans Tapperhed Ære og sammenligner ham derfor med Roland:

huath man sigher aff Roland

han giorde ey mere met sinne hand

a runzefal tha han var thær

*æn herra iwan giordhe hær*¹ (V. 2350—54).

Og naar Sagaen i sine Indledningsord omtaler Karlamagnus ved Siden af Artus, kan Rimeren ikke lade være at føre denne Sammenligning videre og viser derved, at han har samme Opfatning af Karls Personlighed som Sagaen om ham:

Annar var Karla Magnus aff franz

thet wil iag idher sighia til sanz

at frembre waro ænge i thera tidha

for cristna mot hedhna men at stridha (V. 15—18).

Det er bekjendt, at den svenske Hertug Erik († 1318)

¹) Ganske mærkeligt er det, at denne Sammenligning er gjenfunden i et nyere norsk Stev om „Ivar Erningjen“ (o: Ivan Yrjans Søn), se Landstad S. 176. Herpaa har P. A. Munch først gjort opmærksom (Saml. Afh. III).

med sine Mænd flere Gange aflagde Besøg ved Dronning Eufemias Hof i Norge; ad den Vej er det saaledes forklarligt, at hans Historieskriver, Forfatteren af den saakaldte Hertug Eriks Rimkrønike fra c. 1320, kan have modtaget Impulser fra hende. Jeg skal ikke dvæle ved Sandsynligheden af, at gennem hende en tysk Rimkrønike (riml. den «Livländische Reimchronik» fra c. 1290) kan have givet ham Idéen til hans «Sveriges Krønike den ny», men hvad der er sikkert er, at han til denne Bog har benyttet det 4-taktede Versemaal, som Eufemia indførte i Norge, at han som Øjenvidne skildrer Festerne i Oslo Julen 1302, at han fra Norge har i sit svenske Ordforraad optaget Navnet «Svithjod» (som dog var saa ukjendt i Sverige, at alle Afskrivere have været enige i at forvanske det¹⁾) og at han har ialfald overfladisk lært at kjende norske Sagaer. Thi V. 1395—66 siger han om Ridderskabet ved Kong Birgers Bryllup 1298:

ware ther *gawion* eller *persefall*,

the gato sik ey bäter skikkat (V. 1395—96);

tydeligvis henviser han herved til de norske Sagaer om Ivent og Parceval, ialfald ikke til Digtet om Ivan, thi det blev først forfattet Aar 1303 efter (Hertug Eriks og) Forfatterens Hjemkomst til Sverige; og i sin Indledning om Sverige

«gode tiægna finder man ther (o: i Sverige)

ridderkap ok hæladha godha,

the *Didrik fan berner* vel bestodo»,

¹⁾ Rydquist II 108. 270. 625 benægter, at Navnet *Sviþiuþ* findes i svensk Litteratur; imidlertid har Klemming i sin Udg. vist at Haandskrifternes *Swidhido* (V. 785) og *Swidhidhe* (V. 2566) bør læses *Swidhiod* og *Swidhiwde*, ialfald fordrer Rimet det sidste. Nogle Haandskrifter have *Swidia* eller *Swidöja* eller rettet til *Sudermannaland* (!).

viser Forfatteren, at han kjender den norske Thidreks-saga; thi Thidreks Kampe *mod Sverige* omtales ikke i tyske Sagn, men den norske Saga gaar ud fra at ved Vilcinaland forstaaes «alt Sviakonungs veldi», og den svenske Klerk havde saaledes Ret til at opfatte Thidreks Modstandere som sine Landsmænd. Det er imidlertid ikke sandsynligt, at Sagaen allerede ved denne Tid vandrede til Sverige, thi i hele 14de Aarhundrede findes ikke Spor til, at den var udbredt der. Et Vidnesbyrd derom er Rimen om Kong Alexander, hvis Forfatter ikke kjender Sagaen og har akkurat saa megen Kundskab om Thidrek af Bern og de øvrige Romanhelte, som han kunde faa af Citaterne i Erikskrøniken, det vil sige næsten ingen; i Modsætning til Alexander den Store, som i 12 Aar erobrede Verden, siger han om andre Helte:

«hwath wan *tidrik van berna oc percefal*

herra gawian oc ektor æra y thera tal,

the fingo stor hug ok gingo at sofwa (!)

litith wil iak tholik sigher lofwa» (V. 11—14).

Den Forfatter, som kan omtale disse Sagnhelte saaledes, kan hverken have kjendt Thidreks-saga, der netop skildrer Thidrek som den store Erobrer dels i Attilas Tjeneste dels for egen Regning, eller Eufemiaviserne, hvor Gavian ikke er Hovedtypen. Man har ogsaa henvist til, at det svenske Legendarium fra 14de Aarhundrede kjendte Thidrek af Bern, men de Steder, hvor han nævnes, findes alene i Codex Bildstenianus (c. 1425—50) og synes desuden laante fra latinske Kilder, der kalde ham «rex Gothorum». De Kongerækker, som ere optegnede i 14de Aarhundrede eller Begyndelsen af 15de, kjende heller ikke til de svenske Konger, «som Didrik fan berner vel

bestodo»: deres eneste Kilde for Sveriges gamle Historie er den latinske Norgeskrønike. Anderledes er Forholdet omkring Midten af 15de Aarhundrede: da var den norske Membran af Thidreks-saga ført til Sverige og der oversat eller gjengivet i Uddrag. P. A. Munch har i sin berømte Afhandling «om Kilderne til Sveriges Historie i førchristelig Tid» første Gang paavist, at det ældste svenske Skrift, der kjender og benytter Thidreks-saga, er den «lille Rimkrønike» fra 1449, medens den «prosaiske Krønike» af 1449 ikke røber Kjendskab dertil undtagen i et senere Haandskrift (D. 3 fra 1476). Paa Grundlag heraf fremsatte han den Formodning, at en svensk Mand i Kong Karls Følge har erhvervet Bogen paa Toget til Nidaros og efter Hjemkomsten ladet den oversætte som historisk Indlæg i Striden om Sveriges eller Danmarks Supremati. Udgiveren af den svenske Krønike om Didrik af Bern, Hr. Hyltén-Cavallius, har ganske underskrevet denne Mening og derefter slaaet fast, at Krøniken er bleven oversat mellem 1449 og 1476¹. Munchs Dom beroede paa Rigtigheden af hvad Fants «Scriptores» angav om de ældre svenske Haandskrifter, hvilke Munch ikke havde Anledning til at undersøge; en saadan Undersøgelse har ogsaa Hyltén-Cavallius undladt at foretage, uagtet det allerede var offentligt udtalt, at Angivelserne i «Scriptores» var yderst upaalidelige. Et Blik paa Haandskrifterne fra 15de Aarhundrede i Stockholms kgl. Bibliothek vil strax vise, at Udgiverne af Scriptores ikke eller ialfald kun meget ufuldstændigt have benyttet disse, idet de have trykt de gamle Krøniker efter ældre Udgaver, der fulgte de nyeste og sletteste Haandskrifter.

¹) Fortalen til „Sagan om Didrik af Bern, efter svenske Haandskrifter“ (Stk. 1850—54), Side IV.

Den prosaiske Krønike, som ender med Julen 1449—50 og altsaa maa tænkes afsluttet i Januar 1450, er i Scriptoris trykt efter Messenii Udgave, hvis Grundlag er et Haandskrift fra 16de Aarhundredes 2den Halvdel (D.26); ved Sidén deraf har Udgiveren aftrykt et Stykke af et Haandskrift fra 1476, nemlig om Kongerne Vilkinus, Nordian, Hertnid, Osatrix og Hertnid den yngre, men da dette ikke findes i D.26, betragtes det som senere tilføjet, medens fornuftig Kritik jo vilde komme til det modsatte Resultat. Den saakaldte Codex Verelianus eller «Fru Märetas bok» fra Aar 1457 er det ældste Haandskrift af den prosaiske Krønike og aabenbart saadan, som den flød fra Forfatterens (el. Bearbejderens) Haand ved Nytaarstid 1450; ogsaa her findes det samme Stykke om Vilkinakongerne og, hvad mere er, ligesom i D.3 (fra 1476) viser Stykket om Vilkinus og Havfruen sig ogsaa her at være ordret afskrevet af den *svenske* Didriks-Krønikes Cap 18. Det maa efter dette betragtes som sikkert, at *denne svenske Oversættelse* af Thidreks-saga er *ældre end Julen 1449*; allerede derved bliver det usandsynligt, at dens Original skulde være erhvervet i Norge i Oktober eller November 1449 og alligevel Oversættelsen begyndt eller rettere halvfærdig 14 Dage efter Hjemkomsten til Stockholm. Men ogsaa andre Grunde tale mod dette Hastværk. Ved den nye Udgave af den «lille Rimkrønike» viser det sig, at denne er forfattet om Vaaren 1448, efter Kong Christoffers Død, men før Kong Karls Valg i Sverige, og at den først senere er fortsat til Høsten 1449, til 1452 o. s. v. Ogsaa Rimkrøniken fra 1448 har optaget de 5 Vilkinakonger i den svenske Kongerække, og Sammenligning viser, at *dens eneste Kilde har været den prosaiske*

Krønike, hvis Efterretninger Forfatteren har omsat paa Krønikerim, ganske som Eufemiarimerne ere digtede efter Sagaer; Krønikerimerens eneste originale Tanke er, at han lader hver Konge personlig fortælle sin egen Historie. Man *maa* altsaa tro, at den prosaiske Krønike engang har foreligget i en Udgave ældre end 1448 og at ogsaa heri Kapitlet om Vilkinakongerne var optaget; dermed følger ogsaa, at Thidreks-saga var oversat paa Svensk senest Aar 1447 og at saaledes den norske Codex er indført til Sverige før Aar 1448 og før end Karl Knutssøn kom til Norge. Men paa den anden Side kan man ikke gaa stort længere tilbage, thi den Tale, som den svenske Biskop Nikolaus Ragnvaldssøn af Wexiø holdt ved Conciliet i Basel 1434, viser, at end ikke de største Patrioter drømte om den Ære, som skulde vederfares Sverige ved Opdagelsen af Thidreks-saga.

Thidreks-saga maa da være kommet til Sverige i Tiden 1434—1447; Karlamagnus-saga har maaske været kjendt nogle Aar før. I den saakaldte Codex Bildstenianus (en Legendesamling, som er skrevet i anden Fjerdedel af 15de Aarhundrede) berettes om Karl den store, at «han wan ok vndi rømska rike alt holxetalandh ok danmark ok *thok til sin forgizla konungx son aff danmark ødgerdan*¹ han wardh en af xij iamnunghum fremsto riddarom i konungx gardhe». Kilden til dette Sted er ikke de sædvanlige latinske, men aabenbart den norske Karlamagnus-saga, derom vidne Formerne «ødger» og «forgizla». Det franske *Ogiers* (i latinsk Form *Ogerius*) forudsætter for at blive til Ødger Mellemløperen *Oddgeir*, og Ordet «forgizli» (som her er kommet istedenfor det ellers brugelige *gisl*) er fremkommen ved en Misforstaaelse af det

¹) Ødgerdan maa vel opfattes som Ødger dan (ø: danske).

oldnorske «*forgisb*» (efter Fritzner: Gidsel, der indestaar for noget og desaarsag er i en farlig Stilling, cfr. forsending), der er ligefrem Oversættelse af Raimberts «forostage». Og dette Exempel staar ikke ganske alene: Skriveren af denne Codex har fol. 136 efter den almindelige latinske Legende¹ fortalt om Karls Skriftemaal for Egidius og Engelens Budskab til denne om Karls Synd; men derefter er denne Beretning overstreget i Codex og en anden Haand har paa næste Blad indført den samme Beretning med den Tilføjelse, som *alene* Sagaen kjender, at Karls Synd var, at han havde faaet en Søn (Roland) med sin egen Søster (se d. svenske Legendarium S. 751—52). Da Codex Bildstenianus blev skreven, har man altsaa i Sverige kjendt ialfald Sagaens 1ste og 2den Bog (om Roland og om Oddgeir). Nu findes paa Svensk kun Sagaens 6te og 7de Part (Jorsalafærden og Roncevalsslaget), men allerede deres Sidestilling viser, at den svenske «Karlagnus» er en Aflægger af den oldnorske. Dette Brudstykke er bevaret i Haandskrifterne D. 4 (fra c. 1430—50), Märetas bok (fra Aar 1457), Elins bok (fra 1476) og Codex Askabyensis (fra Aar 1492). Dets mange Afskrifter vise, at Sagaen i Sverige tidligt blev mutileret, men allerede Legendariets Omtale af Ødger og Roland antyder, at Sagaen har været kjendt i sin Helhed, og vi skal siden se, at den danske Krønike er et levnet Vidne herom. De ældste Haandskrifter vise os altsaa ved Karlagnus-saga hen til Tiden 1425—1450; da vi kun har Haandskrifternes Alder at gaa efter, vil Tidsbestemmelsen her være usikrere, men vi blive dog staaende ved den samme Menneskealder som ved Thidreks-saga.

¹) Se G. Paris, hist. poet. de Charl. p. 378—81.

Efter dette bliver det nødvendigt at opgive Tanken om, at netop Eufemia og Karl Knutssøn skulde have været Overgangsled fra den norske til den svenske Litteratur i Middelalderen. Eufemia har ikke ladet oversætte Bøger paa Svensk, men en svensk Mand har fra et midlertidigt Ophold ved hendes Hof ført hjem med sig Idéen til at skabe en historisk Litteratur paa Vers, og de berømte Eufemiarimer, hvoraf Ivan og Hertug Fredrik endnu var i den norsk-svenske Konges Besiddelse ved Aar 1340, kan ikke paavises tidligere i Sverige end Thidreks-saga og Karlamagnus-saga. Endog den latinske Norgeskrønike tør vi ikke paabyrde Dronningen, thi dens tidligste Forekomst i Sverige er ved c. 1360, da Ynglingerækken blev optaget i Registrum Upsaliense, medens det er tydeligt af den ældre Kongerække sammesteds fra c. 1344, at ved dette Aar kjendte man ved selve Erkesædet som det eneste Grundlag for Kongehistorien Vestgötalovens Kongerække, der ikke gik længere tilbage end til Olav Skotkonung¹. Den ringe Indflydelse, norsk Litteratur havde under den første Union, er saameget mærkeligere som Norge ogsaa efter 1371 vedblev at være forenet med flere vestsvenske Provinser, og ialfald Unionen med selve Sverige allerede blev fornyet Aar 1388; men det forklares vistnok lettest derved, at Svenskerne, som i hele 14de Aarhundrede havde søgt sine Mønstre i det lærde Europa, først maatte blive gjort opmærksom paa, at en ridderlig Litteratur allerede havde skudt Blomst i Norge. Men da først dette var opdaget, gik Indførselen af norsk Litteratur rask fra Haanden. Tiden 1420—50 skaffede Sverige

¹) Se mine Noter til P. A. Munchs Saml. Afhandl. II S. 493.

en historisk Saga, hvis Helt (St. Olav) ogsaa Sverige kunde hylde, 3 rimede Digtninger, som strax tages til Mønster, samt 2 romantiske Sagaer, og alle disse Bøger blev med adskillig Selvstændighed overførte i den svenske Litteratur. Skal man søge Grunden til, at Bevægelsen foregik i saa kort Tid, bliver man vistnok rettest staaende ved de Rigmøder mellem Sveriges og Norges Høvdinger, som fandt Sted for at ordne de unionelle Tvistigheder, paa uvist Sted c. 1436—38, i Lødøse Febr. 1441, i Kalmar Juni 1441 og atter i Lødøse Juni 1442. Vi maa da finde det betegnende saavel for Sveriges som for Norges Udvikling, at medens det omkr. 1250 var de litterært dannede norske Hofmænd, som søgte at skaffe sig Oplysning om Sveriges Sagndigtning, var omkr. 1440 Nordmændenes aktive Rolle udspilt; da har derimod de svenske Herrer udviklet den samme Aandslivlighed og gribe nu med samme Iver de norske Litteraturmonumenter, som for Nordmændene havde tabt sin Interesse.

2. Den svenske Didrikskrønike — jeg har ikke optaget den svenske Udgivers Titel «*Didriks-saga*», fordi dette Ord ikke er brugt i den ældre svenske Litteratur — er oversat ikke alene fra Norsk, men ogsaa fra den samme norske Membran, som endnu er bevaret og som fra 15de Aarhundrede af har været i Sverige; at denne har været Krønikens Grundlag, er uimodsigeligt bevist af Unger (Fortalen S. VIII—IX) og siden erkjendt af den svenske Udgiver Hyltén-Cavallius (Fortalen S. IV). Man har dog ment, at Oversætteren ved Siden heraf ogsaa har benyttet *danske* Sagn og Folkeviser og *tyske* Sagn; dette forholder sig ogsaa ganske rigtigt, skjønt i

mindre Grad end det almindeligvis antages. Hyltén-Cavallius fremdrager Folkesagn optegnede 1624, c. 1635 og c. 1700 (altsaa 150—250 Aar efter at Didrikskrøniken var oversat i Sverige), af hvilke han vil slutte, at Sagn om Vade, Veland og Vidrik var «*urgamla*» og «*äkta*» i Sverige; til Støtte for denne Slutning henviser han til, at «den gamla svenska bearbetningen af Didriks-saga åberopar dylika sägner, såsom gängse i Danmark». Hermed forholder det sig saa, at naar Membranen om Grønsund, som Vade Rise vadede over, siger «en þat var niu alna diuþt», indsætter Krøniken «*thet sigia danske men, at ther war 9 alna diwþt*» (Cap. 57). Som enhver vil kunne se, er her ikke Tale om «danska folksägner», men om Grønsunds Dybde. Det eneste, man kunde slutte af Tillægget «*thet sigia danske men*» er, at Oversætteren virkelig har spurgt danske Mænd, om Grønsunds Dybde var rigtigt angivet og at de have bekræftet dette; men selv derom kan der være Tvivl, da Grønsund efter Søkarterne er 9 Favne dybt, og der kan saaledes være Grund til at formode, at Oversætteren har villet gjøre Udsagnet troligere ved at beraabe sig paa en fingeret Kilde eller ved at efterligne Membranens «saa sige tyske Mænd o. s. v». Det andet Sted er Beretningen om Vidgas Kamp mod Thidrik og Død paa Femern. (Cap. 439—42). Vi have før nævnt, at til de sidste Kapitler i Krøniken ikke findes noget tilsvarende i Sagaen, og antaget, at disse Kapitler stod i Sagahaandskriftets Lakune. Vore Grunde hertil er ikke alene de ydre, at Lakunen netop vilde have Plads til disse Kapitler og at Krøniken lige bagefter disse Kapitler siger sig oversat (o: fra Norsk); ogsaa andre Ting tale derfor. Slutningskapitlet beraaber sig netop paa tyske Kilder som

den øvrige Saga, og Sagnet om Vidgas Frelse fra Gronspport slutter sig til tyske Sagn og Digtet «Rabenschlacht» fra 13de Aarhundrede, hvor ogsaa hans Stammaeder «vrou Wâchilt» efter samme Slag fører ham med til Havsens Bund, bebrejder ham hans Modløshed, og spaar, at han siden altid maa tage sig ivare for Didrik (Str. 971: nû muostû dich hûeten immermêre¹). I Beretningen nævnes «Fimber» som en Del af Danmark. Hvis Beretningen var optegnet c. 1440 paa Svensk fra tyske Sagn, maatte Øen være kaldt med dens svenske Navn *Femor*², som Svenskerne godt kjendte fra Toget did i 1420, og den svenske Oversætter kunde ikke vide andet end at Femern var en *tysk* Ø, som tilhørte Greverne af Holsten og alene i Aarene 1420—25 havde været i dansk Besiddelse. «Fimber» henviser heller ikke til dansk Sprog, thi de Danske kalde Øen Imbræ, men allene til en oldnorsk Gjengivelse af en tysk Form (t. Fimbre oldn. Fimbr), og til *Midten af 13de Aarhundrede*, da Femern ikke alene endnu var dansk, men ogsaa *fra umindelige Tider havde hørt til det danske Rige*³. Nu siges der i Beretningen om Vidikes og Didriks Død, at Didriks Svende for hjem og turde ikke sige noget om sin Færd uden til mægtige Herrer, «men det vidste *alle i Danmark*, at Vidike blev ihjelslagen i sit eget Herberge og ingen kjendte hans Banemand; det vidste og tyske Mænd, at Kong Didrik kom aldrig i sit Rige igjen, siden han red fra Didriksbad». Ogsaa her skulde efter Hyltén-Cavallius Sagnene om Vidga være «rent danska»; dette beror paa

1) Se Deutsches Heldenbuch II 310.

2) Se den svenske Kong Karls Rimkrønike, nedskrevet Aar 1452, Vers 277 (Femor), V. 280. 282. 289 (Femorlinge).

3) O. Niølsens Udg. af „Kong Valdemars Jordebog“, Fortalen.

en Misforstaaelse, thi som det allerede kan skjønnes af Imperf. *vidste* (ikke *véd*), er der ikke Tale om Sagnets Kilder, men det er Sagnets egen Fremstilling af, hvorledes Didriks Samtid — i Tyskland og Danmark — opfattede Begivenheden; Forfatteren vil kun gjøre tydeligt, at medens Læserne godt kan forstaa de to Begivenheders Sammenhæng — at Didrik hemmelig havde overrasket Vidga i Danmark og ligesaa hemmelig var død i Tyskland —, vidste man i Danmark (o: i Vidgas Omgivelser) kun, at *han* var dræbt hjemme hos sig selv, og i Tyskland (o: i Thidreks Hjem) kun, at *han* sidst var bleven seet udenfor Didriksbad. Den svenske Krønike beviser altsaa ikke, som man har ment, at Sagnene om Velent og Vidga var hjemlige i Danmark før 1450. Derimod tør vi vistnok af Krøniken slutte, at en dansk Vise, henhørende til den nordiske Volsunge-Kreds, var udbredt i Sverige før 1450; thi naar Brynhild gjentagne Gange i Krøniken kaldes «hin stolte Brynilda» (Cap. 160¹⁰. 210¹⁰) og Høgne kaldes «hellit Hagen» (Cap. 185¹³, forvansket til helte van Hagen 199¹), henvises vi dog tydeligt til den danske Vise om Sivard og Brynhild (DgF. I No. 3), hvor der staar om Sivard, at

«han tog *stolt Brynild* af Glarberget | om liusen dag
han gav hende *hellit Hagen* | til stalbroder-lag.
og vi tør da vel tro, at Hagen i Visen allerede da havde fortrængt sin ældre Broder Gunnar. Man har ogsaa henvist til de danske Viser om Grimilds Hævn o. s. v., hvor vi oftere finde samme Navne som i Krøniken, og antaget, at de fra Viserne ere laante til Krøniken, uagtet det dog er tydeligt, at flere Navne som *Krimilda* ved sin højtyske Form vise hen til en literær Kilde. Det kan nemlig ikke være Tvivl om, at den svenske Krønike

har modtaget Laan fra tyske Digte; dog har man her henført meget til samme Udgangspunkt, som bør adskilles. Hyltén-Cavallius henfører til tyske, specielt nordtyske Kilder Navnene Gynter (= Gisler), Segistop (= Sigstaf), Seueke eller Sewekin (= Sifka), Widike eller Widiki (= Vidga), Rødger (= Rodingeir), Didrik *van Bern*, Heyme *de kleyne* (= Heime), Volter *van Vaskensten* og Hagen *af trøya*. Det sidste maa dog udgaa, thi *Hagen* er jo ogsaa Høgnæs danske Navn, og hans Tilnavn *aff trøya* eller *aff trøvia*¹ findes i Krøniken kun 3 Gange (Cap. 340. 365. 367) og *gjengiver den norske Sagas Udtryk* «af Troia» eller «Troio» paa tilsvarende Steder (Cap. 395. 432. 425). Og ved flere af de øvrige maa det mærkes, at i 14de og 15de Aarhundrede var Samfærselen mellem Norden og Tyskland saa udviklet og Indvandringen af nordtyske Kjøbmænd saa stærk, at tyske Navne efterhaanden trængte ind i Norden; det maatte saaledes ligge nær for den svenske Oversætter at ombytte ældre nordtyske Former (Vidga, Sifka, Thiderik, Thetmar, Thetleiv) med nyere, som han kjendte fra Stockholm eller andre svenske Byer. Breve fra 14de og 15de Aarhundrede vise nemlig, at disse Navne da vare vel kjendte i Norden. I det svenske Diplomatarium finder jeg *Siwichinus de Lundis* (i Aabo) 1331, *Siuekin zelekong* (i Lund) 1434, *Detmarus longus* (i Stockholm) 1341, *Detlevus clinckroth* (i Lübeck) 1346, *Detmarus lydinskeyde* (i Aabo) 1346² og i det norske fra en lidt senere Tid *Vædiki fan Brunswik* (Wædeke Brunswiik)

¹) I den svenske Udgaves Text læses saa, men i Fortalen citerer Udgiveren paa et af disse Steder „aff Trönia“, idet han nemlig excerpere Gumælius's Bemærkninger i „Iduna“ (10de Hefte S. 250).

²) Dipl. Svec. No. 2821. 3059. 3601. 4020 og 4084.

1372—73 og *Vædike Tidemanson* (Vedichinus Tidemannj, Kannik i Oslo) 1382—95¹. Naar vi altsaa i den svenske Krønike læse Vidike, Seueke eller Sevekin, Didrik *van Bern*, helte *van Hagen*, røber dette kun Bekjendskab med Tyskere, ikke med tyske Sagn eller Digte, og allerminst kan man slutte til noget saadant af en Forvanskning som «helte *van Hagen*», der hverken er tysk eller svensk. Heller ikke Valten *van Vaskinsten* (= Sogaens *Vaskanstein*), Rødger, der er Skrivfejl for det hyppigere Rodger (= *Røðingeir*), Segistop eller Seyelstap, Humlungar (= *Ømlungar*), Hamlung (= *Ømlungr*) kan betragtes som andet end Affødninger af Sagaen. De *nordtyske Sagn* kunne saaledes ikke paavises i den svenske Didrikskrønike; derimod findes der ikke faa Hentydninger til *højtysk Digtning*. Medens Sagaen om Heime siger, at «hans Arme vare korte og meget tykke», siger Krøniken «han haffde *langa arma* oc 4 *alboga*», aldeles som i «Der Rosengarten» om Heime siges

er hat fier elenbogen,
mit seinen *langen armen*

bestreit er die recken wol o. s. v. (Heldenbuch fra
c. 1477, S. 619¹⁶)

og naar han i Krøniken oftere kaldes «de kleyne» (Cap. 96⁴, 112², 135⁴, 166¹⁵) eller «hin klene» (370¹, 377⁷, 381⁸), finder ogsaa dette sin Forklaring i «Den Rosengarten», hvor Heimes Modstander Risen Schruthan kalder ham «du wunder *cleiner man*» (Heldenbuch S. 651³⁷). Ogsaa andre Navne vise tilbage til den gamle trykte Heldenbuch: Kong Ermenrek kaldes Ermentrik, Grimild kaldes Krimilda og Folker (forsvensket Folkvard) faar

¹) Dipl. Norv. I No. 416, 423, III 473 og IV 608.

Tilnavnet *Spelemann* ligesom der (S. 3²⁴, 7¹⁸ og 667²⁷); og hvad der er mærkeligst, Grimilds Brødre Gunnar, Gernoz og Gisler ombyttes med Gunnar, Gernolt og *Gynter*, saaledes at Gynter overalt staar istedenfor Gisler. Dette viser nemlig klart, at den, der ombyttede disse Navne, ikke har kjendt noget vidtløftigt Digt om Nibelungerne — thi da maatte han have opdaget Gynters Identitet med Gunnar —, men kun en kort Bemærkning om disse Konger, og da en saadan blandt højtysk Digtning netop kjendes i d. pros. Indledning til Heldenbuch fra c. 1477 (her nævnes S. 11, at Crimhilt dræbte 2 Brødre, og kort efter nævnes «kønig günther, frau Crimhiltens brüder»), tør vi med Sikkerhed paastaa, at Misforstaaelsen er laant herfra. Isaafald vil Kjendskabet til højtysk Digtning ikke kunne tilskrives Oversætteren før 1450, men en senere Afskriver fra c. 1480—1500. Mod denne Synsmaade kan intet Vidnesbyrd hentes fra Krønicens Haandskrifter, som ikke er ældre end c. 1500. Tvertimod viser Sammenligning mellem disse og et Brudstykke af den prosaiske svenske Krønike — et Uddrag af Didrikskrøniken fra før 1448 — at ialfald Aar 1457, da dette Haandskrift blev skrevet, var Didrikskrønicens Navne ikke saa forandrede som i Haandskrifterne fra c. 1500: Aar 1457 læstes Hertnid, Attilius, Dettlef og Isung, hvor vi nu have Herding (Hernid), Aktilius (Atilius), Detzleff eller Danzleff, Ysung eller Ysunger; og den Hvenske Krønike, der stammer fra Didrikskrøniken (hvorom nedenfor), synes ikke at kjende de højtyske Tillæg: den kalder Krimilda *Gremild* og kjender ikke Folkers tyske Tilnavn *Spelemann*. — Et Træk af tysk Sagndigtning kunde dog være organisk i Didrikskrøniken, men det lader sig ikke føre tilbage til nogen

bestemt Kilde. Da Sigurd har dræbt Ormen og hørt Fuglenes Tale, siger Sagaen: «Nu tekr hann sveita ormsins ok riðr a sic oc hændr ser. oc allt þar sem a kom er æptir sem horn se. Ok nu ferr hann af sinum klæðum oc riðr a sic allan bloðinu. þar sem hann ma til taka. a milli hærðanna ma hann æigi til na»; men Krøniken beretter (Cap. 158): *«tha war en dropa aff ormens blod pa hans hand, han kunde thet ikke twa wtaff. ty at thet war sa hart som et horn. oc sidan for han aff sinæ clæder oc sælade sik all i ormens blod. et lønna løff lag mellom hans hærðar, ty kom ther engen blod vpa»*. Man har til den sidste Del sammenlignet Nibelungenôtt, hvor Grimild paa Hagenes Spørgsmaal, om Sigurd er usaarlig, fortæller, at efter Dragens Død

«Dô von des trachen wunden | vlôz das heize bluot
und sich dar inne badete | der küene recke guot
dô viel im zwischen herte | ein linden blat vil breit.
dâ mac man in verhouwen: | des ist mir sorgen vil bereit».

Vistnok er Strofens 3dje Linje mærkelig lig Krøniken, men da det iøvrigt nye i Krøniken — at en Draabe Blod faldt paa hans Haand og derved gav ham Anvisning paa Badet — ikke er hentet sammesteds fra, tør vi dog ikke tro, at Nibelungenôtt skulde direkte have havt Indflydelse paa Krøniken; langt rimeligere er det at tænke paa, at Oversætteren har kunnet tilføje denne Forklaring enten efter svensk Sagn — vi kjende for lidet til disse til at kunne benægte Muligheden deraf — eller efter mundtlig Fortælling fra Tyskere i Sverige. Men dette Kjendskab til tysk Sagndigtning bliver saa enestaaende og ialfald saa tvivlsomt, at det bliver for intet at regne. I det hele taget kan man sige, at det tyske Nationalepos endnu var ukjendt i Sverige, da

Thidreks-saga blev oversat kort før Midten af 15de Aarhundrede.

Som Komposition betragtet maa den norske Saga siges at have vundet ved at overføres paa Svensk, især naar vi tage Hensyn til den dobbelte Skikkelse, hvori store Dele af Sagaen forelaa i den norske Membran. Oversætteren har gjort sig til Regel, naar han havde at vælge mellem 2 Fremstillinger af samme Sagn, kun at optage den første Variant (f. Ex. om Heime Cap. 16, om Vilkinakongerne Cap. 17—54); han har ogsaa søgt at bortskaffe selve Modsigelserne: da Kong Osantrix er død i Cap. 144, og han saa atter kommer igjen og blir dræbt Cap. 246—47, hjælper Oversætteren sig ved paa sidste Sted ikke at nævne «Osantrix» ved Navn og kun at tale om «konungen af Vilkinaland». Oversætteren har ogsaa stræbt efter at fremhæve Enheden noget mere: han har forkortet flere af de Episoder, som løb ved Siden af Hovedstoffet, og derved samlet Opmærksomheden ved dette. Den største Beskjærelse har «Ironsaga» lidt, her er Apollonius's Historie ganske udeladt og om Iron fortælles hans Død kun for det følgende Skyld. Oversætteren mangler næsten ganske Kjendskab til de tyske Oldsagn, hvilket ofte gjør, at hans Fremstilling blir mangelfuld: han forvansker Navnene, gjør «*Niflung*» til «*Nøfflinger*», «*Ømlunger*» til «*Humlunger*», sætter «Tetmar» for «Tether», «Hymer» for «Huner», «Nordung» for «Naudung», «Bratingaborgh» for «Bertangaborg», «Mæreth» for «Herad», og har derfor ofte ved sine Misforstaaelser fremkaldt nye Sagnformer: i Cap. 323 skulde han oversætte Sagaens Ord, at Grimild lod brede «fir uttan garðslidit nautahuder rablautar», men oversætter det underligt nok med «raa korhuder oppa

ærther», uagtet Ærter ikke her kunne gjøre nogen Virkning. I Opregningen af de 13 Riddere, som laa foran Kong Isungs Borg, er i Membranen No. 3 (Ømlungr) ved Skrivfejl oversprunget, medens dog Tallet 13 bliver dette samme; men uagtet det af det følgende var let at se, at Omlung maatte indsættes, har Oversætteren ikke forstaaet dette, men rettet Tallene, saa at han kom tilende med 12, og derpaa som 13de tilføjet «Gernolt», uagtet det siges udtrykkelig, at *han* ikke var med. Vi vil træffe disse Særegenheder igjen i de Litteraturmonumenter, som stamme fra den svenske Krønike.

Allerede Peringskiöld siger, at Membranen af Thidrekssaga har været benyttet af svenske Forfattere i 15de og 16de Aarhundrede: Forfatteren af den lille Rimkrønike, Ericus Olai, Johannes Magnus, Petrus Olai og Laurentius Olai; og nyere Forfattere (Gumælius, Geijer) have forbedret dette derhen, at disse Historieskriverne have kjendt og benyttet den svenske Didrekskrønike. Begge Beretninger ere urigtige, thi ingen før Bure har kjendt Sagaen, og kun en af dem, Forfatteren af den «prosaiske Krønike» i dens ældste Udgave før 1448, har kjendt Krøniken. Efter fra Jordanis at have laant Skildringen af den gotiske Konge «Philimer den Stores» Erobringer, erklærer han denne for den samme som Vilkinus, der erobrede Rusland og gjorde Hertnid til Skattekongen der, samt nævner tilslut, at Vilkinus med en Havfru fik en Søn *Vade Rise*, Fader til Veland, som var Fader til Videke «ok stander hans ryktæ offer alla verldene.» Da Kong Vilkinus dør, bliver hans Søn Nordian fordrevet fra Sverige af Kong Hertnid, som gjør ham til Underkongen paa Sjælland og sætter sin Søn Osatrix til Konge i Sverige. *Osatrix* har Strid

med Kong Attilius og bliver dræbt af Didriks Frænde Ulfard; hans Brodersøn Hertnid bliver hans Efterfølger og overvinder Kong Isung af Britania, hans Sønner og Didrik af Berns Kjæmper, Detleff danske og Fasholt hin stolte m. fl. Rimkrønikens Forfatter (1448) har heri ikke gjort anden Forandring, end at han har udeladt Vilkinus's Slægtrække til Vidike, har istedenfor Sjælland sat «Vetalaheed» og kalder Osatrix's Brodersøn *Hernit Hernitssøn*, hvilket viser, at *han* ikke længer kjender Sagaen eller Krøniken, som kalder ham Søn af «Ilias af Greka»; og efter Haandskriftet af 1457 at dømme har han troet, at Didriks Kjæmper stred paa Hernits Side. *Ericus Olai*, som skrev sin latinske Krønike c. 1470—80, har igjen *kun* benyttet Rimkrøniken (Vetalaheed oversætter han Danorum insulæ), men gjør en ny Forbedring: da den yngre Hertnit kaldes Hernit Hernitssøn, slutter Forfatteren, at han maa være Søn af den ældre Hernit og udelader derfor ganske Mellemledet Osatrix: han har altsaa heller ikke kjendt hverken Sagaen eller Krøniken. *Olaus Petri* (c. 1540), den første og eneste kritiske svenske Forfatter i dette Tidsrum, gjengiver ogsaa kun sin Forgjængers Ord og har altsaa ogsaa Rækken: Nordian, Hernit, Hernit hans Søn; men han véd dog, at disse Konger høre hjemme i «Tideriks van Bern Historia eller Fable» og henviser dem derfor til «thet Götha Rijke som på hinsidon Ungeren var, om thet elljest så skiedt är». Disse Ord vise ellers, at han ikke har læst eller benyttet Sagaen eller Krøniken, men *kun* kjender den af Omtale. Hans Samtidige *Johannes Magnus*, den store Digter paa Historiens Felt, har ikke kunnet lade være at omarbejde sine Kilder noget; han likte aabenbart ikke, at hans kjære

Landsmænd skulde overvindes af Russerne og lader derfor disse nøje sig med «en Del af Sverige», ligesom Svenskerne naturligtvis efter kort Tid befri ogsaa denne «Del» fra den yngre Hernit¹. Alle disse Konger kjen-der han kun fra sin Forgjænger Ericus Olai. *Laurentius Petri* (c. 1558), som i hele sit Skrift polemiserer mod Johannes, men dog ikke vover at vise sig saa kritisk ligeoverfor sine Kilder som Broderen Olaus, holder sig nøjere til Forgjængerne og optager derfor den prosaiske Krønikes Beretning, at Nordian fik Sjælland, hvilket han dog gjør til «någor små Siöölandh»; men heller ikke han har havt Adgang til Sagaen eller Krøniken. — Og dog maa denne Krønike samtidig have havt stor Udbredelse, ikke alene i Sverige, men ogsaa i Danmark. De ældste Vidnesbyrd om denne Udbredelse er de Billedværker fra 15de Aarhundrede, hvori Krønikens Beretninger ere benyttede. I en Lovkodex fra Upland, skrevet i Midten af 15de Aarhundrede, findes blandt de mange Initialtegninger «en naken man sittande med benen instuckna i munnen på ett vidunder, en drake med hög hals, tvenne vingar och fogelklor»², hvilket utvivlsomt skal forestille Didrikskrønikes «Sintram jarl af venedi», som Didrik frelste af Flyvedragens Mund (Cap. 107—110). Medens vi her kun kan dømme om Billedets Motiv efter dets Beskrivelse, have vi om et andet Billede fra Didrikskrøniken en meget nøiagtigere Beretning i Rigsantikvar Hildebrand's Afhandling om «Floda Kyrka i Södermanland», paa hvis Kirkehvelv (malet c. 1480—1500) blandt andre Billeder findes 2 kjæmpende Riddere, og nedenunder Navnene «Diderik

¹) Hernit, Fader og Søn, kalder han ellers Heruitus.

²) H. Hildebrand, Bidrag til Svenska Medeltidens Konsthistoria 4. (S. 168).

van Bæræn» og «Wideke Welandis son». Vi se her Didrik løfte sit Slagsværd blæsende Ild mod Vidike, som med Skjoldet paa Ryggen, (o: flygtende) søger at undkomme; Billedet svarer altsaa til Krønikens Cap. 286, hvor Didrik fnysende efter Hevn forfølger Videke, som vil undgaa ham¹. Da Heltene afbildes tilfods (ikke som i Krøniken tilhest), kunde man endog være fristet til at gjette, at Malerens Motiv ikke direkte har været Krøniken, men et Sagn eller en Folkevise om Kampen, thi en saadan ligger bevislig til Grund for Billedet af «Holger Danske og Burmand», maaske ogsaa for «Svend Felding og Trolde». Og at Folkesagn, støttede paa Didrikskrøniken, tidlig fik Udbredelse ikke alene i Sverige, men ogsaa i Danmark (ialfald i de skaanske Provinser), derom have vi tydelige Vidnesbyrd i nedskrevne Beretninger fra 16de og 17de Aarhundrede, som vise tilbage til Krøniken og tydeligvis maa have gaaet gennem mange Munde og have modtaget mange Tilsætninger, førend de nedtegnedes. Sagnene om *Veland* og Vidrik have knyttet sig til *Villandsherred* i det nordøstlige Hjørne af Skaane, og allerede i 16de Aarhundrede troede man der saa fast paa deres Historie og Oprindelse derfra, at Herredet optog Vidriks Vaaben *Hammer og Tang* i sit Segl². *Velands* og *Vidriks* Historie fortælles efter Folkesagnene af Oldforskeren Chytræus Aar 1598 og af Presten Jens

1) Rigsantikvar Hildebrand har ikke lagt Mærke til dette Sted i Sagaen; han har derfor henvist til den første Kamp mellem Vidga og Thidrek og erklæret Ildstrømmen for Vin, som Thidrek skulde spy ud over Vidga; han gjetter nemlig paa, at Maleren har misforstaaet Ordet „spyr“ (spørger), skjønt kun Sagaens *islandske* Haandskrifter lægge Spørgsmaalet i Thidreks Mund.

2) Dette har Vedel faaet at vide fra en Prestekone i Skaane („her Jacobs hustru“) i Juni 1589, ifølge hans Optegnelser om Skaane (Wegeners A. S. Vedel S. 165. Sv. Grundtvigs D. g. F. I 424).

Svendsson (i Ivetoftte i Villandsherred) i Indberetning til Worm Aar 1624—25¹. Her har Krønikens Beretning faaet flere Tillæg f. Ex. at Velands Svigerfader er Konge i *Norge*, at Vidrik tager Tjeneste i sit Hjem hos Kong *Sivard i Silvesborg*, som giver ham Villandsherred i Len (Chyträus), og flere Sagntræk er blevne forvanskede, idet f. Ex. Veland, Vilkinus og Wade er bleven til én Person, saa at Veland faar en Søn med Havfruen (som Vilkinus) og gjemmer Sværdet for sin Søn (som Wade). En lidt senere Optegnelse fra Upland c. 1635 viser os Folkesagnet i renere og rigere Form, følgende Krøniken i alt væsentligt, og en Optegnelse fra c. 1700 fra Smaaland viser, at Sagnet ogsaa havde fæstet Bo i Gøtaland og gjort Nidung til Kong «Alle i Allatorp»². Særeeget for alle disse Sagn er, at de *som Krøniken* ikke kjende Kongedatterens Navn (Bødvild), medens dette er bevaret i danske Viser. En anden Del af Krønikens Indhold — Nivlungesagnene — har vandret til Danmark og fæstet Bo paa Hven, hvor de ere blevne optegnede paa Latin i 2den Halvdel af 16de Aarhundrede af Oldgranskeren *Jonas Venusinus* († 1608), som var født paa Hven. Denne Hvenske Krønike kjendtes og benyttedes af A. S. Vedel 1591 og oversattes paa Dansk 1603³. Disse Sagn, der gjennem den latinske Bearbejdelse have faaet tillagt mange uægte Træk, ogsaa fra det tyske Digt «Rosengarten» i den trykte Heldenbuch, stamme aabenbart i sine Grundtræk fra Didrikskrøniken; det sees allerede af Navnet Nøgling, som forudsætter

¹) Begge Beretninger findes hos Sv. Grundtvig I 424—25, den sidste rigtigere end hos Hyltén-Cavallius, Fortalen S. XXIV, hvor netop de spærrede Stykker ere tilsatte af Udgiveren.

²) Hyltén-Cavallius's Fortale S. XXVI—XXX.

³) Sv. Grundtvig D. g. F. I 35—44 og III 769.

Krønicens Mellemlid Nøfflinger (= Sagaens Niflungar) og de *Ærter*, som laa paa Oxehuderne, da Hagen skulde gaa ud. Men den Hvenske Krønike har ogsaa modtaget Paavirkning af de danske Viser, som udelod Gunnar og satte Hagen i hans Sted; ogsaa hans andre Brødre «Gynter og Gernolt» ere fortrængte, og i deres Plads har indtraadt Folkmar (o: Folkvard Spillemand).

Efterat «gamle Johan Bure» havde gjenfundet den norske Membran af Thidreks-saga, fik den svenske Didrikskrønike ogsaa Betydning for den lærde Forskning, fordi Membranen imidlertid havde mistet en Del Blade og saaledes kunde suppleres ved den svenske Aflægger. Bure gav sig i Marts 1636 ifærd med at oversætte af Sagaen alt hvad der vedkom Sveriges Historie og fuldendte Cap. 22—56 samt 134—44 inden 15de April; dernæst gennemgik han de oversatte Stykker paanyt, foretog en Række Rettelser og afskrev atter hele Stykket. Derpaa gav han sig ifærd med det første Stykke efter den 3dje Haand (trykt hos Unger oppe i Texten Cap. 21—56) samt knyttede dertil Cap. 291—92 (om Osatrix's Død) og Cap. 349—55 (om Hertnid den yngre), og fuldførte til Slutning en Afskrift af begge disse Arbejder. Det er denne Del af Sagaen, som han gav Navnet «Vilkinasaga» og saavel Concepten som begge Afskrifter bære dette Navn med Bures egen Paaskrift (Isl. chart. 54. 4to), og det Navn har den Ret til at bære, medens det senere med Uret blev overført paa hele Thidreks-saga. Bures Manuskripter arvedes af hans Svigersøn *Johan Axehjelm*, som var kommet over det endnu bevarede Skokloster-Manuskript til den svenske Didrikskrønike og derfor faldt paa den Idé at oversætte hele Membranen og udfylde dens Lakuner ved

Hjelp af den svenske Krønike. Han har saaledes taget fat hvor Bure slap, og oversat Cap. 57—133 og Cap. 145—290 (her ender hans Haandskrift i Stk. Bibliothek Isl. chart. 53. 4to med en Henvisning til Bure, som har oversat 291—92) og fortsætter saa med Oversættelsen Cap. 293—401¹. Han har her udfyldt efter den svenske Krønike Membranens Lakune i Cap. 120—21 og i 126—28 og for den senere Del i Cap. 296—98, 308—10, 382—85 sat fra 401—16, hvorefter følger Oversættelse af Membranens sidste Blad Cap. 424—27. — Efter Axehjelms Ordre foretog *Harald Wijsingh* sig Aar 1672 at afskrive den oldnorske Text samt Bures-Axehjelms Oversættelse med Lakunerne (ialfald de fleste) udfyldte efter Krøniken² og i denne Tilstand vilde vistnok med Tiden Sagaen med sit nye Navn «Vilkinasaga» være udgaaet i Trykken. Da traf Sparffwenfelt i Kjøbenhavn paa Islændingen Jon Eggertson, som Aar 1682 skaffede ham en Afskrift af den islandske «Austfjardabok»; den rak dog ikke længer end til Cap. 289 «og nu er greifin heirer sagt ad þidrek er komin» (Ungers Udg. S. 256^{2 6}), hvorfor han senere *efter Membranen* fortsatte den indtil Cap. 401³. Af denne Codex og Membranen har senere (Aar 1682—86) Islændingen *Gudmund Olafsson* lavet

¹) Axehjelms eget Manuskript til denne Del findes i Ups. Univ. Bibl. som Cels. No. 74.

²) Isl. chart. 28 fol. i Stk. Bibl. Wijsing har *ikke paa egen Haand* indfældt Stykker af Krøniken i Sagaen, som Hyltén-Cavallius siger i Fortalen S. VI.

³) Isl. chart. 100 fol. C. Det er en Fejl, naar den trykte Katalog siger, at denne Bog „skal vara gjord efter Jon Eggertsons Exemplar“, thi dette er hans eget Exemplar og skrevet *med hans Haand*. Jon Eggertson har siden i Cod. 32 fol. oversat Cap. 1—91 (= Unger 1—168) paa Svensk efter Cod. 100 fol.

en ny Text¹; for Lakunerne benyttede han de i Wij-sings Afskrift efter Axehjelm optagne Stykker af den svenske Krønike, som han oversatte tilbage til «Islandsk», og Gudmunds Bog har saa atter *Johan Hadorph* (den yngre) i 1691 oversat tilbage til Svensk for at lægge den til Grund for en trykt Udgave. Hans Død afbrød Arbejdet ved Cap. 318 (o: Ungers Cap. 341). Gudmund Olafssons Text og Hadorphs Oversættelse har Peringskiöld aftrykt i sin Udgave, dog har han foretaget nogle Rettelser i Hadorphs Exemplar. Fra Cap. 319 (Unger 342) skulde han nu selv have oversat videre, og i sin Fortale roser han sig ogsaa af at have gjort dette²; men ved Sammenligning med Axehjelms Oversættelse i Ups. Bibl. kan man let overbevise sig om, at han simpelthen har trykt denne næsten uden at forandre en Tøddel. Dette var ogsaa det fornuftigste, han kunde gjøre, fordi Gudmund Olafssons Text paa anden Haand (gjennem Wij-sing) jo ogsaa fulgte Axehjelm. Saaledes kom ogsaa i den endelige Udgave af Sagaen den svenske Krønike til at indtage en betydningsfuld Plads, skjønt dette bidrog til at gjøre Udgaven mindre brugbar for Studiet af den nordtyske Sagndigtning i Middelalderen.

3. Det er ovenfor nævnt, at et større Brudstykke af den svenske Karlamagnuskrønike er bevaret i Haand-

¹) Isl. chart. 37. 4to. En Afskrift af Gudmunds Text (Cap. 16—334) findes med Jon Vigfussons Haand i No. 101 fol. Den er ikke benyttet ved Udgaven og er ganske værdiløs.

²) „Til samme Historia har jag också yttermere öfversatt Niflunga Sagan, som är ett anhörigt sammanhang till förbemälda Werch, och aldrig för thetta varit öfversatt på något ther språket i Svenska eller Latin“. Fortalen til Vilkinasaga.

skrifter fra 15te Aarhundrede; ved Siden deraf findes en dansk Krønike om ham helt bevaret i et jydsk Haandskrift fra 1480. Disse Krøniker høre sammen som udgaaede fra samme Oversættelse, derom vidner deres indbyrdes Slægtskab, navnlig i urigtige Oversættelser f. Ex. iþrótt med æwintyr. Spørgsmaalet om, hvilken der er ældst — enten den svenske eller danske —, er ogsaa let at besvare, da den svenske Krønike indeholder ikke faa Egenheder, der finde sin Forklaring ved at opfattes som misforstaaet Oldnorsk og altsaa henviser til en *oldnorsk* Kilde¹, medens den danske Krønike ved adskillige Sprogformer viser, at dens Kilde er *svensk*. Sagaen fortæller saaledes, at Patriarken ved Karls Ankomst til Jerusalem «stefndi til sín öllum lærðum mönnum i Jórsalaborg ok lét alla skryðast», men den svenske Oversættelse har «tha stæmpde han til sik alla the herramen(!) i ierusalem waro oc lot them alla scriffwas(!)». Af svenske Udtryk i den danske Krønike kan nævnes «i haffuen», «tagen thet», *falla*, *hiolt*, *fioll*, *fiölæ*, hvilke alle forudsætte svensk Original. Og disse Svecismer findes ikke alene i de Stykker, hvortil vi har

¹) Et Sted i den svenske Saga kunde endog synes at vise udover Sagaen til dennes franske Original. Her siger Keiserinden om Kong Hugon V. 47—48:

Emperère est de Grèce e de Costuntinoble,

il tent tute Perse tresque en Capadoce,

hvilket Krøniken rigtigt gjengiver „han ær keysare i myklogardhe, han ægher persiam alt til capadociam“, medens Sagaen efter A har „hann er keisari i Miklagarði ok *alt til þess lands er heitir* Capadocia“. Dette viser sig dog tydelig at være en lærd Skriferforbedring, som i B er fortsat saa langt, at ogsaa Cappadocia ganske forsvinder: „yfir öllum rikjum þeim er þar liggja til“; og det sees, at det Haandskrift, som vandrede til Sverige, har havt bedre Læsemaader end de bevarede norsk-islandske, og at det havde kunnet benyttes til Sagatextens Kritik, hvis den svensk-danske Text havde foreligget i gode Udgaver.

tilsvarende svensk Bearbejdelse (om Jorsalfærden og Runsevalslaget), men ogsaa ellers i hele Bogen; deraf slutte vi, at den svenske Karlamagnus-Krønike engang har været fuldstændig og at den danske Krønike henviser til en hel tabt svensk Bearbejdelse. — Det viser sig strax, at den dansk-svenske Krønikes Original har været et oldnorsk Haandskrift af den ældre Bearbejdelse (med Slutningen af 1ste Bog og uden Stykket om Oliv og Landres); som før nævnt, have vi alene her bevaret flere Stykker af den oprindelige Saga. Om Sagaens Alder paa *Svensk* kan bemærkes, at Haandskrifterne henviser til en *ældre* Oversættelse end det ældste Haandskrift (D. 4) fra før 1450, thi Elins bok (fra 1476) har bevaret mange Læsemaader renere end D. 4, hvilke alle ere optagne i Texten i det bag trykte Brudstykke. Vi komme dog derved ikke længer tilbage end til Codex Bildstenianus, der som før nævnt har kjendt Sagaen eller Krøniken om Karlamagnus i en fuldstændigere Skikkelse. Paa *Dansk* er det ældste Haandskrift fra 1480 (skrevet af en Jyde i Børglum), men Ghemens trykte Udgave har til Grundlag havt et Haandskrift med ofte renere og oprindeligere Former. Krøniken maa altsaa være oversat paa Dansk før 1480. Den svenske Krønike gjen-giver i det hele tro sin Original, den beholder ofte Ud-tryk, der ere ualmindelige paa Svensk, og dens største Afvigelser ere Forkortelser, der ved Afskrivningen sees at være drevne videre, siden enkelte Gange den danske Krønike er fuldstændigere (f. Ex. om «Skriverens» Ytringer efter hver Jævnings «Æventyr») og rigtigere (f. Ex. XL fagnæ, hvor den svenske har «fyra fampna»); den danske Krønike maa derimod i det hele taget opfattes som en forkortet og temmelig fri Bearbejdelse af den svenske.

Betragte vi det nedenfor meddelte Brudtrykke, sees, at det i Indhold kun er halvt saa langt som det tilsvarende svenske, at Titelen «kejsære» konsekvent er gennemført om Karl og «konung» om Hugen, og at Beretningen har faaet enkelte uægte Tillæg f. Ex. at Folket i Jerusalem drog ud at møde «den romerske Kejser», at Karl drog tilskibs fra Jerusalem og ved Konstantinopel blev mødt af Kong Hugens 500 «Galeyder», og at Oliver trolover sig med Hugens Datter og ved sin Hjemkomst ægter hende. Ganske paa samme Maade har ogsaa den øvrige Del af den danske Krønike undergaaet en let Bearbejdelse, hvis Hovedpunkter kan nævnes: *Basin*, Hovedpersonen i 1ste Halvdel af 1ste Bog, kaldes *Alegast* efter Navnet paa en tysk Sagnfigur (tyvagtig Dværg), som i de nederlandske og tyske Bearbejdelser af Beretningen om Sammensværgelsen (Karl u. Elegast i «Karlmeinet») har traadt istedetfor de franske Kilders *Basin*¹. I Slutningen af 1ste Bog har Oversætteren rettet Navnet paa Kejserens Søn *Lødve* til *Karlot*, fordi denne alene nævnes i de følgende Bøger; men ved Kejserens Død fremtræder atter *Lødve* i Formen *Lotharius* (istf. *Ludvig*). I Skildringen af Striden mellem Udger (o: *Oddgeir*) og *Burnamanth* er fra en eller anden «Stenbog» laant Beskrivelsen af de funklende Stene i *Karvels Hjelm*, ligesom selve Kampen er udvidet ved at *Kjæmperne* under den tage sig en *Hvil* og derunder samtale med hin-

¹) Dette er den eneste Indflydelse, de tyske Bearbejdelser af *Karls*-kredsen have haft i Danmark i 15de og 16de Aarhundrede, og endda er det ligesaa sandsynligt, at dette Navn er indvandret til Danmark fra Holland, hvorfra Danmark omtrent i de samme Aar fik sin første Bogtrykker. Helt urigtigt er det, naar *Gervinus* (*Gesch. der deutschen Dichtung* II 348) siger „In die Volksbücher ist die Karlssage nicht in Deutschland, aber doch in Dänemark aus deutschen Quellen übertragen“.

anden. I Slaget ved Runzevall siges om Turpin, at han ikke faldt, men blev dødelig saaret og efter Striden optaget og helbredet, saa at han siden gik paa Krykker. Rimeligvis har Oversætteren læst i en eller anden Legendesamling om Turpins Syn ved Kejserens Død og har derfor skaffet ham tillive igjen; da imidlertid Turpins Syn var i Sagaen henført til Egidius (se ovenfor), har han for at faa Turpin med ved Karls Død delt Rollerne mellem Egidius og Turpin, saa at Egidius ser Synet, men Turpin balsamerer Kejserens Lig. Derimod se vi ingensteds Spor til, at nye Kilder (tyske, franske eller latinske) ere benyttede, alt det traditionelle Stof er laant fra den svenske Krønike.—Den danske Krønike havde det Held at vinde den største Udbredelse af de nordiske Bearbejdelser om Kejser Karl, idet den blev trykt i Kjøbenhavn af Gotfred fra Ghemen. Af dette Oplag er nu kun et eneste Exemplar bevaret (i Upsala) og det kun delvis, da Begyndelse og Slutning og mange Blade indeni mangle. Det ligner mest Ghemens trykte Bøger fra 1508—⁹1 og Trykningsaaaret maa ogsaa være ved denne Tid, da Christiern Pedersen i Januar 1534 siger, at den ældre Udgave er prentet «ved 25 Aar siden». Man har alligevel lige fra O. Worm af (1643) talt om en Udgave af 1501, hvorved dog alle nyere Forfattere synes at have afskrevet Underretningen efter Worm; men da hans Citater stemme ordret med Brudstykket af Ghemens Udgave², og da begge Forfattere

¹) Chr. Bruun siger („Aarsberetninger og Meddelelser fra det store kgl. Bibliothek“ I 115), at Brudstykket ligner mere Ghemens Udg. af 1508 af Biskop Knuds „Expositiones circa leges Jutiæ“ end de ældre Bøger fra hans egen Presse.

²) Worms monum. danica. p. 380. 382.

— Chr. Pedersen og Worm — kun tale om én Udgave ved Gotfr. Ghemen, maa Chr. Pedersens Opgift foretrækkes og Worms MDI (1501) rettes til MDIX (1509). Christiern Pedersen har selv senere leveret en ny Udgave af den Ghemenske, hvori han foretog en stærk sproglig Revision, dels fordi den gamle Udgave røbede sproglig Ukyndighed, dels fordi der i den var bleven staaende «mange gamle Danske, Swenske oc Norske ord som icke mange danske nw ret forstonde kunde». I Indholdet har han kun foretaget én væsentlig Forandring, nemlig at indlemme Olger danske i den danske Kongerække. Börglumhaandskriftet og Ghemens Udgave have om Udgers Fader den forvanskede Beretning, at «en herre bode i Frankrige som Jofrør het, han war fødder i Danmark», dog siges siden om hans Søn, at han døde som Konge i Danmark. Men Christiern Pedersen havde under sit Ophold i Paris c. 1515 faaet fat i den franske Prosaroman fra 15de Aarhundrede om «Ogier le danois» og saa deraf — eller rettere af den Oversættelse paa Latin, han lod udføre til sit eget Brug —, at Ogiers Fader var «Geoffroy de Danemarche». Det fulgte da af sig selv, at Udgers Fader blev den historiske «Gøtricus, qui et *Godefridus*» og han selv blev Godefrids Søn *Olavus* (thi «Olger er Oluf paa Dansk»). Denne nye historiske Theori er saaledes første Gang blevet udbredt i den danske Litteratur Aar 1534, medens de Danske før den Tid efter Chr. Pedersens egne Ord ikke vidste andet om «Wdger danske» end at han var en «dansk Kjempe, som vandt Sejr over Burmand». Som vi siden skal se, naaede den trykte danske Krønike snart lige til Island, og da i 17de Aarhundrede den islandske Renaissance begyndte, var det ikke saa under-

ligt, at den ligesom Peder Claussøns Norgeshistorie blev oversat til «Islandsk». Denne *islandske* «Karlsmagnus-saga» er bevaret i et Haandskrift i Kjøbenhavn¹ og en Afskrift af den ved Jon Vigfusson (1691) findes i Stockholm²; derimod beror det paa en Misforstaaelse, naar Unger og efter ham G. Paris siger, at Krøniken nylig i denne Form er trykt paa Island³.

Lyngbys Mening, at «forsaavidt vi kunne følge Ridderpoesiens Veje til os, viser det sig, at den fra Norge er kommen til Sverige og Danmark»⁴, er saaledes i det væsentlige bekræftet ved vore Undersøgelser. Af den tyske Heltedigtning kan et enkelt Træk om Sigfrids Dragekamp paapeges ved c. 1450 i Sverige (og selv dette er mindre sikkert), og til den franske Heltedigtning have vi i Danmark kunnet henføre et enkeltstaaende Navn i 15de Aarhundrede (Alegast), men ingen af disse Enkeltheder tyder paa litterær Forbindelse mellem Sverige-Danmark og Tyskland-Frankrig. Først efterat Bogtrykkerkunsten i Tyskland havde mangfoldiggjort en liden Samling af tyske Heltedigte («das Heldenbuch» fra c. 1477), naaede det tyske Epos ad litterær Vej til Sverige og Danmark. Allerede før 1500 have Haandskrifter af den svenske Didrikskrønike laant Navneformer og Sagntræk fra Heldenbuch, og i Danmark blev et af dens Digte — rigtignok det korteste af dem — oversat paa Dansk i Eufemiarimernes Versemaal. «Kong

¹) Kgl. Bibl. ældre Saml. 1002—3 fol.

²) Isl. chart. 37 fol.

³) Efter hvad Hr. Jon Sigurdsson har meddelt mig, er den for en Snes Aar siden trykte „Saga“ en Bearbejdelse af nyere historiske Skrifter om Karl den store.

⁴) Tids. f. Phil. og Pædog. V 85.

Laurin» findes i et dansk Haandskrift fra c. 1500 og er vel i Danmark af samme Alder som Digtene om «Per-cenober» (1484) og «Den kyske Dronning» (1483), der findes i samme Haandskrift. Digtet om «Laurin» bliver saaledes det eneste tyske Heltedigt, som i Middelalderen vandrede til Norden fra Tyskland, og ialfald det eneste litterære Arbejde inden den europæiske Sagndigtning, som Danmark i Middelalderen modtog direkte fra dets Hjemland¹. I «Kong Laurin» optræder ikke alene Didrik af Bern selv (i Oversættelsen kaldt «Stærk Didrik»), men ogsaa fire af hans Helte *Hildebrant, Witege der degen* (ogsaa kaldet *Wielandes sun*), *der wüetende Wolfhart* og *Dietleip von Stîre*. Den danske Samtid har i den sidste ikke gjenkjendt den formodede danske Nationalhelt, Ditleff danske, thi Digtet gjengiver hans Navn «Thieloff Vanstere» (i senere Aftryk Tiloff Vand), og Digteren har ganske udelukket fra sit Digt Wolfhart, som heller ikke var nogen Hovedperson. Begge Helte maa altsaa ved den Tid (1480–1500) have været ukjendte i Danmark. Derimod synes Forfatteren fra andre Kilder at have kjendt Navnene «Didrik af Bern», «Mester Hildebrand» og «Vidrik Verlandssøn», medens

¹) Thi Rimdigtet om „Percenober“ er, som Dr. Kølbing nylig har vist (Ueber die nordischen gestaltungen der Partonopeus-sage, Breslau 1873), ikke udgaaet fra Denis Pyramus's franske Digt „Partonopeus de Blois“ (fra c. 1200), heller ikke, som man kunde vente, fra Konrad v. Würzburgs tyske Bearbejdelse (fra 1277), men fra den oldnorske Sagaoversættelse „Partalopa Saga ok Marmoriu“, hvorved det bliver forklarligt, at det danske Digt ifølge den ældste trykte Udgave (af 1560) er „digtet i Rim“ af en Nordmand Henrik Christensen, „født i Bergen blandt de haarde Steen“; og Digtet om „den kyske Dronning“, der er af fransk eller provençalsk Oprindelse (Sml. Sv. Grundtvig, DgF. III 780), maa ifølge sin Lokalisering i Tysklands østlige Egne (Bøhmen og Polen) været naaet til Danmark over Tyskland, hvor det dog endnu ikke er paavist.

det blir uvist, om han kjendte disse Navne fra danske Viser om dem eller fra den svenske Didrikskrønike, som allerede kunde have naaet til Danmark. Vi ledes herved ind paa Spørgsmaalet om, hvilken Tidsalder der har fremkaldt de danske Didriksviser, og om disses Forhold til Sagaen og Krøniken om Didrik af Bern.

IV.

De danske Folkeviser.

1. De danske Folkevisers *Tidsalder og Hjem*. Saxo's Stavrim og Fornyrdalag. Tyske Forbilleder for Versemaalet. Tyske Digtere i Danmark. Den danske Adel. Litterær Dannelse. De „historiske“ Viser.
 2. *Olger danske*. I Holland og Tyskland. Ozzyarus Danus. Karlskrøniken. Navnenes norske Form. Visens Forvanskninger. Olger som Kjæmpe og Konge. Didrik og Holger. Krig mellem Christian III og Karl V.
 3. *Didriks Dragekamp*. Wolfdietrich. Didrikskrøniken. Tilsætninger. Løverridderen.
 4. *Samson*. Didrikskrøniken. Daniel Bosøn.
 5. *Grimilds Hevn*. Didrikskrøniken. Haandskrifterne. Troja. Nibelunge-nôt.
 6. *Kong Didrik og hans Kjæmper*. Didrikskrøniken. Navnebytte. Hamlung og Hornboge.
 7. *Toget til Birtingsland*. Rimkrøniken. Hernit Hernitssøn.
 8. Didriksvisernes Tilblivelsestid.
-

1. Spørgsmaalet om de dansk-svenske Didriksvisers Tidsalder, Hjemsted og Oprindelsesmaaede maa sees i Forbindelse med hele den danske Visedigtning; det er nemlig klart, at det er det samme Samfund, det samme Land og samme Tidsalder, der har fostret dem alle. Flerheden af de danske Folkeviser findes først optegnet fra 2den Halvdel af 16de Aarhundrede eller fra 17de Aarhundrede, men ligesom vi finde enkelte Vidnesbyrd om dem ogsaa fra 1ste Halvdel af 16de Aarhundrede (Rane Jonssøns Vise nævnes Aar 1533, Visen om Holger danske og Burmand omtales som «den gamle Kempevise» Aar 1534) og 7 Vers af Visen «Ridderen i Hjorteham» (DgF. No. 67) endog haves i

Haandskrift fra c. 1450, saaledes er det ganske afgjort, at de alle høre *den katholske Tid* til (altsaa i det hele ere ældre end c. 1500). Mindre enige have Forfatterne været, naar der var Spørgsmaal om, hvorvidt Viserne var digtede blandt det menige Folk eller i de højere Stænder samt om de tilhøre Aarhundrederne nærmest Reformation eller gaa tilbage ligetil 11te og 12te Aarhundrede. Angaaende Visernes Tidsalder tør Versemaalet være bestemmende. Vi have nemlig allerede fra omkring 1200 en Optegnelse af danske Viser, som viser, at den Tids Digtning havde et ganske andet Udseende. I Saxos latinske «*historia Danica*» fra Aarene 1200—1210 findes oversat en ikke ringe Mængde danske Viser, hvis Verseform det er let at erkjende. Saxo gjengiver sine Originaler dels i kortere lyriske Strofer, som Gro's og Berse's Vexelsang med vxlende daktyliske og trochæiske Versfodder, dels i det længere episke Hexameter, som Bjarkemaal; men vi se dog, at gjennemgaaende *Stavrimet* hersker — bevisende er her Opregninger som Braavalla-visen S. 377—86 og Arngrimssønnerne S. 250¹ — og vi føle overalt det 8-linjede Fornyrdalag som Underlaget for de latinske Vers; vistnok kan man fra Saxos Ordrigdom ikke altid slutte tilbage til de ordknappe nordiske Forbilleder, men undertiden træffe vi dog ordret Oversættelse, hvor da et hexametrisk Vers svarer til en Vise-fjærding (2 Linjer) i Fornyrdalag; saaledes er

Evoco vos ad amara magis certamina Martis (p. 91)
en ordret Gjengivelse af:

heldr vek ek yðr at hörðum
Hildar leiki,

¹) Brander, Biarbi — Brodder Hiarrandi — Tander, Tirvinger —
2(tveir) Haddingi — Hiorthuar, Hiorthwar — Rani (Hrani) Angantir.

og «Danica te tellus, me Sveticus edidit orbis,
 Drot tibi maternum quondam distenderat uber,
 Hac genitrice tibi pariter collacteus exto» (p. 357)

kun en ordrigere Oversættelse af

«þik Drótt of bar | af Danmarku,
 en mik sialfan | af Svíþjóðu»¹.

Ved Aar 1200 var altsaa Stavrim og Fornyrdalag det udbredte og brugelige Versemaal, og fra den Tid kan ingensteds paavises rimede Vers i de senere Folkevisers Manér. Og der er Antydninger for, at den ældre Versart længe efter Saxos Tid herskede i Danmark: ikke alene træffes ogsaa i de *rimede Viser* Spor af Stavrim, aabenbart optagne fra de ældre ved Omarbejdelsen, men der findes i Sv. Grundtvigs Visesamling (No. 106) en Vise, trykt 1732 («Sjælen for Himmeriges Dør»), hvori de fleste Vers have *Stavrim* og da intet *Enderim*, og denne Vise er dog ikke ældre end 14de Aarhundrede, kanske 15de, thi i et af Versene rimes «Tirsdag» med «tørstig», hvoraf sees, at dette Vers er digtet, efterat Lyden th (i þyrstr) var fortrængt af t²; men denne Vise staar aabenbart paa et Overgangsstadium, da den har opgivet Fornyrdalaget. Efter dette kan saaledes de nye Verseformer have gjort sig gjeldende tidligst i 13de eller 14de Aarhundrede. Ogsaa andre Betragtninger føre til samme Resultat. De nye Versemaal ere ikke selvstændig skabte i Danmark, men affødte af beslægtede tyske. Lige til 13de Aarhundrede har man kunnet paa-vise tyske historiske Folkeviser; de ældste have dog ikke

¹) Sml. Hskr. S. 477 og FaS. II 485. Man sammenligne ogsaa den Række svensk-danske Runevers, som Sv. Grundtvig har fremdraget i „Om Nordens gamle literatur“ S. 102—5.

²) S. Bugges Bemærkninger i Grundtvigs DgF. III 902.

samme Form som de danske, men ere en Fortsættelse af den episke og lyriske Kunstdigtning fra 12te og 13de Aarhundrede, og deres Versemaal ere tildels de samme som Kunstdigtningens eller Afarter deraf. Allerede i 13de Aarhundrede findes dog Strofer, der maa betragtes som de danske Versemaals ældre Slægtninge, om ikke Stamfædre. Blandt Minnesangerne benytter Walther v. Metz (c. 1250) i enkelte «Lieder» Verspar med 2 Langlinjer og tydelig Cæsur i hver Langlinje, som

Diu linde ist an dem ende | nu jârlanc licht und blôz

mich vêhet mîn geselle | nun gilte ich des ich nie genôz¹;

og blandt de episke Digte finde vi i «Alpharts Tod» (ialfald i de Dele af Digtet, som den nyeste Udgiver, E. Martin, tilskriver Omarbejdelsen i 14de Aarhundrede) 4-linjede Strofer paa 2 Rimpar, hvor 1ste og 2det Rimpar ganske svare til hinanden — altsaa sidste Halvlinje ikke afviger fra de andre som i «die Heldenstrofe» og det ovenfor citerede Vers af Walther v. Metz. En saadan Halvstrofe svarer saaledes ganske til et dansk 4-linjet Vers f. Ex.

Str. 21: Ez hât der riche keiser | ahzic tûsent man
daz wissent sicherliche | gevüeret ûf den plan.

Og i samme (14de) Aarhundrede var en Afart af dette Versemaal udbredt over Tysklands forskjelligste Egne; vi træffe den Aar 1340 i Schweitz, hvor Bernernes Fjender sang om disses hevnende Herjetog efter Slaget ved Laupen en Vise, hvorefter et Vers er bevaret:

Unser herren und helfer | ligend in den hürsten
nach dem kaiser und andern herren | sol uns wenig dürsten²;
og lidt forandret fremtræder det i Bernernes Nidvise

¹) Citeret efter Bartsch, Der Strophenbau in der deutschen Lyrik, Germania II 259.

²) Liliencron, Die historischen Volkslieder der Deutschen I 57.

over Biskoppen i Basel Aar 1368, der begynder saaledes:

Nu hörent jemerliche clag,
die man seit im *lande*:
im möchten ritter und ouch knecht
iemer wünschen *schande*¹;

i Pommern benytttes det Aar 1372 til en plattysk Vise om Hertug Kasimirs Død, hvis 3dje Vers lyder:

He hadde en armborst, dat was gud,
dat was so stark von *schoten*,
darmide ward de hertoch Casimir
dorch sinen hals *geschoten*²,

og allerede i Aar 1345 optræder det i Belgien i Visen om «Jacob van Artevelde», hvis man tør tro den temmelig nye Optegnelse³. Disse Viser mangle for i Verse-maalet at kunne stilles ved Siden af de danske kun *Omkvædet*, men heller ikke dette er særegt for de danske Viser; thi selv om det almindelige Omkvæd — en kortere urimet 3dje Linje efter de 2 rimede Langlinjer — endnu ikke er paavist, finde vi dog ganske beslægtede Fænomener allerede i 12te Aarhundrede i Lyrikernes «Waise» — en kortere urimet Linje, der blev indskudt mellem Strofens 2det Rimpar, eller 2 kortere rimede Linjer efter de længere Rimpar — og i det 13de og 14de Aarhundredes mere kunstigt udarbejdede Sange, hvor der efter det egentlige Vers paa 4, 6 eller 8 rimede Linjer (das Liet, die Stollen) fulgte en egen Afdeling «der Abgesang» med eget Versemaal og eget Rim; og ligesom «der Abgesang» musikalsk udgjør en væsentlig Del af Sangens Melodi, saaledes viser Omkvædet sig at høre væsentlig med til Visen derved, at

1) Liliencron I 65. 2) Liliencron I 83. 3) Liliencron I 59.

Verset oftest slutter med en Terz eller Qvint, men først Omkvædet med Grundtonen¹. Forbillederne for den danske Strofe maa altsaa søges i Tysklands lyriske Hofdigting fra 13de og 14de Aarhundrede, og det kan da ikke være tilfældigt, at i disse Aarhundreder flere af de ridderlige Digtere træffes ved det danske Hof, besyngende danske Konger i tyske «Lieder». Omkring 1246 fremstiller *Reinmar der Zweter* Kong Erik den hellige som værdig til den tyske Kejserkrone, og nogle Aar efter priser «*der Tannhäuser*» den afdøde Konge som «der stäts milde und treue könig»; hos Erik Glipping († 1286) opholdt sig *Meister Rumeland*, som efter hans Død opfordrer alle Fyrster og Folk til at hevne ham og i et andet Digt priser hans Søn, den unge «*êrenrîch*». Ogsaa *Heinrich Frauenlob* († 1318) har besunget Erik Menved i et Digt fra Tiden omkr. 1310². Vi tør da vel tro, at det er disse og lignende Digtere eller Sangere, som have ført Sang og Musik, tyske Digte og tyske Melodier til Danmark, og at af deres store lyriske Forraad nogle af de enklere Melodier have tiltalt de danske Sangere saa meget, at de have optaget dem i sit Sprog og begyndt at omdigte sine ældre Sange i den nye Manér. I de danske Versemaal er den eneste Afvexling, at de 2 Langlinjer («Langzeilen») bestaa hver af 7, 6, 5 eller 4 Takter og saaledes Cæsuren falder efter 4de, 3dje eller 2den Takt (i sidste Tilfælde falder den næsten ganske bort); Omkvædet paa 1 eller 2 Linjer kommer enten bagefter eller indskydes efter Cæsuren i én eller begge Langlinjer; hertil kommer dog ogsaa, at Optakter og ubetonede Stavelser tillades i langt højere Grad end

¹) Sml. N. M. Petersens Litteraturhistorie I 162.

²) V. d. Hagens *Minnenlieder* I—IV.

i Tyskland, overenstemmende med Sprogets Natur og den ældre Digtning.

Naar Folkevisernes Versemaal ikke kan være ældre i Danmark end 14de eller i Højden Slutten af 13de Aarhundrede og de maa antages at være udbredte der i Landet gjennem Hofdigtere, kan der ikke være Tvivl om, at samme Samfundsklasse, som i 16de Aarhundrede bevarede disse Digte fra Forglemmelse ved skriftlig Optegnelse, ogsaa har fremkaldt Digtene. Danmarks Historie i den senere Middelalder og disse Viser selv frembyde for vort Blik den samme Samfundsklasse som dominerende: Adelen paa dens Herregaarde og i Rigsraadet. De kongelige Hærmænd, som havde udviklet sig i Valdemarernes krigerske Dage, vandt i 14de Aarhundrede Magt nok til at overskygge alle andre Klasser af Folket, Kongen blev reduceret til Formand i deres Raad og den højere Gejstlighed ved Slægt og Interesser knyttet til dem. Allerede Vedel-Simonsen har paavist, at Folkevisernes Baggrund er de danske Adelsmænd paa deres Herregaarde med «Bedelund» og «Abildgaard», med «Højenloft» og med «Riddersal», hvis Beboerne Viserne skildre i deres Sorg og Glæde, deres Kjærlighed og deres Hevn. For Viserne er Kirken og Klostret kun til for at forsørge yngre Sønner og Døtre, Borgerne kun til for at give Skat til Herremanden og «den uselig Bonde» kun for være hans livegne Træl. Men naar det er Landets højere Klasser, som har syslet med Visedigtningen, kan det ikke længer med Sikkerhed paa- staaes, at den skrevne Litteratur ikke har havt Indflydelse paa Folkeviserne, som man hidtil har gjort; tvertimod ligger det af mange Grunde nærmest at antage, at Læsning har paavirket Visedigterne, ikke alene ved

at give dem Motiver, men endog undertiden ved at give Digtformen sit særegne Stempel. Et Exempel vil vise dette: Sagnet om Langobarderne, som Saxo har laant fra Paulus Diaconus, henført til Sagnkongen Snjo og optaget i den danske Historie, har Broder Nils i Sorø siden efter Saxo «sat i Rim» i den danske Rimkrønike fra c. 1480, og det ikke i de almindelige Rimpar, men sammenslyngede Rim (hvor 1ste Linje rimer sammen med 3dje, 2den med 4de); nu træffes i den danske Vise om Langobarderne, optegnet c. 1550—1600 (DgF. I 317—26), alle Sagnets Enkeltheder laante fra Rimkrøniken, ja endog dens sammenslyngede Rim anvendte i flere Vers (A, 8; B, 4. 10. 13; C, 9). Det tør da ikke være tvivlsomt, at Visens Forfatter har hentet saavel Stof som Rim fra Rimkrøniken — enten skrevet eller trykt —, og naar Sv. Grundtvig for sin Theori om disse Visers oprindelige «Folkelighed» vil hævde, at Krønikeforfatteren ligesaagodt kan have benyttet Visen, som Viseforfatteren Krøniken, overser han, at Visen, naar den ikke er digtet efter Krøniken, alligevel bliver «ufolkelig», thi da maa den have hentet sit Stof fra selve Saxo, siden den har optaget hans lærde Forbedring af «Scoringa» (Langobardernes Samlingssted før deres Afrejse fra «Scandinavia») til Blekingen. Der er altsaa ingen Grund til at betvivle, at Visedigterne kan have hentet sine Emner fra skrevne Bøger.

Her er ogsaa Stedet til at belyse en altfor almindelig Misforstaaelse angaaende en Del af disse Viser. Om de saakaldte *historiske* Viser har det gjeldt som en Grundsaetning, at de ere forfattede samtidig med Begivenhederne. Nu har man fra 16de Aarhundrede Viser optegnede om Begivenheder i 12te Aarhundrede (Erik Emuns Død 1137,

Kongemordet i Roskilde 1157) saavel som fra de senere Tider (Valdemarerne, Marsk Stig, Nils Ebbessøn, Dronning Margrete o. s. v.). Vi indrømme Rimeligheden af, at der digtedes Viser i Danmark om samtidige Begebenheder allerede i 11te og 12te Aarhundrede, ja endnu tidligere, men, som vi ovenfor saa, maa disse Viser have været stavrimede; de nu levnedes Viser med Motiver fra 12te Aarhundrede ere altsaa Omdigtninger af ældre, og isaafald tabe de al Karakter af at være historiske og kan alene vidne for *den* Tids Opfatning af historiske Fakta, i hvilken de ere optegnede. Det samme kan paavises med næsten den hele Række af «historiske» Viser: de indeholde historiske Reminiscenser af ofte slaaende Rigtighed, men ere dog helt igjennem uhistoriske. Talende Vidnesbyrd herom ere Viserne om Valdemar den store: han havde virkelig en Dronning Sofie, en Frille Tove og Sønnerne Knut og Kristoffer († 1173). Men Historien ved intet om, at Dronningen lod brænde sin Medbejlerske, og den protesterer mod Visens Ord, at Valdemar med Tove havde 2 Sønner Knut og Kristoffer (istedetfor den sidste alene) og med Sofie ingen (istedetfor 2), og altsaa ogsaa mod, at Toves Sønner ride Dronningen ihjæl (hun overlevede Toves Søn i 25 Aar). Og vistnok havde Valdemar en Søster *Kristine* og Sofie en Broder *Burisleiv* (*Buris*), men *Kristine* blev gift allerede 1133 (og var altsaa født senest c. 1118) og *Burisleiv* blev voksen omkring 1170; desuden var det ikke ham, men en Fætter *Buris* Henrikssøn, som blev straffet 1167 af Valdemar, ikke for at have forført hans 50aarige Søster, men for Førræderi. I Visen om Valdemar Sejrs Fængsel siges, at Kongen sad fangen i 8 Aar (istedetfor 2½) og han modtages ved Hjemkomsten af

«Dronningen» (hun var død næsten 5 Aar forud); og i Visen om Dagmars Død opholder Kongen sig paa «Gullandsborg», uagtet Gulland først 120 Aar efter hans Død blev dansk. I Viserne om Marsk Stig er denne bleven Hovedperson og hans Drab paa Kongen en privat Hevn, medens Samtiden fremstiller os «de fredløse» anførte af Grev Jakob af Halland og ledede af politiske Motiver¹; Visen om Nils Ebbessøn stiller ogsaa ham alene ligeoverfor Grev Geert og lader ham handle kun af personlig Uafhængighedslyst, medens hans Samtid viser os hans Daad som en enkelt Ytring af en forgrenet Opstand mod Undertrykkeren og ledet af Patriotisme. Endog en Begivenhed saa nær Optegnelsens Tid som Albrechts Kamp mod Margrete er i Folkevisen bleven forvansket: af Historien se vi, at det svenske Folk ganske var paa Margretes Side, at Albrecht var et halvt Aar borte fra sit Rige for at samle *tyske* Tropper mod den svensk-dansk-norske Hær, som allerede var Herre i hans Land og at Albrecht efter Slaget nær Axevall (Onsdag $\frac{3}{2}$ 1389) blev sendt til Baahus og derfra til Lindholm; men Visen siger, at «Kongen af Sverige» sidder paa Axelvold og vil erobre Danmark, at Slaget stod mellem de *Svenske* og *Danske* paa en Søndag, at Albrecht blev ført fangen til Helsingborg og derfra til Skanderborg. En saadan Omstøbning af de faktiske Forhold kunde vel vanskelig finde Sted, førend Unionskrigene mellem Danmark og Sverige havde vakt Nationalhad hos begges Folk og det kunde være styrkende at mindes en dansk Sejer over svenske. Her henvises vi altsaa atter som ved Langobardervisen til Slutningen af 15de Aarhundrede, til hvilken Tid ogsaa «Gullands-

¹) Sml. J. Martensen i dansk „Historisk Tidsskrift“.

borg» i Dagmarsvisen hentyder. Spor til poetisk Bearbejdelse i 15de Aarhundrede turde ved nærmere Undersøgelse kunne paapeges ogsaa ved andre af Folkeviserne. Dette gjør det ogsaa forklarligt, hvorledes vi kan træffe en Vise, der lader Sune Folkessøn (g. m. Datter af Kong Sverke † 1210) røve Datter af «Kong Magnus» fra Kloster, thi Visen om hans Brudrov er vel digtet som Efterligning af Visen om hans Datter, der virkelig blev røvet af Kloster, og hvorledes tyske Romanmotiver som Apollonius af Tyrus's Frieri og Henrik Løves Jorsalfærd eller Helgenlegender som St. Jørgens Dragekamp (hvoraf et Billede kjendes paa det «Oldenborgske Horn» fra Christiern I's Tid) kan blive omdannede til danske Folkeviser. Som Grundregel bør vel derfor gjelde, at en Folkevises Dragt og Indhold i Regelen har modtaget Laan fra Tiden nær Optegnelsen, hvorved ikke benegtes, at enkelte Træk kan have sin Rod i den fjerneste Fortid.

Se vi efter disse Betragtninger paa de danske Folkeviser om Olger danske og Didrik af Bern, vil vi allerede paa Forhaand finde den danske Udgiver, Prof. Sv. Grundtvig's Mening om deres Alder altfor dristig, hvis den skal gjelde Viserne i deres nuværende Dragt: han formoder, at Grimildsvisen og Didriksviserne ere indvandrede til Danmark i første Halvdel af 12te Aarhundrede, at Visen om Didrik og Olger danske er digtet i «Aarene 1115—17» og Burmandsvisen indført fra Nederlandene c. 1100 «maaske med Knud den helliges flamske Dronning 1083». Ere vi allerede af almindelige Betragtninger beføjede til at anse alle disse Viser, ialfald i sin bevarede Form, for nyere, vil en Sammenligning med de svensk-danske Krøniker om Kejser Karl og Didrik af Bern vise Berettigelsen dertil.

2. *Olger danske.* Vi have fulgt denne Sagnfigurs Udvikling i Frankrige og seet, at dens første Omstøbning var færdig i 12te Aarhundrede; han var bleven Kong Godefrids Søn, Kejserens Bannerfører og Greve af Hennegau og faar ende sit Liv i et Kloster i Meaux. Det kan her ogsaa nævnes, at hans Ungdomshistorie blev paany bearbejdet c. 1285 af Adenez le roi og hele hans Historie paany behandlet i 1ste Halvdel af 14de Aarhundrede i «le roman d'Ogier», hvor han er optaget i en fransk Helteslægt som Sønneson af Doon de Mayence, efter Balduins Drab flygter til den saracenske Saxerkonge Blancardin (ikke Desiderius) og efter mange Eventyr ender sit Liv hos Feen Morgane paa Øn Avalon¹. Dette sidste Digt blev oversat i Holland, og den hollandske Oversættelse (hvor Ogier flygter til Blancardin, ikke til Desiderius) findes i et Haandskrift fra 1479 overført paa etslags Højtysk, hvor dog det hollandske Grundlag er kjendeligt. Denne «Ogier» citerer en Sætning af den brabantiske Digter «Jan de Clerk» (o: Jan Boendale † 1365)² og er saaledes ikke overført til Nederlandene før 2den Halvdel af 14de Aarhundrede. I dens Indledning siges, at «Ministreller sang om, hvorledes hans Søn Baldewyn blev ihjelslaet af Karlot, hvilket Ogier vilde have hevnet, hvis ikke Engelen havde forbudt det. Denne Historie kjende godt Munstreller «in tutscher zale» (o: paa Tysk, oprindelig Nederlandsk), men *de vide ikke, hvorledes han vandt Hesten Broyfort og det gode Sværd Cortein* (o: ved Kampen med Brunamont). Medens man tidligere (Mone, Uebersicht der niederl.

¹) L. A. Rothe (Om Holger Danske, Kbh. 1847) gjengiver disse endnu utrykte Digtets Indhold S. 18—22.

²) E. Martin hos Zacher & Höpfner I 172.

Volks-Litteratur S. 39 og efter ham Sv. Grundtvig, DgF. I 390) heraf sluttede, at der i Holland fandtes *Folkeviser* om Balduins Død, ere de nyere enige om, at Indledningens Mening er, at en Del af det ældre franske Digt «Ogier» allerede var kjendt i Nederlandene, førend det senere Digt fra 14de Aarhundrede blev oversat; og denne Mening er blevet bestyrket derved, at Brudstykker af en ældre nederlandsk «Ogier» ere opdagede¹. Sv. Grundtvig har af det samme Sted troet at kunne slutte, at der i tidlig Tid fandtes «nu desværre forsvundne Folkesange» i Nederlandene, hvoriblandt en om Ogiers Kamp med Brunamont, uagtet det netop siges, at Nederlandene ikke før i 14de Aarhundrede fik vide noget om denne Kamp. Og Grundtvig troede endog at turde sætte denne tabte Folkesang saa langt tilbage i Tiden som 11te Aarhundrede, uagtet de ældste Vidnesbyrd om Ogier udenfor Frankrige ere fra 13te Aarhundrede (Norge og Nederlandene²). Heller ikke i Danmark træffe vi ham tidligere. Saxo, som dog fortæller meget om Godefrid og endog om hans Søn Olav, nævner intet om Olger og kjender ham altsaa ikke, thi vi kan ikke antage, at Saxo af kritiske Grunde udelod ham, men paastaa snarere, at hvis Saxo havde kjendt Sagn om Olger, havde han ogsaa optaget ham i Danmarks Historie. Et enkelt Spor af Olger træffe vi derimod i Danmark i

1) Jonckbloet, *Geschiedenis der middennederlandsche dichtkunst* I 280 ff. Om disse Brudstykkers Indhold kan jeg intet meddele, da Willems's Belgisch Museum, hvori de ere trykte, ikke findes paa vort Universitetsbibliothek.

2) Den flamske Digter Jacob van Maerlandt († c. 1294) nævner „van Denemerken Ogier“ blandt Karls tro Helte ved Siden af Olivier og Roland, men har rimeligvis laant hans Navn fra Rolandssangen, thi Raimberts Digt kan han efter Jonckbloet (I 286) ikke have kjendt.

13de Aarhundrede, men det forsvinder uden at efterlade sig Minder. Man vidste allerede i forrige Aarhundrede (Langebek), at Esrom-annalerne, der ende 1307, omtale ved Aar 768 «Godefridus pater Ozzyari Dani», men først nu, efterat Waitz har opdaget et ældre Haandskrift, der ender med 1266 (Birger Jarls Død), er der bleven muligt at paavise, naar dette Navn er kommet til Danmark. Allerede i 12te Aarhundrede er en kort Verdenskrønike (indtil Aar 1127) kommet til Lund og der flittigt afskrevet og fortsat med Annaloptegnelser om Danmarks nyere Historie («De lundske Annaler»); senere (omkring 1200) blev disse Annaler sammenknyttede med andre anglo-normanniske, forfattede paa Grundlag af Bedas Skrifter og andre Krøniker; i Løbet af 13de Aarhundrede blev desuden Stykker fra Adam af Bremen og enkelte gamle danske Sagn indskudte for at danne etslags Danmarks-historie og i disse Indskud igjen indfældt en Kongerække, som ogsaa (paa 3dje eller 4de Haand) var laant fra Adam, men paa Vejen havde faaet enkelte uægte Til-læg¹. Fra Adam (I 16) er indskudt ved Aar 768 (hvor den lidet passer) Sætningen «Et quoniam mencionem Danorum fecimus, dignum memoriae videtur, quod victoriocissimus imperator Karolus . . . novissimum cum

¹) Sml. Usinger, „Die Dänischen Annalen und Chroniken des Mittelalters“ S. 38—56, og A. D. Jørgensen, Bidrag til Nordens Historie i Middelalderen S. 182—228. Det forekommer mig, at denne med Held har afvist Hypotesen om tabte „Annales Lundenses majores“ som Kilde for alle de danske Annaler; derimod er jeg ikke enig med ham i, at Ludewigs Udgave betegner et eget Stadium i Annalernes Udviklings-historie, da de endnu skulde have været fri for de verdenshistoriske Elementer; thi disse vise sig som *vilkaarligt udeladte* allerede derved, at enkelte udenlandske Efterretninger ved Uagtsomhed ere bleve staaende f. Ex. om Vilhelm Erobrer og hans Sønner Aar 1086, om Paveskiftet Aar 1254 o. s. v.

Danis bellum suscepisse narratur», men istedenfor det kort efter følgende «Quorum rex Gotafridus ipsi Karolo bellum minatus est» indskydes «Et in tempore illo erat ferocissimus rex in Dania nomine Godéfridus, pater Ozsyari Dani». Navnene kan ikke være komne direkte fra Fransk, thi isaafald havde de vistnok ommet til at ligne mere Ogier og Godefroy, men have gaaet gennem et latinsk Mellemlid, en Krønike eller Annal. Deraf kan vi forklare os, at vi ikke høre mere om Ogier end hans Navn i den fremmede Form og at Notitsen om «Ozzyarus danus» ikke blev optaget, da en senere Annalforfatter ved Aar 1288 sammenarbejdede Saxo og de lundske Annaler til de saakaldte Ry-Klosters Annaler (Chronicon Erics regis)¹. Vi træffe ham først igjen, efterat den svenske Karlskrønike var bleven oversat paa Dansk c. 1470—80, og da møder han op med et nationalt Navn og en «gammel kempes vise». Det ældste Vidnesbyrd om Visen er Billedet fra c. 1480—1500 af Olger og hans troldagtige Modstander i Floda Kirkehvelv med Underskrift «Hollæger² dans han wan siger af Burman» (ø: Visens Omkvæd). Hollæger eller Holger (= Hólmgæirr)³ er aabenbart en nordisk Forbedring af de ældre svensk-danske Former Ødger eller Wdger, som hans nye Landsmænd ikke kunde vedkjende sig som ægte, men dog ikke endnu formaaede at fortrænge. Visens Fremtræden i Sverige og Danmark saa kort efter Karlskrøniken er ikke tilfældig: selv om det kunde være Tvivl underkastet, at Navnet Holger stammer fra det norske Oddgeir

¹) Sml. Usinger, Die dänischen Annalen und Chroniken des Mittelalters, S. 61—75.

²) Rigsantikvar Hildebrand læser Hollager.

³) Sv. Grundtvig, DgF. I 386.

(gjennem Ødger eller Wdger), kan en lignende Tvivl ikke gjælde Karvel og Burmand; thi disse Mænd hed paa Fransk Karaheus og Brunamons og kun ved Fejl-læsning har den norske Oversætter kunnet kalde dem *Burnament* og *Karvel*. Disse Fejl findes imidlertid ikke alene i Krøniken, men ogsaa i Visen, der kun har forkortet *Burnamand* til *Burmand*. Det er heller ikke tvivlsomt, at Visens Kilde er Krøniken — ikke Sagaen —, thi Visen har ligesom Krøniken enkelte Træk, som ere tildigtede i Strid med det franske Digt: Holger og Burmand hvile under Kampen, og da Burmand spørger Olger om hans Æt, svarer denne «bliver du spurgt der at, naar du kommer til helvedes, hvo dig dit sende, da sig at Olger danske gjorde det», hvilket Visen ordret gjengiver. Herefter maa da Sv. Grundtvigs Mening afvises, at Krøniken har laant fra Visen, som skulde være ældre.

Betragtningen af Visens Sagnstof i Krøniken giver os Indblik i disse Visers Tilblivelsesmaade. Det kortfattede Versemaal, som de danske Visedigtere benyttede, kunde ikke rumme en Skildring af Begivenhederne med samme Udførlighed som Krøniken eller de rimede Romaner; Digteren maatte altsaa til poetisk Behandling udskille Handlingens eller Begivenhedens mest fremtrædende Punkter og lade Resten fare; af samme Grund maatte han indskrænke Antallet af handlende Personer i Visen. Men til Gjengjeld kunde der blive bedre Plads for en kraftig Skildring, idet det korte Versemaal fordrede en virkelig poetisk Kraft i Udtrykkene og Lethed i den sproglige Behandling. Vi se disse Fordringer opfyldte i Olgersvisen. Af Krøniken er kun det Moment taget, da Burmand under Karvels Fravær (der oplyses ikke hvor) bejler til hans Elskede Gloriant, da hun afviser

hans Frieri og lader sin Faders Fange Olger kjæmpe for hende og Karvel, og Kampen ender med Burmands Fald; alt øvrigt Tilbehør er udeladt f. Ex. at Karvel og Olger før havde kjæmpet med hinanden, at Olger blev svigagtig taget tilfange, at Karvel derpaa stillede sig som Gissel for ham hos Kejser Karl (som ikke nævnes i Visen), at Karvel kommer tilstede før Tvekampen og væbner Olger og at Kejseren holder Vagt under Kampen o. s. v. — Visen foreligger (DgF. No. 30) i 3 Afskrifter fra 2den Halvdel af 16de Aarhundrede, hver med sine Særegenheder og sine Forvanskninger. De adskille sig allerede ved at benævne Helten forskjelligt: A Hollger, B Udgiert, C Olger. B stammer direkte fra Krøniken, A er den samme, som allerede findes paa hans Billede i Floda Kirke og som en Krønike fra 1521 erklærer for hans da i Danmark brugelige Navn¹, og C er den Form, som Christiern Pedersen optog i sine Krøniker om Kejser Karl og Olger danske (1534). Det jydsk Haandskrift A fra 1550—60, som er den ældste Optegnelse, er ikkedestomindre den mest forvanskede, idet Visen her tydeligvis har undergaaet en ny Bearbejdelse efter Chr. Pedersens Olgerskrønike. Ligesom denne lader A Burmand fortælle Svigerfaderen, at Karvel er bleven Kristen, og da Gloriant negter dette, slaar Faderen hende i Ansigtet, saa hun falder omkuld, hvorpaa hun bebrejder Burmand at han er Skyld i dette (V. 6—10); de øvrige Optegnelser (B og C) kjende lige-saalidt som Sagaen og Krøniken denne Episode. Forvanskningen har i A fremkaldt en anden, idet der her er Tale om et andet Troid end Burmand; thi Vers 4:

¹) Chr. Pedersens danske Skrifter V 357.

kan hand (o: Karvel) hinder icke for throlden fri da ganger hun deg tilhaand er kommet ind paa urigtigt Sted, da disse Ord maa udtales enten af Olger (B) eller af Gloriant (C), i hvilke Tilfælde Troldet blir = Burmand (som i Sagaen). Olgers Fængselstid er fejlagtig i alle Optegnelser, A har ét Aar, B otte Aar, C femten Aar. C har istedenfor Karvel det mere bekjendte Navn Karl, hvilket har bragt Vedel til at tænke paa «Kejser Karl», som han saaledes trolover med «Jomfru Gloriant». Baade A og C kalde Kong Amiral af Babilon (le roi Corsubles) Islands-konge, B kalder ham Ungerlands-koning, begge Navne skal vel betegne fjerntliggende Lande; forresten er det vel usikkert, hvilket Land den oprindelige Digter henførte ham til. — Den ældste svenske Optegnelse fra 1ste Halvdel af 17de Aarhundrede¹ (c. 1620—40) har drevet Forvanskningerne endnu videre, uden at have bevaret flere ægte Træk. «Islands-konge» er blevet til «Israel-konung», Burmand er fra «Spåra-land» og kommer med Vaaben i Haand for at kræve Kongens Datter, han er 15 Alen høj ovenfor Sadlen og bærer et Sværd 15 Alen langt; Holger dræber Burmand, rider til Kongen og forlanger hans Datter, som han ogsaa faar. Den svenske Vise har mistet alle Hentydninger til Karvel og til Kampen mellem Kristne og Hedninger.

Uagtet saa kort Tid hengik fra Olgersvisens Forfattelse (c. 1480) til dens Optegnelse (c. 1550), kunde Olgersvisen, som Vise, alligevel ikke undgaa den almindelige Skjæbne at blive forvansket paa Vejen; men den synes ogsaa at have nydt en ualmindelig Popularitet, og kun faa Aar var jo gaaet, førend den var udbredt

¹) Hos Arfwidson I No. 7 a.

langt øst i Sverige. Den blev dog det eneste Kjendskab, man i lang Tid fik til Olger danske udenfor de Kredse, hvor den trykte Karlskrønike var udbredt. Chr. Pedersen vidner i Januar 1534, at han oversætter og udgiver den franske Krønike om Olger, for at «alle Danske maa vide, at han var Kong Gøtriks Søn og en mægtig og vældig Konge her i Danmark, Engeland og Babilonien», thi «den menige Mand her i Riget vidste ikke før andet om ham end at han havde alene været *en dansk Kjæmpe* som vandt Sejr over Burmand, som den gamle Kjæmpevise lyder «Olger dansk han want seyer aff Burmand». Naar vi nu i andre danske Viser møde ham dels som «en dansk Kiempe», dels som den danske Konge, da vide vi altsaa, at Forandringen af Værdighed er skeet efter Aar 1534 ved Chr. Pedersens Olger danskes Krønike. Olger danske er kommet ind blandt Kong Didriks Kjæmper som «rasken Olgierd danske» (No. 7 E) og blandt Kjæmperne ved Genselins Bryllup som «Olger danske» (No. 16); Indlemmelsen skede altsaa paa en Tid, da man ikke kjendte hans Forhold til Kejser Karl, altsaa i Tiden c. 1480—1534. Men dernæst findes om *Kampen mellem Holger danske og Kong Didrik* en Vise (DgF. No. 17), der er patriotisk-politisk, digtet som Vedel siger for at «give tilkjende, at Danmark er et frit Kongerige». Visen fremstiller «Holger dansk» som Danmarks og Didrik som det tyske Kejserriges Repræsentant og tænker sig en Angrebskrig fra Tyskland sejrrikt slaaet tilbage af Kong Holger og hans Landsmænd. En saadan Personifikation af Nationaliteterne hører til det 16de Aarhundrede eller ialfald ikke til den middelalderlige Visedigtnings Tider, og da Chr. Pedersens Ord vidne for, at Olger danske først efter 1534 kunde

opfattes som sin Nations Ideal, maa Visen være digtet, efterat Krøniken havde vundet Udbredelse. Visen er allerede optegnet c. 1550, og Tiden c. 1534—1544 kan ogsaa kaldes særdeles passende til Udstedelsen af et nationalt Manifest mod det overmægtige Tyskland, mod hvilket Danmark hele denne Tid levede i Krigstilstand, uden at der nogensinde kom til afgjørende Kamp. Ved Holger danske, som bor i «Nør-Judland» og «lader sig krone med røde Guld», har man tænkt paa den danske Kong Kristian III, og ved «sterk Diderik», som «har stridt al Verden igjennem og altid vundet», paa den tyske Kejser Karl V; mere tvivlsomt kan det være, om andre Samtidige skal søges i de bernske Helte «Sverting» og «høgen Bermerris» og i de danske Helte Ulfan Jaarn og Svend Felding (hvortil den senere Optegnelse B føjer Helled Hagen, Viderik Verlandssøn, Ivar Blaa og Kollen hin graa!); umuligt er det imidlertid ikke. Ogsaa derved sees denne Vise at være senere, at den har laant et helt Vers fra en ældre Vise, thi Vers 17

Then tid dy drog aff Berne-land,
thi war wel XVIII thusind mend:
ther kaam slet ingen tilbage igen,
udden half-thridesindstye och fem

er ligefrem omskrevet efter Kong Sverkes Vise (No. 136)

De vor vel XVIII^M. mend,
der de af Danmark for hen:
der kam icke tilbage igjen
uden tree oc tryssver fem,

og vi kan ikke forstaa, hvorledes den danske Udgiver har kunnet tænke sig det omvendte Forhold, at Visen om Sverke skulde have modtaget Laan fra den moderne Vise om Kong Holger danske.

3. *Didriks Dragekamp*. Vi have ovenfort nævnt, at den tyske Sagnhelt, som kjæmper for Løven mod Dragen, hed *Wolfdietrich* og at det, naar Sagaen henfører dette Sagn til Thidrek af Bern, beror paa en Vilkaarlighed, som ogsaa viser sig deri, at et af Sagnets Hovedtræk (Dragens Tunge, som er Vidne om Handlingen) er udeladt. I den danske Vise «Kong Didrik og Løven» (DgF. No. 9) finde vi den samme Beretning og her endnu mere løsrevet, idet Sagnets Begyndelse og Slutning er bortskaaret. Vi faa i Visen ikke høre noget om, at Kong Ortnid var dræbt af Dragen og at hans Land herjes af Røvere, som Didrik forfølger, hvorved han møder Dragen kjæmpende med Løven; vi faa heller ikke høre noget om, at Didrik efter at have dræbt Dragen møder op i Ortnids Rustning og ægter hans Enke: dog antyder Visen selv, at den kun er et Brudstykke, idet den omtaler en «Kong Syfred», som har maattet lade sit Liv for Dragen (o: Ortnid). Vi træffe ogsaa paa enkelte Steder Udtryk, der ligefrem stamme fra Didriks Dragekamp i den svenske Krønike. Her staar nemlig, at Dragen i Kampen med Didrik «fik leonith i sin mun ok stierten slo han omkring hr. Didrik», hvilket ganske falder sammen med Visen, som oprindelig maa have lydt:

han tog manden *paa sin stert*
oc løven (hesten) *under sin tunge,*

men som nu i de forskellige Haandskrifter lyder:

A, 6 hun tog hesten *under syn stert*
och manden *under syn tunge*

B, 4 hun tog hesten i sinn mund
och manden *under sin tunge*

- C, 6 hun thuog manden *paa* synn bag
och hesten vnnder syn tuong
- E, 6 Manden den knøtte hand ved sin hale
oc hestin for sin tunge
- F, 6 Hannd tog hestenn under sin thunge
och manden under sin hale.

Ligeledes henviser Visen til Krøniken, naar Didrik udraaber «Gud naade din sjel, koning Syfred, her har du ladet dit liv», og naar Lindormen udraaber «Hvem gjør *Bonden* Ufred alt i sit eget Hus»; thi ogsaa Krøniken lader Didrik, da han finder Harnisket, udraabe «*herre gud nadhe tin siæl, konung ortnidh*», og da Didrik svinger Sværdet mod Dragen, siges «*tha rønti bondhen* hwadh gesth han hadhe fanget». Ingen af disse Overenstemmelser kan være tilfældige, og tilsammen vise de, at Visens Stof er hentet direkte fra Krøniken. Og Forfatteren har behandlet sin Kilde med samme Frihed, som Digteren af Olgersvisen; han har hentet Stoffet midt ud af sin Sammenhæng og gjort det mere enkelt i Handling; og som ved Olgersvisen finde vi ogsaa her senere Tillæg: den Digter, som skrev lige ud af Krøniken Ordene «han tog Manden paa sin stert o. s. v.», har vist ikke ombyttet Løven med Hesten; den Forandring maa være foretaget af den samme som fandt paa, at Didrik hjælpes ud af Hulen ved Løven, — et Træk som ikke hører hjemme i Sagnet om «*Wolfdietrich*» og vel tør betegnes som uheldigt, da der ingensteds er Tale om, at Lindormen har stængt sin Hule. En anden Forandring er, at istedetfor det ukjendte Navn *Ortnid* er kommet det mere bekjendte *Syfred*; men dette Navn synes ikke at være laant fra et andet Sagn, det findes kun igjen i en enkelt Optegnelse af Svend Vonveds Vise

(C fra c. 1550), som lader sin Helt ægte Datter af Kong «Sifred», «han blev vejjet af orm saa led», og Navnet har efter alt at dømme trængt sig fra Didriksvisen ind i Svend Vonveds Vise i 16de Aarhundrede. Et enkelt Haandskrift (B fra c. 1560—80) har ogsaa den Tilsætning, at Kong Didriks «Fæstemø» er fangen i Bjerget hos Lindormen og at denne lover at vise ham Vej til hende, uden at dette Træk er videre benyttet. Ved disse Forandringer var efterhaanden Sagnet om «Didrik og Løven» bleven saa ligt Sagnet om *Ivans* Løvekamp, at det ikke kan forundre os, at *Vedel* til-digtede et Par Vers¹, hvori ogsaa Didrik faar Tilnavnet «Løveridderen»:

I huor konning Tiderich vd i Marcken reed,
den Løwe hoss hannem løb:
Naar han atter stille sad,
lagde den sit Hoffuit i hans skød.

Derfaare de kalde ham *Løvens Ridder*,
det Naffn bær hand met ære:
Alle de Dage, dem Liffuit vindes,
de haffde huer anden saa kiære.

Det danske Sagn om Ormekampen, som for en Snes Aar siden blev optegnet paa Sjælland og findes trykt hos Sv. Grundtvig (DgF. I 131), gaar endnu videre i sine Tillæg: det fortæller, at Fanden skulde bære Løven og Didrik over et Vand mod at faa Didriks Sjæl, hvis han ikke kunde holde sig fra Søvn, og at han blev narret for sin Betaling ved at Løven vækker Didrik med sit Brøl. Her se vi altsaa Visen modtage Laan ogsaa fra det beslægtede Sagn om Henrik Løve, der

¹) Sv. Grundtvig DgF. I 132.

vistnok er kommet til Danmark gjennem en eller anden Folkebog i nyere Tid.

Sv. Grundtvig antager, at Visens Kilde er en nordtysk Vise om Thidreks Ormekamp; men en saadan kan ingensteds paapeges, thi Sagaen henviser, som før nævnt, ikke til nogen Vise, men til Folkesagn paa Grundlag af længere Digte.

4. Visen om *Samson* (DgF. No. 6) findes paa *Svensk* i et Jæmtlandsk Haandskrift fra 1560 og i Visebøger fra 1ste Halvdel af 17de Aarhundrede og paa *Dansk* i Flyveblade fra 17de Aarhundrede (det ældste fra 1645), men de svenske Optegnelser vise alle tilbage til den danske som sin Kilde, og det norske Brudstykke, som Prof. Bugge har optegnet i Thelemarken, synes ogsaa at stamme fra Flyvebladene; det maa da betragtes som en Tilfældighed, at Visen ikke allerede i 16de Aarhundrede er optegnet i Danmark. Om dens Stof har Sv. Grundtvig paavist, at det gjenfindes i Thidreksagas 1ste Capitler, hvor der berettes om *Samson den stærke*, som bortfører Hildesvid, Datter af Rodgeir Jarl i Salerno, og siden kjæmper sejrrig mod hendes Fader og Farbroder. Grundtvig har dog ikke lagt Mærke til, at Visen svarer endnu nøjagtigere til den svenske Didrikskrønike, endog i et Punkt, hvor denne afviger fra Sagaen: her følger Hildesvid Samson tvungen og mod sin Vilje, men Krøniken siger, at hun strax var villig og kun forstillede sig for sine Hofdamer: «hon sagde jaa at hon *wilde thet gerne gøre*», ligesom Visen har

«saa gierne ieg det giorde,
om ieg for min fader torde».

Om denne Vise gjelder som ved de andre, at Stoffet er

sammendraget og Personantallet formindsket (Hildesvids Fader Rodgeir og Farbroder Brunstein er bleven til den samme Mand, «Dannerkongen»). Der findes forresten to Træk i Visen, som ikke gjenfindes i Sagaen, nemlig at Samsons Moder forraader sin Søns Opholdssted for Kongens Mænd og at Kongen tilgiver Samson for at beholde sit Liv; men de have trængt sig ind fra en beslægtet Vise om Daniel Boson (sv. Dahlebo, norsk Dalebu Jonson), hvor disse Træk høre hjemme¹.

Sv. Grundtvig antager at Visen er overført fra Nordtyskland og at den i sin nordtyske Form var Original for den oldnorske Sagas Beretning; han finder denne Antagelse bekræftet ved, at en færøisk Vise nævner Samson sterki som Fader til «Ismal», der træder istedenfor Ermenrik², hvoraf han slutter, at ogsaa Færingerne skulde have laant fra en nordtysk Vise. Imidlertid er det sikkert (som vi senere skal se), at Thidreks-saga (eller ialfald Thidreksrimer) fra Island er kommet til Færøerne, saa det rimeligste bliver nok, at Færingerne have laant Slægtrækken derfra.

5. Visen om *Grimilds Hevn* udgaar fra samme Forudsætning som den gamle Vise om «Sivard og Brynild» og den Hvenske Krønike, nemlig at Gunnars og Høgnes Rolle overtages af den ene Broder «Helled Hagen» alene; men dens Motiv gjenfindes i den svenske Didrikskrønike. Ligesom her «Nøfflingerne» bestaa af Gunnar, Hagen, Gynter, Gernolt, Krimilda og Folkvard Spillemand, saaledes har Visen med Undtagelse af Gunnar de samme

¹) Sv. Grundtvig, DgF. I 57. ²) DgF. I 56.

Storm: Karlamagnus-saga og Thidreks-saga.

(Hagen, Gynter, Gierlo, Falquor Splm. og Kremold). Forvekslingen mellem Gynter og Gisler er i saa Henseende betegnende; ligeledes er det forklarligt, at da Hagen var bleven Hovedperson, blev Oda (Buodel) fra Gunnars til Hagens Moder, og Falquor traadte i Hagens Plads som næstældste Broder. — Denne Vise er forresten overleveret i 3 saa forskjellige Varianter, at de maa betragtes hver for sig. A og B (i Svanings Haandskrift) ere begge selvstændige og ægte Opskrifter, C er Vedels Bearbejdelse, hvis Original ikke længer kjendes; A er den fuldstændigste, men ogsaa den synes ligesom B at have været underkastet Omdigtning eller ialfald Forvanskninger. Scenerne med Havfruen og Færgemanden synes ialfald saaledes behandlede. B beretter, at Hagen traf Havfruen «paa den huid sandt», hvilket stemmer med Sagaen og Krøniken, men ikke ganske med Nibelunge-nôt, hvor Hagen fanger Havfruerne, som bade sig i en Kilde; A derimod siger, at han fandt hende «soffuind under lide», hvilket synes mindre naturligt for en Havfrue. Efter at Havfruen har spaaet ham Død og han havde slaaet hende ihjel, kommer han (A) til Færgemanden, og rimeligvis for Symmetriens Skyld findes ogsaa han sovende, «soffuind hos sin viff»; i B findes Stedet ikke, og Vedel har anset Stedet for uægte, da han ogsaa her har optaget «paa den hvide Sand», altsaa har alle Optegnere af Visen glemt, at Færgekarlen holdt til *paa den anden Side af Elven* (Sagaen, Nibelunge-nôt). A lader som Krøniken (og Sagaen) Moderen drømme «mig tøcte, de fogle alle døde vaar», men i B drømmer hun, at «den gode foole styrte, som hand skulle hen ride», hvilket maa udledes fra en Misforstaaelse (foole for fogle) og deraf

følgende Rettelse. A lader Kremold byde alle Heltene velkommen undtagen Hellet Hagen:

«ieg siger aff kong Seifrids død | den stund ieg leffue maa»;
 B fremstiller det som om hun forbyder alle at gaa med
 dragne Sværd: «mig tyck dett saa ilde at være,
 koning Segfred hand bleff slagen».

Og dertil svarer (fremdeles i B) Hagen med Trods:

«Jeg vog koning Geffred | met min egen haand;
 men for at der skal være nogen Mening i denne Linje, maa
 Geffred rettes til Seffred; thi det kan efter min Tanke
 lidet nytte at gjette paa Nibelunge-nôt's «Markgraf
 Gelfrât»¹⁾, da han blev dræbt ikke af Hagen, men af
 «Dancwart», og selv om Visedigteren havde kjendt
 Nibelunge-nôt, kunde han dog ikke lade Hagen rose sig
 af, hvad hans Broder havde udført. Ogsaa Resten af
 Verset og det følgende er forvansket:

ieg gaff koning Otte lin | dett vor saa from en mandt.

Daa myste ieg min bryne god | i dett samme slag;

[ieg myste oc] min gode hest | for Troyen som wi lag.

Vedel har slaaet Otte-lin sammen til ét Navn, og rettet
 «gaff» til «vog» og, for at ikke Hagen skulde rose sig
 af at have slaaet ihjel «saa from en mandt», sat «saa
 sterck en Mand», hvilket alt er Vilkaarligheder. Prof.
 Bugge har nævnt for mig, at han tror der bør læses *liv*
 (liff) for *lin*, hvortil da meget vel «han var saa from en
 mandt» slutter sig som Forklaring; men selv da kjendes
 ikke nogen «Koning Otte», som Hagen «gav Liv» ved en
 Belejring af «Troyen», der ellers ingensteds omtales.
 Og allermindst bør man søge i tyske Heltedigte efter
 Konger af det Navn; thi «Troyen» viser tilbage til den

¹⁾ Sv. Grundtvig, DgF. I 34.

svenske Krønike (Tröya, Tröuia), ikke til Nibelunge-nôt (Troneg, der Tronegære). Det ligger nærmest at antage den hele Belejring med samt Kong «Otte» for vilkaarligt tildigtet, idet Visens Digter kan antages at have kjendt Hagens Tilnavn «af Troja» og paa egen Haand fundet paa, at han har faaet det af en erobret By. Heller ikke den «Kong Kanselin», som forekommer i A (27—36), synes at være behandlet overensstemmende med Kilderne; hvad der fortælles om ham, passer hverken paa Attila eller paa Blødelin, thi Attila deltager ikke i Kampen og Blødelin blir ikke saaret (som Kanselin i Visen), men falder for Hagen; imidlertid maa der dog være tænkt paa Kremolds Mand, siden det er ham, som ytrer Lyst efter Nivlungeskatten. I A 34 siger Hagen

«mig tyckis, min huide hals *brender*
for-inden min *brynie-ringe*»

hvilket minder om Krøniken, hvor Hagen efter Kampen med Didrik siger: «nw ær jac soo blodhogher ok *brændher* aff *myna brønna ringha*» o. s. v.; men B giver denne Tanke en ny Vending i de følgende Vers 31—32:

«Jeg er bode træt oc mod | alt aff hjerte min:
giff dett Gud udi Himmerige, | ieg haffde en horn met vin»

Hand trøg op sit hielmenet, | hand drock aff mande-blodt:
«In nomine Domini» | vor Helled Hagens ord.

Her kan der være Spørgsmaal om, hvorvidt dette Tillæg er selvstændig Digtning eller paavirket af det tyske Nibelunge-nôt, hvor en lignende Scene forekommer. Efterat her Krimild om Natten har tændt Ild paa Salen, som Nibelungerne opholde sig i, opfordrer Hagen sine Mænd til væрге sig mod *Røgen og Tørsten* ved at drikke Blod, hvilket *flere af dem gjør*. Den Tanke, at

man under Kampen slukker sin Tørst med Blod, ligger dog saa nær, at det synes mig rimeligt, at 2 Digtene uafhængig af hinanden kan falde paa den, hvor Udtrykkene forøvrigt ikke tyde paa Laan.

C (kun levnet i Vedels Redaktion) anser Sv. Grundtvig fremkommet ved at Vedel dels sammendrog A og B, dels benyttede en 3dje nu tabt Optegnelse og dels tildigtede 15 Vers for at faa den til at svare til den Hvenske Krønike; og Døring er enig i at erkjende ægte Stykker i C, fordi Stykker af den gjenfindes i det færøiske Høgnkvæde¹. Den Grund kan jeg ikke lade gjelde, da jeg maa anse det færøiske Kvæde paavirket af Vedels Visebog; men alligevel tror jeg, at det væsentligste af C har tilhørt Vedels Original og ikke er indbragt af ham. Vedel opholdt sig Sommeren 1585 paa Hven hos Tyge Brahe og sysselsatte sig netop dengang med at samle gamle Viser; i et Vers af ham fra den Tid kaldes Hven «*famosa quondam Nidingi opibus*»² o: ved Nidings Skat, som nævnes i C, 40, et af de Vers, som Grundtvig erklærer for afgjort uægte. Skulde dette ikke snarere tyde paa, at Vedel paa Hven havde fundet Visen lokaliseret og omdigtet efter det Hvenske Sagn? Det forhindrer naturligvis ikke, at han alligevel som sædvanligt har ladet Visen undergaa en Omarbejdelse.

Allerede Døring har i den oftere anførte Afhandling udførligt søgt at vise, at Grimildsvisen ikke udgaar fra en nordtysk Vise, men har hentet sit Stof fra Thidreks-saga og fra Nibelunge-nôt. En Nedstammelse direkte fra Sagaen er imidlertid lidet rimelig, thi denne blev udenfor Island først atter kjendt i 17de Aarhundrede, i Sverige ved Bure (1636) og i Danmark først ved Jon

¹) Døring hos Høpfner og Zacher I 274. ²) Wegeners A. S. Vedel S. 153.

Eggertsøn og Arne Magnussøn. Døring har glempt, at den svenske Krønike laa nærmere og strakte til at forklare alt væsentligt. Bekjendtskab med Nibelunge-nôt var ikke utænkelig i 15de Aarhundrede i Danmark, hvor jo netop paa den Tid «Laurin» blev indført og oversat; hvad der taler derimod i dette Tilfælde er, at de Overensstemmelser, Døring finder mellem Nibelunge-nôt og Grimildsvisen, ere saa svage: at Hagen træffer Færgemanden *ved Stranden* (men i Nibelunge-nôt raaber han *over Floden til Færgemanden, som bor paa den anden Side*), at Færgemanden ikke vil sætte ham over, fordi Kremold har forbudt ham det (men i N.-nôt, fordi han anser Hagen for Elses og Gelfrâts Fiende), at Hagen strax tilbyder ham en Ring og derefter afhugger hans Hoved og kaster det paa Stranden; de 2 sidste Ligheder forklares bedst ved, at Visedigteren — her som ellers — efter disse Visers Karakter er nødt til at sammendrage Begivenhederne, medens det tyske Helte-digt beretter alt omstændeligt i historisk Orden og med Enkeltheder, som Visedigteren aabenbart ikke kjender (f. Ex. Slagsmaalet mellem Færgemanden og Hagen). Navneformerne Hagen, Gynter og Folkvard Speleman ere ovenfor forklarede som stammende fra Krøniken; men naar Folkvard's Vaaben siges at være en *Fedel* (Fedelbue) og Krimild kalder sin afdøde Mand *Seifrid*, ere disse Tillæg vistnok laante fra den trykte «Heldenbuch», som siger om Folker «er fürt ein fidelen in seinen schilt (2³⁷) og kalder Sigurd «Seifrid ein künig auss nyderland» (7²³). Forresten tør man her ikke med Sikkerhed slutte, at Visens Digter selv har studeret «Heldenbuch»; det er jo naturligere at tænke sig, at det Haand-

skrift af Didrikskrøniken, han benyttede, indeholdt ogsaa disse Laan fra «Heldenbuch».

6. *Kong Didrik og hans Kjæmper*. Denne Vise findes bevaret i 7 danske Haandskrifter, i Vedels Udgave (hvortil han har benyttet mindst én tabt Optegnelse), i 6 svenske og i 2 færøiske Optegnelser, som alle maa henføres til 16de eller ialfald 17de Aarhundredes Tradition. Det følger af sig selv, at alle disse forskjellige Optegnelser afvige stærkt fra hinanden, men ikkedestomindre synes det sikkert nok, at de kan henføres til Didrikskrøniken som deres Kilde. Et sikkert Bevis herpaa er, at en Oversættelsesfejl i Krøniken gjenfindes i Visen: Sagaen lader Sigurd Svein drage som Spejder til Didrik paa «æinn illan hest», men dette er i Krøniken læst: «en litin hest», og en Optegnelse af Visen fra c. 1620 har derfor ganske rigtig:

«Och Sefuar han tagher sig *ehn litten hest*» (Arfw. I S. 29). Paa ikke faa Steder bruger Visen ganske samme Orde-lag som Krøniken, ligesom det viser sig, at alt det, som er fælles for alle Optegnelser, gjenfindes i Krøniken. Visen falder egentlig i 3 Afdelinger, og af disse har den første i alle Optegnelser undtagen A løst sig fra Forbindelse med de øvrige som en egen Vise («Vidriks Kamp med Langben Risker»), og de to øvrige Dele (Skjoldskuet og Sivards Kamp med Humlung) holde vistnok sammen, men bytte dog jævnlig Plads med hinanden. Den første Vise aabnes med, at Didrik roser sin og sine Mænds Tapperhed, hvortil Herbrand Vidferling indvender, at Kong Isung og hans Sønner anse sig uovervindelige. Herbrand Vidferling eller «her Brand

Vidferling» — til denne Krønikens Form maa alle de Afgivelser henføres, som Grundtvig nævner I 67 — er jo Krønikens Gjengivelse af det oldnorske «Herbrandr hinn vidfërli»; istedenfor ham har dog i enkelte Optegnelser den mere bekjendte «Mester Hillebrand trængt sig ind¹. Kongen i Birtingsland kaldes almindelig Isak (Isses, Isiak), dog ogsaa *Isingen* (Arfw. I 21) og *Vngher* (Arfw. I 405) hvilket er en tydelig Levning af Krønikens *Isungher*; de danske Optegnelser have glemt eller forvansket hans Stilling til Sivard, som af nogle kaldes hans Søn; de svenske Viser kalde ham rigtigere Kongens Mærkesmand. Paa Toget til Birtingsland (o: Krønikens Britanealand, Sagaens Bertangaland) drager Vidrik forud for at kjæmpe mod Langben *Risker* (o: *Risen Edger*²); han vækker Risen saa haardt, at

sønder gick Redskers side-been threi (C, 17)

sønder da ginge dy rebeen siu (A, 20)

eller: fempton reeff frå ryggen brast (Arfw. S. 32), hvilket med Undtagelse af det overdrevne Tal ganske gjengiver Krønikens «sa at *sunder brast tw riff* i hanum». Efter at Vidrik har dræbt Risen, siges det, at

«saa tog han et stykke af Riskers tunge

oc blodige gjorde han sin hest»,

aldeles som i Krøniken «Wideke tog hans twnga oc blodgade sit harnisk oc sin hæst»; men derpaa følger i

1) Sv. Grundtvig bemærker herom, at „denne Vaklen i Sagnet er saa gammel, at den findes i de forskjellige Redaktioner af Vilkinasaga“; dette er dog ikke ganske nøjagtigt. Af Sagaens Haandskrifter har ikke alene den norske Redaktion Herbrandr, men ogsaa af den islandske Redaktion Haandskriftet B, kun A har „Hilldibrandr“. Da nu A og B høre til samme Redaktion, maa A's Hilldibrandr betragtes som Skrivfejl, der maaske ikke er ældre end 17de Aarhundrede og ialfald ikke hører hjemme i Sagnet.

2) Bugges Forklaring hos Sv. Grundtvig, DgF. II 637.

Visen et uheldigt Indfald, som intet tilsvarende har i Krøniken: Vidrik opstiller den døde Rise, for at hans Kammerater skal tro det er den levende, men disse flygte allerede, da de se Vidrik blodig, og *faa altsaa ikke se Risen*.—2den Afdeling begynder med at Kong Isak opdager de fremmede Ridderes Telte og Skjolde og at han faar Melding om, hvem der bærer Skjoldene. Meldingen sker i A ved «Berne van Vesseling» (=: Herbrand Vidferling), om hvem i den Anledning tildigtes en Historie om, at Kong Isak har taget hans Hest fra ham og at han derfor fører Kjæmperne til hans Land; de andre Optegnere have imidlertid ikke glemmt, at det er Sigurd, som bringer Underretningen (D, F, G og den svenske A), men de have foretaget den Omordning, at han bringer Meldingen efter at have været i Kjæmpernes Lejr og efterat have fægtet med Humlung. Men kun den svenske A har erindret Sivards Ærinde hos Didrik, at

«Den skatten skall du krefuia uth,
som dee bœra gifua migh» (Arfw. I 29).

Anledningen til Tærningekastet og Humlungs Kamp med Sivard er derimod forvansket i alle Optegnelser undtagen i den færøiske¹, hvor Kjæmperne kaste Lod om, hvem der skal udlevere sin Hest, Sivard rider bort med Humlungs Hest og denne derfor sætter efter ham paa Vidriks Hest Skemming. Men selv under Forvanskningen gjenfinde vi Krønikens Udtryk «the kastade met terningana» (Sagaen: nu er til luta tekit). Ogsaa Humlungs Samtale med Vidrik og Kamp med Sivard lider af Tilsætninger, som synes ganske uægte. Humlung lover Vidrik sin yngste Søster og Vidrik taler om Sivard som «en

¹) DgF. I 65.

starblind svend», Sivard og Humlung ride sammen 3 Ridt istedenfor 2 og Sivard kalder ham sin «Søstersøn» ved Siden af det mere almindelige «Frænde»; men ogsaa her træffe vi igjen en af Krønikens Tilsætninger, at Humlung binder Sivard til Træet «met en skiolld rem» (hvorom Sagaen intet nævner), i Visens:

«tag du nu *min skiolderem*,

dn bind meg til en eg» (D, sv. A).

Da Vidrik kommer for at se, om Sivard er bunden, nøjer imidlertid denne sig ikke med (som i Krøniken) at slide itu sine Baand og løbe sin Vej, men han «vrider Egen op med Rod» og iler hjem; dette burleske Træk faldt i Tidens Smag og er derfor i Optegnelserne betydelig varieret; Kong Isak siger ved hans Hjemkomst:

Sivard haver i lunden veret,

han bær paa ryggen en blomme (A)

eller: «Hisset ser ieg Syvert Snarensvend,

han fører sommer i by» (D);

i E drives Spasen endnu videre: foruden de citerede Udtryk findes der Sivard dansende paa Slottet

«met egen ved side sin» (V. 36).

Først efter Sivards Hjemkomst til Kong Isung indskyde de fleste Optegnelser Skjoldskuet over Didriks Kjæmper. I Kjæmpeopregningen afvige alle Haandskrifter fra hinanden, kun er alle enige i Tallet 12 (foruden Didrik), og vi finde ialfald Spor til Krønikens Ordning, dens Navne og Skjoldmærker. Alle Opskrifter nævne saaledes først Kong Didrik med den kronede Løve og Vidrik med Hammer og Tang; som No. 6 kommer i den ældste Optegnelse (A) *Helled Hagen*, hvorved han har faaet samme *urigtige* Nummer som i Krøniken. Af Didriks øvrige Kjæmper gjenfindes Hummelbo Jersing (o: Horn-

boge Jarl) og hans Søn «Hommelom» (ǫ: Amlung, Hamlung), som i Krønikens (og Sagaens) Opregning var udfaldt, men har maattet optages, fordi han i den senere Fortælling blev den mest fremtrædende af dem alle; da hans Skjoldemærke i Sagaen («den gyldne Høg») var ukjendt, afvige ogsaa alle Optegnelser: en Bjørn A, Linden grøn D, G og H, 2 forgyldne Spær E eller Sporer F og sv. A. Videre kan nævnes *Brand her Vifferling*, som har beholdt sit Skjoldemærke «en brændende Brand» (Krøn. liwng eld), *Mester Hillebrand* og *Detleff danske*, hvis Skjoldmærker ere forandrede, samt maaske *Vildifer*, som Grundtvig har gjenfundet i «den Greve af Bjergetlide», hvis Mærke er «et Vildsvin og en Mand» (Krøn. «en galt oc en biorn»)¹. De, som Visen ikke har villet bevare i Traditionen, er Gunnar, som vi allerede før have seet den danske Visedigtning ikke vilde vedkjende sig, samt Heime, Fasholt, Sintram og Gernolt; Grunden hertil er vel ikke saa meget, at disse Helte var ukjendte i Norden og ikke besad noget, som kunde gjøre dem hjemlige her, som snarere den, at man foretrak at indtage i Opregningen andre hjemlige Helte, der bedre kunde udfylde den gamle Kjæmperække. Man hentede altsaa Navne ud af andre Kjæmpeviser og digtede dem ind i Didriksvisen, hvorved Ligheden med Krøniken i dette Punkt efterhaanden tabte sig. Men disse Ombytninger foregik lidt efter lidt, saa at man kan spore deres Gang. De ældste Indskud, som findes i flere Optegnelser og derfor maa antages at gaa længst tilbage i Tiden, have optaget 1) *Folkvard Spillemand* (A, E, G) med samt hans «Fedel og Bue» fra Visen om «Grimilds Hevn». 2) *Ulff van Jærn* (A, D, F, G), hvis Fader-

¹) DgF. I 77.

hevn besynges i Visen DgF. No. 10. Sv. Grundtvig antog, at denne Helt er den samme som Didriks Frænde «Wolfhart v. Garten», «der wütende Wolfhart», Thidreks-sagas «Ulfarð»; men han var *ikke* med paa Toget til Bertangaland, og Visen om hans Faderhevn synes at være nordisk¹. 3) *Esmer* Konge eller Espen Kongesøn (A, D, G), som er gift med Didriks Søster og Fader til *Svend Vonved*, og optaget fra dennes Vise (No. 18). 4) *Ormen unge* (= Ormarr ungi, D, F, G), som efter Visen No. 11 overvandt Bermeriis (= Bjarkmarr risi) og hevnedes sin Fader paa Gjerd og Arland (= Gyrðr og Atli) fra Island (Risaland). 5) *Raadengaard*, hvis Runekamp med Ørnen besynges i en dansk-svensk-norsk Vise (No. 12). Til den ældre Række maa ogsaa regnes *Munk Alsing* (A, E, F), der hører hjemme i «Der Rosengarten zu Wurms» og vistnok fra dens Kjæmperække har forvildet sig ind i den danske Vise, efterat Rosengarten var blevet bekjendt i den trykte «Heldenbuch»; ad samme Vej, men kun paa anden Haand er indkommen «*Sterke Diderik* (D, E), der kun er en Gjenganger af Kong Didrik selv, men hvis Navn er laant fra Digtet «Kong Laurin». De yngre Indskud, som kun findes i enkelte Optegnelser, ere: 1) Iffver Blaa (A), Navn paa TrolDET i Visen om Grev Genselins Bryllup (No. 16). 2) Liden Memering Tand (A), som ogsaa nævnes i samme Vise og netop med samme Tilnavn; om ham synges ogsaa i Viserne No. 13 (om hans Kamp med Forræderen Ravengaard) og No. 14 (hans Kamp med Vidrik). 3) Uland Riis (E) eller rettere «unge Roland Riis» (sv. A)

¹) Efter min Mening havde altsaa W. Grimm i 1811 Ret til at betegne Ulf van Jærn som en for Tyskland fremmed Helt, der hørte hjemme i Danmark. Cfr. DgF. I 74 o. fl. St.

er aabenbart den berømte Søstersøn af Karl den store; at han har trængt sig ind i Didriks Følge er ikke underligere end, at 4) «Rasken Olgierd danske» har gjort det samme. 5) Hunting Herfredssøn (G), om hvem der findes en Vise, som nærmere skal omtales. Alle disse Personer var optagne i Didriksvisen, førend Vedels Udgave udkom (1591); han optager Navne fra alle de foregaaende Optegnelser og tilføjer endog nogle fra Haandskrifter, som nu ere tabte, saa at hans Række kommer til at bestaa af 24 Mand: flere af disse Navne er kun Skrivfejl, som Harald Griske (o: Helled Hagen), Mogens Algerson (o: Munk Alsing) og Alver lange (o: Hillebrand), og de fleste andre ere ukjendte, som Hr. Normand (hvis han ikke er = Svend Normand eller Vonved), Asbjørn milde, Øyesteen Kæmpe c. s. v. En fuldstændig Forvanskning er det endelig, naar ogsaa *Sivard Snarensvend* optages blandt Didriks Kjæmper i flere Optegnelser (D, E), uagtet han er Fiendernes første Mand og endog i selve Visen kjæmper med Humlung.

Det mærkeligste ved hele denne Vise er forresten, at efter den storartede Indledning, da man netop venter, at Kampen mellem Isung og Didrik ret skal begynde, — stanser Visen. Man skulde være tilbøjelig til at betragte det hele som et Brudstykke, hvis ikke alle Haandskrifter — danske, svenske og færøiske — var enige om at springe over Kampscenerne. Digteren maa altsaa have fundet, at Visen vilde blive altfor lang og miste sin Karakter af Folkevise, hvis han ikke brød af itide; man ser ogsaa, at Efterslægten, saa langt fra at bebrejde ham dette, har gaaet endnu videre og delt hans Vise i 2, for at ikke Længden skulde være brydsom. For dog at faa etslags Slutning har Digteren sprunget lige fra

Krønikens Cap. 190, hvor Krigen blir erklæret, til Cap. 208, hvor Kampen afsluttes med Bryllup og Gjestebud:

De var glade i koning Isaks gaard

baade ude oc inde (baade kårle og kvinde):

de konger skildes venner ad,

oc hver for hjem til sine (hjem igjen). —

Vi have ovenfor omtalt, at Sv. Grundtvig antog denne Vise indvandret fra Tyskland i 12te Aarhundrede; han fremhæver som talende for hans Mening, at Thidreks-saga omtaler danske og svenske Viser om Didrikskredsen, at Sagaforfatteren rimeligvis har kjendt vor Vise og ialfald den svenske Oversætter har kjendt den, at Sagaens Redaktioner vexle mellem Hildebrand og Herbrand (hvorom se ovenfor S. 200) og at enkelte Navnes Form tyder paa, at Visen allerede i 13de Aarhundrede har været sunget i Danmark. Vi har ovenfor vist, at de danske og svenske Viser i 13de Aarhundrede maa antages at have udvist nordisk Sagnform og at Sagaens Kilde ikke var Viser, men *Sagn*. De Navne, som skulde henvise til 13de Aarhundrede, er Ømlung og Hornbogi; Ømlung kaldes i Krøniken Amlunge, Amlung eller *Hamlung*, i den svenske Vise Hammerlom, Hommerlom, Homelom, i den danske Hommelom (G), Humblum (A), Humlum (D), Humelumer (E) og Hummerlumner (F). Sv. Grundtvigs Bemærkning «hvor gammelt hans Navn er i den danske Tradition, sees af den saa hyppig forekommende Endelse -er, det gamle nordiske Hankjønsmærke, som alt var bortfaldet i det ældste skrevne Dansk», — kan imidlertid ikke være rigtig, da Formerne paa -er maa betragtes som senere Udvæxter, der kun findes i et af de yngste Haandskrifter fra 17de Aarhundrede, ligeledes kun i ét fra 16de Aarhundrede og ikke

i noget svensk Haandskrift. Han kaldes ogsaa «her Humblum Jersings sønn» (A) eller «her Holmboe Jernsens Søn» (her Boe Jenssen), og dette er efter Sv. Grundtvig «aabenbart intet andet end Hornboga jarlsins son, hvilket ligeledes viser tilbage til en Sprogform, der i Danmark ikke er yngre end det 13de Aarhundrede». Det ligger dog nærmere at antage, at «Jersings son» er Fejl for «Jerlssøn», thi Lyden *e* i Jersing, Jernsen, Jensen viser tilbage til Formen ierl (for jarl) og altsaa ikke til *gamle* Sprogformer. En saadan Oprindelse forklarer heller ikke den ordrette Overensstemmelse med Sagaen og Didrikskrøniken, som forudsætter mere end mundtligt Laan.

7. *Toget til Birtingsland*. Om denne Vise bemærker Sv. Grundtvig med Rette: «Nærværende Vise lader sig ikke, som den foregaaende, heel og holden gjenfinde i nogen gammel Overlevering af Diderikssagnet. Den viser os dette i en nyere og mere forvirret Skikkelse, ja den er i Grunden ikke at ansee som nogen særegen, heelstøbt Vise, men synes sammensat af Brudstykker af flere saadanne. Hele Begyndelsen, navnlig Kong Dideriks Samtale med Brand Vidferling, der giver Anvisning paa Kong Isak som den, der vel turde maale sig med ham, og siden Opregningen af de Kongen ledsagende Kæmper, alt dette er egentlig kun at ansee som tilhørende en anden Redaktion af vor No. 7». Heri ere vi ganske enige med den grundige Kjender af de nordiske Folkeviser, men naar han tilføjer «Kong Isaks Navn er ogsaa laant derfra og passer slet ikke paa den Konge, hvis Død denne Vise beretter», tro vi, at dette nu kan berigtiges. Visens Kilde er nemlig ikke direkte Sagaen eller Krøniken,

men dennes Aflægger paa anden Haand, den svenske «lille Rimkrønike» fra 1448, der først nu foreligger i en rensset Udgave, som Sv. Grundtvig ikke kunde kjende. Vi have ovenfor nævnt, at de svenske Krønikeskrivere havde givet Osatrix's Brodersøn Hertnit *Ilias'* Søn en ny Fader Hernit og kaldte ham *Hernit Hernitssøn*; ham lader den lille Rimkrønike fortælle sin Historie saaledes:

«Efter min fader brodher ärfvde jak götaland

oc wan britaniam met min hand

oc drap konung ysag (isyng) oc hans sönir nya
the starkastä kempa man viste aff sigia

fasholt oc detleff met saman kempa

oc manga flere konung tydriks kempa

oc fik the saar aff thera hand

at iak do ther aff i götaland (Hs. fra 1457)

eller: Jag them alle och saå offwer wand

oc fick ey saår aff theras hand (Hs. fra c. 1520).

Vi finde her, hvad vi ej havde i Didrikskrøniken selv, flere af Didriks Kjæmper og i Spidsen for dem *Hernit Hernitssøn*, som erobrer *Britannia* (Birtingsland) og slaar ihjel *Kong Isak og hans Sønner*, og kan da ikke tvivle om, at Rimkrøniken¹ ligger til Grund for Visen, som rigtignok alligevel har faaet væsentlige Tillæg. Som saadant maa ganske rigtig opfattes Indledningen om Didrik (V. 3 ff.), som heller ikke senere kommer med paa Toget, Stykket om Skattekrævningen (V. 8 ff.), som hører til den forrige Vise, men der var udfaldt undtagen i den ene svenske Optegnelse, samt Kjæmperækken (V. 14 ff.), som

¹) Den svenske „lille Rimkrønike“ maa have været kjendt i Danmark fra 2den Halvdel af 15de Aarhundrede, thi den danske Rimkrønike fra c. 1480 har aabenbart fra den svenske laant den Manér at lade hver Konge selv fortælle sin Historie.

dog kan undskyldes med Rimkrønikens Ord «mange flere konung tydriks kempa». Denne Vise forudsætter en senere Udgave af Didriksvisen, efterat ikke alene de tyske «stærk Didrik» og «Monik Broder Helsing» havde indfundet sig, men ogsaa flere end de før omtalte Laan fra andre Viser, som Otte her Angeltu (ǝ: Odd og Anganty) fra Visen om Kampen paa Samsø (DgF. No. 19), Gynter her Gernaffl (ǝ: Gynter og Gernolt) fra Visen om Krimilds Hevn, Sønne Falckersøn fra Visen om ham (DgF. No. 139) samt flere ubekjendte. I Virkeligheden begynder denne Vises Selvejendom først ved V. 25, og det sees, at «Hueting» ikke har med sig flere af Kong Didriks Kjæmper end Vidrik og Diderik af Berne, «som stride vil fuld gerne»¹; disse to ere saaledes komne istedenfor de ukjendte «Fasholt» og «Detteff». Slutningen af Visen fortæller, hvorledes Hueting kjæmper med Kong Isaks Moder, som «køs sønder hans gode sverd», siden skabte sig til en Trane, blev forfulgt af ham i Fjærham og efter 2 Dages Flugt indhentet og sønderrevet; den minder ganske vist om Sagaens Beretning om Kampen mellem Hertnit og Isung, dog med den Forskjel, at det der er *Hertnits* egen Dronning, som i *Drageham* bekjæmper Isung og dræber Thetleiv danske; Ligheden synes derfor tilfældig og Visens Slutning at være en selvstændig Digtning uden ældre Sagnmotiv. — Visen kalder sin Helt afvexlende Hertug, Hueting eller Huiting Herfreds-søn (eller Heffredssøn), i den forrige Vises G endog Hunting Herfredssøn; alle disse underlige Navneformer synes at maatte henføres til Hernit Hernitson eller Herding Herdingssøn. Sv. Grundtvig har tænkt paa Thidreks-

¹) Dette Rim synes laant fra den danske „Kong Laurin“ V. 19—20.

Storm: Karlamagnus-saga og Thidreks-saga.

sagas *Herburt Hertheegnsson* (Krønikens Herbrod Herdingsson), som traadte i Thidreks Tjeneste og bejlede for ham til Kong Artus's Datter, men bortførte hende bagefter for egen Regning; han foretog imidlertid ikke noget Tog mod Kong Isung, og selve Navnet ligger ligesaa fjernt, om ikke fjernere end Hernit.

8. Hvis min Forudsætning om denne Vises Oprindelse fra Krøniken er rigtig, tør Visen om Hueting betegnes som senere Digtning i Forhold til de øvrige Didrikviser. Disse have ogsaa det tilfælles, at Udtryk og Vendinger findes igjen i Krøniken, saa at det tør formodes, at Digterne — eller Digteren, thi igunden taler meget for, at en og samme Mand har digtet Viserne No. 5, 6, 7, og 9 — have havt direkte Adgang til den svenske Didrikskrønike, hvøraf altsaa Viserne ere Uddrag, satte paa Vers. Der er mange Vidnesbyrd for, at den svenske Litteratur var udbredt og læst i Danmark i 2den Halvdel af 15de Aarhundrede, og Oversættelser fra den Tid findes i ikke ringe Mængde; en mere selvstændig Art heraf udgjør altsaa Didrikviserne (og Olger danskes Vise) og de høre vistnok til samme Tidsrum. Derimod kan Visen om «Didrik og Holger danske» ikke føres længer tilbage end til c. 1540, og Hernits Vise ikke engang saa langt; den er bevaret i Rentzels Haandskrift fra c. 1560—80 og Helten nævnes ellers kun hos Sofie Sandberg, der skrev sin Visebog i Slutningen af 16de Aarhundrede. — Vi have hidtil uden Videre omtalt Didrikviserne som *danske* og anse ogsaa deres danske Oprindelse som sikker. Vistnok findes nogle af dem ogsaa paa svensk, og Samsons Vise endog i ældre Haandskrifter end de tilsvarende danske;

men alle Viserne ere om ikke digtede af samme Mand, dog blevne til inden samme Kreds, og for deres Danskhed taler ogsaa, at 2 af Viserne (Grimilds Hevn og Didriks Ormekamp) kun ere bevarede i Danmark og ikke vides at være kjendte udenfor, og at de 2 andre i det hele taget i de danske Optegnelser staa sit Grundlag nærmest. Paa Overførelse fra Dansk tyder ogsaa unøjagtige Rim, som ved dansk Udtale forbedres, som *lister: fresta*, Arfw. I 29 (d. liste — friste), *hwitha: stridha*, Arfw. I 36 (hvide — stride). I Norge er en saadan Overførelse sikker, forsaavidt angaar Samsonsvisen, der vistnok her ikke er ældre end 17de Aarhundrede, hvis den ikke er laant fra Peder Syv (1695) og altsaa maaske endnu yngre. Ellers kjendes nemlig hertillands ingen Vise om Didrik eller hans Mænd; derimod ere Sagnene om «Langben Riser» og «Vidrik Verlandssøn» stedfæstede ved *Brattingsborg* i Saude (i Thelemarken), men disse Sagn skrive sig aabenbart fra danske trykte Visebøger.

V.

Folkeviserne fra Norge, Island og Færøerne.

Efterretninger fra 16de Aarhundrede om norske Viser. Hellig Haakon. Sagaer og Rimer. Islandske Rimer, hørende til Karlskredsen. Norske Folkeviser, med Motiv fra Sagaer. Olufu kvædi. *Rolandsvisen*. Dens Ordning. Dens Ælde. Den færøiske „Runsevalsstruj“. Sjurðar kvæði.

Fra Eufemias og Haakon Magnussøns Tid (1299—1319) og lige til Midten af 16de Aarhundrede, da man for første Gæng begyndte med at kalde Sagalitteraturen tillive igjen, er der et aabent Rum i Norges litterære Historie; det synes ved første Øjekast, som om hver litterær Syssel i hele denne Tid var stanset udenfor det rene Afskriverarbejde, der dog heller ikke er stærkt repræsenteret. Og dog tro vi at kunne paavise en ikke liden litterær Virksomhed, hvis Spor have spredt sig viden om. Vi har nemlig fra Midten af 16de Aarhundrede bevaret norske Viser eller ialfald Efterretninger om saadanne, som vise, at der ogsaa i Norge har existeret en Visedigtning, svarende til den danske, og dens skabende Periode blive vi da ligesom i Danmark nødt til at henføre til den katolske Tids senere Aarhundreder, 14de og 15de Aarhundrede. I Absalon Pedersens «Norges Beskrivelse» fra Aar 1567—70 citeres en Vise om «milde her Alf» († 1290), som blev sunget paa Absalons Tid; det Vers, han citerer, gjenfindes endnu i en norsk Vise, men henført til en anden Sagnhelt «Hermod ille»

(Landst. No. 17); Magister Absalon beretter ogsaa om den falske Margrete, som blev brændt paa Nordnes 1301, at «om hende er og en vise gjort», og en saadan Vise er i nyere Tider gjenfunden paa Færøerne; endelig findes i et dansk Haandskrift fra samme Tid en norsk Vise om «hellig Kong Hogen» og hans Død i Skotland (1263) optegnet paa Dansk. Det er altsaa rimeligt, at der allerede i 13de Aarhundrede lød historiske Viser om Norges Konger og Høvdinger, men der er Grund til at tro, at disse Viser ikke var i Kjæmpevisestilen; hvis rimede Digtarter var kjendte i Norge allerede før 1300, var det jo sandsynligt, at Dronning Eufemia havde benyttet disses Versemaal til sine rimede Forsøg. Og at disse historiske Viser senere ere omdigtede, derom have vi et tydeligt Vidnesbyrd i Kong Haakons Vise; thi den omtaler ham som «hellig», hvilken Tro ikke synes at være opkommen før omkring Aar 1500, maaske endog ved en Misforstaaelse¹, og den har flere uhistoriske Træk f. Ex. at han blev begravet i Mariekirken i Oslo og at Kong Magnus var med paa Toget. Digtarten tør dog have været kjendt i Norge før Midten af 14de Aarhundrede; thi det danske Vise-Versemaal optræder allerede da paa Island i de saakaldte «Rimur», men i en Afændring, som de synes at have faaet i Norge. De ældste norske Folkeviser have laant sit Versemaal — 2 Langlinjer med 4 Takter foran og 3 Takter efter Cæsuren — fra de danske, men de have fra sin nationale Digtning

¹) Det eneste Sted, han vides at være dyrket, er i den i Visen omtalte „Mariekirke“ i Oslo, hvor han før 1531 havde et Alter (Nikolaysen, norske Fornlevninger S. 724). Men dette har vist i ældre Tid tilhørt Kong Haakon V († 1319), som her havde ladet synge Sjelemesser for sig og bespise de fattige af sit Gods. Sml. Dipl. Norv. IV 122.

optaget *Stavrimet*, hvormed de sammenknyttede Langlinjens begge Dele¹; og den samme Egenhed tilhører de *islandske Rimer*, som kun have gjort det Tillæg, at ogsaa Halvlinjerne foran Cæsuren knyttes sammen med Rim, som i *Þrymsrimur* (I, 4):

Loki er sagðr langr ok mjór | ok lék þó flest med slægðum
Óðins son var Ása-þór | efldr stórum frægðum.

De ældste bekjendte islandske Rimer ere fra Midten af 14de Aarhundrede (*Óláfsrima* af Einar Gilsson † 1361 og *Skaldhelgarimur*); at det dobbelte Rim er en islandsk Tilsætning, viser sig ogsaa af de færøiske Kvæder, der have samme Versemaal som de norske og ofte ligesom disse have bevaret *Stavrimet*.

Om Eufemiarimerne have vakt Efterligninger i Norge, derom savnes enhver Efterretning. Men at de ikke have gaaet sporeløst hen, derom foreligger der dog adskillige Vidnesbyrd. Det kan ikke være tilfældigt, at der netop efter hendes Tid paa Island opkommer en lignende Litteraturbevægelse, hvorved en Række Sagamotiver omsættes i «Rimur»; og disse Rimer laane, ganske som Eufemiaviserne, sit Stof fortrinsvis fra de romantiske og eventyrlige Sagaer, og blandt de historiske

¹) At *Stavrim* har hørt til denne Digtart — i Norge som paa Island — viser ikke alene Verset om Milder Alf, hvor det forekommer rent:

Synden segle de tyske *mend* | baade med *mél* og *malt*

men *Alfen* ligger i *Øresund* | og tager det fra dennem *alt*

og flere af Verserne i Hellig Haakons Vise, som

V. 15: „Suarith till liden smaadreng | hand stander koningin hiaa

Olluff liger i snecken siug | saa saare ilde han. maa“

og V. 19: Dett var Olluff Andfindsson | hand gaff ther op sin andt

thet war hellig Hogen koning | hand holt honom vox-liuss y handt,

men ogsaa Viser, optegnede i nyere Tid, som Rolandsvisen. Her har dog ligesom i Stevene Følelsen af, at begge Halvlinjer hørte sammen, tabt sig, saaat *Stavrimet* i Regelen kun viser sig i samme Halvlinje.

udvælge de navnlig de eventyrlige Partier, som Indrida þátr illbreiðs (af Olav Trygvessøns Saga) og Rauðulfs þátr (af Olav den helliges Saga). Af de islandske Rimer er endnu altfor mange bleven liggende i Haandskrifter; hvad jeg ved om Efterdigtninger efter Karlamagnus-saga, skylder jeg Hr. Jon Sigurðsson. I Haandskrifter fra 15de Aarhundrede findes «*Geiplur*» om Kejserens Rejse til Jorsal og til Kong Hugon; de ere 4 i Tallet og kun ufuldstændigt bevarede i Haandskrifter i Kjøbenhavn (A. M. 603 4to) og Stockholm (Kgl. Bbl. No. 1 4to). Ligesaa gamle ere *Landres-rímur* og *Otuels-rímur*, der kun findes i Kjøbenhavn¹. Fra Tiden omkring 1500 findes 6 *Rollants-rímur*, der fremstille Rolands Kamp med Ferakut *efter den ældre Sagaredaktion* (Ungers Udg. IVb Cap. 15—22); de ere bevarede i Stockholm (No. 22 4to). Fra 16de Aarhundrede findes en Række af 18 *Rollants-rímur*, ogsaa kaldet Keisara-raunir, som behandle Slaget ved Runzivall, bevarede i Stockholm (No. 1 4to) og i Kjøbenhavn (A. M. 614 4to). De ere forfattede af Þórðr Magnusson paa Strjúgr, der levede c. 1570. I Worms Monumenta Danica findes 4 Vers af disse Rimer gjengivne med Runer og oversatte paa Latin; men Worm har aabenbart selv ikke forstaaet de islandske Ord, thi der er flere besynderlige Fejl (f. Ex. helm ganga for heilinn ganga), uagtet Versene ere rigtigt oversatte; af disse Vers kunde man faa det Indtryk, at Forfatteren har arbejdet efter den danske Karlskrønike, men efter de Oplysninger, jeg har faaet af Hr. Sigurðsson, ere disse Vers meget forvanskede

¹) Katalogen over de islandske Haandskrifter i Stockholm opgiver at dens No. 1 4to ogsaa indeholder Rimer om Landres og Otuel, men dette er efter Hr. Sigurðssons Meddelelse til mig urigtigt.

og derfor ubrugelige. Det 4de Vers hører til 13de Rime og beretter om, at Roland halv død slog en Hedning ihjel med sit Horn Olivant, og af de øvrige er det 3dje lavet sammen af 2 andre; i den rigtige Afskrift, som jeg efter Hr. Sigurðsson meddeler i Tillæg (III), viser det sig netop, at Rimerne er digtede efter Sagaen (f. Ex. hart svá náði heilinn ganga — herrans út um báða vanga, cfr. Sagaens *heili* brast út af þunnvanga honum S. 518⁶). Derimod er den danske Krønike eller rettere dens islandske Oversættelse fra 17de Aarhundrede benyttet af Digteren *Guðmundr Bergþórsson* i hans 60 *Olgeirs-rímur* (o: Olgers Ungdomshistorie) fra Aar 1680, 8 *Otuels-rímur*, *Brúar-rímur* (o: om Kong Guitalin) og 24 *Bálants* eller *Ferakuts-rímur* fra Aar 1701; den er vistnok ogsaa benyttet af Jón Þorsteinsson fra Grund i Höfðahverfi, hvis 40 *Rollants-rímur* ere digtede c. 1730.

Skjønt vi ikke fra gammel Tid have Viser optegnede i selve Norge, kan der ikke være Tvivl om, at ogsaa mange norske Folkeviser ere digtede efter Sagaer. Ogsaa her er det de romantiske Sagaer eller ialfald de romantiske Træk af de historiske Sagaer, som ere omsatte i Viseform. Fra Sluten af 17de Aarhundrede have vi Efterretninger om 2 saadanne Viser i Norge: Torfæus meddeler et Uddrag af Hemingsvisen (Landst. No. 15), der kun er en ny Udgave af «Hemings þátr» fra 14de Aarhundrede, og Jonas Ramus beretter om Visen om «Aatløg», som besang Aaslaugs og Ragnars Kjærligheds-eventyr. Allerede i 16de Aarhundrede synes Viser med halv-historisk Emne at have udvandret til Sverige: Visen om *Kong Halvs* Død, optegnet i 1ste Halvdel af 17de Aarhundrede, og Visen om *Ormen stark* (o: Orm Storolfsson), optegnet kanske endnu tidligere; deres

norske Herkomst forklarer, at de endnu i dette Aarhundrede ere fundne igjen paa Færøerne, medens de i Norge ere tabte. Derimod er der i den nyeste Tid i Norge optegnet Viser, der føre tilbage til ligesaa gammel Tid og til romantiske Sagaer: «*Kappen Illhugin*» (Landstad No. 2) gjengiver Sagaen om Illuge Gridarfostre, «*Raamund den unge*» (No. 16) Sagaen om Hromund Greips-søn, «*Kong Kristian*» (No. 73) en Del af Magus Jarls Saga (Stykket om Kong Ludvig og Ermengard, Cap. 1—12) og «*Ivan Erningen og Galite Riddarsonen*» (No. 13) en nu vistnok tabt Saga, hørende til Artuskredsen. Ved de Viser, hvis Stof er hjemligt, kunde man føle sig fristet til at formode, at de have laant Emnet enten fra ældre Viser eller fra den mundtlige Sagnfortælling; men da her ved Siden af de hjemlige Eventyr forekommer udenlandske Emner, som ere indførte gennem Prosaoversættelser, der ikke vides at være udbredte gennem mundtlig Tradition, tør man vel ikke formode ældre Sange eller Sagn som Visernes Fædre, men maa som paa Island og Færøerne udlede Viserne fra romantiske Sagaer. Vi gjør da ikke Uret i at formode, at denne Bevægelse i Litteraturen er en Fortsættelse af Eufemiarimerne, ligesom Rimerne paa Island, og vi tør tilføje, en væsentlig Forbedring, idet de smukkere Versemaal og Melodierne gav denne Bevægelse en poetisk Beaandelse, som de ældre Rimer ganske havde manglet. Det vil heller ikke længer være noget forunderligt i, at den i Norge bedst repræsenterede Del af det franske Epos, Karlamagnus-saga, ogsaa har afgivet sin Tribut til den nye Digtning, idet der er bevaret ialfald en Række Brudstykker af en Vise om «*Roland og Magnus kongin*», og af en Vise om «*Oliv og Landres*» ialfald et

enkelt Vers, der dog har forvildet sig ind i en anden Vise. Naar nemlig Visen om Hermod ille (Landstad No. 17) siger:

Hermod krýpe på Serklandsgolvi | han *bíte folk i fótann*
faðir hans geng på tingit fram | og *býd fer drengin bötur*,
saa findes dette Vers igjen i den færøiske «Olufu kvæði»,
om «Malandrus» (ø: Malalandres):

Áður han gát á golvi gingið | tá beit hann mann i fótur
Mýlint og hon Galianna | bjóða firi hann bötur¹;

da begges Kilde, Sagaen, kun beretter det første Led, at da han var $\frac{1}{2}$ Aar gammel, krøb han frem og tilbage ved Hjælp af Stokker og bed Folk i Fødderne (beit i fotr mönnum)², viser Fællesskabet i 2det Led og navnlig i Rimet, at den norske og færøiske kun er forskellige Optegnelser af samme Vise. Den færøiske Vise er udgivet før Karlamagnus-saga; Udgiveren har saaledes ikke kjendt dens Kilde og har derfor ikke faaet den rigtige Orden i Visen (f. Ex. Vers 87—95 ere komne for tidligt). Den følger i det hele taget Sagaen; blandt særegne Træk kan mærkes, at Kong Hugon paa Rejsen til Frankrige farer *tilsøs*, thi i færøiske Viser gaa som naturligt alle Rejser Søvejen. Det samme sker ogsaa ofte i norske Viser, saaledes netop i «Rolandsvisen», hvor Magnus Kongen sejler til Hedningelandet «i virkevikunne tvá» og kaster Anker «på kvite sanden», hvilke Vers (2—3) derfor maa betragtes som nyere Tilsætninger. Visen om «Roland og Magnus kongin» er trykt hos Landstad (No. 14) efter en Visebog fra Sluten af forrige eller Begyndelsen af dette Aarhundrede, i Thelemarken kaldet «Huvestadbibelen». Bogen betegner Visen som

¹) Antiq. Annaler 1846—48 S. 297. ²) Karlam.-saga Side 63²⁶.

Brudstykke ved at sætte Løbe-No. 7 foran det første Vers; der raader ogsaa den største Forvirring i Versordningen, thi efterat den oprindelige er glemt, har man søgt at ordne Versene efter Skjøn og tildigtet nye, hvor noget syntes at mangle. I Vers 4 finde vi en Levning af det tidligste Vers, men det er blandet sammen med hvad der senere fortælles om, at Roland blæste i Horn:

4. Fram sá kem deð Gunulfs ljóðið | det klett i sliðrevende,
[Roland leikað med luri sine | hori han vil seg utvende.]

Udtrykket «det klett i sliðrevende» kan gjengives «det smelder i Sværdsmeden»¹; «Gunulfsljóðið» maa saaledes være et Sværd, som drages, og «*Gunull*» (kun efter Landstads Skrivemaade Gunulf) er da *Guinelun Jarl*, som under Opholdet hos Marsilius drager sit Sværd for at væрге sig mod Hedningerne. Dette bestyrkes, naar man læser de følgende Vers, der aabenbart gjengive Hedningernes beundrende Ord om Guinelun og hans Følge:

5. Til sá svarað heiðningin | (tottist han vera fylkte):

Deð er kappata kristne lándo | dei skina som hjelmen gylte.

6. Til sá svarað heiðningin | han totts hava lift sá lengi:

Du heve handgaupn kristen manns | som skatten kons hev fengið.

Disse Vers have altsaa skildret Guineluns Sendefærd til Maurerkongen for at kræve Skat, og det er kun de senere Ordre, som have henført det til Roland. Derefter maa man tage et Vers, hvori Kejseren ved Hjemreisen deler sin Hær, saa at Halvten blir tilbage for at

¹) Efter Iv. Aasen er Slidrevond „en liden Støtte mellem Rummene i en Knivskede med dobbelt Løb.“

vogte Spanien, skjønt dette Vers er gjort til Begyndelse for hele Visen:

1. «*Sex mine sveinar heime vera | gøyme dei gullið balde,
dei aðre sex på heiðningslándo | røyne dei jønni kalde.*

I Sagaen opfordrer Oliver *forud for Slaget* Roland til at blæse i Horn, hvortil han svarer benegtende, og først kort før sin Død gjør han det; Visen har ogsaa i sin nuværende Form adskilt begge Træk, kun er baade Opfordringen og Vægringen kommen ind midt under Slaget:

11. Der kom så mange blámenn fram | at dei skygde fer sól,
dá frygtað alle jamningann | bað Roland bláse i hórnn.
12. Rolanð svarad med vreiðe | og honom rann bloð og skum:
eg skal hogge så store hogg | at deð skal spyrjast til domenn
(o: til Dommedag).

Herefter maa da følge selve Kampskildringen, der foreligger i 5 Varianter, som dog kan reduceres til to:

- 8.9.25. Dei slógest út paa Ronsevollen,
voro dei alle vreiðe (i dagane tvá og trjá);
Blámenn falt fer Dvergedolg,
sem snjóren driv uti heiðe (sem storren fer góðan ljá).
10. 26. Dei slógest út på Ronsevollen
trøytt menn og moðe (voro dei alle moðe);
soli fekk inki skine bjart,
sá stóde røykin af blóði (fer røykin af mannablóði).

Først ved Slutningen af Kampen, da alle Jævningerne var døde, kalder Roland Kejseren tilhjelp:

- 17—20. Roland sette luren fer blodga munne,
blés hann i með vreiðe (uti gylte hórnn);
da rivnað múr og marmorstein
i nie døger af leiðe (ok Magnus kongins tárn).

21. Ded var Magnus kongin | breste hann i at gráte:
 hot tru felar Roland frenden min | nu heyrer eg lúren láte.
22. Fram sá kom deð luraljóðið | deð sokk úti sliðregengi;
 Roland blés sine augu or haus | sá hart honom heiðningenn
 trengde.

Jævningernes sidste Kamp og Død har Visen glemt; kun et forvirret Minde staar igjen om Rolands sidste Øjeblik, da han hugger 3 Gange med Durendal i Fjeldet for at bryde den itu, og selv Meningens dermed er glemt:

13. Roland hoggi treða hoggið | (vildi han livt sina drengir),
 dá hoggi han sunde sverðið sit | som han ha' borið sá lengi.
14. Deð var Roland konungs frenden | totts en verastett i vánd:
 «Guð og Guð og Maria moðir | dei draga meg sverðið ta
 hánde».

Den sidste Linje synes snarest at være en Forvanskning af Kejserens Bøn til Gud om at hjælpe ham til at faa Sværdet af den døde Rolands Haand, thi hermed stemme de følgende Vers:

15. Gangi tvei ta alle út | og taki med dikkon makar,
 sjá um de kan sverðið Dvergedolg | af Rolands hándi taka!
16. Atter keme smádrenginne | seje dei i frá:
 me kunna inki sverðið Dvergedolg | af Rolands hándi fá.

Umiddelbart herefter bør følge det Vers, som fortæller, at Kejseren selv tog Sværdet uden Møje af hans Haand:

23. 24. Fram sá genge Magnus kongin
 með sá stor ei trega (attrá);
 Roland rette sverðið fra seg,
 som han vilde kongin deð geva (fá).

At Kejseren gjemte Sværdet og derpaa fortsatte Kampen for at hevne sine Mænd, er glemt i Visen, thi V. 25—26 er kun Gjentagelse af foregaaende Vers og passe ikke her, da ingen brugte Durendal efter Rolands Død;

men til tabte Vers om et fornyet Slag henvises dog i de følgende Linjer:

27. Heim atte kem han Magnus kongin | dei sette seg alle rauðe;
han ha' full skeppe með sylv og gull | og *dá var alle*
heiðningann dauðe.

Hermed slutter de ægte Brudstykker; de give os det Indtryk, at hvad her er levnet har hørt til et længere Kvæde, som har omfattet næsten hele Sagaens «Runzivalspátr»: det har fortalt om Gueneluns Færd til Saragosa og hans Forræderi, Kejserens Hjemrejse, Jævningernes Møde med Blaamændene, da Oliver opfordrer Roland til at tilkalde Kejseren og Roland svarer brændende af Kamplyst, selve Kampen og Jævningernes Fald, Rolands Hornblæst og Kejserens Samtale med Naimes, Rolands Afsked med Durendal og Kejserens Hevntog mod de flygtende Blaamænd samt Scenen med Rolands Sværd, som ingen kan faa ud af hans Haand uden Kejseren selv. Og dette Digt har været meget gammelt: der vrimler af Stavrim i alle de ægte Vers, Bønnen til «*Gud og Maria Moder*» er jo ganske katholsk, og det etymologiske Forsøg at forandre «Dyrumdali» til Dvergedolg (Dværgefiende) viser langt tilbage i Tiden, hvorfor ogsaa Ordets Betydning allerede var glemt, da Visen blev optegnet i Formen «Dvelgedolg», som ingen Mening giver. Visens Kilde er utvivlsomt Sagaen i dens norske Form, hvilket sees af Navnet «Gunull» (= Guinelun, ikke som i Danmark Gevelon) og Udtrykket «fer bloðga munne» (= Sagaens: á munn ser blóðgan, fr. à la buche sanglente). Efter alt dette kan Visen ikke være yngre end det 15de Aarhundrede; vi har jo ogsaa ovenfor troet at turde paastaa, at Karlamagnus-saga først e. 1430—40 kom fra Norge til Sverige, og sikkert er det

ialfald, at Rolands Navn endnu i 15de Aarhundrede kjendtes i Norge i den af Sagaen brugte *ældre* franske Form med *ll*: i Aarene 1428—36 hed en Præst i Vaage Sira Rolland Gotskalkssøn og Aarene 1414—39 en Kannek i Oslo Sira Rolland Þorsteinsson¹.

I Forbindelse med den norske Rolandsvise maa vi se det færøiske Kvæde «Runsevalsstruj», thi Slægtskabet er utvivlsomt. Det færøiske Kvæde har samme Versemaal som det norske, det har ogsaa samme Indhold og samme Omfang: ogsaa der begyndes med, at «Gujin jarl» sendes til Hedningekongen for at kræve Skat og Kejseren deler sin Hær, saa at Halvdelen med Jævningerne blive i Spanien. Den færøiske Vise er bevaret i hele sin Sammenhæng, men den har til Gjengjæld tabt flere Hovedtræk f. Ex. om Sværdet, som de ikke kunde faa af Rolands Haand, og den mangler ganske den Kraft og det Liv, som de norske Brudstykker have bevaret. Af det færøiske Kvæde kjender jeg 2 Varianter, den ene er Prof. Bugges Afskrift af Svabos Samling fra c. 1780, den anden er et Fragment i dansk Oversættelse ved Ingemann (Hertha, 1817). Paa Svabos Optegnelse har den danske Karlskrønike havt Indflydelse; thi der kaldes Hedningekongen Angelund (= Krønikens *Anguland*, ved Forvexling med *Marsilius*); derimod er det vel den danske Oversætters Skyld, naar Forræderen af Ingemann kaldes «Gevelon». Der har vistnok ogsaa været en islandsk Vise om Roncevalsstriden, thi af en islandsk Vise, svarende til den norske om «Fante-gutten», kjender jeg (gjennem Prof. Bugge) et bevaret Vers, hvis *Omkvæd* tydeligvis er laant fra en Rolandsvise:

¹) Dipl. Norv. I No. 755. 771 og III No. 618. 694.

Hustrun sitr og hátt hún kvað,

fellir heiðinn hal,

þar kom fantr ok hennar bað,

Roland hjó með Dýrumdal. —

Paa Færøerne er ellers i dette og forrige Aarhundrede optegnet en ikke ringe Mængde af gamle Kvæder, som endnu synges til Dansen i Julegilderne. Af disse ere vistnok ikke faa komne fra Norge, hvor de tildels endnu findes (f. Ex. Hermundur idli, Kvikjils Bragd o. fl.); om andre synes det som de have vandret ind fuldfærdige fra Island og kun ere lidt bearbejdede paa Øerne selv, vistnok især af musikalske Hensyn; om nogle af disse heder det ogsaa, at «Rimen er fra Island kommen, skrevet i Bog saa brede»; endelig er ikke saa faa indvandrede fra Danmark, dels gennem trykte Visebøger og Flyveblade, dels vel ogsaa i mundtlig Form. Vi have allerede seet, at Viserne om «Roland» og «Olufa» ere komne fra Norge. Fra Island er vel de mange Viser om Sigurd Svein og hans Æt («Sjúrðar kvæði»), thi de forudsætte Vølsunga-saga og (den islandske) Thidreks-saga eller rettere Rimer, digtede efter disse Sagaer. Den første Rime, om «Regin smiður», er ganske udgaaet fra nordisk Tradition: den fortæller om Sigmund og Hjørdis, Sigurds Ophold hos Hjalprek og hos Regin Smed, om Odins Raad samt Ormens og Regins Drab. Men allerede den 2den Rime, «Brinhild», er mere blandet: vistnok fortæller den om Brynhild paa Hindarfjeld, hendes Datter Ásla (Aaslaug), Sigurds Giftermaal, Brynhilds Trætte med Gudrun og hendes Død kort efter Sigurd omtrent som i Vølsunga-saga; men om Sigurds Død berettes efter Thidreks-saga, at Gjukungerne give Sigurd salt Mad, saa at han i Skoven blir tørstig og lægger sig ned at drikke

Vand ved Kilden, hvor de dræbe ham; Kvædet ender med, at Gudrun lover at hevne Sigurds Død og minder om «Kong Artala» i Hunaland. Derved sker Overgangen til 3dje Rime, «Høgne», som ved Siden af de nordiske Navne Gunnar, Høgne, Gudrun, Budle o. s. v. optager hele Thidreks-sagas Beretning om Grimilds Hevn. Den egentlige Kilde er vel her en islandsk Rima paa Grundlag af Sagaen, thi Vers 18 nævner en «bragða taatt»; dog har Visen modtaget enkelte Laan fra Vedels Visebog No. 7, 8 og 9 — de 3 Viser om Grimilds Hevn¹ —, og Slutningen er udvidet ved Hjælp af den Hvenske Krønike, som vel gjennem lærde Hænder (Prester) er naaet til Færøerne; det er ellers tydeligt, at ikke den svenske Didriks-saga har haft Indflydelse paa den færøiske Rime, allerede Navnene Gislar og Hjarnar (ikke *Gynter* og Gernolt) vise dette. — Der findes forresten paa Færøerne en Række Viser, hvori Thidreks-sagas Helte Tiðrikur Tatnarson, Virgar Válintsson o. fl. optræde dels som Hovedpersoner, dels ogsaa i Biroller; disse Viser have undertiden laant Enkeltheder fra danske Viser (f. Ex. Tiðrikur situr á Brattinsborg o. l.), men synes dog idetheletaget at være nyere Digtninger, som uden Rod i gamle Sagn have benyttet ældre Sagnfigurer.

¹) Døring har ikke lagt Mærke til, at alle Laan fra disse Viser gjenfindes hos Vedel, hvis Bearbejdelser ere trykte DgF. I Side 48—50, 52—55; han har derfor antaget, at de danske Viseoptegnelser A, B og Originalen for Vedels C have vandret til Færøerne, hvorved han i den færøiske Rime vinder et Argument for C's Ægthed (Sml. ovenfor Side 197).

The first part of the book is devoted to a general history of the United States from its discovery by Columbus in 1492 to the present time. It covers the early years of settlement, the struggle for independence, the formation of the Constitution, and the various wars and conflicts that have shaped the nation's history. The author provides a detailed account of the political, social, and economic developments that have taken place over the centuries.

The second part of the book is a collection of essays and documents that provide a more in-depth look at specific aspects of American history. These include the role of the individual states, the influence of the federal government, and the impact of major events such as the Civil War and the Industrial Revolution. The author also discusses the role of the press and the judiciary in shaping public opinion and the course of the nation's history.

The third part of the book is a series of biographies of some of the most important figures in American history. These include George Washington, Thomas Jefferson, Abraham Lincoln, and Franklin D. Roosevelt. The author provides a detailed account of their lives and their contributions to the nation's development.

The fourth part of the book is a series of essays that discuss the current state of the United States and its future. The author examines the challenges that the nation faces in the 21st century, such as globalization, terrorism, and climate change. He also discusses the role of the individual and the government in addressing these challenges and the importance of maintaining the principles of democracy and freedom.

The book is a comprehensive and accessible history of the United States that is suitable for both students and general readers. It provides a detailed and engaging account of the nation's past and offers thoughtful insights into its present and future.

TILLÆG.

I. Stykker af den gamle svenske Prosakrønike

fra Codex Verelianus, skreven Aar 1457.

Goderik han do j gøtalandom effter honom kom han[s] son philmer som kallades philmer mykle oc somme kallade han wilkinus

— — — — —
Sidhen van han torchin tharciam oc alt rytzelandh lættelie oc alt liffland oc twang konungen aff rytzeland som hertnid het til at han sagde honom mandskap oc togh landit aff honom. sidhen sigelde han then genaste væg hem til swerige. ena nat lagh [han] við rytzska strand oc gik fra sit folk ensamber vp j skoghen ther saa han ena kona myket fagher oc gik tiith hon var. thet var en haffrv konungen giorde henne barn ok kom ater til skip. fik bør ok sigelde vti haffuit tha [han] var lankt fra landt kom sama haffrv vp ok tog om hans skæpa stampn ok hiolt skepit ath thet engistadz kom. tha saa konungen ath thet var sama quinna som han haffde ligat met ok sagde til henne [lath] oss fara. haffuer tw nokor ærinde [till] mik tha kom i mit landh swerige ther wil iak wæl fangna tik. hon slæpte skipit ok konungen sigelde hem. æth halff aar effter kom sama kona til honom tha lot han færa henne til en sin gardh. nogra tiidh ther effter fik hon eth swenbarn konungen kallade honom vade. strax barnet war fæth hwarff modræn boorth ok vade væxte sidhen op ganska stoor thy kallades sidhen han vade vaderese ok fik onda tykkio thy skilde honom faderen fra sik ok gaff honom ix garda i sælandh¹. ther bæn(?) bode vaderese longa stund ok fik en son som het veland smidh. veland fik en som het vidike velandzsson ok stander hans ryktæ øffer alla werldene. sidhen doo vilkinus konung j swerige ok [hans son nordian] vart swa vdriffuen aff swerige aff hertnid konung i rytzeland som hans fader hade vnder wnnit ok tog konung[dom] i sæland ok giorde hertnid konnung ther skat aff. tha fik konnung hertnid sin son osantrix konungx rikit swerige

— — — — —
osantrix konung stridde monga stridh [met] attilius konung aff indialandh ok w[nno ynpse]. omsidher giordes han slaghen j ene stridh aff wlfardh konung dirix frændæ aff bærn. osantrix haffde en broderson som het herdnit.

¹) Det *cursiverede* findes ordret igjen i Didrikskrøniken Cap. 18.

Hernit wardh konung j swerige effter honom. han wan vnder sik britannia ok slo i hell thera konung som het Jsung ok ix hans søner met honom ok waro alla kemper ok rytza the største alumatto(?) ok slo j sama stridh detleff danska ok fasholt ok hin stolte ok monga konung dyrix aff bærens kempa. han doo j swerige.

II. Brudstykket om Jorsalafærden

fra den svenske og danske Karlamagnuskrønike.

Den svenske Text er meddelt efter den ældste Codex D. 4 (A) undtagen den indklamrede Begyndelse [], som meddeles efter Cod. Verel. (B), hvis Lakuner ere udfyldte fra Rietz's Udgave af Codex Askabyensis. Jeg har optaget i Texten fra B, fra C (c: D. 3 fra 1476) og fra D alle de Varianter, som stod Sagaen nærmere, og udhævet dem ved *Cursiv*. Den danske Text meddeles efter det jydsk Haandskrift fra 1480 (A), med Varianter fra Ghemens Udgave (B).

[Hær byrias fagher ærendæ och iær[tekn] aff karlla magnus konungh oc tolf [hans] jempnungha.

Hær sigx aff huru karlla magnus søkti jherusalems borgh oc the helgh[e graf] drottens wars. Swa ær sakt at h[an] war i paris och haffde ther stempno [met] alla iarlla och hertuga i rikeno s[ino]. En konungen sattes vnder eth hogt tr[æ] och drötningen hans næst honom, och [alla] høffdingæ kringom han. En k[onungin] mælte widh drötningh sina [met glædis]ordhe. west thu nokon [then konung] j werldine som jem væl [høwe krono] at bæra som mik ell[er jæmvæn ær] j hær waknom som iach. [hon swarar] brath och vnderlika k[onungenom oc sighr] hon. ey skal man [sik lowa siælwan] myket. jach wet [en som høgre bær] krono sina och [høwizskare ær] æn thu. tha konungen hørde thet, tha wart han henne illa wreder och mælte swa. Jach skal leta

En dag som keysæren sath ower bord met synæ gode men sade han til keyserinnen

westu noget herre i wærliden som bædre sømer ath bære kronæ æn meg

drottningen swarer man skall seg icke sielwer loffwe ieg weth en megtugere herre æn i ære

k. wort wred oc sade

och spyria mæn mina aat och ær
 thet swa at thet sanna the met tik,
 tha ma iach thy tro. och om thu
 hawer osant sakt, tha skalt thu thit
 hoffwd mista. hon sagde ey skal thu
 wredhas. rikare ær han til fææ æn
 thu æst thok ær æy han swa goder
 konunger som thu æst riddare, och
 ey swa rasker j bardaga. tha fioll hon
 til fota hans och mælte. miskunna
 mik for gudz skuld, west thu at iach
 ær kona thin och wil iach göra fore
 tik mina wrsækt, at iach mælte thet
 ey tik til wanheder och ey til hadh,
 nw om thu will at iach far paa thet
 høxta tornet, och løpa thadan nider
 oc dræpa mik swa. ney sagde han
 Nempn nw then wænæ konungen.
 Drötningen swarade ey finder iach
 han thet wet iach a mina tro. k. sagde
 nw skalt thu sighia han, eller bana
 [iak] lifue thino. hon sagde iach
 hawer hørth nempdan] konung then
 son hughin heter. han ær keysare i
 myklo gardhe han ægher persiam alt
 til capadociam ey ær han swa from
 riddare oc ey swa mangkloker som
 thu æst. tha swor han thet at han
 skulle thet røna æn om thet sama
 aarith. tha konungin hafde borith
 sina krono oc hørt sina tidher. tha
 foor han heem til sinna borgh oc
 ridhu met honom tolf jæmpnunga.
 Sidhan ledde han them a enmæle oc
 sagde sin hugh fore them. jak hafwer
 thænkt mina færdh a okunnugh land
 oc søkia ierusalem's borgh. thet ær
 komith fore mik threm sinnom i
 sømpne oc wil iæk søkia konung
 then som heter hughin, Siw hundredha
 wlwalla lot han ladha met gul oc
 silff. tha læt karl konung redha sin
 hær then met honom skulle fara oc
 gaff them øffrith gul oc silff oc toko
 i sina hænder sina pikstaffwa oc

ær thet santh tw seger ta tacker ieg teg,
 ffindz thet oc icke i sannen,
 tha skall thet giællæ tith liff,
 hon sware en k. hether hugen aff
 Constantinobili han ær rygere aff
 guld oc dyre stæna æn i
 tog ær han icke so mannelige som [j¹.
 tha drötningen sag at ks. warth wredh
 fioll hon pa knæ oc sagde thet war
 myth skæmpt oc icke aluare

ks. kallæde for sig thee xij iaffninge
 oc sagde til them

megh hauer drømpt om wors herre
 graff ty willi wij fare tith legger nider
 [ether² harnsk oc wæriæ oc tager
 [igeen³ pigstaffue oc skinsæckæ. meg
 ær meget sagd aff [*en koning hedher*⁴
 hugen till hanem willæ wij oc fare.

¹) B. ²) B. ³) B. ⁴) konugh A.

pelegrims klædhe. at sancti dionisij kirkio som ær a franz tok karl konung kors oc allæ hans riddara. torpin erkebisshop *weette*¹ them æmbete. sidhan foro the wt aff borghinne. oc drøtningin dwaldis hema met mykle oglædhi. Sidhan komo the a en [*wall storan oc slattan*]². tha kalladhe karl konung bærtram then raska til sin oc sagdhe swa. mæktogher oc witer skal then wara som swa myklom her skal styra. Sidhan skyndadhe the sina færðh thædhan oc komo til marsiliam. oc [*hiello alla folke sino*]³ ower hafwith oc komo til ierusalem oc toko sik ther hærberghe. Sidhan gik konungin til kirkio the som pater noster heter oc tolff jæmpnunga met honom. j the kirkio sang wor herra mæsso oc tolff apostoli met honom. I the kirkio standa tolff stola oc thrættande war then som gudh siælff sat a. oc hwar apostolus a sinom. Tha sættis karl konung a then stoll som war herra sat a. oc tolff jæmpnunga met honom som honom folghdo hwar i sinom stool. Tha kom løpande en jwdhe oc sa hwar konung sat. oc wardh swa rædder at han monde næstan galin wardha. oc lop til patriarchans oc badh han cristna sik oc sagdhis hafwa seet [*xii hæfðinga*]⁴ oc then thrættande som høgster war aff them. oc thet hoxæ han for wist at thet war gudh sielffwer oc tolff apostoli hans met honom. Jæmskyt sem patriarchen hørðhe thet tha stæmpde han til sik alle the herramen i ierusalem waro oc lot them alla scriffwas [oc klædas]⁵ oc gik til kirkiona oc konungin stodh op oc negh honom. patriarchin spordhe

¹) C. giordhe fore A. ²) C. storan wllwalla oc wæklæddan A. ³) komo alle helbrighdho A. helo lifwe B. ⁴) C D, iæmpnunga A. ⁵) C alene.

keyseren drogh aff stet met the xij jæffninge. the haude vii. c. asna kløffuede met gull oc sølff oc theres madh oc drøck

oc fore offuer mæreth til then hellige graff. the aff staden ginge [vth¹ mod hanem met Cors oc fana oc wndfinge hanem met stor wærdughet oc alle sade her mwge wij see then romske keysere som then store [manhet² hauer bedreffueth. patriarchen leddhæ hanem i tæmpælin oc satthæ hanem i then stol som war herre satth i skær torsdag oc the xij jaffninge satthæ i [*the xij stole*]³ som the xij apostæll i sade

¹) B. ²) B, mackt A. ³) B, then stoll A.

han hwadhan han war oc sagdhe swa. thu æst then första man som kom i thæssa kirkio wtan mit loff. konungin swaradhe swa. Jak heter karl barnfodder i thet land som franz heter. Tolff konunga hafwer iak komith vnder mik. oc nw letar iak æpter then thrættanda oc nw ær iak farin hiit at søkia the hælgho graff. patriarchen swaradhe, wæl æst thu komin. ærliker *drænger*¹ æst thu fore thy at thu hafwer sitith pa wars^o herra stole. oc skal thu heta hær æpter karl magnus konung ower alla iordhrikis konunga. Karl magnus konung thakkadhe honom oc badh han gifwa sik nakra hælgha doma at hedhra sit land met. patriarchen gaff honom armlæg sanctisymeonis. howudhlazari. aff blodhe sancti stephani. Aff the klædhe som war herra hafdhe om sit hofwdh tha iwdha korsfesto han. aff naghlo m them som war herra korsfestis met. af krona the som a hans hoffwdh sat. oc kalken then som war herra sagdhe mæssso met. oc disk then som han aat aff pa skær thorsdagh. oc kniff then han aat met. aff skægge oc haare sancti peter. aff miølk sancte marie som gudh drak aff. aff særke iomfrv marie som hon haffde næst sik. aff sko then som iwdha toko aff henne tha gudz ængla hona til hypna fördho oc aff spiwte thy som gudh war stungin met. Karl magnus konung war thæssom gafwom mykith fæghin. oc thakkadhe honom myklika fore sin godh wilia. Sidhan giordho the hælghedome margh iærtækne met gudz miskund. Tha lot k. m. k. gøra et skriin aff gul ok binda met silff bandom. Sidhan flk han skrinith torpin erkebiskop. Sidhan

Keyseren dwaldes ther j¹ maned. patriarchen gaff hanem sancti Symonis *armligh*² som wor herre sat pa køndilmesse dag tha han offrædes i mønsteret oc aff sancte *steffens*³ blodh oc eth swede clede som wor herre tørket sitth anede met oc en aff the naglæ som wor herre hengde paa corsit met oc mæstæ delen aff tornæ cronen oc en *mullug*⁴ aff sten som wor herre twog⁵ the xij apostell føddher wtj skær torsdag apten oc fad oc kniff som wor herre haffde for sig skær torsdag aften och aff sancte pædhers skæggh oc jomffrv maria melk.

keyseren gladdis meget aff the helgedomme

oc lotth giore ietth skryn aff guld oc lagde them wtj

¹) en halff B. ²) B, armlæd A. ³) B, sorfasius (!) A. ⁴) B, moligh A. ⁵) twodhe B.

¹) D, man A.

war han i patriarchans borgh fyra manadha oc lot gøra ena kirkio the som heter sancte marie latine. Nw kom k. m. k. i hugh hwath hans husfrv saght hafdhe oc foor tha ater at leta then konung som mykith war loffwadher oc aldre faar iak ro hafwa før æn iak finder han. oc komo til iherico oc toko ther palma. oc patriarchen war tha æn the nat met honom. Om annan daghin tha toko the sina hesta oc foro til mykla gardh. oc patriarchen tok tha hemloff oc negh hwar androm oc skildos aat. Sidhan hwar k. m. k. foor tha giordhis stoor iærtækne fore the hælghædoma skuld som patriarchen gaff honom. Dwmba fingo maal oc halte gang. oc all watn laghdiskwar som iordh alla stadhe fore them. Nw kom k. m. k. til mykla gardh oc hitte konungin sitia i sinom yrtagardhe. Gardhen then war *aller*¹ aff gulle oc sat konungin a enom gulstole oc vnder eno [*gulffueno pælle*². tha hellsadhe k. m. k. hughin keysara wæl oc witerlika. keysarin negh honom i mote thy at han sa at han war høffwizsker man oc spordhe hwadhan han war. k. m. k. swaradhe honom. Jak heter k. m. k. aff franz oc keysare aff room. iak sokti ierusalem borgh. oc nw ær iak her komen at witia thik. Tha sagdhe hughen keysare. Siw aar æt thet at iak hørdhe thik næmpdan wara. Tha bødh han honom ther at wara swa længe som han wille. oc taka swa mykith aff hans gull oc silff som han wille. Hughin keysare foor tha heem til sinna borgh oc k. magnus k. met honom. oc tha funno the ther tolf hundradh riddara alle ridderlika *bona*³ klædda met

¹) D, aldre A. ²) B, gulpælle A, gyllen stykke C. ³) C, wæl A.

ks. loth bøgge en kirke i jerusalem hon hether salatine

patriarchen folde keysæren till skypis oc skildis ther fra hanem. Syden segelde keysæren til *constantinobili*¹

ther møtthæ hanem kongh hugens folk met v^c galleyder oc bwde² keysæren hiem met seg paa kongens wegne. keysæren folde them hiem kongh hugen gick wth modh hanem oc wntfick hanem met stor ære

¹) A, constantinopolim B. ²) A, badhe B.

gul oc guldællum. oc gingo alle mot
 k. m. k. oc hans mannom oc toko
 thera hæsta oe loto i [*herbørge sin*¹.
 Hallen som konungin atte war innan
 giordh [*kyndelika*². Thakith war
 scriffwath met alzskona *sagur*³. hon
 war *kringlut*⁴ oc en stolpe stodh
 [*mith i som hon stodh aa*⁵. Om then
 stolpan stodho hundredha sma stolpa
 alle [*forgylther*⁶. oc a hwariom thera
 war barns liknielse stofft aff eer. oc
 hwart thera hafdhe et horn i sinom
 mwne oc stolpane ware alle hwli
 innan oc blæste wedher vnder hallene
 oc op i stolpan oc swa a hornen oc
 hornen haffidho alzskona liwdh som
 fagher waro. oc hwar thera [*ræcte
 fingr*⁷ til annars leande [*swa som
 qwik wore*⁸. tha wndradhe k. m. k.
 ther pa oc sannadhe tha hwath hans
 husfrv sakt hafdhe. Nw kom wædher
 hwast aff hafwith oc wænde hallena
 som mөлnehws. tha toko [*barnen*⁹ at
 blæsa oc lo hwart at andro. tha
 thøkte them thet swa faghert wara
 som [*ængla*¹⁰ sanger ware. all wind-
 øghon waro aff cristallo. k. m. k.
 vndradhe ther mykith a. oc frankis
 men matto ey a fotom standa. oc
 thænkto for wist at them waro for-
 gærninga giordha. Sidhan kom keysaren
 in til thera. oc badh them ey rædhas.
 oc sagdhe. at wædhridh minzskadhis
 mot qwællenom oc tha tok hallen at
 stadhna. tha war ther somastadhe
 bordh fram læten. tha sattis keysarin
 i sit sæte oc k. m. k. næst honom
 oc ther næst drøtningen. oc swa
 keysarins doter oc sidhan roland oc

oc ledde hanem i en sall ther stode wtj
 c. pillær aff guld [innen tyl hwle oc¹

[han hadde² eth billede
 aff gul pa hwær pillære oc ware
 giorde som andræ smodrenge oc [hwar
 there³ hade eth horn for mwne

tha wæderetth blæste wnder salen
 tha lekthæ alle smo drenge hwer i
 syt horn oc salen [wende sig⁴ om-
 krynggh. ta sade keyseren icke hauer
 myn hosfrv loget alth thet hon sade

syden sattes the till bord⁵ frankis
 men [aathe oc⁶ drocke fast oc giorde
 seg glad

¹) C, stall A. ²) C, vnderlika A. ³)
 C, fæggrind A. ⁴) C, sihwalf A. ⁵)
 vnder hallena ther stodh hon all pa A.
⁶) C, aff gull A. ⁷) C, række hænder A.
⁸) C, som thet war liffwandis liffwæ A.
⁹) C, hornen A. ¹⁰) C, glædhis A.

¹) B alene. ²) A alene. ³) A, hwer
 there B. ⁴) A, løb sælf fast B. ⁵) bortz
 B. ⁶) B, mgl. i A.

olifernus oc the tolf iæmpnunga. oc iomfrvn war swa skæær som roos oc lilia. tha sa oliferuus opta til henna oc tok at bidhia henne. oc sagdhe swa. Gudh gafwe thet iak hafdhe thik innan franz tha matte iak hafwa min wilia met thik. Sidhan the waro mætte tha tok keysaren i hand k. m. k. oc ledde til herbærghe som han skulle liggia innan. oc tolf iæmpnunga met honom. herbærg hit war alt scriffwath oc thækt met dyra stena oc [*en karbunculus lyste*¹ ther. ther waro tolf sænga gøra alla aff ere. oc thrættande i midhio. oc alla forgylda. Sidhan the hafdho længe talaz widh tha foor hwar thera i sina sæng oc keysaren badh them haffwa alla godha nat. J thet herbærg hith war en stolpa aller hol innan. Tha læt keysaren ther i en sitia ther høra skulle thera athæffwer. Sidhan the waro soffwa farne. tha sagdhe the gaman sina mellan. oc vndradho a bygning the som ther war. oc badho thæs gudh at k. m. k. hafdhe køpt the borgh eller wunnith met bardagha. tha badh k. m. k. at hwar thera skulle et æwintyr at sighia. tha bado the at han skulle først sighia. tha sagdhe k. m. k. take keysaren then *hwattasta*² riddara ther han hafwer oc føre han i twa brynior. oc sæte a hans hoffwdh fyra hiælma oc fa honom then raskasta hæst ther ær i ollom hans hær bryniadhan met threm bryniom. Sidhan skal iak hugga i hans hiæl. oc mannen sunder i midhio oc swa hæsten. oc [*spiwt skafftz langt*]³ nidhr i iordhina vtan iak wil før ater wænda. tha sagdhe niwsnarin widher sik. Mykin

¹) C, karbunculi lysto A. ²) B, ræskasta A. ³) C, swærdhith skal ganga langt A.

oc om aftenen fwlde koningh hugen ks. i sængh

ther war meget wnderlege skapth som the loge jni

myt pa gulffuet stod en forgylth stolpa¹ oc han war hwl innen till ther hade k. læst en scriffuere wtj som skulle [*mercke och*]² scriffuæ hwat frankes men talade. keysaren oc frankes men talæde fast om kongens store rygdom [*oc staat oc flere wnderlighe tingh*]³

keysæren sagde syger hwar anner eth æffuentyr for wij soffue. roland sagde thet bøør ether først herre. keysæren sade vill k. wæbne⁴ en sin ryddere

i ij brønier oc sætthæ twa hielme pa hans haffuet

oc ffo meg syth swærd tha will ieg kløffue bode man oc harnsk

oc⁵ swærdhet skal sto i jordhen

tha sagdhæ scriffueren i stolpen sath witth seg ene tw æst wel starkær i thynæ hænder

¹) pellare B. ²) B, mgl. i A. ³) B, mgl. i A. ⁴) wæpne B. ⁵) at B.

æst thu oc starker. Jlla giordhe keysaren tha han lænte idher hærbærghe. oc thetta skal han wita før æn dagher komber. Tha sagdhe roland sit æwintyr. Take keysarin [*i morgon oliffant*¹ horn oc faa mik tha skal iak blæsa swa fast at alle *borgalukor*² skulu [*wp latas*³. oc komber keysaren wt tha skal iak blæsa aff honom alt harith oc skæggith oc swa hans klædhe oc skal keysaren sta ater nakudher. Sidhan sagdhe oliferærnus sit æwintyr. Take keysarin sina dotter the wæng oc loffwe mik at liggia ena nat met henne oc gør iak ey hundradha sinnom min wilia met henne henne til witnis. tha haffwe keysaren wald ower mit hoffwdh. Sidhan sagdhe bernar sit æwintyr. Take keysarin i morghin thre the bæzsta hæsta han ægher oc læte them rænna som fastast the kunno. tha wil iak i mote them oc lopa ower twa oc pa then thridhia oc taka fyra æpla mædhan the rænna sit skedhe. oc falder et thera nidher tha æghe keysaren wald ower mit hoffwdh. Nw sisher wiliælm sit æwintyr. hær ligger en stoor gulball. oc ganga til honom thrætighi mæn hwar dagh oc fa ey løpt han. Morghin skal iak løpta han met andre hand oc sidhan skal iak *kasta*⁴ han swa fast a borgha *wæggena*⁵ at fyra fampna skal nidher falla hwar wægh fra honom. Nw sisher ødhger sit æwintyr. Jak skal fæmpna i morghin thenna stolpa som oppe halder hallene oc bryta han synder oc fælla nidher hallena. Nw sisher *neumes*⁶ hertughe sit æwintyr. Take keysarin morghen fyra brynior oc læte mik i fara. sidhan skal iak fløghia fyra fampna [*høgre*

1) C, sit A. 2) C, portane A. 3) C, op springa A. 4) B, C, skatta A. 5) C, mwren A. 6) D, miwmas A.

roland sagde will kongen fo meg itth enhiørninge horn tha will jegh blæssæso høgth at portænæ pa slotthet skullæ ga bade op oc till oc ær kongen wd hæ¹ tha skall falle aff hanem bode har oc skegh oc kledher [tha ha fuer thu en stark andhe sadhe scriffuerin² oliuer sade

will kongen legge syn dotter i sæng hoss meg met god willie tha will ieg haffuæ myn willie met henne c. reysær enæ natth. skeer thz icke tha wil ieg haffuæ tabæth myth hoffuet. Scriffueren sade tu trøtther æn før. Gerard sade will k. lade rendhæ ij [sine³ hæstæ the bæstæ i hans gord ære Jeg wiill rende motth them thet fasteste jeg kan oc springe aff myn hæst oc sætthæ meg pa then trydie oc kastæ wp iiij æblæ i bodhæ myne hænder. faller eth [*there nedher*⁴ tha skall kongen haffue wolowermyn hals. Scriffueren sade thette ær hoffuet snack. williem cornitz sade her ligger en ball aff gul swa tungh ath xxx men orcker⁵ icke mere ath løfte. then wil jeg *kaste*⁶ pa slotz mwren met en hand at han skall fallæ neth [*pa hwer sidhe iiij faffne*⁷

wdger danske sade ieg sog en stolpæ i dag som salen hollær wppæ then wil ieg rykke om kul oc salen skal *all*⁸ neder falle. Scriffueren sagde. gud la the thet aldrigske. hertugh neymys sade i morn will ieg fare i tw brønnier oc springe iiij fagnæ

¹) tha wdhe stædder B. ²) B, mgl. i A. ³) B, mgl. A. ⁴) B, aff them pa iorden A. ⁵) A, orcke B. ⁶) B, løfte A. ⁷) i iiij delæ eller fæm pa hwar syde A. ⁸) B, aldrig A.

æn kastellit ær¹ oc skaka mik swa fast at hwar ring falder fra androm som brænt halmstra. Nw sisher bærnard sit æwintyr. Take kesaren i morghen all the swærdh som i hans rike æro oc wænde op oddana alla a them. sidhan skal iak fara pa thet hoxsta torn oc falla owan 'pa them swa at the skulu all swndr *brijsta*² oc iak skal [*oskadder bort gongha*]³. Nw sisher turpin ærkebiskop sit æwintyr. J morghen skal iak fara til thæssa flod som her rinder om borghena oc skal iak visa hona wt aff sinom stadh oc skal hon fylla hwart hws i myklagardhe met watn. Ok tha wardher kesarin swa rædder at han far oppa thet hoxsta tornith som i borghinne ær. oc skal ey thædhan koma før æn iak wil. Nw sisher arnall sit æwintyr. Taghe kesarin i morghin fyra klyf⁴ bly. oc støpe thet wællande i en kætil eller i et kar. tha skal iak ther i fara oc sitia ther i alt ther til blyt ær kalt. sidhan skal iak op standa oc skaka mik swa fast at alt blyt skal aff mik falla [*oc swa mykith skal ey widher mik ludha som ens penings wærth ær*]⁵. Nw sisher ærner sit æwintyr. Jak hafwer en hat. tha iak hafwer han a mino hofdhe tha seer mik ængin man. J morghin skal iak ga fram fore kesarins bordh oc tagha fra honom hans mat. oc drikka hans wiin. sidhan skal iak ga bak om honom. oc sla han swa met minom næffwa at han skal framfalla ower bordhith sidhan skal iak læta [*hwar thera dragas with annan i hare*]⁶. Nw sisher bætram sit

1) C, op A. 2) C, ganga A. 3) C, wara oskadder A. 4) klimpar B, kluwar C. 5) C, swa at enkte skal pa mik qwart wara eller synas A. 6) C, them haardraghas sin i mellan A.

høgræ æn slotz mwren ær. Syden will ieg rystæ meg so fast ath hwer ryng skal skillies fra ander som et brænt halm stroo Scriffueren sade gør tw thet tha æstu seger i thynæ senner. bering sagde i morn will ieg go *opp*¹ i thet høgestæ torn her ær oc wil kongen setthæ ther wdhen fore M. dragen swærd och wende alle oddene op ther will ieg springhæ pa oc meg skall enthet skade. Scriffueren sagde gior tw thet tha æstu giorder aff stoll. turpin ærchæbisscopp sagde i morn wil ieg kommæ eluen till *som her rindher op met stadhen*² at hon skall løbæ in pa slotthet oc wp fylle hwarth thet hus her ær oc kongen skall løbe op i thet høgeste torn her ær oc bedhæs hielp aff megh. Scriffueren sade gud lade thet aldrih skee.

Rymer sade jeg hawer en hath meg kan engen see nær han sedder pa myth hoffuet. J morn will jech goo till kongens bord oc æde fra hanem hans madh oc dricke hans win oc syden will ieg slaa hand pa halsen met myn næwe at han skall styrthæ³ fram pa bordhet. Scriffueren sade tu taler som en gallen man engeler then stoltæ sade will kongen lathæ smæltæ [*i morghen*]⁴ en panne fwl aff bly oc nar hwn sywdher tha will jeg styge ther wtj oc sedhæ ther so lenge thet worder kalt oc syden will ieg sto op oc *ryste*⁵ meg so *fast*⁶ ath thet skall fallæ fra meg alsammen. Scriffueren sade tw haffuer en hord hudh.

bætram sade ieg will [*i morghen*]⁷ goo i k. skogh oc robe so høgt

1) B. 2) mgl. i A. 3) stubæ, B. 4) B, mgl. i A. 5) B, reste A. 6) B, stift A. 7) B, mgl. i A.

æwintyr. Fae kesarin mik i morghin fyra skiolla. sidhan skal iak fara om alla dala oc skogha oc skal iak [*Aygia op oc øpa swo fasth*¹ at thet skal hørar hwar wægh fra mik fæmptan milo swa at all diwr skulu wt aff skoghenom løpa. oc alla fiska aff siom oc watnom. Nw sigher birghersit æwintyrr. Fae keysarin mik i morghin spiwt thet som manz byrdha ær oc iærnith ær aliin langt a. sidhan lægge han a thet hœxsta tornith som a [kastelle² ær. twa pæninga. sidhan skal iak ga eno milo wægh fra borg-hinne. oc skal iak skiwta at them twem pæningom [*och fælla nidher annan sa ath ey scal then rœras som wndher ligger*³ oc sidhan skal iak løpa swa rast⁴ at iak skal tagha han a lopte før æn han a iordhena komber. Nw sigher niwsnaren. Thet weet miin tro wæl. at i ærin galne oc owitre. Illa giordhe kesarin tha han lænte idher hærberge. Sidhan sompnadhe the alle. Æn niwsnaren lop sidhan til kesaren. Tha kesarin sa han. tha mælte han. Sigh mik. hœrdhe thu them nakath wilia dwælias. Ney sagdhe han aldre hœrdhe iak them sighia thet. Sidhan sagdhe niwsaren [*konungen all ord thera*⁵. Kesarin wræddis mykith widh tholkin tidhænde. oc sagdhe kesarin. Thet weet min tro at k. m. k. hafwer lyst [*mykla owiske sinne*⁶ oc hans kompana. oc [*fremia the (ey*⁷) *ord sin*⁸ tka skal iak læta them halshugga. Tha sænde kesarin æpter fyra hundradhe riddara sina. Thet waro oc the som fulrasklika komo

at thet skal hœres iij mylæ. hiorthæ oc hindher oc ander diwr skullæ løbæ borth aff skoghen oc fisken skall løbæ pa landeth. Scriffueren sagde i æren all galna. Gerin sade i morn wil ieg tage eth¹ glawen stage aff iern oc [wil² kongen legge ij penninge paa ieth syth torn

Jeg wil sta j myll fra oc skiwdhæ met glauenet ath en penningh skall nidher falla oc anner skal ligge quær syden will ieg løbæ oc tage glauent

før en thet kommer paa iorden. Scriffueren sade [thette ær howet snack³.

syden soffnede keysæren oc hans men. Scriffueren gick lønlige wd aff stolpen oc gick til konungen oc sagdhe

*hanum all*⁴ theres ord. Tha wort k. wredh oc sade illæ giør ks. ath han snackær so darlige

fwlkome the icke i morgen hwat the haffue sagd tha skall the myste theres hoffuet. han forsammeld strax mang M folk.

¹) C, løpa swa fast oc øpa A. ²) C, borghinne A. ³) C, swa at ey skal annar nidher falla A. ⁴) fast B, C. ⁵) C, them hafwa mykith illa tala A. ⁶) C, illa sin hugh A. ⁷) mgl. ⁸) C, hafwa the ey ment thet met skæmtan A.

¹) en A. ²) B. ³) A, tha tager thu wel haren doch ær thet wel hœueske snack B. ⁴) B, them aff A.

til hans met sinom wapnom. Æn k. m. k. kom fraan kirchio. hafðhe hørt sina tidher oc met honom tolff hans iæmpnunga. Hughin kesare gik mote honom oc taladhe widh han met hardhom ordhom til k. m. k. oc sagðhe swa. Hwath war thet ther thu oc thine kompana taladhe om mik i aptons. Lønin i mik swa mina godhgerninga [och fulkomme i eygh hadninga ordh idar, tha skal iagh¹ lata idher hals-hugga. Tha wardh k. m. k. wredher widh hans ordh. oc sa til sina men. oc mælte widh them wi waro i aptons alle drukne. oc wænter iak at wi hafðhom niwsnara inne nær os. ther næst mælte k. m. k. til hughin kesara. Wi [gæstom her igar² oc drukkum fast. æn thet ær frankis manna sidher at tala mangt tha the fara soffwa. badhe witzsko³ oc folsko. Æn ey giordhe thu wæl thet thu sætte niwsnara a os. Nw wil iak wita aff minom mannom hwath the hafwa talath eller hwath wi skulum thik antzswara. Hughin kesare mælte. yffrith hafwin i mik met ordhom skæmpt. oc før æn i [ffarin fron mik tha skal thet ider sa dyrth køpt warda at i skolen sidan aldreg spotta annan man⁴. Karla magnus konung gik under et oliwetræ. oc tolff hans iæmpninge met honom oc sagde. Godhe winir. Illa hafwer os i hænder gangith. æn os skeer [thy at wi hafuom thet talat som bæthre wore otalat⁵. Sidhan lot han fram bæra sina helgha doma oc fiollo alle a siin knæ fore them.

1) C, utan i fulkompnin thet i hafwin talath. iak skal A. 2) C, warom thine gæste i aptons A. 3) C, wise A. 4) C, hædhæn farin. tha skal iak idher thet lona. at i skulin widher se annan tima tholkin haadh gøra A. 5) C, annath æn got fore the ordh ther wi taladhom i aptons A.

Om morgenen stod keysæren opp [met hans folk¹ oc hørde messo.

Tha messen war wd hæ kom k. hugen och sade til keysæren

ille haue i for talith megh. Och thet skulle i wndgiællæ før æn i kome hæden

Keysæren sadet het ær frankes manne setth ath tale meget nar the ære drocken tagen thet icke til mysticke

kongen swor ath han skulle hæffnet

keysæren oc hans men ginge titth som the loge om natten

oc læstæ wp skrynæt oc toge ther wd synæ hælge dome oc fiølæ paa

1) B, mgl. i A.

oc badho til gudh at han skulle radha all thera maal at ey skulde hughin kesare owerstridha¹ them swa wredher som han war. Æn iæmskyt kom gudz ængil til k. m. k. oc reeste han op oc mælte widh han ey skal thu wardha ogladher. thy at war herra sænder thik the ordh aff himpnom met mik at thu hædher² aldre annan man swa meer. Ok faren nw oc innen thet i sagdhen. Æn k. m. k. wardh thæs fæghin som waan war j oc gik til sinna manna oc sagdhe til them. Rædhoms ey. gudh ær met os. Sidhan gingo the fore hughin kesara. oc sagdhe tha k. m. k. til hans. Ey war thet wæl giort. tha thu gik fra os i aptons. tha satte thu qwarran en niwsnara nær os at hõra hwath wi sagdhom. thet wardher thik siælffwom mæst til skam. Tho at hware wiliom wi ey warom ordhom æfftra fore thik. Nw gange then først fram som thu wilt at sit æwintyir inne. Hughin kesare sagdhe. Thet ær olifernus. han sagdhe at han wille *hwilas*³ hundradhe sinnom met minne dotter om ena nat. oc war thet mykith [*folska maal*⁴ [Wardhe iak swa nidhinger som brister ther eno sinne wti iak skal bana lifffwe hans⁵ oc aldra thera toloff iæmpninga. K. m. k. bar tha i at lee at hans ordhom oc sagdhe at honom [*monde misliga aff til takom tæss*⁶. Nw gladdo the sik then daghin, oc hafdho alt thet them lyste. At qwælleno lot hughin kesare redha et hærbærghe som han bæzst matte oc læt ther i gøra ena sæng. Sidhan hans dotter

1) øwer koma C. 2) C, daar A. 3) C, liggia A. 4) C, folsklika saght A. 5) en warder han nw twinghader ath fulkompna han eygh thet tha skal jagh forderiffua lifff hans C. 6) C, skulle misga æn the togho ther til A.

knæ oc bade gud om syn nade ath kongen skulle icke ower wynnæ

them tha kam gudz engel oc restæ ks. op oc sagde

taler icke *ofthere*¹ sodan flædiæ hwat i haffue nw taleth thet skulle i fwlkommæ æfter ether willie. the tackede gud for syn nadhe oc ginge til k.

oc [keyseren² sade til [hanum² herre i haffuen illæ giorth atti lodhæ wogtæ æfter wor tale som wij haffde wæreth nogre [*draffwels men*³ oc haffue i *sielffwe*⁴ ther

mere skam aff æn wij. nw wille wij fwlkomme alth thet wij haffuæ saghd

*Koning hugen*⁵ sade oliuer skal fwlkomme fførst hwath han haffuer saghd

Om aftenen lotth kongen leghe oliuer oc sin datter i sænge sammen oc *sadhe*⁶ gjør tw icke [som tw haffuer sagd tha skall thet⁷ giælla tith lifff oc kongen læste sielff herbærgget till oc gick fraa them.

1) B, øsære (?) A. 2) B, mgl. A. 3) B, diæffuels men A. 4) B, mgl. i A. 5) B, konghen A. 6) B, mgl. i A. 7) A, hennes willie c. synne i nath, thet scal i morgen A.

war i sæng led. tha badh hughin kesare at then osniælle olifernus skulle i sæng fara til henna. k. m. k. sagdhe Olifernes rædz ey nw vtan far i sæng met henne oc fulkompna thiin ordh. Jæmskyt foor han i sæng til henna met blidhom hugh oc laghdhe sina hender om henna hals. Hon saghdhe til hans. Til myklo oglæd[e] war thu her aff franz til at [*skændæ*¹ konungx døttrom oc iærla. Ney sagdhe han. Ængin last skal thik her tima pa mina weyna. æn thu wilt swa siælf. Sidhan sagdhe hon. Læt mik niwta [*witzsko thina och ey gælda for*² min fadhers *fawitzsko*³. Tha swaradhe han. Lastløs skal thu fra mik ga æn thu wilt miin ordh fore thinom fadher sanna. Hon swaradhe oc swoor at hon skulle thet sanna at han hafdhe wæl fulkompnith sit æwintyyr. oc togh hana om sin hals oc mintis hundrada sinnom widh henna mun. oc sidhan sompnadho the badhin. Tha dagher war liws. tha gik hughin kesare til sinna dotter oc spordhe æn olifernus hafdhe int sit æwintyyr. Hon sagdhe han haffwa wæl int sit æwintyr. oc hwario sinne fulkompnadhe han wæl. Nw sagdhe kesaren til k. m. k. at olifernus inte wæl sit æwintyyr. Nw wil iak wita hurw [*the andra taka til*⁴. Tha sagdhe k. m. k. Then skal fram ther thu wilt. Nw gange then fram som heter wiliælmer. oc innar han ey sit æwintyyr. tha skal han halshuggas. k. m. k. swaradhe hwath hafwer han thæs talath at han skal thik nakath rædhas. Niwsnaren gik fram oc sagdhe. Han rosade at han wille kasta warom gulbal swa fast a

¹) C, gøra nakan wanhedher A. ²) C, meer wiisdom thin æn mins A. ³) B, folsko A. ⁴) C, androm gaar A.

iomfrwen sade till oliwer

myn kære herre lath meg icke wngelde myn faders dorskab jeg hobes ati ære icke hitt kommen for then skyld atj wille gøre noger Jomffrv wanhedher. Oliuer sade gudh forbiwdet at ieg skulle giøre ether noger wanhedher eller noger god iomffrv. wille i sta till i morghen ath ieg hauer fwlkommet thet som ieg hauer sagt tha will ieg kyssæ ether c. rösser¹ i natth. hon sagde *at*² hon wille thet gernæ giøre Om morgenen *arle*³ kom konungen oc spurde jomffrven om oliuer hadde fwlkommet thet [som han haffde sagd.⁴ Jomffrowen *swor*⁵ at han hadde thet fwlkommet

kongen sade till keyseren lat nw william Cornitz kaste then store guldball pa slotz mwren

¹) synne B. ²) B. ³) B. ⁴) syne ordh B. ⁵) B.

borgha *væggena*¹ at fyra fampna skulle nidher falla mwren fore honom. Kesarin swaradhe. Ey mon miin ordh skulu ater ga. Tha gik fram wiliælmbær met gudz krapht oc met andre hand togh han gulballin oc kastadhe [*han swo fasth a borgawægen at*² fyra fampna fiol nidher aff mwrenom. Tha wardh kesarin wredher oc sagdhe swa. My(kin) skadha hafwin i mik giort. nidher brwtith mina borgh oc skæmpt mina dotter. Sannelika [*mogom wi thet se at mæn tæsse ærw gærningha fulle*³. Ok sagdhe til k. m. k. met hardhom ordhom [oc sagdhe swa⁴. Osone komin i hiit at mik skulde swa mykith meen aff idher wardha. Æn k. m. k. war thæs gladhare at han war thæs wredhare. Tha spordhe k. m. k. at hughin kesara æn han wille flere æwintyr aff them leta. Hughin kesare swaradhe. Swa skal idher ronas før æn i hædhan farin. oc aff sanno skulin i sighia at i hafwin warith nær hughin kesara. Ok sidhan ginge the op i hallena til bordh. oc allan then dagh sat hughin kesare swa at ey kom mat i hans liif. Annan dagh ther æpter tha sagdhe hughin kesare til k. m. k. thæssa leed. Thænkin i at i skulin mik ekki meer antwardha. K. m. k. swaradhe. Alt wiliom wi thik halla the. wi sagdhom. Hughin kesare sagdhe. Thy swarar thu swa diærffit at thu trøster thinne konst oc thinna manna. Nw gik fram niwsnaren oc sagdhe. En thera sagdhe at han wille stæmpna watnith aff anne oc oppa høgxsta tornith. oc sagdhe han meer oc kesaren skulle wardha swa rædder at thu skulle bedhas hans hiælp. Hughin kesare

villam han [*togh ballen oc*¹ kastæ bollen pa slotz mwren so ath han røffnede oc fiøll mer neder en xl fagnæ konghen warth wred at mwren war neder fallen oc swor om gud

atte wore all trolkarlæ

keysæren [*sade wiltu se mere aff war*² talæ

kongen sagde latth fram turpin ærchæbisscop som watnet skullæ stemme in pa slotthet

¹) C, mwren A. ²) C, honom swa at A.

³) C, ma iak se at thæsse æru angislika stærke oc kostoghe men A. ⁴) mgl. C.

¹) B. ²) spurdhe om the skulle mere fulkomme aff theris B.

swaradhe. Then som thet sagde. han skal fulkompna thet eller han skal mista sit liiff om han giter ey giort thet. Tha gik k. m. k. oc kalladhe torpin erkebiskop oc sagdhe. Nw wil hin osnielle kesaren at thu inne thit æwintyr. Torpin ærkebiskop swaradhe. Redho ær iak tha han wil. æn fal nw a knæ fore hælgho doma oc bidh fore os at wi mattom owerstridha hugin kesaren. Æn k. m. k. gik bort oc badh længe fore sinom mannom. Nw gik hughin kesare oc badh torpin ærkebiskop fulkompna sit æwintyr. Torpin foor tha oc *signa*¹ aana. Jæmskyt flødde hon oppa landin swa høght at hon staddis ey før æn i borghinne oc fylte ther hwart hws met watn. Æn hughin kesare wardh swa rædder at (han) lop oppa hœxsta tornith. oc fan tha at thera ord mondo sannas. Æn k. m. k. war tha vnder oliwa træ eno oc met honom hans tolf iæmpninga. Tha ropadhe hughin kesare a k. m. k. oc sagdhe at han skulle honom miskunna. fore thy at iak seer guds miskund met thik wara. Ok thæs wil iak nw bidhia at thetta watn maghe bort fara. Jæmskyt som k. m. k. hœrdhe thet tha badh han oc hans kompana til gudh at watnith skulle koma ater i sin stadh [*och thet war ginstan sammoled giorth som bedit war*]². Nw gik hughin kesare til k. m. k. oc fiol a siin knæ fore honom oc thakkadhe honom at watnith war bort gangith oc wardh hans man. Sidhan om morghonin tha gingo the til kirkio oc hœrdho sina tidher oc sidhan gingo the heem til herbærghis. Æn sidhan noon war oc the skullo til bordh ganga. tha badh

ærchæbispen gick till ælffuænæ ok slogh Cors offuer henne oc bad henne følge seg tid han gik oc han gick strax till porten oc ælffæn fwlde hanem in pa slotthet oc op filltæ hwart thet hus ther war tha løp kongen opp pa thet høgeste torn ther war

ks. oc hans men stode wdhen for slotthet

koningen roptæ [*til hanum*]¹ oc sagde thw megtuge ks. karll hwii wiltu drokne² meg kan tw skille meg fra thenne wande tha will ieg worde tin man. oc giffue tegh skatth so lenge ieg løffuer ks. sware then ær nadhæ wærd som nade bedes keysæren fall paa kne oc bad gud ath elffuen løp thitth som hon førre war oc elffuen gick strax [bort]³

kongen gick nedher aff tornet oc sade till ks. ieg seer ath gud ælskær tegh thy wil ieg gernæ worde tin man keysæren spurde wiltu mere forsøge aff wor tall kongen sware meg løste icke mere se ther aff. Soge ieg mere thet wore mig mere till sorg en till glæde keyseren sade syger tu

¹) C, blæsta a A. ²) C, mgl. i A.

¹) B. ²) drenke B. ³) i sin stad igeen B.

k. m. k. at the matto sina kronor bæra [en hugen k. swaradhe thet skal wisth wara¹ oc om allan then dagh tha baro the sina kronor. Tha the waro til bordh satte. tha tænktø frankis men oppa hwath drötningen hafdhe saght hema. oc sagdho at ængin konung innan wærlidne ær swa höffwitzsk som k. m. k. oc om all land bærom wi ther aff tidhende. Æn hughin kesare badh alla wara gladha oc giordhe mykin hedher k. m. k. Konungx dotter sa opta til olifernem. oc mangt monde hon widh han tala. oc enkte ræddis hon sin fadher eller modher. Opta drak hwart thera til annath æn tho wille hon ey oppinbara nakath widh honom tala. Æn k. m. k. oc hughin k. gaff hwar thera androm stora gaffwor. Ok dwaldis k. m. k. ther qwar nakra twa dagha eller thre. sidhan læt han redha sina hæsta oc wilde heem fara. Æn hughin k. bad k. m. k. at tagha slikt af hans goze som han wille. Æn k. m. k. thakkadhe honom. Enkte thørffwom wi haffwa aff thino goze. forethy wi hafwom nogh siælfwe. oc ær nakath met os som thu wil hafwa. tha tagh swa hemelika som thu siælfwer ægher. Nw ændadho the thæssa talan. oc gik hwar a hals androm oc mintos. Sidhan stegh k. m. k. a sin hæst. oc hughin k. hiolt i hans izstæth oc hans swena hiollo i hans manna izstæth. Nw gik k. dotter til olifernem. oc sagdhe til honom. Thu godher höffidhinge thu skal thet wita at iak skal aldre with thik osæmia oc thin godhwilie skal aldre aff minom hugh ga. Tha swaradhe han henne slikt sama. Nw ridhu the

oss tin tienæstæ at begge wor hær seer ther paa konungh hugen sade gernæ. keysæren sade tha skulle wij bade bære wore kroner i dag oc will ieg attu giffuer oliuer tin datter. Syden fæste oliuer k.s datter oc brøllebeth skulle stande i frankerige. keysæren oc kongen ginge til kirke hwor met sin kronæ. Drotningen bar oc syn kronæ. almwgen skodde fast bodæ herrene. tha war keyseren iij hand breth oc en fodh lenger er kongen. frankismen sagde icke sade keyserinnan retth tha hon prisæde thenne konungh [saa megget¹ wor keysære ær then øpperstæ herre i verden ær thij haffuæ wij megen ære aff hanem

tha messen war wde sattes the til bordz oc tha the ware metthæ beddes keysæren orloff kongen begaffuede hanem oc hans gode men ok kongen gaff syn datter till metgift vij asnæ kløffuede met guld oc sielff hon folde syn fæsteman. keysæren red sin weg ok kongen hiolt i hans istet tha han steg pa sin hæst oc fwilde hanem so længe syn land wared. Syden skyldes the ath

¹) C, mgl. i A.

¹) B.

thædhan bort. oc hughin k. følgdhe them a ledhena. oc tha han hafdhe følght them ena halffwa milo tha toghos the i hænder. oc togh hughin k. hemloff oc foor hem. Tha foor k. m. k. a sin heem wægh alt ther til at han kom til haffs. oc komo alle wæl ower haff. K. m. k. lofwar opta sin gudh fore alla sina miskund ther han hafdhe honom teet oc lænt oc særdeles fore thet at han gat ower komith hughin k. vtan bardagha ok kiif. Ok sidhan fordhadho the sik thet skiwtasta ther the gato. Nw sidhan komo the thiit som sanctus dyonisius war ther the togho korsith i thera framfærdh. Tha foro [*thera landzmen*¹ ther i mellan oc komo til pariis. ther k. m. k. skulle til koma. oc sagdho hans *drosata*². at han skulle skyt thiit koma. Nw læt hans drosatæ redha mykin kost mot honom oc war mykith fæghin them tidhandom. Thaghar litith ther æpter kom k. m. k. hem oc alle the honom følgdho. oc alle hans men waro fæghne at hans heemkomo oc gingo honom i mote. oc følgdo honom først til kirkio oc swa heem til hans borgh. Tha gik drötningen til hans oc badh han wæra wæl kompan gudhi oc sino eghno. oc drukko the alla hans wælkompnith. Tha thakkadhe k. m. k. opta gudhi fore sina raska færdh oc helbrigdho heemkomo. Tha sagdhe k. m. k. til torpin erkebiskop. The hælgho doma som patriarchin gaff mik them skal thu skipta mellan kirkiorna oc soma læt wara qwarra i skrinomen. Tha gik drötningin til hans oc badh han forgifwa sik the orda som hon taladhe før æn han bort foor. oc han forgaff

tha keysæren kom til frankerige [igen¹
tha glæddes alle hans wnder sathæ

oc giordhæ syden Oliuers brøllup oc
gaff keysærinnen syth wenskab

1) Englanzmen C. 2) drotning C.

1) B.

henne them i sama stund. Sidhan han
hafðhe warith ther nakra manadha
tha redde han sik til yspania landh
som honom war teet i ierusalem. oc
lot ther æpter sik roland oc them
tolff iæmpninga. Ok swa lyktom wi
war æwintyr.

syden bleff keysæren i frædh i nogre ar.

III. Brudstykke af Rollants rímur

ved Thord Magnusson c. 1570.

Efter Worms Monumenta p. 381,
(skrevet med Runer).

Efter giorþa reðu riet
meþ reknum sanna
siþan hornit sier aþ munna
sette han ok blessem (!) kunna.

Tutugu milar valskar uel
um telþiþ harþi oliuant til
þa benþar barþa
blasa rief i hornit harþa.

Milþing hafþe miof so blasit
af megne straungu
aþ harþlega giorþi helmganga
herrans utum baþa uangí.

Klofiþ horn tok kyrtla þor
kom viþuagan (!) luþurin stor
eiþaþ (!) tolþi ennis kor
isma foli hausin for.

Efter Haandskrifterne af Rollants rímur.

IX, 49.

Rètt þú segir, Rollant svarar
randa spenní,
siðan hornið sèr að munni
setti hann og blès sem kunni.
50.

Tuttugu mílur valskar vel
um veldi heyrði,
olivantz til, þá bendir barða
blása rèð í hornið harða.
71—72.

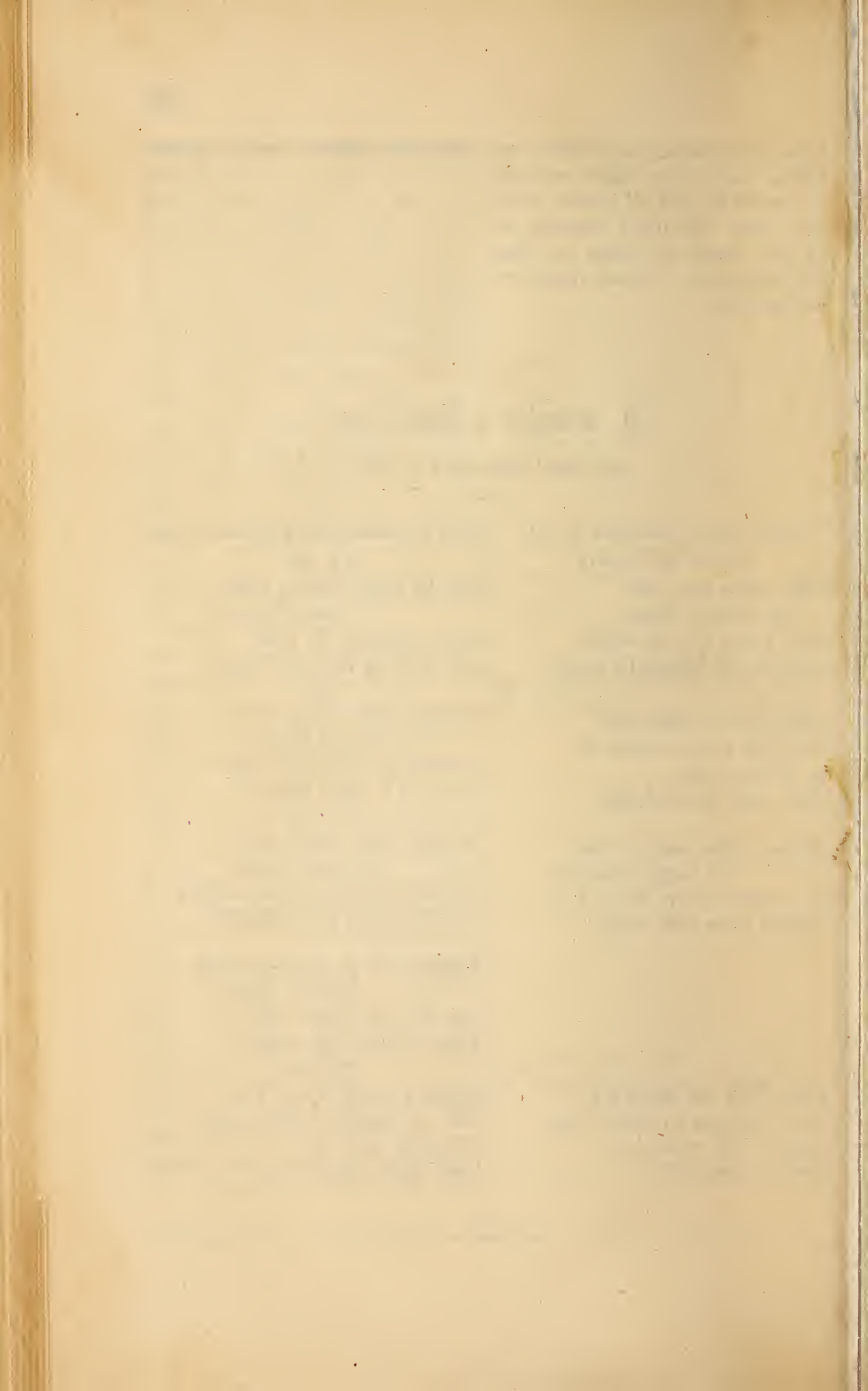
Mildings sonur mætur blès
af megni þúngu
ræmdist horn fyrir runni slaungu
svo rifnaði allt að endilaungu.

Björtum var þá buðlungs kundi
búið að springa

hart svo náði heilinn gánga
herrans út um báða vanga.

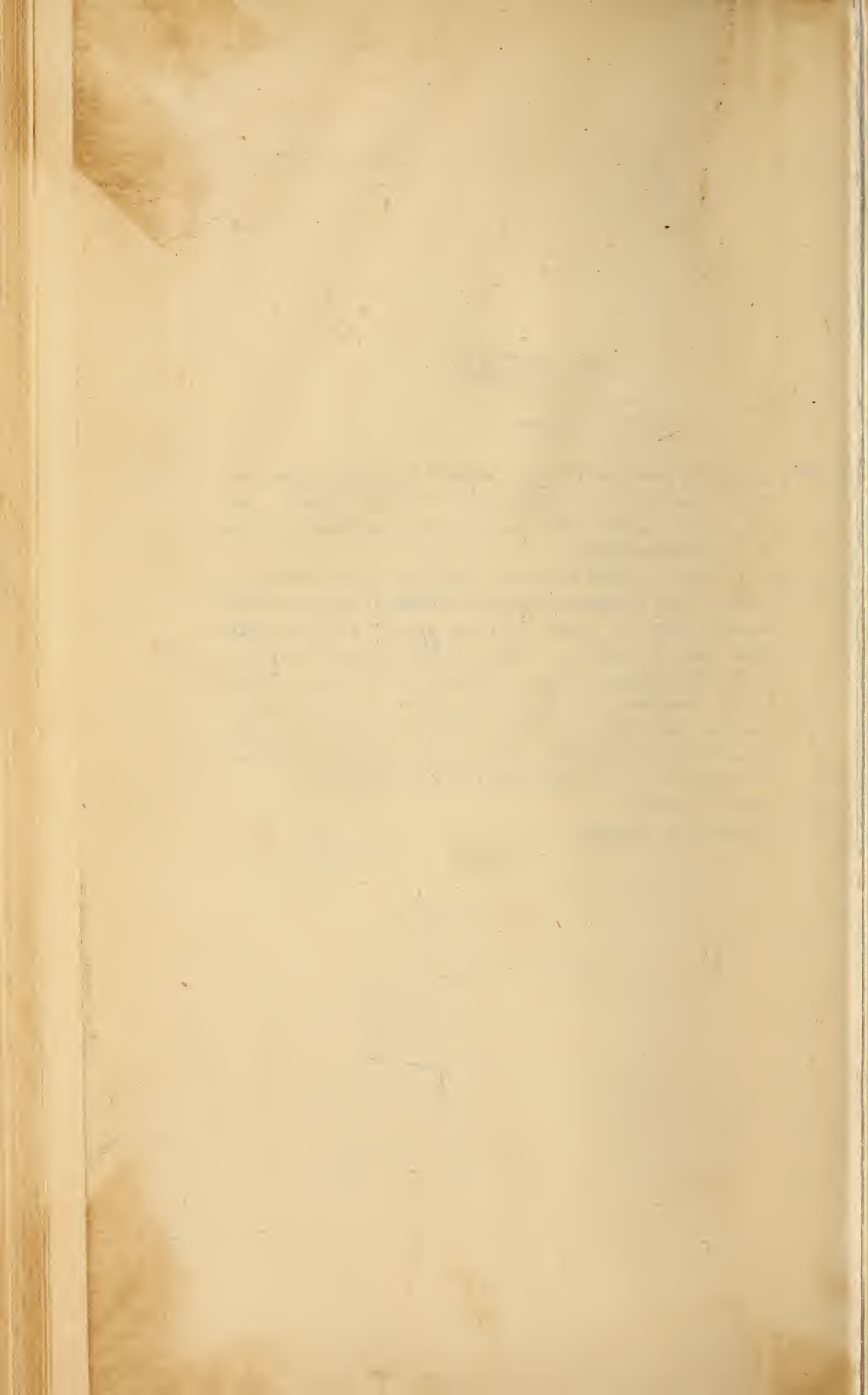
XIII, 41.

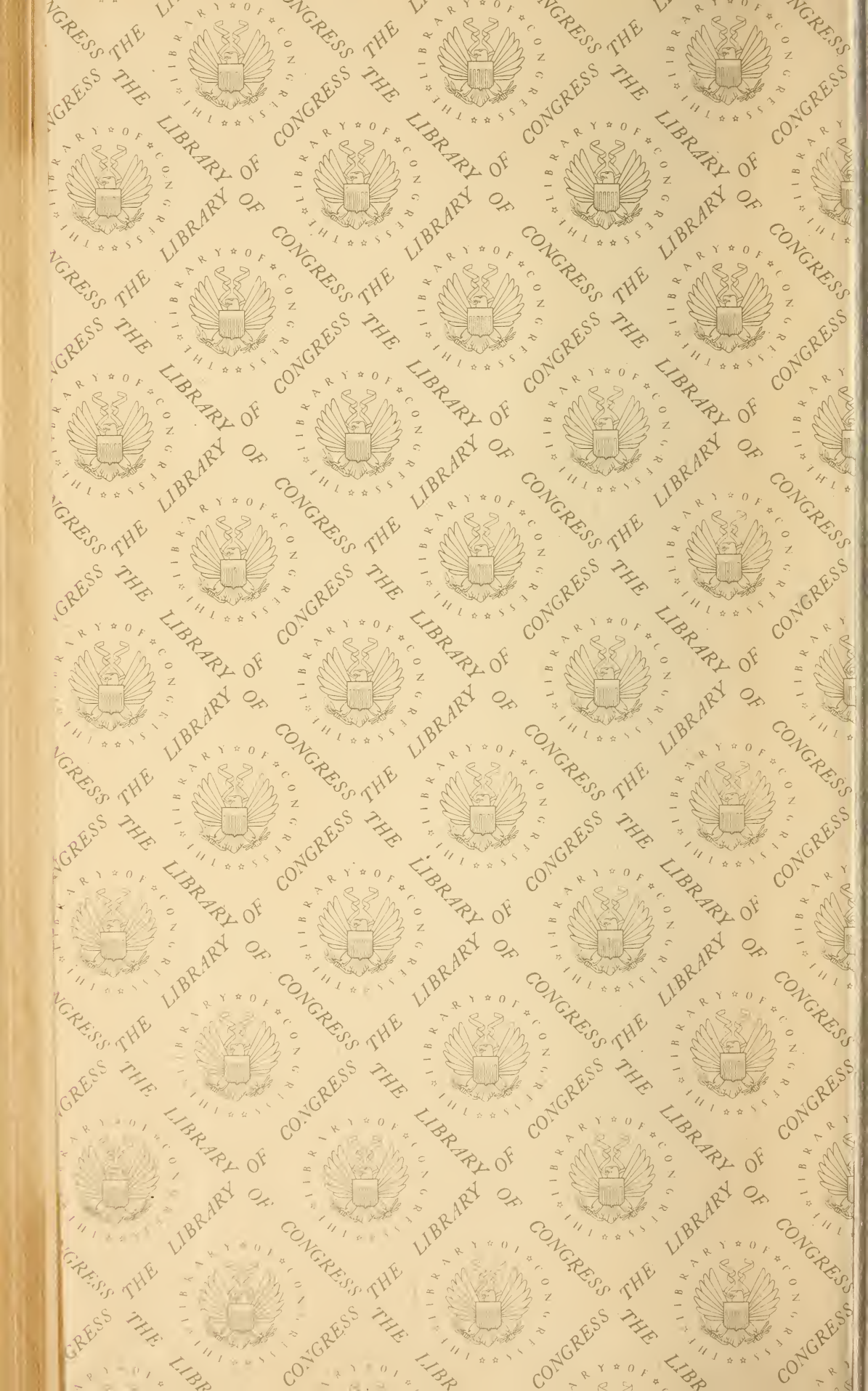
Kaudann sló þá kyrtla þór
kom við vangann lúðrinn stór
ekki þolði ennis kór
í smá mola hausinn fór.

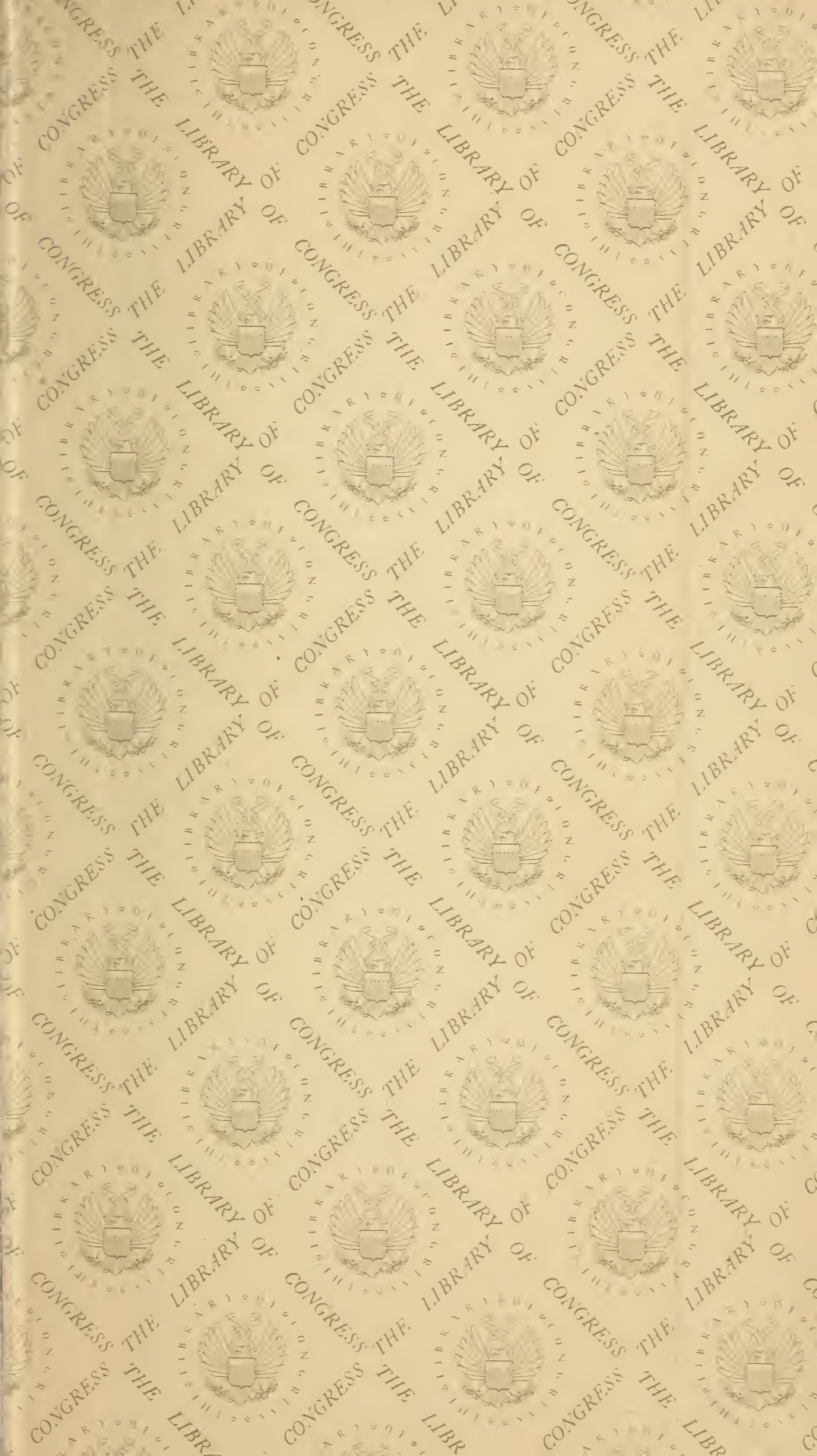

RETTELSER.

- S. 17²⁶: „Ci falt la geste que Tuoldus declinet“ kan maaske ogsaa oversættes „her ender Fortællingen, *fordi* Tuoldus stanser“; isaa-fald bliver Tuoldus Skriveren af et ældre Haandskrift, Kilden for Oxforderhaandskriftet.
- 42, Noten: Digtet „Girard de Viane“ vides ikke at være oversat paa Oldnorsk; thi „Geirards jarls og Vilhjalm's Geirardssonarsaga“ fortæller ikke om Girard de Viane, som G. Paris formodede (Hist. poet. de Charlm. p. 148), men om en Geirard Jarl, som frelste den franske Dronning Ellinborg fra Hedningen Priams, Konge i Serkland, og siden ægtede hende, samt om hans Søn Vilhjalm, som ved List bliver Kejser i Miklegard og vinder Kejserens Datter Margareta. Sagaen findes nu kun som Episode i Magussaga og er af udenlandsk (fransk?) Oprindelse.
- 61⁶: *altus* læs: *altres*.
- 70³: *Jordakes* læs: *Jordanis*.
-

LIBRARY OF CONGRESS

0 029 561 892 9